TUDOR ARGHEZI • SCRIERI • 23

Supracoperta și coperta de *Petre Vulcănescu*

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI

23

P. Tugui - Donație
2008

PROZE

EDITURA MINERVA

SEMNE CU CREIONUL

I

1904—1914

CUVÎNT ÎNNAINTE

Dînd vremea îndărăt încă o dată, și de astă-dată paginile de față au variate vîrste, tinerele, dacă se poate zice, cînd copistul a intrat într-al optzeci și șaselea an al duratei, alternînd cu cele de peste patruzeci. Mai pot ele să intereseze pe cititor? — întreabă obișnuita îndoială.

Se afirma, aș fi crezut din politețe, că ele încă suportă lectura. În ce mă privește, le-aș fi aruncat bucuros în foc, obișnuitul meu de o viață întreagă, permanentul activ colaborator.

M-am lăsat încredințat că însemnările de-a fuga de altădată coincid cu împlinirile unora din ele de mai tîrziu. Verificate de timp, ele se încrucișează, într-adevăr, cu ignoranța sinceră sau prefăcută, din spirit de originalitate nătîngă, a cîte unui ucenic beleartistic, căruia în momentul cutare nu-i ieșiseră încă dinții și care, în așteptarea ivirii măselelor de minte, se complace încă în infantilism tardiv pentru acoperirea lipsei de informație sau a deficiențelor de intelect. Adevărul exclude și reticența și tăgada neghioabă.

Ei bine, dacă osemintele de slovă și hîrtie mai pot să tremure în criptele arhivei, să le scoatem la aer. De acord! Apoi, dezgroparea le mai împrumută un fel de viață cioburilor, prin patina vechimii.

Am participat, ca un prim-cititor sceptic, și la întocmirea prezentelor volume și le accept ca o introducere, cumva, la probabilele « memorii »,

antipatice subsemnatului, propuse odată, demult, dar acum din ce în ce mai ispititoare. Ele ar putea să îmbrățișeze șaptezeci de ani de trecut amestecat, mai mult sau mai puțin literar, încă nescris. Trebuie notate și amplificate unele lu-cruri date uitării.

Scriitorii au pătimit în toate generațiile ultimei sute de ani de nenorocul unei prea scurte vieți. Pana muncind, amintirile se risipesc. Uneori și poate că și mai des cere cuvîntul și procurorul conștiinței, care nu adoarme niciodată, dar ațipește des. Mi-ar veni să cred că umbra noastră care se ține după noi să ne soarbă, va mai aștepta, consimțindu-i condeiului un răgaz pentru purtarea lui mai departe.

La răsfoirea ziarelor și revistelor cercetate, s-au găsit acum toate *efemeridele* și *tabletele* de altădată. Am lăsat însă intenționat cîteva goluri pe care nu aș fi avut cuvînt să le regret. Regret însă unele însemnări scăpărate din aprinderea unei împrejurări, atunci necesare — și pe unele mai puțin utile le-am înlăturat, fie din pricina excesului de accent, fie pentru că gustul polemicii în apărare și atac, dintr-o epocă lungă, m-a cam părăsit. Procurorul conștiinței mai știe și să uite și să ierte.

1960—1967

DINTR-UN FOIȘOR

Mi-a trecut cîteodată prin gînd să-mi caut trecutul cu condeiul.

Unele lucruri mi s-a părut că ar putea să-l ispitească prin meritul originalității. Parcă n-ar mai fi fost într-altă viață cunoscută de mine. Ești atras de cîte o împrejurare consumată, ca un ac purtat pe un geam de magnetul plimbat pe dede-subt, și cine a durat o bucată de timp are tendința să solemnizeze mărunțișurile existenței și să le prefacă în evenimente. Neputînd realiza nimic valabil în activitate, începe să creadă, cînd oste-neala o temperează, că un simulacru de acțiune trecută e mai mult decît un neant. Oratorul și omul politic își adună discursurile indiferente în volume, voind să-și afirme în prezentul absent un trecut din care au lipsit. Dar nici aceia care au izbutit odată să-și închege, urziți cu ambianța unui moment, o figură, nu rezistă peste o epocă lichidată. Timpul s-a întors într-altă parte și schițează alte scheme provizorii.

Solicitat astfel să mă scormonesc, am analizat și, ajutat de lene, am ajuns la încheierea că nicio amin-tire nu plătește cerneala, cheltuită pentru a i se acorda relief. Intenția de a înjgheba ceva din prea puțin, s-a descompus. Obiecțiile nu erau lipsite de temei. Poate să intereseze faptul brut petrecut și ridicat din mormîntul lui, numai pentru motivul că ar fi existat? Ar fi putut să nu fie, și între a fi ceva și a nu fi nici atît, în timp diferența se pierde.

Am umblat o zi întreagă dintr-o vară, deasupra rùinelor unei cetăți de piatră de acum două mii de ani, organizată pentru o rezistență istorică îndelungată. M-am oprit în vasta încăpere de colonade frînte unde judeca și hotăra un Senat. Trăiseră acolo mii de voințe și de energii și a pornit din vechea cetate tumultul repetat cîteva veacuri de-a rîndul, al victorioaselor inițiative. Am adunat colțuri de calcar pe care se mai puteau cunoaște un fragment de inscripție, o fărîmă dintr-un chenar decorativ. Către seară, în fulgerul de aur al soarelui din apus, am văzut însă o șopîrlă verde întinsă pe lespedea fierbinte.

Fusese cel mai frumos lucru din cetate... Din pragul porții monumentale, am aruncat crîmpeiele de sculptură îndărăt. Nu mai puneam pe ele niciun preț, și mi-a rămas numai amintirea bijuteriei vii de zmarald. Poate că tîlmăcirea întrucîtva, culoarea căpătată din trecerea pe plan actual a planurilor de demult, să facă acceptabil un trecut. Mai este această schimbare de perspectivă un trecut și o amintire, și mărturisirea lor în scris nu e mai degrabă un pretext de literatură? Cadavrul se împrumută cu prestigii din strălucirea ceremoniei cu care este adus de la groapă înnapoi.

Amintirile implică și bătrînețe, care-i cînd un termen, cînd o noțiune de neadmis. La șaizeci de ani și încă unul, autorul a rămas un începător: dovadă! Aceleași imprecizii îl frămîntă, ca la optsprezece ani. Se îndoiește. El nu cunoaște fericirile certitudinii și facilitatea de a intra în topul de hîrtie și materiale cu entuziasmul unui cățelandru într-o grădină de mierle. E perplex. Lasă pe mîine.

Oricare ar fi însemnătatea gunoaielor măturate și strînse într-o carte, trecutul și amintirile trebuiesc mutate din peizajul lor în caiet. Ai o șovăire. Te codești: de unde și cum să începi. Cauți în ghemul de lînă compact un căpătîi, din care să se desfacă. Dar mai mult decît un început de povestire te turbură tonul. Nu-ți place niciun fel de ton și ți-ar trebui de-abia o a șaptezecime de ton aproape justă, neaflată pe diapazon. Care-i aceea, din miile de crîmpeie de tonuri? Într-o viață, un scriitor ajunge să învețe numai atît: nu tonul, ci condiția tonului și a nuanței.

Se vorbește de stil. Nici asta nu știi pe dinafară și fără document ce s-ar putea să fie. Dar este altceva decît tonul, o fantezie interioară a tonului, un zigzag, un arabesc pe linia de ton. Cu totul abstract și absurd rămîne tot punctul din care se ridică a mia firimitură de ton. Punct infinit de mic, într-însul se cuprinde totul, ca într-o sămînță de fag: sutele de ani și pădurea.

Este permisă o digresiune. Dintr-un semiton trăiesc literaturi întregi și vremuri de literatură. Nimerește tonul un condei, și tonul se reproduce tip, din călimări în călimări. El se percepe cu instinctul: miroase a aceleș ton pretutindeni, variat cu o degradare în care s-a strecurat un alt miròs, mai slab. Cînd se uzează tonul, monotonia decadenței însemnează o pauză. Servilismul imitației sincere sau maimuțărite se sleiește și el, și sensibilitatea, redusă la onomatopeic, te face să gîndești expresia cu cele cinci degete pe buze, bolborosind copilărește cinci singure silabe.

Din stînga, din dreapta, de sus, de jos, se așteaptă tonul nou, care poate să întîrzieze o viață de timp. Pauză tragică de intelect: epocă de revoluții. Nu știi de unde se iscă și, subit, ce-l sugerează; o lovitură de săcure, o rugăciune, un cîntec de greiere. Dar îndată ce tonul nou a fost

auzit, fauna intelectuală, în suferinţă de originalitate, se năpusteşte şi-l adoptă.

Se mai creează încă o glorie şi încă un servilism.

Gîndul amintirilor mi-a fugit întodeauna cum a venit.

Să trăieşti de două ori un lucru trăit o dată cu adevărat, e afară din cale de mult. Versiunea lui nu-l trezeşte în realitatea defunctă mai bun. Nici atunci cînd l-ai trăit n-ai ştiut că-l trăieşti. Cîtă vreme l-ai parcurs în fragmente, intervalele dintre minute s-au compus cu el arbitrar, şi mai tîrziu reconstituirea e falsă, căci i-ai adăogat, fără să vrei, o nouă subiectivitate. Cel care gîndeşte un act al lui, petrecut cu treizeci de ani mai înnainte, îl diformează cu drept cuvînt. Era mai exact în timpul lui decît în forma evoluată? Ambele timpuri, de realitate şi de aducere-aminte, sînt două aspecte ale unui act trăit incomplect şi reprodus parţial. Dacă ai prins din el o aromă, singură emoţia parfumului poate să fie adunată. Ce a rămas din amintire? Nimic. Trebuie neapărat să fie amintirea decalcul fidel al unui eveniment?

O carte de amintiri se defineşte de rînd pe criteriul istoric: însemnarea de-a-ndaratele pe calendar a zilelor petrecute, notate, poate, şi într-un « jurnal ». Nici jurnalul nu e real, nici criteriul — şi nici însemnarea; şi cît vezi din realitate e inexact, realitatea fiind mai mare decît momentul, şi, în definitiv, indiferentă.

O colecţie de fotografii pe sărite e un teanc de realităţi afirmate în tot cuprinsul tehnic al obiectivităţii şi al criteriului istoric. Nici viaţa unui singur element din complexul omenesc,

a figurii aparent invariabilă şi fixă, nu e mai norocoasă în ceea ce priveşte amintirea şi stabilitatea.

Te uiţi uneori la fotografiile tale. A trebuit să-ţi faci: civilizaţia se rabdă cu carnet de identitate. Ai vreo sută — şi niciuna nu seamănă, nici cu originalul nici cu niciuna din toate celelalte. Cînd ne lipseşte un subiect de ilaritate acasă, deschidem albumul familiei, cazierul nostru grotesc, şi pecînd varietatea comică a expresiei ne excită rîsul, ne întristează contradicţia fundamentală. Eşti de cîteva ori tatăl, unchiul şi moşul tău propriu, mai tînăr decît nepotul, şi evoci toată antropologia. Lumina ochilor vine de la altcineva, surîsul e străin. O strîmbătură profană te înrudeşte cu cine nu vrei.

În ceasul ei fotografia atesta originalul. Veridic în secunda obiectivului deschis şi valabil o zi sau două, portretul se descompune, murind în fiecare fotografie o dată.

Omul viu scapă şi actelor, ca fotografiilor lui. Cum l-ai recăpăta după zeci de ani cu condeiul?

Dar care e omul viu şi adevărat? Cel silit să se trăiască, sau cel care fuge necontenit de sine în sute şi mii de fantome transparente, schimbîndu-şi umbra necontenit? E şi el, în carne şi oase, o ipoteză, şi ipotezele se experimentează, ca şi certitudinile, pe de lături. Nu eşti adevărat nici cînd eşti adevărat.

Amintirile sînt de considerat în scris: verbale, devin anecdote. Amintirile se preferă din copilărie. Maturitatea e pentru « memorii », cu fotoliu, cu ghiozdan: evocă diplome, grade, statui şi cimitire. E titlul rezervat omului politic, şefului de partid, generalului pensionar. Memoriile rectifică timpul

şi evenimentele antipatice. Lungite cu o silabă, « memoriile » se îndulcesc pînă la « memorial », cuvînt romantic şi funebru, cu tendinţe de Panteon şi Ateneu. Din fundul unei amfore goale se ridică un fum subţire violet şi o bătaie de tobă. După dric, păşeşte un cal singuratec în doliu de cioclu. A îmbătrînit şi calul mascat, călărit în adolescenţă.

Atît în copie cît şi în original, nu m-am surprins, în ce mă priveşte, că m-aş fi iubit prea mult. N-aş putea spune că m-am detestat cu o formulă integrală. Sentimentul nu mă urăşte propriu-zis şi nu pare scîrbit de actele mele: el a refuzat numai să se expuie.

Să te spovedeşti, cui te-ai spovedi? Cititorului? Scriitorul e propriul lui saltimbanc. Cel puţin să fii onest, îţi zici, să nu minţi, să nu amăgeşti, preocupat să stupefiezi. Dar poţi, cinstit, să fii cinstit?

Există o curiozitate maladivă şi degenerată fixată asupra scriitorului care s-a ridicat cu un lat de palmă peste epoca lui. Ea se satisface uitîndu-te pe gaura cheii.

O viaţă e un trecut de scutece întinse pe o frînghie, care poate să fie ridicată mai sus ori lăsată mai jos, cu o prăjină, mai oblică sau mai verticală. Omul se povesteşte pe sine fals. E sugestiv la judecătorie spectacolul constant al neputinţii împricinatului, să relateze adevărul şi fapta, dacă adevărul e numai fapta constatată. Însuş bolnavul pe care-l doare într-un loc precis, descrie medicului o durere de alături sau de dincolo de sfera ei. Sînt minţiri adevărate, şi ale naturii şi ale conştiinţei.

E de examinat comentariul de pe dinafară. El alege din ce are, înţelesul despre ceea ce ar

rămîne. Un comentariu critic, de pildă, e un produs independent, rafinat prin pervertiri de intelect. Arhivarul ideilor caută avid în coşul de boarfe gogoloaiele de hîrtie, le întinde, le lipeşte, le raportează unele la altele.

Pe fiecare om îl slujeşte un mobilier elementar, care se încarcă tot, în tărăboanţa cu o singură roată piezişe a vieţii. Nu te mulţumeşte să treci măcar peste mobilier. Ai vrea să ştii cum a fost distribuit în apartamentul scriitorului şi întrucît un scaun fără fund ori în trei picioare a contribuit la o atitudine sau a suportat-o. Dinaintea unei fructificări excepţionale a sîmburelui comun, comentatorul mirat caută bălegarul. Opera singură nu-i e de ajuns: poate să pară îngerească. Nefiind primită ideea spontaneităţii, ivirea oamenilor fără ascendenţă şi placentă vizibilă strică o convenţie, contrariază un principiu. Lipsind sensul unei dimensiuni, eşti împins să te ţii iritat după mistere cu sfoara, cu balanţa, cu decilitrul; cu o inteligenţă comparativă, de raporturi. Trebuie căutat dincoace şi dincolo de lucrul realizat, jurîmprejur şi dedesubt. Metoda Bertillon şi spiritul detectiv au intrat în literatură, miezul intrensec fiind derivat în patologie şi delir. Trebuiesc petice şi zdrenţe, pilituri şi urme digitale. Tendinţa sporeşte monstruos pe măsură cu tipografia. Are măcar comentatorul meritul să-i fie scriitorului duhovnic?

Scriitorul suspect de durată e dator să se administreze pentru puritate, în aşa fel încît nimeni să nu poată întreprinde după moarte spionajul literar în bagaje.

Din pretenţiile de a te explica în nişte amintiri se poate admite atît, că viaţa unuia care şi-a răbdat intemperiile neîngenunchiat în rîvna de a se concretiza, poate să fie educativă pentru viaţa celor mai puţin apţi să îndure, — dar şi asta e

o pedagogie pentru repetenți. Nu poate să zboare pasărea fără àripi, și dacă, din zbor, s-a prins în àripa ei un luceafăr, întîmplarea nu se repetă de mai multe ori în spațiul unei literaturi. Răspunderea cade în sarcina determinării, și nu a insului determinat. A orbecăi în trecutul necunoscut nu dă un rezultat despre valoare și-i numai o iluzie de vedere strîmbă.

Nevoia de a ști mai mult decît permite exponentul se traduce în studii, urmate de alte studii, de stive de studii, și nu lipsește din devoțiunea celui ce se martirizează cu ele nici sadica vigilență de a diminua obiectul. Rămîne așadară loc și motiv ca scriitorul să se îngîne și fără plăcere.

« Totuș, nu! Nu voi fi un autor de amintiri. » Așa ziceam.

Împrejurările au făcut să cunosc mai de aproape pe domnul Cineva, care m-a judecat dintr-un jilț de piele, două ceasuri. Trebuie să încerc un caiet de amintiri, dacă bineînțeles voi putea să le condensez numai într-unul singur. Ispitit de literatura povestitoare, adeseori am refuzat-o din pricina fricii de revărsare. Proza e o anarhie, și dacă mi-am ales de preferință expresia versului, care retează aderențele, este pentru rezultate concentrate rotunde, ca piersica și oul. Poezia se dezinteresează de genealogii și ramificații, mulțumindu-se cu fructul, care poartă în sine și vîrfuri și rădăcini.

M-am așteptat să fiu, față de inspecțiile de psihologie ale domnului Cineva, ceva ca o bucată de teracotă, ca un urcior, ca o străchioară, rînduite între bibelouri și zmalțuri, pe marginea bibliotecii, fără nicio răspundere a proprietarului de hîrburi. Oamenii care trăiesc laolaltă, strînși într-o epocă pe o bucată de pămînt, nu se prea deosibesc în afinitățile dintre ei de viețile repartizate pe sute și mii de ani, și întîmplarea te pune cîteodată în situația descoperirii.

Nu pot să uit o coincidență fortuită, care mi-a arătat cît sînt oamenii de străini unii de alții și cît se ignoră reciproc.

Am rămas, pe vremuri, o noapte într-un cătun, înmormîntat în pustietățile de șes ale Olteniei. Silit de neplăcerea că-și pierduseră caii de la căruță potcoavele în nisip, umblam după un adăpost. Călătorisem cîteva ore într-o mare singurătate de ape răsfirate, prin prundișuri nemărginite. Oprit din cînd în cînd, ca să se adape caii, ascultam imensitatea tăcerii, într-o reproducere românească a momentului paginii întîia din Biblie: « La început era Cuvîntul ». Potcoavele se dezlipiseră cîte una, și tovarășii mei de drum, de la oiștea căruței, călcau păturile unui diluviu secat, de-a curmezișul rîului mare, de-a dreptul pe copite și unghii. Teama noastră, a săteanului cu căruța și a călătorului, era de uscatul pietros al șoselei, pînă la care mai aveam de străbătut cîțiva kilometri.

O clopotniță ridicîndu-se din zare, ne-am dus într-acolo. Era un sătuc alb, ca o cutie de jucării. Începea seara să-l cearnă cu umbră. Am tras la popa. Preotul, un om, poate, de vreo optzeci de ani, sărac și mic de stat, m-a culcat într-o cameră de bîrne și lut, cu pereții plini cu cărți, pînă la tavan. Am răsfoit în ele. Erau cărți în mai multe limbi, despre un lucru care, căutat în ceruri, îl găsesc unii în matematici. Părintele învățase limbile singur și biruise știința mistică a cifrei și a cantității.

A doua zi nu mai îmi venea să plec.

Problemă de contemporaneitate: cum se întocmește un om, fără să prindă timpul de veste, pe o margine de hotar.

Domnul Cineva mă cunoștea mai mult decît aș fi crezut.

Cartea provoacă apropieri nevăzute, pe care răspîntiile și evenimentele sînt neputincioase să le înceapă. Poți face sindrofie cu semenii care au trăit acum cîteva mii de ani și cu cei din zilele tale, aruncați în cine știe ce depărtări. Scrisul, născocit de oameni ca o zămislire din nou a lumii, are o putere egală cu aceea exprimată în Geneză. Nu mă pot mîndri că scriu și mă sfiiesc ca de o îndrăzneală. Cunosc în toată țara, de zeci de ani, oameni pe care nu i-am văzut și nu-i voi vedea niciodată. Mi-au scris după ce m-au citit și am rămas cu ei în ceea ce se cheamă, cu un cuvînt minor, corespondeță. Nici nu e nevoie de mai mult. Contactul cu întinderile nevăzute dă impresia vîrfurilor de àripi ce se ating din zboruri contrarii. Și, oamenii pierd, cînd se cunosc și peste scris, dominați de fizicul brut. Cartea săvîrșește o taină delicată, și de cîte ori dai piept cu un prieten căpătat la citire, rămîi încurcat.

Cartea ajunge și acolo unde nu se ridică nici nu coboară niciodată fapta politică; mai ales cartea literară, și pecît miră înnălțimile atinse, pe-atît satisfac distanța și profunzimea pînă la care pătrunde.

M-au emoționat tot felul de cazuri, și n-aș putea să deosibesc pe cel mai caracteristic din toate. Fabula merge de la marele demnitar pînă la cizmarul dintr-o mahala, de la vînzătorul din negustoria de vopsele pînă la cotiga împinsă cu brațele, a unui precupeț ambulant. Am găsit pe cititorul de literatură lîngă sacul cu fasole și movila de cartofi. Meserii depărtate de intelectualitatea cărturarului bănuit om-de-gust, simțitor de ponderi subtile, se apropie de cartea frumoasă.

Șovăind cîteva luni, am izbutit odată să mă prezint guvernatorului unei instituții de finanțe,

de care aveam o veche nevoie pentru organizarea unui sistem de plăți de datorii. Cu o repulsie înnăscută, de țăran, pentru autorități, ca să ajung să pui piciorul pe scara mare a trebuit să lupt și să mă biruiesc. Am intrat într-un biurou vast cît o gară și înnalt cît o biserică. Călcam pe covoare profunde, urzite ca din resorturi tăcute, căutînd cu ochii personajul invizibil care mă primise. M-am oprit așteptînd la ușe. Între păreții încărcați cu tablouri, am zărit mișcîndu-se ceva, ca un păianjen strîns ghemotoc, în mijlocul acestei catedrale. Un domn mic, greu perceptibil, s-a desfăcut din mijlocul depărtat al încăperii, de la o masă, și a venit la mine cu mîinile întinse: guvernatorul. În loc de « bună-ziua » și de « mulțumim dumitale », mi-a recitat versuri de ale vizitatorului. Era neverosimil. Știa pe dinafară tot ce uitase autorul, prins la strîmtoare cu un titlu sau cu un vers pierdut și neputînd să dea, ca de un scriitor necitit, nicio referință.

Cizmarul s-a revelat la o păreche de căpute. Mă duceam întîia oară în camera lui, atelier, dormitor și bucătărie. Pe o poliță de calapoade erau rînduite cărțile clientului întîmplător: eram autorul lui preferat. Făcînd greșeala să-i spui cum mă cheamă, ca să știe unde să-mi trimită încălțămintea reparată, cizmarul a încercat o dezamăgire. Mă credea înnalt, subțiratec, veninos și cu barbă. M-a crezut poate și mai inteligent. Fără să fi bănuit, i-am stricat o zi, căci sculat din scaunul lui triped, uns pe nădragi, cu pap, ca un dos de afiș dezlipit, el se uita la mine halucinat. Eu îi vorbeam despre picioare, și el nu-și muta ochii din capul meu, parcă obligat să ia măsuri pentru o aureolă de box-calf.

În cartea căreia însemnările acestea îi vor servi, poate, de prefață, o să vie vorba de un mare șef de industrii. Hrănit cu cît roade un iepure,

îmbrăcat mai ieftin decît cel din urmă lucrător al lui, întodeauna dus pe gînduri și întristat, în adunările numeroaselor lui întreprinderi el participă la dezbateri distrat: cu o carte de versuri pe genunchi. . .

Ce fenomen le naște și le face să dureze personalitățile excepționale la toate excepțiile închipuite? E un greș al fanteziilor naturii, o împlinire de splendoare germinativă a vieții? Orișicum, un lucru pare adevărat, că realitățile românești, așa cum sînt, au putut să dea ființă unor oameni cu mai mult labirint decît chiar, adeseori, omenirile de întîietate convențională. Germenul e substanțial.

— Apucă-te și scrie-ți viața, mi-a spus domnul Cineva. Dumneata ești un om de constrîngeri și eliminări. Din tot ce-ai scris ai dat afară ceva, ai ascuns, ți-ai interzis ceva și ai reținut puțin. Știu, a fost un stil al expresiei frînte, o discreție voită, o refulare violentă. Dintr-un trunchi ai construit o nuia, cînd cu săcurea, cînd cu briceagul. I-ai sucit gîtul vieții. Ai silit-o să stea cu nasul în gaura ușii și să bea din aerul mare de afară numai un fior. Te-ai evaporat prin disciplină și severitate. Ți-ai prins îngerul, l-ai frînt, i-ai rupt oasele și l-ai răstignit: el răsuflă numai prin rănile cuielor, din care se scurge un sînge viu, fierbinte și chinuit. Ai reticențe. Să nu mai ai reticențe! Dai un ocol îndelungat, ca albina, florilor în care cauți. Du-te de-a dreptul în polen și tăvălește-te în pulberea lui. Te aștept acolo demult: de ce întîrzii? Am citit odată o mărturisire a dumitale: că n-ai avut nici timp să scrii ce ai fi vrut. Scrie o viață, scrie-ți amintirile și începe cu amintirile din copilărie. Ai trăit mult și divers, dar crezîndu-le retorice, ți-ai oprit expansiunile la poruncă. Din tot ai rostit o fracție, și pe cea mai rece. Dă-ți, domnule, drumul! Descătușează-te! Sparge-ți lampa, fă explozie și lasă incendiul să te ia cu el, și să arzi detot, pînă la stingerea focului de la sine. Prea multă piatră nearsă în cuptorul dumitale rămîne stei nesimțitor, și orice piatră are într-însa miez de vîlvătaie: sparge-o. Povestește ce vrei și ce nu vrei, și, dacă nu vrei nicidecum să povestești ceva, parcurge diametrul sau tangenta.

Oprit așa, în mijlocul unei nebuloze, ca un hoț care caută scăpare în refugiul Căii Lactee, am rămas întîi obscurat. Nu mă așteptam la o execuție atît de lapidară, într-un moment cînd mă interesa cu totul altceva decît literatura. Făceam o vizită de protocol. Ca să mă pot gîndi, m-am dus acasă, am luat uneltele de grădină, și răscolind pămîntul și tufișurile, ascultînd vrăbiile din duzi, lăcusta și pițigoiul, a trecut o zi. « Mi se pare că e adevărat ce spune domnul Cineva, mi-am zis. M-am eliminat sută la sută din mine, lăsînd să se vadă numai părticica lui Dumnezeu. Povestirea directă mi s-a părut, ca și acum, „fără eleganță". Dar să scrii o viață este o căutare, și poate că nu e și o regăsire. Aș putea să mai adun de sus în jos tot ce-am aruncat din carul meu cu boi opintiți, atîta cale? Și să mai fac o dată calea înnapoi? »

A trebuit întîi să încerc să mă familiarizez cu ideea, să-mi fac scuza că a vorbi despre sine nu e a impune cititorului personajul tău, nu e o grosolănie sau o acțiune trufașă. Trufie nu avea să fie: Îmi lipsea de la natură și nu m-am lăudat niciodată nici cu gîndul, necum cu trîmbița, încredințat că n-am cu ce și mai cu seamă pornit de la natura primitivă să mă subestimez. Dar dacă e vorba de înfățișat lucruri adevărate, nu mă

mulţumesc nici ele nici caricatura lor. A te face singur subiect şi a te da singur în vileag ar fi o condiţie postumă. La fiece deceniu mi s-a părut că viaţa nu a fost trăită de-ajuns şi că am trăit cu întîrziere. Cînd alţii ajungeau la ţintă şi se odihneau de un efort sfîrşit sau renunţau să mai fie, eu de-abia ridicam traista şi mă uitam, din prispă, încotro să apuc.

Pînă la treizeci de ani, nu avusesem o prea bună părere despre mine, sau nici nu-mi făceam o părere, evaziv şi tolerant în scrutările mele secrete. Simţeam că dacă aş încerca să mă analizez, temporizînd mereu această operaţie serioasă, n-aş fi putut obţine o notă prea măgulitoare, şi evitam să mă transpui în juxtă pe mine însumi, ca o traducere într-o limbă incomplect învăţată, cu aceea ce puteam să bănuiesc a fi textul original. Concesiile ce-mi acordam şi o supraveghiere prea politicoasă a faptelor mele mă cam ruşinau, dar trecîndu-mi-le milostiv cu vederea, mă lăsam dus de împotriviri. Meticuloasa mea trebuinţă de ordine, înnăscută, s-a mărginit la realizări de materialitate, amînînd fără termen conformarea morală la un criteriu totuş continuu prezent şi continuu evadat, destul de vexat de o amînare infinită.

Pesemne că e destul să vrei hotărît un lucru chiar dezagreabil, pentru ca o evoluţie să se petreacă. În voinţa să ascult, făcusem o bucată de drum, şi noul decor în care intram nu mi-a displăcut.

— Ajunge să te gîndeşti, vorbeam în patru ochi cu mine. Nu e nevoie numaidecît să crezi. Dacă făceai aşa mai demult, nu ţi-ar fi trecut sterile atîtea lucruri pe dinainte. Ştii că de mai multe ori te-ai încăpăţînat să te măsori şi cu lucrurile ce ţi-erau urîte, şi nu se poate spune că n-ai izbutit.

— E adevărat, îmi răspundeam.

— Nu ţi-au prea plăcut deocamdată: te-ai obişnuit. Odată, ai vrut să citeşti o gramatică latină groasă, pe nerăsuflate, ca un roman... Şi, vai de capul tău, ai citit-o...

— Intenţia era bună. Numai punctul de vedere a fost fals. Copenhaga mă gîndeam că a putut să ajungă să refacă din porţelan şi email toată zoologia, redusă la o scară de giuvaere, şi un profesor ca Madwig să nu poată el reorganiza limba sudului roman, făcînd veveriţe şi căprioare sintactice? M-am aşteptat la formule şi reguli inedite, sintetice... O nerozie: textul trebuia muncit, ca orice cod al unei limbi, pe manuscrise... Am stăruit: tot m-am ales cu ceva, cu o decepţie definitivă.

— Aveai o idee fixă. Vreai să vorbeşti latineşte cu Jean-Pierre, curelarul din Vevey.

— Orice om are o idee bună şi fixă, răspund, care arată incapacitatea lui de libertate... Acum idee fixă devine obligaţia să scrim o viaţă. Ai văzut că amintirile încep să vie?

La urma urmelor, sînt mai puţin responsabil pentru amintiri decît de o iniţiativă personală: am un complice. Dacă dau greş, o să-l iau deoparte: « Ai văzut? Mai bine nu te ascultam. » Şi domnul Cineva o să-mi răspundă: « Nu ai ştiut să te achiţi de datorie ». Dificultatea e prin urmare triplă, şi trebuie înnainte de toate să mulţumesc pe domnul Cineva. Dar determinarea fiind exterioară, nu-i lipseşte conştiinţei motivul de scuză, şi tot se împărtăşeşte vina cu domnul Cineva.

Iată de ce înjgheb prezenta prefaţă. E nevoie să pipăi cu vîrful, mai înnainte de a pune toată ciubota pe teren.

În sfîrşit, constat că s-a modificat şi judecata: a trebuit numai o intervenţie. Tirizia de jos s-a

ridicat la o atingere cu degetul arătător: de ce puțin lucru atîrnă, ca să se schimbe, o anumită poziție fixată de patruzeci de ani! Omul nociv sau favorabil apare, și totul apucă pe alături... Lucrul indiferent te captează, și ce te-a înspăimîntat începe să te bucure. Aproape să-mi vie să cred că ideea mi-a aparținut și că domnul Cineva n-a fost amestecat în actul meu cîtuș de puțin. Ai trăit un adevăr personal și ți s-a mutat constelația la diametral opus. Mai e valabilă o convingere, dacă ești în stare să te convertești atît de repede la alta?

De ce m-am tot mirat de transformările atribuite insuficiențelor personale și foamei de putere, a cîte unui prieten, sculat din berăria unde ciocneam o halbă cu el și așezat de-a dreptul pe un fotoliu de ministru? A treia zi după jurămîntul cu joben, el era alt om, la care trebuia să ceri audiență. Fostul camarad era transfigurat, în ansamblul lui, de subalterni, de sonerii și telefoane. S-a petrecut în el ceva, care golindu-l de un conținut, l-a împlinit cu altul. A suportat să-i zici Dumneavoastră, Domnule Ministru și chiar Excelență. Și după ce a picat din slujbă, a rămas în el ceva cîștigat, un aer, o iluzie că a fost unul din cei puțini și dreptul de a nu se întrerupe. Ritmul de colegialitate se isprăvise.

Condeiul s-a substituit însă facultății de a gîndi, pînă la excludere radicală: sînt incapabil să rostesc un gînd dacă nu țin de vîrf un băț cu cerneală. Față de scriitorii care lucrează un subiect întreg întîi cu capul, și după ce l-au isprăvit mental îl aștern pe hîrtie, trebuie să fie vorba de un sector de inteligență mai puțin. Mi se pare adeseori, într-adevăr, că sînt cel mai tîmpit dintre proști. În ceasurile, zilele și anii de imbecilitate

totală socotesc, fără să mă supăr, că toată lumea s-a înșelat, începînd cu mine, care am cutezat să le arăt similitudinile mele de averi. Cu o excepție. Dacă fără voie și fără punct de plecare, îmi vine condeiul de la sine între degete, situația se inversează și contrastul e izbitor. Atunci am impresia că altcineva scrie cu mîna mea, și poate să scrie uneori chiar foarte frumos, și din această pricină nu-mi atribui niciun merit, atîta timp cît nu-l înțeleg. Acest altcineva nu mă înșeală, am încredere să mă bizui pe el și-l găsesc lîngă mine numai dacă sînt ajutat de condei, ca în spiritism. E poate absurd, însă m-am obișnuit să n-am orgoliu și nu-mi atribui darurile ce mi se acordă. Politica mea față de atîtea neînțelese taine e de așteptare. Epoci de neputință alternează cu epoci de belșug, seceta se împărechiază cu fructificarea, cîteodată monstruoasă. Rămîne să corectezi excesele și să le diminuezi. Îndată ce vreau intens să răstorn o idee în călimară, mi-e cu neputință, și cu cît vreau mai tare cu atît izbutesc mai slab.

Înnainte de această introducere am făcut exerciții de aducere-aminte ca să văd, pot sau nu să scriu, din amintiri. Nu e lesne. Îmi uitasem trecutul cu o ușurință care face parte din temperament, și nu m-aș putea plînge de această unică facilitate a mea. Am fericita facultate că uit instantaneu: Nici nu se poate poziție mai proastă pentru un om pregătit cu toate tacîmurile să-și scrie amintirile. Cu condeiul, exercițiul a fost totuș ceva mai bun decît fără el. Spațiul s-a populat cu spectrul lucrurilor descompuse, și mi-am adus aminte o sumedenie de oameni și de împrejurări, care muriseră pentru mine progresiv. E o înviere, o înviere în dezordine. Șchiopii caută cîrji, nebunii minte, ciungul mădulare. Trebuie

să mă prevăd şi cu un arsenal de proteze, fără să ştiu dacă odată cu Iadul meu paradiziac, voi învia şi eu din ţăndările mele. Nu bănuiam cît e de întins cimitirul ce zăcea în mine. Mormintele s-au deschis, ca nişte cutii de carton din pod, cu beteala şi cu luminările stinse, ale foştilor pomi de Crăciun, şi mă uit la maimuţoii şi îngerii ce-mi trec prin mînă, cu o uimire cu atît mai vie cu cît pieriseră din perspectiva mea definitiv. Dar înnainte de a-i face să joace din elastice şi arcuri, mă împiedic de mine: trebuie să scriu. Dificultatea de abia începe.

O povestire care mi-a plăcut neînchipuit de mult e naşterea lui Iisus din Fecioară nenuntită şi Dumnezeu. În venirea miraculoasă a Fiului pe lume am găsit documentul stării civile literare.

Încă nu m-am obişnuit pînă la vîrsta mea să nu iau foarte în serios actul banal de « a scri ». Adeseori dau de acest verb în ziare, la cronica judiciară, la informaţiile cu aldine. Referindu-se la autoritatea lui personală, redactorul scoate în relief că ea s-a mai pronunţat asupra unei chestiuni, ce revine, zicînd: « După cum am mai scris » — şi el « scrie » neturburat... Cuvîntul n-are în condeiul care şi-l asumă aşa, un simplu înţeles grafic, ca în seria lui activă alte verbe, puse să exprime acţiuni materiale: « am dat la rindea », « am strănutat », «am plîns»... E plin, dimpotrivă, de toate înţelesurile şi spaţiile evocate, are adevăr, demonstrează, clădeşte, perspectiva e strînsă în silaba lui. Dacă mă întrebi: « Ce mai faci? », presupui că vrei să ştii cît sînt de sănătos, şi răspund: « Bine! » — întrebarea nu mă jigneşte. Spune, fiindcă te simţi obligat să ştii că mă îndeletnicesc cu cea mai delicată dintre absurdităţi: « Ce mai scrii? », şi m-ai mortificat. Cineva

obişnuia să mă întrebe, dacă nu-l vedeam ca să-l evit: « Ce mai compui? ».

Două lucruri nu-mi intră în cap, « interviul », de care mă feresc cu teroare, şi întrebarea de mai sus. Mulţi scriitori o rezolvă anticipat, cu mîna la frunte lîngă pană, pe un fond de bibliotecă. Aş prefera să fiu întrebat cu cît se vinde în piaţă kilogramul de ceapă.

Există un gen de oameni interogativi. Am primit adeseori chestionare biografice cu numeroase puncte de întrebare. Interogativul vrea să *ştie* şi insistă pentru derizoriul autograf. O domnişoară din învăţămînt m-a întrebat odinioară ce păreri aş avea despre Gustave Flaubert, cu o familiaritate faţă de un scriitor, care exclude părerea personală, stupefiantă. Am întrebat-o cine este Flaubert, şi, natural, ignoranţa mi-a fost plătită cu surîsul marelui dispreţ academic. Dar profesoara a ţinut să-şi împărtăşească părerea ei, afirmînd textual că autorul *Doamnei Bovary* « scrie curăţel ».

« A scri curăţel » e o modalitate de a scri, diminutivă şi acceptabilă, ca « a fi drăguţ ». Sînt, într-adevăr, scriitori drăguţi, şi e un scris drăguţ. Dar a scri pur şi simplu e ceva cu totul grav, peste toate sensurile de vocabular. A scri e a face din nou şi într-altfel tot ce fusese indiscutabil făcut şi bine făcut.

Am fost conştient de excepţionala întindere şi adîncime implicate de acest cuvînt, încă de la sfîrşitul copilăriei, cînd nu-mi puteam da seama ce însemnează a scri şi cînd scriam şi cuvîntam cu un avînt de cocoş analfabet. Am şi publicat. Singura dată, în toată viaţa, am trimis, la şaisprezece ani, o poezie revistei socialiste *Lumea nouă*. Fusesem odată dus de colegii de şcoală la Clubul din Strada Doamnei, şi-mi plăcuse că puteam intra într-o sală cu oameni mulţi, fără bilet. Vorbise un domn foarte elegant, în contrast cu adunarea

de gloată zdrențuroasă, George Diamandy, cu jobenul pe masă. L-am cunoscut bine, cu mult mai tîrziu, director al Teatrului Național.

Trimisesem o poezie, numai ca să concurez un coleg de bancă, poet consacrat de unanimitatea notei trei în catalogul clasei și care, purtînd părul lung și nasturele hainei cusut tocmai sus, la gît, își acomodase un cap după domnul Radu Rosetti, care și-l confecționase pe al lui după François Coppée, un as, cum se zice azi, al epocii literare de la Paris.

Colegului meu de bancă nu i-a răspuns redacția revistei nimic, și el s-a consolat, afirmînd că plicul cu manuscrise, pe care avusese grija să-l ducă « personal », se rătăcise. Spusese întîi « personal », și pe urmă i-a părut rău de acest adaos de prestigiu dezmințit. Mie mi s-a răspuns la rubrica redacției: «*Mai știi de unde sare iepurele?* ». Colegul meu a fost cu atît mai jignit cu cît eu pusesem manuscrisul, față de el, în cutia poștei.

Nici n-am urmărit mai mult. El trebuia pedepsit pentru că afecta o întîrziere, un amurg sufletesc și un oftat, nepermise în relațiile noastre, o autoritate care-i venea de la repetirea de mai multe ori pe rînd a clasei a patra și de cîteva ori a celei de-a treia. Era timpul unui paralelism curios, într-adevăr, copiii de șaisprezece ani fiind colegi de clasă cu oameni făcuți, de cîte douăzeci și cinci de ani, care se bucurau de epitetul acordat ca o distincție de către profesorii, oportun nedelicați, « măgarii din fund ».

E adevărat că de toți acești măgari din fund nu s-a ales nimic. Unul singur a devenit din gardian director de închisoare. Melancolic și nesigur, răspunzînd la istorie din geografie și preferînd caligrafia chiar gimnasticei, practicată cu asprime de către alți repetenți aleși, el era admiratorul poetului cu haina încheiată la gît. Poetul era

supărat numai de o jerpelitură scrofuloasă cu neputință de învelit în guler și cravată, dedesubtul obrazului și al urechii, și care îl silea să se fotografieze numai din stînga, chinuit ca un om pus să doarmă, din pricina ficatului, numai pe partea unde bate inima.

Autorul răspunsului din *Lumea nouă* l-am descoperit cu treizeci de ani mai tîrziu, în persoana lui Ioan Teodorescu, diplomat al unei școli de chimie din Belgia și ajuns directorul-general al unei mari Societăți de Asigurare, prin gazetărie. Aducîndu-și aminte de durerile încercate alături de oamenii politici ai primelor demagogii burgheze dizidente, o fărîmă socialist, o fărîmă intelectual și o fărîmă ziarist, complexiunea fragmentară i se rezolvase în hibriditatea unei poziții de « liberă cugetare », fosta victorie declarativă a gîndirii « materialiste ».

A cugeta și a gîndi, cugetare și gîndire, cuvinte-program și care enunță poza comică de a fi savant, sînt lucruri de gingășie, în afinitate de sfieli și rezerve cu actul: « a scri ».

Scrisul, ca și dragostea, e poezie. Te apropii de idee, ca de fata leneș adormită, pe care nu vrei să o turburi și care nu vrei să se deștepte și să-ți fie rușine. Intri în cuibul unei pasări ascunse. Ți se pare că numai prezența implică o lipsă de bună-cuviință. Ai toate îndoielile sfîșietoare ale candoarei. Ai umblat după ea, te-ai dosit, te-ai temut și ți-a fost frică, firește, și de ea și de tine. Ideea ți s-a părut de departe frumoasă, dar s-ar fi putut să ai o dezamăgire și să sîngeri de un contrast de mare și complicată suferință. La un felinar, care-și aruncă deodată lumina pe fața întoarsă, poți să dai subt marginea pălăriei, strîmbată cu cochetărie, de un ochi de sticlă.

Nemaipuțîndu-te retrage, ca să nu brutalizezi nevinovăția, ești monstruos obligat să mergi pînă la capăt, dacă nu dispari ca un mișel. Scrisul și dragostea sînt cu consecințe, te legi față de sine, de răspunderi secrete care privesc de-a dreptul conștiința. Scrisul nu e o simplă jucărie, și tragedia lui e cu atît mai grea, cu cît îl guști mai mult. Nu iei hîrtia și condeiul fără șovăială, și repetirea actului nu-ți tocește sensibilitatea. Scriu de patru-zeci și șapte de ani, și nici azi nu știu cum se începe o pagină, după ce am scris zeci de mii, fără să știu nici pe acelea cum le-am scris, și am rămas debutant în perpetuitate, iritat de suficiența arogantă și de atitudinea de omnipotență a majorității confra-ților mei. Mai mult: nu știu cum să scriu o frază.

Și, ca dragostea, și scrisul are prostituția lui.

Mi-e greu să mă gîndesc să scriu, și mi-e mai ușor să scriu decît să mă decid. Am intrat în viața expresiei cu zăticnire și cu certitudinea că scrisul e mai mult și altceva decît a pune condeiul pe vîrf și a-l lăsa să colinde hîrtia semănîndu-o cu muște. Această religiozitate a sentimentului poate că ține de o însușire de refracție sau de un strabism a ceea ce ar fi spiritul meu. N-aș putea să definesc, dar oprelistea e permanentă.

Impresia că scrii de la început pe material scump, pe aramă, și că nu trebuie să-l strici, dar că trebuie mai mult să muști din el precis decît să-l zgîrii, m-a împiedicat de la înmulțire și spumă și nu m-a lăsat să-mi fac o sculă dintr-o stare pe care o presupuneam de har. Dacă aș fi putut micșora însemnătatea scrisului, aș fi fost în stare să dovedesc fără greutate șase cărți pe an. Pana nu se mai oprește dacă pleacă la drum, dar nu pornește de bună-voie. Rămîne în loc, lovită de paralizia scrupulului nevăzut, opus înfometării de spațiu.

Mă ofensează la autori lipsa ținutei, ușurința că-și iau activitatea de orișiunde și că se măsoară

cu orișice, sărind peste piedici fără să le doboare, parcurgînd arena cu dexteritatea paiaței și făcînd la fiecare înconjur un compliment. Mă ofensează și volumele prea groase.

Recompensa le vine scriitorilor de la măgulire, de la opinia agonisită de la alții, de la mulțumirea așteptată de mîndrie, de la un fel de a fi, egal cu o modalitate intimă a lipsei de caracter. Înlăuntrul lor cel adevărat, descoperit fără voie în calamitate, ei se vădesc săraci, provizorii și caduci. Îmi place gladiatorul care nu primește aplauzele cu slugăr-nicie.

Am incapacități agresive împotriva consolărilor artificiale. Dacă-mi știu lucrul ieșit din mîinile mele prost, pentru motive cunoscute mie, nicio laudă nu mă poate împlini, după cum nici injuria lucrului definit nu mă știrbește. Reputația unui autor cu nume e înjghebată, în general, pe centimetrul unei diferențe confuze și pe un compromis; din ceea ce autorul a fost inapt să spuie și din ceea ce cititorul, ignorant al operei de inducere în eroare, sinceră sau frauduloasă, îi acordă peste măsură. Deficitul și golul sînt totuș de față, și germenul e sterp.

Scrisul poate să fie un lucru de superficialitate, o bagatelizare. Nu asemenea scris, fără vocație și turburare, mă interesează. E vorba de inspirație și de obiect împachetat. Artistul fără colaborarea inefabilului e lipsit de chin și de îndoială. Pro-ducția lui cinică e fundamental vulgară.

Nu mi-am explicat multă vreme de ce-mi preferă gustul, unei icoane catolice semnată chiar de un nume din istoria artelor, o icoană ortodoxă. Anatomia și carnația romană exube-rantă, exprimă o beatitudine îndopată, pecînd iconografia noastră exploatează exclusiv convenția că dobîndirea cerului e o suferință torturată și fără extaz. Organele neverosimile afirmă asce-

tismul, și contra esteticei pruderiei lucrul urît se înfrumusețează prin subînțeles. Zugravul și argintarul îngrămădesc aurul pe o figură sche-letică și ursuză și dau un Iisus cu viața exterioară oprită la scîndură și metal.

Apoi, și alte deficiențe personale împiedică scrisul. De multe ori redactarea e relativ corectă. O împlinire pe ici, pe colo, mai tîrziu, dă un rezultat relativ bun de tipar, dacă implică tiparul. De obicei, n-am scris pentru tipar, și m-am păzit de teme date, cum e cazul cu paginile de față. Scriu în toate zilele fără această constrîngere și adun manuscrise fără scop. Trebuința de a le lăsa să zacă și să se răcească e un comandament: la citire, selecția e făcută prin rezistență. Dacă rabzi o primă și o a doua lectură a manuscrisului tău, sforțare mai todeauna antipatică, și dacă manuscrisul nu ia direcția coșului numaidecît, poate că ai norocul să brodești. Plăcerea meșteșugului ține atît cît durează scrisul — ca visul, frumos numai în somn. Dacă îți trezești scrisul la lectură, îți dai seama fără greutate, că, luat de condei, ai dormit un vis, la lumina zilei stupid.

Am scris sumedenii de versuri în manuscris și am tipărit cartea mea de versuri, cea dintîia, la patruzeci și șapte de ani, cînd trecuseră toate momentele de coincidență. Întîrziasem asupra orariului meu cu șapte ani, gîndul meu statornic fiind că scot o carte, dacă se va putea, la patruzeci de ani — și o singură carte. Nu devenisem profesionist, interzicîndu-mi categoric să-mi fac din ce mocnea mai delicat iradiant, o meserie — și adevărata carte a unui artist cred că e una, cu condiția să fie unică. . . Mai tîrziu, a trebuit să cedez și să public mult mai mult decît voiam.

Neavînd avere părintească, a trebuit să o cîștig, pentru că nu mi s-a împăcat firea cu boema, cu gheata scîlcie, cu mătreața de pe guler, cu cămașa murdară. Din pînză mi-am ales inul și din ștofă mohairul. Natura mi-a dat un ceea ce se cheamă standard de viață ridicat, care nu putea să fie alimentat dintr-o profesie de subaltern, și cea dintîi avere adunată, la fizic și la moral, a fost o ireductibilă independență. De cîte ori am simțit că o îndatorire plătită mă face număr curent, am părăsit-o, riscînd să mor de foame, însă foarte încredințat în secret de contrariul, cum a și fost întodeauna.

Am făcut multe meserii și am trecut prin vîltori ca un cîine care le biruie, preocupat să scape de înnec un singur obiect. Obiectul cîinelui meu era... condeiul. Mi l-a dus în gură ani de zile vitejește.

Și, firește, am ținut să întemeiez o bună-stare dintr-una din meseriile părăsite. Îmi trebuia o meserie, ca să nu cer penei niciun trafic și să o pot păstra curată, cum cred că a rămas. Niciodată n-am dat greș în ce am început, și succesul că m-am ținut la suprafață putea să-mi dea autoritate comercială. Aflîndu-mă că scriu versuri, cînd voiam să fac o treabă, literații cu lectură anecdo-tică îmi aduceau aminte, cu surîsul nerodului ironic, de Balzac tipograf și de Ingres violonist, cunoscînd și două boabe de franțuzește. Pe de altă parte, bancherii la care m-am adresat de cîteva ori, nici ei oameni de finanțe și dobîndind din concesiuni politice reputații false de « brasseurs d'affaires », erau roși de un dèmon, frecvent la oamenii mie la sută, al literaturii. Mi s-au refuzat împrumuturile din care puteam să mă stabilesc, pe motivul suspinat cu o sinceritate tristă, că am « talent » . . . Talentul te obliga să nu dispuți cu contimporanii tăi înnavuțiți nu știi cum, dreptul de a trăi confortabil. Pe cîteva tangente încercate,

trebuia să mă elimin singur din viață, ca să plac mai mult. Punctul meu de vedere era să rezist cu orice preț.

Refuzam să vînd pe Dumnezeu în flacoane și aveam sentimentul că scrisul profesional duce la o modalitate de înticăloșire. Cu atît mai puțin aș fi putut accepta soluția ușoară, a banditismului de presă cu un condei căruia, în polemică, începuse să-i crească un colț ascuțit. Mi-au displăcut cu deosebire soluțiile ușoare și am socotit o declasare adaosul la ușurință al malonestității. Am lăsat pe cei cu poftele dîrze și cu vocații mai turburi să agonisească situațiile, cu care n-aș fi avut ce face.

Dar de multe ori redactarea dintrodată iese proastă. La citire, a doua zi, ești înspăimîntat. Scos din fire și pișcat în punctul de onoare, bagi în foc și faci a doua redactare, poate că mai bună. Se întîmplă ca tocmai a patra să capete față. Dar pînă atunci te lași. . . Pot să scriu din nou ceva, dar nu pot să mă copiez.

E o mare insuficiență practică pentru un scriitor să nu se copieze: optzeci la sută din succes ține de facultatea catîrului. Te poți face scriitor cu un sistem de fișe și bilețele organizat. Cunoaștem un autor care scrie o carte de literatură într-o lună. El n-a scris-o, a lipit-o și a croit-o. El confecționează. Alții fac un volum în două luni, cu verva robinetului de apă. A scri devine prin « muncă » o posibilitate de a face cărți. Oricine poate să le facă și să fie scriitor. Difuziunea imprimeriei cere copie și răspîndirea științei de carte de lectură, servită de editori: industrie compusă. Pe de altă parte, spiritul critic de nuanță profesională, furnizat de bibliotecă și cartoteci, nici nu se împiedică de problema vocației. Munca o înlocuiește. Un merit de tăbăcar și de firmă

se substituie acelei spontaneități, reale sau obținute, care dă aromă și substanță cuvîntului cuprins de frază.

Calificative critice, mutate dintr-alte profesii în literatura de « creație », răspund la modificarea tinereții de zbor în îmbătrînirea substanței. Se citeau despre cărți judecăți de această calitate: « bine construită ». Ion Kalinderu a fost un precursor. Elogiul lui pentru sculptură era că « are relief » și pentru o figură că « parcă vorbește ». Sensurile falsificate treptat prin diformație profesională ajung să promoveze în literatură merite pe care literatura le ignoră.

În vacanțele goale dintre clase căpătasem deprinderea, pe care am păstrat-o pentru copii, să folosesc lunile de vară cu o treabă manuală. Un astfel de răgaz m-a găsit angajat la un pietrar industrial. Din atelierul lui au ieșit toți îngerii și toate alegoriile și busturile care contribuiesc încă și azi la amplificarea grozăviei monumentale în cimitire și piețe. Un lucru m-a dezamăgit: execuția unei statui, tertipurile tehnice întrebuințate pentru scoaterea din blocul de piatră a unei figuri.

Îmi închipuiam, de bună-credință, că sculptorul taie cu dalta de-a dreptul în material etern. Că fiecare spărtură ruptă de ciocan înnaintează pînă la forma dinlăuntru, scoasă la lumină progresiv. E trivial! Figura, modelată în pămînt, e strămutată în ipsos pe scheletul unei armături de sîrme și fier. Se obține întîi, pentru fiece parte, tăiată din model ca săpunul și uscată, cîte două tipare, reproducînd în gol interior formele masive. Negativele împreunate ca niște coji de nucă erau unse și împreunate. Pe o gaură se turna ipsos lichid. Se despărțeau găocile după închegare și apărea copia lucrului modelat. Brațele, capul, picioarele, erau turnate deosebit, și modelul se reîntregea din lipituri între bucăți.

Procedeul, la îndemîna oricărui potcovar, mi s-a părut ruşinos, şi artistul inutil.

Trecerea din ipsos în piatră era făcută de calfe. Cu un compas încrucişat, lucrătorul însemna modelul de gips, protuberanţele, excavaţiile, toate înnălţimile şi adînciturile, cu puncte. Ipsosul era învăluit în sute de constelaţii solidare, numerotate, concretizînd planurile descrescînde ale unui relief. Era o contabilitate.

După ce această migăloasă operă de cîrpaci era isprăvită, lîngă ipsos era transportată pe vălătuci lespedea de piatră aleasă. Compasul cu patru vîrfuri, ca o pirostrie mobilă, ridica punctele de ipsos şi le strămuta pe bloc, reproduse unele după altele. Dalta ciupea din bloc nivelul ce-i trebuia şi, încet-încet, se arăta o momîie încă diformă, de dimensiunile modelului imitat.

Mi-a căzut de pe ochi o iluzie şi un farmec. Frumosul meşteşug imaginat, n-avea nici un mister, nicio poezie, şi orice lucru lipsit de aceste însuşiri decepţionează, pentru că se învaţă.

Tot aşa se clădeşte din materiale analoge şi o carte. E o metodă, un complex de şiretlicuri. Viaţa dîndu-ţi totul de-a gata, aduni, acumulezi, încleieşti, şi « opera » e terminată. Mai trebuie o semnătură, un editor care o lansează şi o critică amicală, ca familia care primeşte statuia funebră şi recunoaşte asemănarea pietrei cu decedatul, după barbişon. Parcă ar avea cravata un defect, dar merge: cheotoarea de la revers e exactă, şi jiletca perfectă. Literele de aur, care vor fi spălate de ploaie, ale inscripţiei, se vor împrospăta la o ediţie viitoare, prin suprapunerea unei foiţe de bronz peste o urmă de lipici.

Am pornit în viaţa confuză cu o certitudine totuş încă şi astăzi intactă: literatura trebuie, întîi

şi-ntîi şi pînă la urmă detot, să fie animată de o viaţă îngropată în temelii, şi controlul acestui duh nu poate fi făcut pe îmbîcseala prozei lungi, decît intermitent, în paginile foarte puţine ale unei cărţi.

Concluzia e simplă. Orice gen de literatură întins e artificial şi minte principiul, care cere întinderea în profunzime.

Domnul Cineva mi-a mai spus:

— Ai trăit momente multe, ai cunoscut feluri de oameni, ai avut o copilărie. Dă şi cîteva portrete.

Tot cuprinsul frazei e adevărat, dar ceva de care n-aş dori să mai aud e copilăria. O au copiii mei, eu n-am avut o copilărie şi m-am răzbunat amplificînd-o pe a lor. Ar trebui suprimat radical basmul literar al copilăriei fericite. Nu-şi datoreşte sieş un interes copilăria, ci facultăţii de a minţi a celui ce şi-ar povesti-o. Scriitorul cu vocaţie trece înnaintea copilăriei lui.

S-a citat în convorbire un povestitor.

Acela şi-a scris o copilărie şi nu a putut să-i dea transfigurarea pe care o capătă, de pildă, găina comună în desenul japonez. E o copilărie cu sărituri de garduri şi, scrisă de el, nu se deosibeşte de nicio altă copilărie. Un fapt trăit nu merită să fie povestit fără o echivalenţă artistică peste isprăvile unui puşti. Mai dibaci să noteze după ureche decît să transpuie lucrul viu sau să-l urzească închipuit, copilăria lui scrisă e ca orice copilărie nescrisă şi, purtată de condei, nu capătă accent.

Amintirile copilăriei, prin imitaţia unei poziţii care a consacrat fericirile vîrstei, par frumoase fără să fie. Copiii trăiesc aproape la fel, suferinţele lor şi cruzimile sînt aceleaşi. Este cea mai amară vîrstă a vieţii. N-aş voi să mai fiu o dată copil. Tablourile ei cumplite, de scîrbă, îmi fac odioasă

copilăria. Vorbind de copilăria mea cu sinceritate, ar trebui, dacă aş mai avea concepţia de acum patruzeci de ani că oamenii sînt răspunzători, să osîndesc şi să execut. Azi, cînd mi-am schimbat perspectivele, aş batjocori o abjecţiune numai pentru necesităţi de stil, şi nu mă mai lasă inima, care împacă totul şi iartă totul, pentru rînduielile consfinţite ale laşităţii, să urmăresc orbeşte, cum făceam în gînd altădată, omenirea, val-vîrtej, cu granate aruncate indistinct în vălmăşagul ei.

Amintirea fiind o mărturie la toate momentele vieţii, şi pentru că înfăţişează pe filmul sufletesc, gratuit, lucrurile trecute, din trecutul ei se iveşte părerea de rău, deviată în consolare, că viaţa scade. De-vreme-ce am trăit o împrejurare avem satisfacţia iluzorie că am biruit-o şi că biruim totodată şi timpul, care ne ajunge din urmă şi ne înneacă. Nefericirea zilei de azi se mîngîie cu nefericirile unui trecut isprăvit. Omului îi place să se mintă şi să fie minţit, şi cînd nu-l mai minte nimic şi nimeni, se dezorganizează.

Portretele oamenilor pe care i-am cunoscut ar fi într-adevăr o resursă: cîte un medalion, ca un mărţişor, o să se strecoare printre rînduri. Gîndul domnului Cineva se ducea poate într-altă parte, la oamenii numiţi pe nume, precis. Nu m-aş mai încumeta să zgîndăresc un viespar. Oridecîteori am conturat în trecut o fizionomie anumită, la tristeţea că i-am deteriorat ceva din echilibrul sufletesc venea să se adaoge scandalizarea categoriei, şi în orice categorie numeri cunoscuţi, pe care nu ţii să-i mîhneşti. Scriitorul nu trebuie să aibă legături, el ar trebui să cunoască foarte puţină lume: n-ai cel puţin libertatea să alegi.

Un portret, dacă nu e sincer, îşi pierde autenticitatea. Injurios, indispune; omagial, pare interesat. Nu poţi insulta o canalie pentru că stîrneşti toate canaliile, şi nu poţi fi elogios cu un om de ispravă pentru că ţi-ar fi făcut bine — iar pe cei ce ţi-au făcut rău nu-i dezmierzi. Un prieten din prima tinereţe, fost şi şef de guvern, dispunea de o sensibilitate adecuată, refuzînd să-şi ajute prietenii pentru că erau prieteni şi pentru că îşi închipuia, printr-o deformare a sentimentului fricii, că e cinstit. În schimb, îşi îndatora adversarii cu slugărnicie. Bilanţul vieţii acestui mare nefericit? A dezgustat pe toată lumea şi n-a lăsat o amintire decît plăcii de piatră, pe care i-a fost numele săpat.

Un portret bun e fără elogii. E curios că elogiul nici nu atrage nici nu se scrie lesne decît pentru muzicanţi, pictori sau poeţi, adică dinaintea unui lucru definitiv conturat. Omul social şi politic are silueta fluidă, tremurătoare şi dizolvată, oglindirea lui se prezintă slută, ca într-un geam cu luciul ponciş. El nu ajunge, improvizat şi contradictoriu, să-şi rostească o figură fără variante, şi schema lui morală, trăită din aproximaţii, e inconsistentă.

Dacă te-ai apucat, tonul polemic e cel mai convenabil, fiind cel mai dinamic, şi eşti dator să te achiţi de el frumos. Fără a urmări desconsiderarea publică a modelului, portretistul e inspirat de la o problemă mai subtilă. Silindu-l să se îndoiască despre sine, scopul unui atac e satisfăcut. Îl ajuţi să intre în panică treptată, şi dacă e rău şi duşmănos, insul se lucrează singur, în tăcere, ca un venin, care-şi capătă toxicitatea întreagă în filtrări divizate şi prin maceraţie lentă.

Am avut cazuri caracteristice în observaţie. Descurajare, inapetenţă la lucru, demoralizare. Pe măsură ce ura sporeşte, după o vivisecţie bine operată, individul se infectează de la sine,

și plaga lui, întinsă pe toată fața necicatrizată, dezvelește și scheletul. Uneori, ai operat în treacăt, subt impulsul secundei, și ai și uitat, pentru că niciodată nu te mînă răutatea, ci numai nevoia compensațiilor și a restabilirii, și ani de zile de la data unui portret, te întîlnești cu un om deslînat, care-și datorește dezagregarea unui articol al tău de douăzeci de rînduri. Îi sugeraseși cîteva idei care l-au obsedat.

De altfel, niciun om nu rezistă unui refec bine condus, fie cît de beat de sine și de închipuit puternic. Acest lucru e valabil, nu numai pentru cetățenii speriați care nu răspund, dar, lucru ciudat, mai ales pentru scriitori și pentru polemiștii cu profesia de polemiști.

Amintirile sînt legate și de mulți oameni care au murit dar care nu intră între acei morți pe care îi numim « morții noștri » ca să-i respectăm. Multe împrejurări evocate aduc din pămînt leșuri care trebuiesc judecate. Ele au prelungiri și afinități cu locurile comune actuale și cu oamenii lor în viață. Cu atît mai mult ar trebui judecați. Judecata adevărată suferă însă de știrbirea prezențelor contimporane — și nu poți face judecată adevărată, pentru că nu ești liber — libertatea morală fiind monstruos condiționată, și eroismul de a te propune victimă pentru admirația cerească fiind un eroism nepractic și brut. Ești obligat față de morți să te porți ca față de reeditările lor în viață. Iată de ce istoria e mincinoasă, oridecîteori înfățișează situații și lucruri mai noi de o sută de ani. Pentru cele mai vechi cronicarul nu are documente trăite, și făcînd apel la imaginație și la interpretare, adevărul adevărat se pierde în drum de două ori pe veac. Și viața tăgăduiește. Avem două opinii sau fețe ale unuia și aceluiaș lucru: unul convențional și scris, și altul gîndit.

Pot eu și poate oricine să ia momentul trăit și să și-l aducă aminte cu sentința lui? Nu se poate. Scrisul din memorie e, orișicum, falsificat, și ipocrizia de azi poruncește retrospectiv și atitudinea din ziua de ieri.

Tot ce putem cere unor amintiri, care în singura lor materialitate sînt fără valoare, este complicitatea condeiului și o trădare redusă.

De altfel, nimeni nu preferă un adevăr idiot unei alterări bine intenționate, sperînd cu toate acestea, pentru onestitatea abstractă, că și adevărul poate să figureze într-un text, ca fragmentele inactive dintr-o emulsiune.

Asta a fost o prefață. Mai trebuiesc amintirile încercate? Am o îndoială.

1941

VERS ŞI POEZIE *

Sînt cîţiva ani decînd Tolstoi şi-a răspîndit cartea *Qu'est-ce que l'art?* Printr-însa impunea artei să se îndrumeze pipăind gardurile unui drum croit de dînsul, iar decum o părăsi acest *unic* drum, să nu i se mai zică artă, ci să fie blestemată ca erezie. Wagner, Verlaine etc. . . . fură decapitaţi — vorba vine! — şi atîtea idei, mîncate şi digerate ca o simplă iarbă — idei şi oameni care vor trăi subt scutul artei poate că mai mult decît măcelarul lor. Tolstoi venea cu auzul plin de gemetele Siberiei geografice şi politice, cu o inimă de ţăran polar — să asculte pe omul de la Bayreuth şi să interpreteze melancoliile fără cauză violentă sau fără cauză, ale bătrînilor şi triştilor vagabonzi de subt cerurile Occidentului. Tot ce n-a simţit el, dar a descoperit într-alţii, i s-a părut exagerat, bolnav şi ridicul.

Negreşit că Tolstoi, sîmburele atîtor evenimente literare în lumea rusă, în calitatea lui de apostol al dezrobirii întru înfrăţire, putea pune în cătuşe şi-n ocnă, dimpreună cu tot personalul ei libertar, fără ca punctele de observaţie secundară, din text, să fie in valore, arta. Căci să ne-nţelegem: filosoful muscal e un scriitor de preţ.

---

* O revistă de la Iaşi, *Epigonii*, într-al doilea număr al său, publică un articol de domnul G. Panu, care a constituit pricina celor ce urmează.

Greşelile, inaptitudinile şi « ignoranţa » în materie, ale lucrării sale, i-au fost excelent demonstrate la vreme.

Scurt, Tolstoi fusese nechemat în chestiune, de pe cum se arată ca fiind, în materie de poezie, şi autorul articolului indicat, — concis, lămurit şi de admirat, cînd nu face artă. S-a întîmplat ca numai deunăzi (tîrziu, nu-i vorbă!) să-l citesc. Despre ce tratează el?... Dam să zic: despre vers, luîndu-mă după etichetă, — cît pe-aci să mă-nşele! — pecînd în realitate el cuprinde vorbe despre persoana poetului, plus intenţiile lui, şi mici ziceri asupra poeziei; adică: *Viitorul versului* e mai mult titlu decît analiză ştiinţifică exterioară.

Că « poezia » şi « versificaţia » sînt două lucruri separate şi independente se ştie, cel puţin de cei ce se îndeletnicesc cu astfel de articole măcar ca antrenare sportivă; şi cred că numai lor li se adresează, tipografic vorbind, atît versurile cît şi profeţiile critice. Poezia există-n individ, versul pe hîrtie; proza tot pe hîrtie, afară de cazurile cînd poezia lăuntrică e şi ea o proză banală — lucru curent.

« Poezia nu are nevoie de un calîp special, de cuvinte măsurate şi rimate la capăt. » Cuvîntul însuş e o măsură, şi foarte des vizibil turnat în calîpul special senzaţiei ce-l provoacă — pecît cu putinţă; de ex.: *surd, brut, bolborosire, gîngav, turbure, vijelie, trăncănire, uruie, plezneşte, clar* etc. ... Acolo unde nu-i mai este cu putinţă să reproducă şi să cuprindă, îl ajută *versificaţia*. Sensaţia loveşte cuvîntul, iar el deschide versul. Pe Flaubert — un prozator ceva mai tare decît autorul articolului citat — cît l-a chinuit fraza de debut a cărţii *Salambô:* — « C'était à Mégare, faubourg de Carthage, dans les jardins d'Hamilcar »!

Dar poezia înnainte de-a fi măsurată cu unitatea vorbă, există ca un fel de zeu indecis, ca o vapoare care-şi face loc printre gînduri, printre dureri şi bucurii, învălită şi amestecată. Adesea pare un element de sine stătător şi poate rătăci singură, fără împărechiere cu un suflet amorf. Unită cu o fire desfăşurată şi creatoare, determină dictonul: *darul poeziei*.

Marea cantitate a versurilor conţine tocmai ceea ce nu e poezie. Poezia pluteşte cam tot către trecut, către necunoscut, stimulată de ceva real şi cunoscut. O ai şi în tine şi-nnafară de tine, ca dragostea; un moment, o perspectivă de idee sau de natură, te pune în comunicare cu tot ce ai simţit într-unul asemuitor. Ai o tradiţie vastă de înrudiri subtile, excesiv de diafane, în care pe-alocuri se încrustă pozitivităţi şi fapte.

Pare că rolul de impulsiune al poeziei corsetate este să stîrnească amintirile; printr-un cuvînt aşezat unde se cuvine, să-ţi atace sensaţiile somnolente; să simţi, paralel cu ceea ce citeşti, şi ceva diferit decît evocă poetul; poetul e un prestidigitator al unor elemente volatile; o idee să nască sute altele. Căci altfel, care-i tăria meşteşugarilor artei, dacă nu aceea de a pune poezia interioară a celuilalt, în stare de spasm şi de ondulare către nelimitat? Chiar cînd ceva poetic se povesteşte în versuri (lasă că naraţiunea le stă ponciş), tonul de poezie *cade-se* a fi general, cu tendinţa de a condensa totul în ceva, căci numai astfel stîrneşte poezia din cel care citeşte, poezia profundă a nostalgiei omeneşti. — *Cade-se* e o năzuinţă.

...Te-ai aşezat pe un bolovan, în singurătate; cîţiva copaci, o turlă cam în fund, poteci curmezişe, coline, cerul. Citeai o carte, ai închis-o pe genunchi, şi reflectezi. Îţi ridici privirile încărcate

cu imaginile ideilor ce-n minte ți se încrucișează cu altele, și privești zările curbate în văzduh, într-un fel de visare: le vezi și nu le vezi; căznești vreo coordonare, vreo deducție, vreo explicare a celor citite; ești supus fără voie unei filtrații, unei decantări sufletești, în care se îmbucă idei, sentimente, amintiri — ca într-un fulger. Pecînd te gîndești, ai o turlă-n fund, cenușie; într-o ogivă, scapără soarele ca un foc ce-i umblă pe margini; soarele se retrage liniștit, cade-n depărtări; cine-ar zice că nu moare? În mijlocul acestei fenomenalități regulate cu compasul și totuș difuze, ideea se adăpostește în umbra din spatele turlei, și spațiul de acolo pîn' la tine, șerpuit printre arbori, semănături, bălării legănate, tremură. În ideea ta va rămîne și o sensație de legănare; într-însa va fi și: verde, cenușiu, crengi, bucăți de nori, soare depărtîndu-se. O altă turlă — uitată, — o altă potecă, alte poteci — uitate și ele, dimpreună cu toate gîndurile cu care le-ai străbătut, — străbat urzeala aerului, se complică altor conture, prin afinități și țesături inexplicabile, și imperceptibile ca bariera unde se contrage ziua cu noaptea. Năzuințele, prieteniile, opinii părăsite sau recente, cunoștințele — decid boaba de rouă să lacrimeze, și ea în chipu-i simbolic e poezia. Adesea, ca o simplă exclamare, reprezintă un trai întreg.

Cu ce se potrivește această lacrimă a extrasubțierii sufletești? Putea-o-vei *descrie?* Cu o mărăcinoasă pledoarie? Ca un capitol despre cancer sau agronomie? Are ea nevoie de o superdistilare vocabularistică? De un meșteșug? De-o cizelare spre sinteză? Ce-ai de așezat în metal: o cărămidă, ori un diamant? Negreșit că da! Metalul care merge minunat poeziei e versul, idiomul celor alese și pure; poezia și versul se întrucombină ca fierul cu focul.

Dacă versul nu mai mulțumește, prìcina își are scaun în faptul că *poeții*, în mare parte, au ajuns acrobați vulgari, saltimbanci de piață publică sau înjugați la doctrine pe care le debitează în manuale versificate, impunînd itinerare artei, a cărei condiție este independența și nesocotirea legislației, purcedă ea de oriunde. Un suflet subtil cu greu găsește, printre contimporani, artist corespunzător. Nu versul e defectuos — meșterii care să-l facă broșă de sinteze sentimentale lipsesc; ceea ce nu-i totuna. E stupidă o idee pentru că-i lipsesc ambasadorii? Defel! Sau este pentru că a și fost în sine, sau cei ce se dau drept titanii ei, sînt ei stupizii. — Din cele despre care vorbim, alternativa întîia lipsește.

Poezia poate să nu fie însușirea unei anumite pături de indivizi, însă toarcerea ei în versuri reprezintă, nu mai puțin, muncă, ucenicie serioasă, răbdare.

Ajunge ca un scripcar să-nnădească oarecari vorbe sunătoare pe flașneta momentului, și el e poet; sînt poeți care la douăzeci de ani au cantități de variante pe canavaua vre unui « frunză verde foaie lată », « și-altă foaie de cutare » — sau cîte și mai cîte langori imitative, arhispeculate, informații în versuri etc. Bine, dar aceștia sînt poeții? Cît se insistă asupra mediocrului! Rămîne să i se zică majestate. Să fie mediocrele, prin belșugul lor, mai demne de a interesa o gîndire, decît puținele valori absolute? — (Cantitatea!) — De ce articolul consideră numai marea comunitate a lepădaților?

Dar susține oare cineva că e ușor ca-ntr-o formă aproape invariabilă să-ngheți o idee inalterabilă și de nedespărțit? un *eu* cu două ipostaze? Muncească-se! — de unde nu, adopte-se romanul, nuvela, — proza — vers conrupt. Dar versul va rămîne veșnic o înnaltă țintă literară.

Rima face dialectica lucidă și-i decorează spiralele. Nu e poet care să fi fost pretins vreodată să-nnădească sunete spre un efect de *muzică*. Se zice și se voiește, cel mult, vers *muzical;* și el este: cînd încîlciturile, nodurile, sughițurile silabice lipsesc. E un păcat iremisibil de a se arunca această acuzație cîtorva poeți francezi, batjocoriți « decadenți ». Sau « simboliști ». Se dau acestor expresii, în țara noastră, înțelesuri complect lipsite de sens: cîți oameni nu sînt urîți numai pentru faptul că întrebuințînd prostește cîte un fleac de vorbă moștenită, devenită obsesie, ațîță, fac grupe, împărechieri vrăjmașe, numai păgubitoare.

« Decadență » e un termen istoric, pînă la o probă contrarie; concepția « simbolică » e veche cît și gîndirea; simbolul există decînd cu omul; e-n natura celui ce exprimă să simbolizeze. « L'Art — scrie Paul Adam — c'est l'oeuvre d'inscrire un dogme dans un symbole. »

Decadența în artă e ceva născocit de vrăjmașii unor aducători de libertate, nu numai de talent, în poetica franceză; li s-a părut lor că numaidecît ești « decadent » dacă sări peste ceva ce-ți pare vechi și stricat, și dacă-n loc de cincisprezece, vezi douăzeci și cinci de cocori într-o zare, sau zece.

« Noua școală » franceză, de cîte ori i-a venit ei chef, a rîs în hohote la « Chat noir », de s-a auzit la București. În București cam toate sunetele pătrund strîmb, și indecent, astfel că glumele ocazionale din Paris au luat aci, în capetele cîtorva încăpățînați să facă « școală », proporțiile unei vaste concepții, bazată pe număr și pe izmenitură. Oameni foarte nesimbolici, lipsiți natural, de pe cum cei din Paris erau hărăziți tot natural, de facultatea sintetică a simbolului, fabricară echivocuri sonore și grețuri poetice bogate-n sentimente ca pîsla. Și pentru a nu se hotărnici ridiculul, se mai și titrară « simboliști instrumentiști ».

Ei justificau oarecum droaia de mici critici care stabileau pamfletar semnificația vorbelor: « decadentism » și « simbolism »; sau mai exact, nu stabileau decît dreptul de persoană morală volumelor de bale și venin aruncate peste niște indivizi care nu erau « decadenți » decît pasager, săracii! — năravul noutății. (*Secesionismul*, un stil încă dibuind, s-a inaugurat în București, la vitrina unei prăvălii cu cîrnați.)

De-atunci expresia rămase tot atît de necontrolată, devenind quasi-academică; nu numai orice băiețoi știe să o administreze, dar și oameni reputați serioși prin scriptură, ale căror mîini au muncit întru cinste, își scufundă pana în călimara intestinală a literaturii de reportaj.

Articolul — să revin la el! — vorbește și despre « descrieri », nu numai de muzică. Descrierea lăbărțată, că e imorală, e cert. Descrierea aproape topografică, negreșit că nu e de domeniul poeziei; dar e de-al picturii, replică acelaș articol. Totuș, poetul are nevoie și de cîteva indicații de preajmă, pentru o atitudine sufletească; într-o dumbravă nu sînt numai idei. Dar nici de domeniul picturii nu e fotografia în culori. Ar fi aceasta o pictură? Da, descriptivă; într-o dumbravă nu sînt numai culori și tranziții luminoase. Dar descripția nu face obiectul special al niciunui gen de artă, ea e un gen de literatură; în toatele există spiritul durabil: de sinteză — și spiritul vremelnic: de povestire. Pictură narativă, muzică narativă și reciproc.

Ziceam mai sus că e greu să-nchizi, într-o formă dată, o idee; trebuie să ajustezi, să retezi, să-i tai asperitățile sau tocmai colțurile care ar complecta-o; te necăjește rima pînă ce-ți pierzi șirul. Dar Naiba te pune să ții foc între gingii? Aceasta e afacerea poeților; vor ști ei să taie și să comprime pînă la romboid! Cei ce nu vor

putea face astfel, ci totuş schilodesc versurile sau ideile, se pot socoti născuţi-morţi, în poezie. Le rămîne însă fraza, fraza mare, fraza lungă.

Poeţii care devin *jurnalişti* nu-s poeţi, ci còpii spălăcite. Dacă un creier avortat va scăpa cîteva versuri indigeste, această acţiune ruşinoasă nu-l sacrează poet. Jurnalismul e numai o supapă trecătoare a stomacului strîns în chinga sărăciei; nu-l ispiteşte decît în treacăt pe adevăratul *scriitor*. Indivizi de-o croială intelectuală cu fason, nu se întîrziază decît pedepsiţi de soartă într-o astfel de *carieră*.

Că un scriitor părăseşte *versul* şi intră în *frază* — nu fără regret, — sau că scrie mai multă proză decît versuri în decursul unei vieţi, se explică şi prin faptul că fraza e mai comodă; versul cere, înnafară de muncă, şi degajare, rarefiare; o sublimizare întîmplată nu tocmai des, — pecînd proza, pecînd vulgarul (fie şi poetic) e pîinea cotidiană a vieţii. Unii scriitori îşi excită facultăţile narcotizate motivînd că se exteriorizează; alţii, *à force de penser*, cad într-o stare de abstract care-i stăpîneşte şi pe uliţi — nu-i vorbă că-i maimuţăresc destui. Starea de absorbire, de « răpire cu duhul » este a multora dintre cei ce muncesc pe tărîmurile intelectuale, nu pentru răsplată, pentru niciun scop neguţătoresc. Domnia-sa domnul Găgăuţă, entitate contimporană, găseşte însă destul trotuar alături, ca să-şi răsucească mustaţa cu spirit şi emfază.

Un vers al unui meşter bogat în poezie şi-n putere de definire scurtă, conţine ceea ce de multe ori proza, în mare parte neartistică, nu dă în zece perioade. Alta-i limba versului, cu desăvîrşire alta; el poate scoate dintr-un tot, un bloc pe care să ţi-l prezinte fără condiţii şi parlamentări greoaie, foarte frecvente în frază; chipul cum ţi-l arată îţi dă intuiţia trecutului şi a problemei sale.

Versul concentrează-n sine volume; adesea sătul şi amărît de lecturi contradictorii, de sisteme şi dogme care toate au dreptate şi niciuna, ostenit, dezgustat pînă şi de tine, răsfoieşti o carte de versuri şi te limpezeşti. Aleargă după... adevăr multă lume — o lihnire care îmbolnăveşte pe mulţi; pentru cei care nu găsesc adevăr în nicio formă actuală şi nu-l caută pe tarabă, poezia versurilor are o însemnătate aproape divină. Poezia sintetizată-n versuri nu ştiu prin ce misterioasă amalgamare te îndrumă spre un fel de zenit pe care-l *simţi* adevărat.

Versul e cristalizarea geometrică a Poeziei; articolul spune că poezie conţine orice manifestare intelectuală; ipoteze poetice, corolare poetice, speculaţii poetice. Poetice. Dar cine adună *poezia* unor asemenea lucruri poetice! Cred că nu poeticul chimist, curbat pe-o retortă poetică, într-un poetic laborator de subt o primăvară poetică — afară numai de nu va fi chimistul poet, nu numai poetic, şi atunci deci, chimist diletant. Cine condensează această poezie? Pe cine îl atinge mai direct — ca să nu zic: mai propriu — poezia plutitoare la suprafaţa lucrurilor? Şi trebuie ea condensată? Poetul o cristalizează-n versuri; rogu-te: strică versurile şi spune-mi dacă ţi-a rămas poezie.

Versul, acest *convenţional* al poeziei, e atît de straşnic înfrăţit Poeziei, încît inima ei i-a devenit proprietate. Cei ce scriu proză şi nu pot alcătui versuri, sau nu le pricep graiul, le decretează nule; scriitorii de versuri, cu multă vîrtute conduc fraza şi iubesc proza căci îşi are şi ea particularităţile ei, şi e mai umană decît poezia, care, ca orice divinitate, iubeşte forma de gheaţă a laturilor corecte. Dacă ar fi să relevăm o formă strîmtă şi convenţională în înţeles strict, apoi aceea e a pretenţiosului *sonet* şi a unor alte feluri de versi-

strofare în care arta poeticei a mucegăit. Dar aceasta se discută deosebit, şi e o simplă chestiune locală versului.

Ceea ce poate face versul, niciodată nu va putea proza; din Teatru, bine face că pleacă; nu i se potriveşte declamaţia, ci vrea să fie citit, şi citit pe tăcute, aşa cum se răstoarnă în individ stări peste stări — fine, periculoase ca tăişul — pe dîmbul sufletului măcinat de alunecarea singuratecă a boabelor de nisip prevestitoare.

« Epigrama » e un fel de-a scrie care spurcă arta; n-are ce căuta în vecinătatea ei; calamburul, ca şi rîsul prostesc, e imoral în artă. Versul nu se potriveşte nici anecdotei, de asemeni niciunui gen de gîndire cu derivative precise, cu arculade, adnotaţii, trimiteri, demonstrări etc. El urmează o logică al cărei fir se ascunde de la idee la idee, dar există — trebuie găsit; caz de a se zice: « audă-l cine are urechi ».

Tragedia, cît şi orice copie de pe natură, are nevoie de cadrul în care a scăpărat, în reproduceri. *Poezia* e altceva.

Fabula e un gen părăsit pînă la un nou La Fontaine; aceasta nu-nseamnă însă că fabula nu mai are nevoie de vers, nici că fabuliştii n-or să mai existe. Fac dintr-aceasta un clişeu, şi-l aplic tuturor genurilor de-a se scrie în versuri. Lipsesc talentele respective, ele fac genurile.

Ceva mai departe, citind:

1 — . . . « *În genere poeţii nu se iau în serios, nici nu-şi iau la serios lucrările lor* ».

2 — . . . «*O prezintă (lucrarea) publicului ca o lucrare simţită, ieşită din adîncul sufletului lor* ».

E mai mult agresiune, probabil că din porniri personale, decît un punct indispensabil în discuţie.

1 — De unde ştim şi ce ne pasă de ceea ce-şi zic ei în sinea lor? Ne sînt indiferente persoanele, cu atît mai mult intenţiile — ne interesează numai

capacităţile lor poetice. Pare că fu vorba de versuri!. . .

Dar:

2 — Cînd ni se prezintă « lucrarea »? înnainte, ori după săvîrşirea ei?. . . Cred că: după. Anume cînd? Autorul ei a săvîrşit-o într-un moment de totală dezinteresare, *conditio sine qua non* a scriitorului; adesea nici că gîndea să o dea publicităţii. Publicarea unui gest de artă e de altmintreli un act mai prejos de acţiunea conceperii lui. Şi vine todeauna la urmă, cînd artistul gîndeşte să procenteze pe urma unui lucru existent. Apoi: din cîte cărţi de versuri am citit, nu-mi amintesc să fi găsit vre una în care prin cine ştie ce procedeu să mă fi rugat autorul ei să-l cred pe cuvînt — dar nici că mă rugase să i-o cumpăr, — şi nici cititu-i-am versurile închipuindu-mi-l pentru momentul cînd le-a scris; cartea lui nu era un *corpus delicti;* individul nu mă interesa defel. Însă, citind am putut distinge una din două: un *ceva,* sau un *nimic* — în foile cărţii, nu în gherocul autorului, care gheroc, cît şi care autor, atrage atenţia pe linia treia. Autorul ei poate fi un om de respectat, un prieten, un strein; el e unul — cartea-i alta. Dacă un bun camarad şi cinstită inimă, comite o prostie literară, oare nu rămîne acelaş, tot rămînîndu-i lucrarea proastă? Şi invers.

Gestul de artă înnainte de a deveni public trăia prin sine însuş, şi continuă să fie *el* şi după aceea. N-are nevoie de «*amatori*» , de public pe care să-l măgulească, să-l gîdîle şi să-l « *înşele serios* »*;* subzistînd prin sine, îşi ajunge. E cu totul relativ şi riscat punctul de care se înnoadă chestiunea. Arta nu e o meserie şi nu slujeşte în principiu decît sieş, şi rolul ei nu e cel de a «*produce efecte convingătoare* » — nici *efecte* nici *convingătoare;* nu e un apendice de vulgarizare. Înţeleasă sau nu, trăieşte.

Lumea întreagă simte şi gîndeşte, dar nu fiecare om poate formula gîndirea şi simţirea. Acţiunea artistului şi fredonarea unei doine improvizate, printre lacrimi, la gura căminului, au un acelaş principiu, numai că poetul formulează în linii exacte. Dar trecînd peste durerile şi bucuriile tale, nu gîndeşti şi pe ale — mai ales durerile — vecinului? Să admitem că poetul nu avu atîtea dureri cîte ni le spune; ce importă! le-am avut noi şi le găsim perfect chintesenţiate în limba matematică a versului! Avem nevoie omenească să ne suspinăm durerile din cînd în cînd, — « feri-ciţii » să fie sănătoşi şi să crească mari: nici că gîndim la dînşii! — şi le găsim risipite-n psalmi perfecţi. Inteligenţa fiecăruia poate ghici suferinţa vecinului său şi suferi cu el sau pentru el, din depărtare, cînd acela nici nu ştie. Sînt oameni care se roagă pentru toţi obijduiţii şi remuşcaţii, şi alţii care suferă pentru ei; şi fiindcă sînt prea puţini aceştia, de aceea suferă mulţii, prea mulţii.

Se obişnuieşte adesea în ceea ce se numeşte critică — majoritatea caracterizînd o minoritate, părerea autorizată a Onor. Public rezumată într-o gură, — a se vorbi despre egoism în artă. Temă simplă: Poetul îşi deplînge numai durerile sale şi rîde singur. De unde ghiceşti? Iată; el zice: *eu, mie, mă* — pecînd ar fi trebuit să fie altruist, adică să zică: *voi, tu, lor* etc. Din chiar clipita cînd a zis *eu* a înţeles pe toată lumea (şi dacă n-a subtînţeles-o, tot nu se schimbă premiza). Cu o poezie se-ntîmplă acelaş lucru ca şi cu o *rugăciu-ne*, scrisă de un închinător ca pentru el, devenind publică o citeşte fiecare pentru el însuş, adică: o citesc toţi pentru toţi; e individuală, dar pentru acest motiv e generală. Aceasta, cînd ajunge cunos-cută; în principiu, cea de la sine şi prin sine.

Şi dacă într-adevăr fi-va « artificială » *lumea* pe care o creează poetul, în care cu de-a sila împin-ge pe public, pe « amatorii » înşelaţi (seduşi) — iar ei, dulci inimi de miei cum sînt, se supun mititeii! — şi stabileşte astfel o zonă factice de jurîmprejur, aş voi să cunosc viaţa neartificială care i s-ar putea prefera, adică viaţa naturală a cărei direcţiune nu prea e arătată de moţul con-deiului ce subscrie articolul împricinat. Nu cumva e aceea în care bălăcim cu toţii? Mulţumesc şi mă-nchin! Frumoasă, ce e drept! Or fi-va alta? Nu! ba da! — pe aceasta vom găsi-o noi, fiţi liniştiţi; sensul vieţii de vigoare nu ni-l vor da generaţiile a căror măduvă curge către mormînt. Luaţi aminte, dragii mei: « lume artificială », într-o vreme cînd şi codrii, nu numai ciorapii şi cultura, — să lăsăm gipsul etc., etc. — sînt arti-ficiale.

Cîtă vreme vor exista forţe poetice, versul va fi menţinut; dacă se vor pierde, înseamnă că poezia s-a pierdut ca multe din ce a fost pe vremuri nobil şi fără prihană. Poezia unui vers adînc nu va putea niciodată fi înlocuită de poezia frazei. Proza-şi are frumuseţile ei aparte.

S-ar putea să sosească vremea breslei cojocăreşti — gîndesc sfîrşind — şi-n poezie, — lauri, lauri să fie! — şi sînt berechet; declare-se ea poezie! şi numească pe cugetătorii de neam văcsuitori şi curelari; nu le displace nicio poreclă.

E curios cît e lumea plină de locuri vacante!

SERTARUL

Surprinsă din toate laturile zării, goală printre copaci, vastă la marginea cerului, toamna sfîrşeşte romantic în mii de tablouri. Verdeaţa, neagră şi adîncă, şi umbra, care umpleau anotimpul şi ascundeau maşinăria naturii, au pierit. Lumea din palma orizontului se arată cu amănunte şi culori ca o bazilică, dezvelită de cupolă şi turle. Subt steaguri de vîlvoare şi drapele virginale de azur, convoiul de seară, poartă departe foarte, cadavrul de aur al soarelui din urmă, scoborîtor în pămînt, iar ţara miroase tare, şi văile şi cîmpiile mai păstrează, pare-se, culcată-n crizanteme, urma concavă a corpurilor unor părechi dumnezeieşti şi viguroase ce s-au iubit pretutindeni. Ce viol nesfîrşit au tăinuit grotele de frunze, pentru ca sîngele să se fi împrăştiat cu atîta risipă peste tot! Plopii răzimaţi de păretele bolţii, rămîn ca nişte pîrghii în odihnă...

În jurul metalic al lămpii, în sfîrşit aprinsă, s-a deşteptat odaia. Păretele cu rafturi de cărţi, orînduite în picioare, se aseamănă cu o orgă, tăcută în sutele-i de ţevi. Peste drum e toamnă şi noapte, iar în volumele cu semne de aur pe brîie, oareşcare dulce înţelepciune. O muscă anemică şi aproape sentimentală face pe pasărea singurătăţii visătoare; dar dispare curînd în cilindrul purificator al lămpii care binevoieşte să o mistuie, cu şuier.

Ce vom face noi mai bine astă-seară, cînd nostalgia trecutului începe iarăş gîndul să ni-l frămînte şi cînd sufletul cere să fie strămutat aiurea, nu ştii unde? Sertarul cu brăţara lui de fier, ne ademeneşte să-l mai deschidem o dată. E plin de foi şi de mărturisiri, şi de speranţele înşelate ale multor suflete care speră numai pentru că se vor înşela. Sertarul cu inimi romanţioase, inutile...

SIMŢUL-BUN

Meşteşugul de-a scrie pare plăcut şi lesnicios. Cel puţin cititorilor care confundă două lucruri apropiate şi totuş de cele mai multe ori contrarii. Nimic nu i se arată, într-adevăr, mai simplu cititorului cînd a sfîrşit o carte de citire, decît că a fost scrisă. Mulţumit că a făcut o descoperire, se apucă şi dînsul să scrie o carte. Greutatea începe însă atunci, în momentul cînd trage din călimară, triumfător, condeiul. Înainte de-a scrie cartea, trebuie scrisă pagina întîia, şi pînă la pagina întîia vei avea de furcă, mai ales, cu rîndul întîi. O amărăciune funebră îşi pune peceţile pe inima cititorului entuziast, care, rămînînd la rîndul întîi al paginii sale, timp de ani de zile, atinge maturitatea şi se transformă, pe nesimţite, în *causeur* de cafenea şi critic gratuit.

Cu o caritate nemaipomenită el ar da sfaturi orişicui şi lecţii între patru ochi şi mai mulţi, poate de stil, poate de compoziţie. Dar cu o vehemenţă tot pe-atît de intensă, critică în public o informaţie de ziar sau un anunţ. Facultatea lui dominantă o numeşte singur şi cu modestie bunul său simţ. Poate fi ceva mai trist şi mai caracteristic decît această abnegaţie, decît schimbarea tuturor aspiraţiilor intelectuale la om în această dogmă definitivă? E-o mulţumire tragică de operat, căreia-i mai rămîne pentru plimbare un singur picior de lemn şi, în partea cealaltă, un baston.

Literatura se aseamănă cu căsătoria. Mulţi visează, la biuroul lor din minister, o partidă extraordinară, şi în vreme ce visul se menţine, ani de-a rîndul, seara, inima lor bate, în decor de oale şi tigăi, lîngă inima unei bucătărese. Zestrea pe care vor primi-o la căsătorie va fi de două sute de mii de lei, cel puţin. Pentru ca să-i asigure realizarea, candidaţii la mîna fecioarelor milionare, cheltuiesc jumătate din leafa lor, în peţit. Hainele lor sînt ireproşabile, gulerele cu lustru, mustaţa curată, obrajii proaspeţi. Şi la urmă, după vremuri lungi de fericită aşteptare, bietul om se însoară cu o birtăşiţă bătrînă, se retrage, şi nu neagă, cu un rest de voce prăpădită de oftare, că este mulţumit. . . Ca şi profesorul ce se voia savant sau literat în prima tinereţe, mirele cu mustaţa cănită, a descoperit filosofia bunului-simţ.

BILET

Un necunoscut îmi trimite, nu înțeleg pentru ce tocmai mie, o scrisoare de plîngeri. Aspirant la literatură și tînăr, cum trebuie să fie, se vede străin în mediul lui, pe care voiește să-l părăsească pentru o lume mai potrivită cu el. Paradisul acesta, veșnic rîvnit, și de către toți, el crede că trebuie să fie gazetăria.

Redactorii trebuie să vorbească între dînșii în hexametri, portul lor trebuie să fie cel puțin elin sau roman, și fruntea lor, încununată cu lauri și zurgălăi de mărgăritare, trebuie să se odihnească apostolicește pe pieptul colegilor, desfăcut în dreptul inimii. O atmosferă de izvoare și crînguri trebuie să domnească prin redacții, republici ideale. Desigur că toți acești ucenici ai condeiului, grupați eliptic în jurul directorilor, niște Crişti, cuvîntează cu miere și lapte, și ospătează împreună la agape aproape sacerdotale, în cerdacurile din dosul administrației, copleșite de mirt și bătute-n laturi de vîrfuri de molifți.

Nu vreau să răstorn acest gingaş tablou și să-l întorc. Corespondentul meu ar încerca deziluzia ce-au avut-o aceia care dintr-o biserică frumoasă, aburită de tămîie și ilustrată cu sute de icoane umbrite de vechime, au pășit întîia oară în altarul ei, de unde au văzut tîmpla superficială, pe dindos: înnălțime de scînduri și bîrne, un fel de spînzurătoare, cu patima răstignirii, simbolică, sus detot.

Mi-ar plăcea totuş să contribuiesc la încumințirea unui scriitor aspirant și să ucid erorile lui.

Întîia lui eroare este atunci cînd își închipuie că ziarismul este atît de compatibil cu starea sufletească indispensabilă la un scriitor și că poate sluji facultăților artistice de excitant pozitiv și de hrană.

Viața de gazetar, i-a fost lui Eminescu o povară. Creangă n-a fost gazetar. De tot ce-a fugit mai sprinten Caragiale, fost și berar, e gazetăria. Scriitorii în viață, cei mai buni, vîrstnici și tineri, nu sînt gazetari. La cei care sînt, se observă o încetare de activitate artistică. A fi scriitor și ziarist în acelaş timp, se plătește cu jertfa mediocrizării, sau cel puțin cu o gravă amărăciune. Ei nu pot fi nici gazetari buni și nici buni scriitori. Tipul, foarte rar, și la noi și la străini, de ziarist propriu-zis, există, susceptibil de o dezvoltare și perfecție speciale, dar acela cere, neapărat, aptitudini speciale. În codul ei de zămislire, natura prevede și pe ziarist. Ziaristul adevărat se naște întocmai ca artistul sau ca veverița; simte ca ziarist, vede ca ziarist, gîndește ca ziarist, și moare *en* ziarist. Să citām un mort. Așa a fost Panu.

O altă eroare a tinerilor. Ei socot că arta poate fi o profesie, și de-vreme-ce tot condeiul și reflecția sînt uneltele și-ale scriitorului și-ale ziaristului, se fac ziariști, ziariști mediocri, și riscă să rămîie, ca scriitori, în aceeaş subdiviziune. Dacă poate trăi din condei, scriitorul se crede nobil, atunci cînd ar fi de datoria lui să-și măsoare nenorocirea.

Nimeni nu înstrăinează, într-adevăr, pe scriitori de sineş, de lucruri, de oameni, de natură; nimic nu-i falsifică mai mult, nu le uzează personalitatea și fecioria sufletului ca nobila profesie. E dezertarea lor din lume, e claustrarea energiilor interioare, într-un spațiu mic și factice.

Eu visez pentru tot scriitorul îndeletniciri manuale, care să-i permită să umble, să vadă, să cunoască, să se înnoiască neîncetat, să fie nesfîrşit şi divers.
Între un condei de reporter şi un ciocan de sfărîmat pietre pe şoselele Europei, artistul trebuie să prefere ciocanul.
Evident că soluţia cea mai bună ar da-o averea...

PENTRU RĂZBOI ŞI ARTĂ

Hrănită cu idealurile sociale din visul vremurilor de pace şi confort, inteligenţa respinge războiul, ameninţătorul vieţii şi gîndirii. Plăcerile de civilizaţie care răsplătesc munca braţelor şi-a minţii, spectacole şi biblioteci, femei şi avuţie, bunurile familiale, călătoriile, muzica, poezia, pictura, dispar îndată ce omul întors din mijlocul timpului său îşi adună armele şi purcede să verse sînge, la vecini. Războiul: rùină, jale, doliu, întuneric. Civilizaţia urăşte imaginea lui putredă şi neagră.
Totuş, ideea războaielor, dispreţuită în odaia intelectualului şi-a poetului hotărît să-şi cînte iubita, pe care o invită prin gătelile strălucite ale artei să ia parte la pornirile lui tot atît de bestiale şi de frumoase ca şi foamea de carne de soldat, sînt ceasuri istorice cînd se-ntinde, se răspîndeşte şi cînd este primită. Atunci, în cafeneaua obscură, unde se citesc manuscrisele, de cele mai multe ori sărmane; unde fumul ce iese din gura misitului, se-ntîlneşte, într-o atmosferă de cvietudine caldă, cu fumul ţigărilor de foi şi cu vorbele de prisos ale acestui întreg parlament de profesionişti osteniţi la şapte ore seara, se ivesc piepturi eroice şi buze înflăcărate. S-ar duce la război jurnalistul mititel şi spălăcit, cu pletele în mîzgă; chelnerul care poartă ceştile printre mese; profesorul de matematici care joacă dòmino şi soarbe halbe; actorul imberb, falace şi Hamlet; vînzătorul şaşiu de gazete. Ei vociferează şi cer sînge! sînge! sînge!

Atitudinea pacifică a gînditorului se transformă astfel pe nesimțite, prin obișnuință cu ideea, prin trezirea de resorturi absente pîn-atunci într-un suflet împăcat cu liniștea, și mai cu seamă prin contagiune. Apoi curiozitatea față de necunoscut, presimțirea sensațiilor neîncercate, dorințele de prefacere lăuntrică pentru unii, care n-au putut fi în viața lor nici luptători, nici îndrăzneți, nici chiar bărbați. O educație veche și înrădăcinată, de negațiuni și afirmări pur spirituale, se risipește fără voie la tropotul cailor călăriți militărește, la zgomotul violent al săbiilor lovite și-al oștilor de fier. Și mai presus de toate, ființa primitivă, cu legea ei cruntă de răzbunare, ciudă și omor.

N-am putea spune că va putea vreodată omenirea să se lepede cu totul de-această strămoșie. În orice caz, lupta dintre inteligență și antropopitec ar trebui să ducă la izbînda idealului de solidaritate universală, contaminînd sufletele progresiv cu morbul divin al cugetării.

Războaiele au inspirat însă întodeauna arta, care caută mai mult cu ochii decît cu sentimentul desfășurarea lumii, și satisfac indiferența ei, asemuitoare cu a naturii, care-și crește puii ca să-i ucidă. Războiul este mișcare, culoare, forme, erupții, emoții, surpare. Ființa cea mai artistică este femeia, și femeia iubește bravura, dominarea brutală, armele, piepturile cu nasturi de aramă de care se strivesc bumbii sînilor ei trandafirii. Arta e de partea femeii.

ZIARISTUL

Ca și teatrul, ziarismul a fost și mai este și astăzi pentru generația necultivată, cu părul cenușiu, o carieră de pierde-vară. Decînd ziarismul a dat cîțiva deputați, prefecți și miniștri, burghezul, în parte, și-a refăcut sentimentele.

De altfel, toate îndeletnicirile înrudite cu cartea, cu hîrtia și condeiul, au cunoscut disprețul oamenilor cu judecată. Imaterialitatea muncii cu inteligența pură se tîlmăcește la oameni în reverie, în timiditate socială, în absența însușirilor care triumfă la tijghea. Intelectualul e adeseori puțin și rău îmbrăcat, poartă ghetele strîmbe, gulere roase, cravată destrăbălată. Familia și societatea cultivă înnainte de toate costumul, și în fața unei părechi de bocanci englezești, umflați în vîrf, Europa și America, în care au suferit Cervantes și Poe, se prosternă deodată, ca niște sălbateci uimiți de o sticlă colorată. Oricine a visat puțin, fie el pictor, poet sau muzicant, a cunoscut rigorile familiei, biciul și arestul, și, ce-i mai curios, ale dascălilor care i-au explicat pe Creangă, pe Homer, sau abstracțiile matematicii, o cireadă mare de dascăli, cum au apucat cei de-o vîrstă cu noi, astăzi aproape dispărută.

Ziarismul începe să fie o profesie abia de vreo zece ani încoace, la noi. Scriau la ziare copiii care compuneau, pe pupitrul sculptat cu briceagul, versuri. Sau prea inteligenți, sau prea tardivi la minte și totuș independenți, acești « scriitori »

dezertau din familie şi şcoală, care, lipsită de orice agrement şi entuziasm, cu profesori ignoranţi şi brutali, era ca o maşină de suplicii. Între dascăli şi elevi se reproducea distanţa deznădăjduitoare dintre părinţi şi progenitură. Din asemenea gunoi a ieşit tot grosul intelectualităţii româneşti de astăzi, şi cînd analizezi lucrurile în sine, fără concursul dorinţii şi idealelor pe care aproape că le-am născocit singuri, imoralitatea socială actuală pare îndreptăţită.

Ziariştii mai vîrstnici, au ieşit, în bună parte, sau mai bine zis au fugit, din şcoala de atunci şi din familia de atunci. Un fugar a fost şi Eminescu, numai că un fugar de geniu. Actor, ziarist, scriitor, el a cumulat dispreţul de care aceste profesii sufereau în parte. Domnul N. Xenopol, ministrul Comerţului şi Industriei, scria acum treizeci de ani, mizerabil, despre Eminescu, o pagină de injurii. Ea a fost reprodusă, de curînd, de o revistă tot atît lipsită de perspicacitate, de simţ artistic şi de duh, ca şi articolul domnului N. Xenopol, care numea pe Eminescu « Eminescu-pastramagiul ».

Presa toată, dacă se poate zice totul unde fiinţează puţinul, a fost pînă ieri opera acestor fugari, pe care familiile burgheze îi întîlneau dezbrăcaţi şi nedormiţi pe uliţele Bucureştilor şi-i plîngeau: « Nu-i băiatul lui Protopopescu?. . . » — « El e. . . » — « Nenorocitul, în ce stare a ajuns! Scrie la gazete. . . »

Astăzi ziariştii au legături intense cu oamenii politici, sînt nu mai ştiu al cîtelea factor de progres în ţară. Rîndurile lor s-au îngroşat, numărul lor e mare. Au Societăţi, au o situaţie, şi cîteodată talent. Ziariştii s-au putut alia cu familiile burgheze, care alcătuiau casta sacră a salamului, a lumînărilor de ceară curată, a mezelurilor. Pictori sînt care au pătruns în aristocraţie. Se găsesc

scriitori cu rentă. Publicul începe să distingă autorii, pînă ce ieri distingea numai gazetele, evident, după nume, care-i şi distincţia lor reală. La balul presei, lîngă masca Minervei, ciripeşte ţuguiat masca boierimii. . . O cartă de ziarist face mai mult decît o modestie de profesor universitar. Ziarismul este pretutindeni. Un director de ziar e un personaj, cel puţin de partid. Au fost partide care s-au slujit de ziarişti în opoziţie, ca să-i arunce, odată venite la putere, pe drumuri; astăzi oportunismul acesta dispare.

Dar ziarismul tot nu este o profesie propriu-zisă, cu toate că el va cîştiga, şi publicul în acelaş timp, în proporţie cu transformarea provizoriului actual. Ziarismul este şi azi o punte de trecere şi mai ales de urcare.

Lipseşte ziarismului tot ce ne lipseşte nouă tuturora: solidaritatea şi independenţa, şi lipseşte metoda. Şi sînt lipsiţi ziariştii de o instrucţie specială, de un fel de Facultate profesională, pe care Sindicatul Presei sau noua Societate ce s-a format, trebuie să o înfiinţeze. « Formarea » ce se numeşte, a unui ziarist în persoana tînărului debutant, care se prezintă flămînd directorului, e supusă arbitrariului obişnuit în breslele unde se aduc ucenicii de afară.

Faţă de un debutant, direcţia se simte tot atît de puţin obligată ca faţă de orice alt colaborator, care după ani de muncă pentru patron, se vede exclus pentru că n-a scris numele unui partizan cu o literă mai groasă sau a uitat să fie foarte respectuos şi n-a fost destul de tîrîtor, vorbind de altul.

De aceea, presa e alcătuită mai mult prin întîmplare. Oameni care vin, oameni care se duc, berze călătoare, cu àripile murdărite de cerneala grasă a rulourilor maşinii. E rar ca într-o redacţie de zece inşi să existe o prietenie adevărată,

atunci cînd ar trebui să fie zece devotamente frățești.

S-a ajuns la un tiraj relativ mare și la un număr de ziare însemnat. E poate timpul ca sforțările directorilor și ale tuturor ziariștilor de profesie să se îndrepte către talent, către o stabilitate în valoare. Întrebarea este dacă ei simt utilitatea acestui imponderabil. Eu cred că nu. Un director se irită cînd în gazeta lui n-a apărut o informație tipărită de alta, sau cînd titlul n-a fost făcut destul de sugestiv și aparent. El nu se supără însă din pricina stilului și a gîndirii. Un bun picior, o mustață bine făcută, o limbă ageră și o îndrăzneală neostenită, sînt calitățile ziariștilor în genere, de azi.

Dorimu-le celor de mîine, în scris talent și în viață mîndrie.

PERMIS ȘI NEPERMIS

Vorbește dascălul de morală...

Dascălul de morală e jignit cu înlesnire. Invectiva, sarcasmul, ironia, îl mișcă și-l frămîntă. La fiece baston, pe care-l ridici ca să gonești o singură potaie, răcnesc toate potăile și fug. De ce? Din pricina solidarității? Nu! De teamă. În rănile celui nimerit cu bățul, dascălul de morală prevede o amenințare personală.

Cuvintele ca *prea, foarte, prea mult, mai domol...* sînt exclamațiile și formulele lui preliminare. Îmblînzește cu ele sau ascute calificativul. De umbli să stingi o idee parazitară sau să strivești o nevăstuică socială, pielea dascălului de morală, furnicată rece, se strînge. Tot ce atacă o teză sau o situație, tot ce iese din convenția formelor care caută să te împresoare și să te mistuie, trece drept tendință imorală. Dascălul de morală umblă după argumentarea moale, după idealismul inexpresiv, după stilul administrativ și timid. Din viața glasului el înțelege numai șoapta. Puterilor de luptă le pune surdină: lașitatea sau ipocrizia, marile doici clasice ale omenirii. Universul îl concepe surdo-mut, cel mult telefonic.

După așezarea proprietății s-a emis îndată un precept de asigurare: « Să nu furi! » — perfecționat prin adaosul: « Muncește! »

« Nu fura ! » este jandarmul lui « M-am înnavuțit ». Într-altfel, gestul furtului ar fi socotit între mișcări: aviație, înnot, gimnastică și vînă-

toare — iar lenea intelectualizată a pisicii, în loc să ne repugne, ne-ar face plăcere. Nicio morală nu cuprinde porunca: «Fii inteligent!» Inteligența, intolerantă și corozivă, lenevește jocul moral și descoperă miezul virtuților dăscălimii de morală.

Temperamentului academic, compus din hîrtie multă și paie sufletești, îi e groază de violență și ironie. În lumea zisă morală, lucrurile se petrec pe targă și-n bumbac. Ideile și simțirile sînt purtate lin și cu întristare, ca niște cadavre de femei, prea tinere moarte. Nu e permis să duci, subt brațul viguros care le strînge, și la piept, vietăți sufletești neliniștite, violente, răzvrătite.

Dascălul de morală nu este totuș viața întreagă, care se zbate și luptă subt ochelarii călări pe nasul lui... În violență își așteaptă elanul o rădăcină fierbinte și nouă. Stilizată, violența se prezintă, în artă și literatură, ca piatra constructivă.

Fie permisă de-vreme-ce zvîcnește în arterele universului și resorturile ei ridică sufletele și speranțele. Totul este permis, căci nimic nu poate, într-o minte liberă, să fie interzis. La temperatura de sinceritate a violenței se volatilizează sau se adună aliajele sociale și sufletești cele mai rezistente. Cei mulțumiți cu căldicel și acrișor vor avea fără voie să guste din amarul profund și toxic, în mijlocul banchetului lor. Cele nepermise vor fi introduse cu forța în rîndul celorlalte.

Scoateți pene noi... Înmuiați-le de-a dreptul în otravă, nemoleșiți de jilțul în care veți avea timpul să dormiți.

Numai că penei voastre trebuie să-i scapere-n vîrf o strălucire de foc...

LITERATURA DE PAȘTI

Icrele, șunca, plăcintele și vinul n-ar fi nimic fără literatură. E o literatură de Paști și de Crăciun. Pentru că nu o face nici Patzac nici pantofarul, literatura cade în specialitatea ziariștilor, cu toate că cititorul ar fi adeseori mai bucuros s-o primească de la lăptar sau bărbierie.

E o datorie ca ziarele să iasă ilustrate de Paști cu vreo răstignire, și cu paginile principale parfumate cu poezie și proză.

Atunci redactorii devin lirici, reporterii nuveliști. O idee la un an o dată. Colaboratorii gîndesc răzimați cu fruntea pe mînă. Meningele se inspiră. Crucea, cuiele, clopotele, ciocanul, piroanele, Gòlgota, sutașii, evreii și toate accesoriile răstignirii sînt chemate într-ajutor. Sau steaua, magii, vitele, staulul... Din toate acestea ziaristul caută să scoată ceva, ca dintr-un sertar cu vechituri, pe care l-a tras din sufletul lui în ajun și a scîrțîit. O sudoare sfîntă îl podidește. El trebuie să salveze și onoarea jurnalismului, arătînd că deosebire între ziarist și scriitor nu poate să fie. Oricine scrie — numai să vrea, și în definitiv a scris de-atîtea ori, atîta timp! Cine n-a contemplat un informator interpretînd, la masa lui, pe Cristos și virtuțile creștine cu penița, n-a văzut nimic.

Cînd, în sfîrșit, e gata manuscrisul, confratele jubilează în secret, căci el nu suferă de nicio îndoială. Colegii lui de redacție, care îl concurează în politică și literatură, și îl clevetesc, vor citi

mîine bucata lui şi vor fi cuprinşi de un respect pe care nu-l vor exprima însă, din invidie. Totuşi autorul nu îndrăzneşte să se laude prea pe faţă — numai din cuvinte lasă să atîrne oarecare înţeles. Şi-apoi riscă să cadă victima unui răspuns glumeţ. Cum îi trebuie un tovarăş la bucurie, se duce mai devreme acasă şi-i spune, nevestei: « Le-am dat la cap! Mîine, cînd vor citi, or să crape! » — sau dacă n-are nevasă, caută pe cineva care, în lipsă de ţigări şi bere, e binevenit la masa autorului, entuziasmat şi platnic. El narează frumuseţile, aluziile bucăţii, frazele « tari », imaginile extraordinare.

Dar nuvela, poezia, n-au făcut niciun efect. . . Cititorul n-a gustat hrana intelectuală şi a preferat după-prînz să mai mănînce o dată.

Între scriitori şi ziarişti există o specialitate literară: autorii de zile mari. Ei scriu numai la Crăciun, la Paşti şi la Anul Nou, dacă nu chiar şi la Bobotează, necesari ca, de cîteva ori pe an, chivuţele.

HOŢII INTELECTULUI

Purtătorul autentic al acestui nume şi al acestei calităţi, ni se plînge că, dîndu-se drept desinatorul Iser, un necunoscut oarecare, a prezintat unui minister un album, şi a încasat în schimb vreo sută de lei, din partea patriei recunoscătoare.

Nu ştim dacă în această substituire a unui escroc n-o fi şi o pedeapsă a destinului, care se răzbună că un desinator de talent a primit să fie, într-un album de portrete, colaboratorul unui ziarist fără vocaţie pentru scris.

În orice caz, se introduce în librăria românească un mod ciudat de desfacere a cărţilor. Cine vrea să-şi agonisească vreo cîteva sute de lei pe lună, cumpără un număr de volume de curînd apărute, le pune într-un ghiozdan de piele cu broasca nichelată şi porneşte pe la autorităţi.

Domnul e îmbrăcat cu ultima eleganţă, încălţat englezeşte, jobenat uneori, mînuşat — şi cuirasat într-o obrăznicie impunătoare. Pe cărţile lui de vizită, subt un nume de împrumut, stă scrisă cu litere frumoase profesia de « publicist », care poate fi sinonimă cu toate meseriile de la om-de-litere pînă la pezevenghi.

Zîmbitor, protocolar, se prezintă cînd miniştrilor, cînd secretarilor-generali de ministere, cînd particularilor, şi dacă nu se dă todeauna drept autor al volumului nou apărut şi pentru care cere parale, el se recomandă ca un trimis, ca o rudă, a autorului prea timid sau poate bolnav.

Domnul Vlahuță primește la țară, într-o bună zi, de la domnul Bragadiru, cunoscutul industriaș din București, o epistolă cu doi poli înlăuntru: « Iertați-mă, vă rog, domnule Vlahuță, că în lipsa mea, contabilul meu i-a dat purtătorului scrisorii dumneavoastră, numai șaizeci de lei; cu cei patruzeci de lei aci alăturați, fac tocmai o sută, cît ați cerut, pentru tipărirea volumului dumneavoastră ». Drept răspuns, domnul Bragadiru primește de la poetul Vlahuță, o scrisoare revoltată.

Altădată, acelaș scriitor e escrocat de un bucureștean care subt numele de Vlahuță străbate Transilvania și se oprește în centrele mari românești ca să ia contact cu fruntașii fraților săi subjugați. . .

Desinatorul Iser e unul din cei mai nou-sosiți pe planul escrocheriei, care în România e întins și adînc. De pe urma banditilor de soiul celor de la noi, desinatorul Willette a suferit toată viața la Paris, unde desene iscălite Willette și fabricate, ca biletele de Bancă, în vre un pod de casă, circulau pe un preț de nimic, dar care permiteau hoțului să trăiască, în vreme ce adevăratul Willette lîncezea de mizerie.

În București, escrocheria cu cărțile, cu numele și profesiile e rentabilă și cunoscută. E greu de găsit mijlocul de-a o restrînge. Un samsar cu ghete de lac și cu măciulie la baston aurită, poate oricînd să se prezinte în numele tău oriunde, și să ia bani. Dacă l-ai dat afară o dată din întîmplare, de cincizeci de ori a operat fără să știi, și te găsești astfel îndatoratul unor oameni de care se poate să nici nu fi auzit.

Poliția ceruse odinioară, ziarelor, listele colaboratorilor lor. Listele poliției nu pot însă împiedica nici pe un scriitor de-a nu fi ziarist, nici pe un escroc de-a trece drept scriitor sau pictor. Tot ce poate poliția este să prindă de guler pe făptaș, după ce a operat, adică prea tîrziu.

Totuș, mijlocul de-a se asigura de autenticitatea unei persoane îl au toți cîți, particulari sau dregători și funcționari superiori, sînt obiectul unei cereri, — controlînd la adresă, avizînd pe interesați, și suspendînd rezoluția pînă la verificare. Aceasta ca să se satisfacă Dreptul.

În ce privește lucrul în sine, poate că e indiferent ca banii Statului să fie cheltuiți de un escroc îndrăzneț sau de un autor fără talent. Stăruința pretențioasă în nulitate echivalează, în definitiv, cu escrocheria.

DESPRE SCRIITORI...

În generația de azi, a celor ce mînjesc hîrtia și dizolvă cuvintele în multă salivă sentimentală, originalitatea s-ar dovedi cam greu. De la cei mai tradiționali pînă la cei care se complac în sineș subt denumire de moderni, actori banali ai unei sensibilități streine, nulitățile abundă. Literatura, stagnantă, e ca o gară de marfă în care vagoanele s-au oprit, și grînele putrede și fermentate irump din sacii sparți, și înnămolesc terenul.

Pentru cîțiva scriitori justificați de un talent, de o dibăcie sau pornire, zac sute pe caldarîmul artei, întinși ca niște cîini ce-și caută,-n blană, puricii la soare. Lenea lor se mișcă lent, într-o zi, cu umbra lor culcată, din stînga la dreapta. Lumina le răsare pe sprîncene, și pînă seara le ajunge-n spinare. Acești țigani ai artei visează, se scarpină, oftează, sînt amorezați și cîntă...

Scrisul lor e ciut. Fraza lor fără desen, fără ritm, fără asprimi și rotunjimi, tînjește, se-ntinde, zemoasă, sau se risipește ca praful. Niciodată nu s-a scris mai mult și totodată mai puțin. Povestitorul trece prin povestea lui cu căruța: nimic nu se vede, din ce atinge, că s-a strecurat prin mîna lui, care nu știe să apuce; totul curge ca să curgă. Poetul, beteag, se tîrăște din stih în stih pe burtă și oftează cu nasul în parfume pe care nu-i în stare să le evoce. Ei nu cunosc, bieții scriitori, o artă înnăscută, înnafară de literatură, o vigoare ce vine din pămînt, din aer, din cer, din sînge.

Ei au citit și citesc, și după ce citesc se pun să scrie și ei — și iată de ce sînt scriitori. Sceptici din nerozie și orientalism, ei nu pot să priceapă viața, n-au pentru ea niciun sentiment, nu se pasionează, nu izbucnesc, nu se revoltă, nu urăsc, nu iubesc, nu vor, nu văd, nu știu. E o emasculare profundă, și de aceea scriitorii noștri și îmbătrînesc atît de iute.

Scriitorii aceștia, majoritatea, apreciază lucrurile cu toții într-un singur fel. Ei n-au nemulțumiri cerebrale. Citind și tocind aceiași autori, mulțumită cărora viază ca intelecți, ei și-au fabricat un calîp. Tot ce nu pot ei vîrî în forma lor, îi derutează, îi irită, îi jignește, îi ucide. Natura, cu aceleași degete imaculate frămîntă și excrementul, deschide și buzele impalpabile ale florilor, desface și genele de argint ale stelelor albe. Scriitorul are mintea calică și strînsă ca o găleată. Scriitorii și-au ales ca specialitate natura superficială; ei pasc iarba, florile. Îndată ce inspirația vine dintr-altă parte decît olfactivul lor, scriitorii sînt înspăimîntați. Ei bine, și florile culese de ei, cîntate de ei, se spurcă, se trivializează; o bună parte din frumusețea cea trandafirie a naturii au compromis-o nu reclamele comerciale împotriva cărora artiștii streini luptă în Societăți și Ligi, dar scriitorii, scriitorii mediocri, tîrla, imbecilii cei mai mulți ai peniței.

Literatura trebuie întinerită. Bineînțeles că fără individualități primenirea ei e cu neputință. Orișicum, o disciplină care să înceapă cu apa și săpunul și să termine cu munca pămîntului și cu meșteșugul, poate să perfecționeze aceste organisme, elementare și proaste.

Trebuiește întinerită mintea scăzută și ramolită a epocii noastre literare. Trebuiesc înjugați la viață domnii scriitori, și purtați energic, în numele artei care-i ignoră, pe brazdele mari ale lumii. Pînă ce nu-și vor rupe genunchii, nu-și vor beli

fruntea de pămînt şi piatră, pînă ce nu-şi vor îngropa picioarele în ţărînă, ei nu vor putea înţelege, din cafenea şi berărie, unde se confundă cu chelnerii adormiţi pe picioare, nici viaţa şi nici arta.

Cu încetul sufletul lor se va lărgi, se va face încăpător şi luminos. Ei vor şti să preţuiască amănunţit darurile de cuvinte şi idei pe care ajung să le merite, aruncate înnaintea lor, gratuit, ca nişte mărgăritare. Ei vor înţelege idealismul veşnic şi universal al naturii, pe care un gîndac ciugulitor în umezeală, îl simte şi-l trăieşte mai bine decît un scriitor.

Şi dacă nu vor putea realiza arta şi literatura pentru care nimeni nu se alege singur, ei vor merita strîngerea de mînă, francă şi omenească, a aceluia care o înfăptuieşte împotriva tuturora, cu pasiunea, iubirea şi idealismul lui...

PĂRERI DE RĂU

Adeseori am fost aduşi să interpretăm valoarea unei opere de artă, zugrăveală sau scris. Pe lîngă că asemenea îndeletnicire ne place, pentru că din învecinarea şi amestecul impresiilor cu talentul sau lipsa de talent a unui lucrător de artă, noţiunile noastre pot întodeauna cîştiga o nuanţă sau preciza un contur, ne împing să o îmbrăţişăm şi nevoile presei.

Dar mai mult decît acestea, scriitorii, care-ţi dăruiesc volumul lor, de pildă, cu o intenţie ce nu mai trebuie relevată; cei mai indiscreţi, au totuş grija cotidiană de a te sili să-ţi aduci aminte de datorii. Pe o pagină albă a volumului dăruit, unii se rostesc chiar asupra miraculoaselor dumitale însuşiri de scriitor, fără să fie trebuinţă numaidecît să le şi ai, şi atît mai bine dacă ceva din totalul admirabilelor însuşiri complimentate nu-ţi lipseşte.

Citită, proza căpătată te satisface destul de puţin, şi rişti să zaci de suflet în loc să te bucuri, cum ar fi trebuit. La ofensa ce ţi-a pricinuit-o scriindu-şi volumul pe care ţi l-a dat, autorul e destul de grosolan ca să nu se fi gîndit. El ştie că e genial şi nimic mai mult. Invitări indirecte te somează să « scrii ceva » despre volum: sau talentatul prozator nu te mai salută cîteva zile, sau te salută cu degetul rece. El nu vrea să presupuie de cîtă bunătate ai fost în stare ca să-l ocoleşti în dările tale de seamă. Reflectezi cu

melancolie și, s-a isprăvit, îți faci atuncea toată datoria.

Este o vreme cînd nu voiești să te oprești în fața sentimentelor slăvitoare de datorie, cînd ești, înnaintea unei mediocrități, cu indiferența și agerimea unei săbii albe, cînd nu mai analizezi substanța acestei mediocrități, în aliajul căreia poți găsi un material sufletesc solid și onorabil. Într-o zi, care se strecoară, sînt însă atîtea ore. Multe încep să fie palide și difuze. Ai întîlnit inimi adînc mîhnite din pricina dreptății tale, sincer mîhnite, care, în vreme ce voi rîdeați cu hohot, sîngerau. Ai văzut pe unii murind. Ai văzut căzînd albă zăpada pe trotuare, și vînătă ploaia. Prin frig și mîl ai zărit tîrîndu-se, noaptea, spre casă, oamenii tineri descurajați. Și te-ai simțit cît se poate de mic și cît se poate de umilit.

Iată-te venind, crezi tu, să sameni pădure și lumină, nădejde și voie-bună — și, în realitate, cu jale și posomorîre cernind sufletele unor inși ca și tine, și la urma urmei mai buni decît toți ceilalți și mai apropiați de dumneata decît aceia. Că ai avea dreptul să negi ceea ce trebuie tăgăduit, se poate. Dar pentru ce să fii un stingător de iluzii și un sfîșietor de avînturi? Și dacă te-ai coborît pînă la această încheiere, este că n-ai putut ridica inima pînă la nepăsare. Neputîndu-se întinde, ești silit să te strîngi dumneata. Ce creștere trebuie să propunem acestor tinereți creatoare, pentru ca să le mîntuim pe ele și ca să ne mîntuim și noi de sentimentalism? În ce zi vom putea fiecare să ne dăm liberi drumul, tuturor puterilor noastre fie pentru a zidi, fie pentru a prăvăli, fără ca sufletește să fie cineva micșorat și pentru ca forțele contrarii să ajungă să trăiască laolaltă numai ca forțe și în firea lor integral?

Un lucru iarăș nespus de mîhnitor: Artistul pe care l-ai lăudat și n-a priceput, și a socotit,

acolo unde vreai să-l vindeci, că vrei să-l ucizi. Pare că în visurile lui el s-a așteptat cu mai multă tămîie să-l învălui decît nori ascund ceruri și pe Dumnezeu. Cum fiece lucru de care vorbești îți impune, înnainte de a fi luat orice măsură, atît orientarea cît și stilul și treapta de pe care gesticulezi, firul cu care umbli ți l-ai tras din chiar opera cercetată, și, în locul unde ai voit să te oprești în amănunt sau să brodezi o floare, el simte acul lucrînd și nu vede firul cum s-a așezat.

O atare întîmplare noi am cunoscut, și de curînd, cînd lăudînd prea puțin pe un scriitor, el s-a socotit prea mult înjurat. Căci se admit două singure modalități: lauda atroce, sau ignorarea totală. Între aceste extremități nimeni nu vrea să fie dezmierdat și nici nu pricepe scriitorul spiritul intermediar și fracția de judecată. Educație, desigur, și aci. Dar și frigiditate de inteligență. Iată o împrejurare cînd nu se poate face cu desăvîrșire nimic.

Într-o poezie de suferință, poetul se îngrijea cu melancolie de plasa păianjenilor din pădure, neadăpostiți, peste care cade grindina și se varsă talazele furtunii.

ŞTIINŢE NATURALE

În faţa cofetăriei « Capşa », din balconul primului etaj, un domn umbrit la faţă şi luminat la trup, se îndeletnicea cu o distracţie ciudată. Un zgomot special ne făcuse, pe cei trei inşi trecători, să ne oprim pe trotuarul opus şi să căutăm a deosebi, prin văpaia felinarelor, începutul arcului lichid, ce se sfărîma obscen, cînd pe acoperişul de sticlă al cafenelei de desubt, cînd tocmai jos, pe asfalt, ca să ia, în sfîrşit, pe faţa trotuarului uscat, un aspect sinuos de marină geografică, prelungită de un pîrîu.

Cu toate că am înţeles, simţirăm nevoia să ne convingem, cu speranţa că poate ne-am înşelat. Domnul din balcon, stăpîn pe sine ca un orator, şi foarte culant, părea ridicat la o tribună înnaltă pentru o demonstraţie ştiinţifică de cel mai mare interes. Gesturile, exclamaţiile noastre, îl lăsară rece. Atenţia lui era întreagă încordată aiurea. Armat cu propria lui persoană, ca să zicem aşa, el căuta să ochească prin arabescurile de fier ale balconului coşul cu rahat al unui turc, peste care biciu-i de urină ajunse să se preumble de cîteva ori.

Concluziile morale ale acestei isprăvi de ciocoi beat sau de nebun, tragă-le alţii. Noi, fără să vrem, ne-am adus aminte de şezătorile literare ale unor scriitori, şi între a stropi lumea şi rahatul cu secreţiile unui organ şi a se da în spectacol cu producţiile altuia, am găsit o înrudire de exhibiţionism.

Reîncep aşa-numitele şezători literare. Se numeşte şezătoare literară o împrejurare petrecută între patru păreţii unei încăperi, în care autorii citesc din operele lor. Pe scenă şed autorii, dedesubt şade publicul. Şade toată lumea: prin urmare, şezătoare.

Subt cuvîntul că sînt culturale, vanitatea autorilor găseşte în şezători un derivat. Pentru neam şi lege!

Am asistat la cîteva asemenea prilejuri literare pentru scriitori, de a face pe maimuţoii gătiţi şi de-a trivializa munca solitudinii, demnitatea singuratecă a geniului omenesc. Artistul care îşi expune personalitatea ca să citească, el, din scrisele lui, cu vocea lui, cu atitudinea lui, ne face impresia fiarelor pădurii, dresate să sară peste băţ şi să imiteze actele oamenilor-de-rînd. Nimic nu ni s-a părut mai ridicul şi mai trist. Tendinţa scriitorului nu trebuie să fie în niciun caz spectaculizarea insului şi a scrisului propriu. Scriitorul nu poate să renunţe la distanţa ce trebuie să existe între el şi public, ba e dator să o caute, să o ducă la exces. E o chestiune de morală superioară; cine nu o înţelege e un simplu papagal literar, n-are cu arta şi cu legile ei decît un raport fortuit şi van. S-a zis că familia ucide artistul, s-a zis că ziarismul îl distruge; contactul direct cu publicul şi cu un public de curbete, care adoră să fie linguşit şi distrat, să rămîie actorilor şi jucătorilor de circ. Pentru scriitori, publicul se comportă ca o salivă care-i dizolvă. Scuzele noastre şi publicului şi autorilor lui.

De altfel, opera literară nu se reciteşte, trebuie citită. Respectul faţă de artist şi artă, cere ca el să fie cercetat în linişte şi izolare, în aceleaşi condiţii în care s-a exprimat. Ne place ziarul *Viitorul*, fericit prin peniţa unuia din mîzgălicii

lui ca să apropie scriitorii de « èlita » din București.

Ne simțim datori să dezaprobăm șezătorile literare, ca un sacrilegiu adus artei și individualității scriitorilor, mărginindu-ne să le aprobăm în condiții anumite, într-un singur caz, atunci cînd au loc în provinciile subjugate. Singurele șezători cu rost.

ARTA ȘI RĂZBOIUL

S-a spus că războaiele slujesc popoarele ca să nu le adoarmă energia. La răstimpuri, un război pare, astfel, binevenit, ca o lăsare de sînge congestionat, sau ca o purgă socială. Pămîntul se usucă, praful se face aspru, drumul de progres al omenirii trebuie gudronat cu sînge. . . Și o cer și popoarele, asupra cărora misticismul, stins, cu flagelații, cu post, cu îngenunchieri și umilințe, nu mai are puterea din trecut. Noroadelor le place situația de penitență, și sfărîmarea cu tunul, decapitarea cu spada, înjunghierea cu baioneta le sînt o voluptate. Cei care n-au darul să-și străpungă obrajii cu acul, să poarte un cercel în ureche sau nasul găurit de un belciug, cei cărora le lipsește facultatea să mestice cioburi de sticlă și să-și arunce furculițe întregi în stomac, găsesc o restituire a fondurilor de răbdare acumulată, în război.

De altfel, spectacolele îndreptate spre bătaie: boxul, luptele cu taurii, salturile în aer pe bare, cu bicicleta, cu automobilul, echilibrul pe spate în aeroplan, natația, cursele, fotbalul, vînătoarea, care pasionează adeseori și sufletele cele mai gingàșe și blînde, scrima, tirul, sînt atîtea voluptăți gustate cu frenezie de micul animal provizoriu și admirabil, numit în istoria naturală: omul. Dar asasinatul? Dar sinuciderea, în care face explozie deliciul suprem al martirizării?

S-ar putea defini omul, și ni se pare că fără originalitate, un dobitoc simpatic, care dorește

să fie sacrificat. Jertfa de sine, numai în apărarea patriei, are un argument într-adevăr filosofic; în toate celelalte cazuri ea s-a justificat cu sentimentul inconştient de moarte, cu sentinţa « Vei muri ! » subt care se naşte fiecine, şi pe care, fără să ştie, fieştecine şi-o cunoaşte.

Energia populară are prin urmare motive să nu lîncezească, mai ales că munca, forma cea mai practică şi recunoscută ca esenţialmente morală a martirizării, e profesată de toată omenirea. Interesant e fastul tînguirilor, de cîte ori e vorba de truda populaţiei muncitoare.

În sfîrşit, se pare că războaiele au fost trezitoare de energie, în vechime, în vremile cînd numărul industriilor era mic, cînd uzina era necunoscută, cînd, ca şi negoţul, erau exersate de privilegiaţi, socotind şi pe sclavi, şi cînd, în definitiv, omenirea ducea energia la exces, de-vreme-ce războaiele erau cotidiene, ca astăzi ediţiile speciale de ziar.

Timpul nostru nu se mai potriveşte cu războiul-şcoală de energie. Tot ce mai cîştigă un Stat învingător e-o porţiune de pămînt pentru ca să-şi înmormînte soldaţii căzuţi, sau, cel mult, dacă succesul a fost cu desăvîrşire zdrobitor, şi dacă Statul e-o mare putere, — cele mici au şi drepturile cele mai mici, — e-o despăgubire importantă. Paralel cu aceste beneficii, naţia pierde însă un capital mare de inteligenţe, de tinereţe, de virtuţi, şi un capital sunător, în rùina ei economică.

Dar ceea ce ar trebui să ne preocupe mai mult aci, ar fi să ştim dacă războaiele au efecte bune asupra artei, fie muzică, fie literatură, pictură, sculptură etc.

Este locul să ne îndoim.

În urma intrării noastre de anul trecut în Bulgaria ne-am fi aşteptat la opere de artă vitejeşti, valoroase. Teatrul a urmat să fie ceea ce fusese înnainte. Muzica nu ne-a dat nou nimic, imnul *La arme* al lui Castaldi-Iosif fiind anterior cu mult. Pictura s-a făcut documentară şi narativă în tipuri de turci şi privelişti balcanice. Literatura? Nimic de seamă, cel puţin cu caracterul de înregistrare cu care au fost scrise cîteva pripite broşuri. N-au apărut cel puţin memoriile unui soldat sau ale unui ofiţer, deşi la campania trecută au luat parte mulţi intelectuali şi ofiţeri cultivaţi. Cu toate că ţara şi încrederea poporului în forţele lui au crescut, sufletul artistic nu a sporit nici în idei, nici în formă. Stilul a rămas fără nerv, cuvintele n-au dobîndit acel luciu de sabie şi acea rezistenţă de artilerie care trebuia să-i întărească natura.

Arta însă s-a ilustrat prin sumedenie de lucrări cu caracter războinic. Bibliotecile, galeriile, numără opere eroice minunate. Numai că toate acestea au fost făcute în timpuri de pace, ca şi armele, din ciocnetul cărora se naşte războiul. Războiul inspiră arta, însă după ce a trecut şi mult mai tîrziu. Şi s-ar părea că pe măsură ce moare timpul, o asemenea artă se şi poate prezinta mai bine. Căci la urma urmei şi documentul e un lucru de imaginaţie care se poate prea bine lipsi de documentul de vis. Şi ceea ce-i mai curios, arta e opera oamenilor celor mai puţin activi şi energici: scriitori, pictori, muzicanţi, firi contemplative...

ZĂDĂRNICIE

Ne întrebam într-un rînd, dacă între război și artă există o legătură comparabilă cu relațiile de la efect la cauză, dintre pace și război.

Nu ne mai aducem aminte croiala argumentelor noastre și răspunsul acestor argumente. Ni s-a răspuns însă dinafară, din Viena, din Londra, de la Iena. Muzica, teatrul, literatura, știința au intrat în starea de război. Dacă Tripla Înțelegere se luptă cu Tripla sau Dubla Alianță, cum i s-a zis, și autorii clasici, maeștrii sunetului și ai stărilor sufletești, s-au luat la bătaie, oricît i-am fi crezut noi de dispăruți, oricît ne-am fi obișnuit să considerăm că scriitorii, pictorii, muzicanții mari, se desprind prin geniu de naționalitate, și intră, ca să-l sporească, în tezaurul cultural al omenirii. Faptul că scriitorii francezi sînt tipăriți la Londra și cei englezi la Lipsca, de unde, în ediții ieftine și acurate, se răspîndesc, ca Scriptura Societății Britanice, în toate țările din lume, și în mai multe limbi, arată că nu-i o simplă fantezie să se considere diversele literaturi ca proprietate intelectuală a tuturora.

Wagner, Shakespeare, Vereșciaghin, Hugo, și alții mulți ca dînșii, trec astăzi, după țara în care ei sînt pomeniți, drept artiști sau drept spioni. Ajunge să te fi numit Beethoven cîndva, pentru ca să te suspecteze toată Tripla Înțelegere, și dacă te-ar chema Balzac și ai trece prin Germania, nu se știe cu ce te-ai alege.

Profesori, savanți glorificați în toată lumea, se leapădă de titlurile care le-au fost mai scumpe și de decorațiile rîvnite, poate, uneori, cu pasiune.

Rămîne să se distrugă țesătoriile, pentru că primul război a fost inventat de Jacquard, despre care domnul Ricket ne spunea dimpotrivă, odinioară, într-o conferință, că a făcut mai mult pentru apropierea Statelor și popoarelor decît diplomația. Rămîn de nimicit în muzee, în biblioteci, tablourile, manuscrisele și cărțile datorite unor autori care aparțin astăzi naționalităților din război, cu riscul de a te împăca apoi cu ele, și de-a te certa din nou. Tot ce a pornit în știință de la francezi, trebuie distrus în Germania, și tot ce vine de la nemți, distrus în Franța, și așa mai departe. Meșnikov e o nulitate, Pasteur e un dobitoc, Winckelmann un ticălos — la pămînt! Cît despre Statele neutre, aceaș logică ar cere ca ele să desființeze absolut toată civilizația.

Admirabila vîrstă a « civilizației occidentale »! Poate fi ceva mai ridicul și mai profund mîhnitor decît aceste stări sufletești în care am încăput, în deplin zbor al cugetării și atunci cînd zări de o seninătate necunoscută pînă azi, se deschideau către cea mai mare lumină a omenirii?

În urma războiului ce se face, medicii vor culege rănìții, groparii vor culege morții. Filosoful va avea de adunat cadavrele, mai gingàșe dar mult mai numeroase, ale năzuințelor, ale ideilor, ale speranțelor unor populații ce s-au amăgit de patruzeci de ani încoace necontenit.

SPINI DE HÎRTIE

1904 — 1914

POEM ÎN PROZĂ

Scena înfățișează sînul lui Allah. Pe planul întîi nori de aur, la dreapta pilaf cu zahăr, la stînga un pîrîu cu lapte, și, paralel, un altul de cafea. Banane atîrnă din azur pînă la gură, struguri cu țîțele cît buricul degetului mare și cu un sîmbure transparent prin țipla lor gingașă, de migdală. Natura locului e plină de surprize, ca un pom de Crăciun. Inima perelor, ce se topesc în gură, are o întreită alcătuire: șocolată învăluită în carne de prună, care la rîndul ei dispare în abundența carmină a unei piersici aproape calde.

E un peizaj suculent. Ghețari de vanilie și lămîie, în fund, tempereazã arșița meridională a planului întîi. Ici harapi, dincolo cadîne. Îngeri cu àripe roze, sfinți cu ochii ca bruma, gesturi zaharate, oftaturi.

Pe blănile naturale, în care se rezolvă fața pămîntului, zac încolăciți pe harpe, ca niște iederă conștientă, locuitorii acestui sîn de Avraam, palizi, rași sau cu o mustață învîrtită, deși e drept că generațiile lui mai noi se înfățișează castrate. Spectacolul deosibește, peste rampă, personalități: o figură băloasă ca nuditatea melcilor; un cap verzui și albastru în acelaș timp, ca brînza de Gongonzola; o expresie de gîndac, combinată cu o sentimentalitate de molie, contrafăcută în mătase pulverulentă . . .

Acest Eden se întindea fericit pe scena literaturii, și pasări imitate după lampioanele japoneze

ciripeau fără glas în crengile de chèmbrică și carton, proeminente, din culise.

Tu ai venit atunci, și plin de o pioasă curiozitate te-ai apropiat de cortină și ai privit înlăuntru. Ai fi voit să slujești pe fericiții cuibăriți în azurul lor de mușama, și în numele lor să cînți și să invoci puterile mari ale diavolului dumnezeiesc din natură într-o umilită și bărbătească rugăciune.

Dar spectacolul lui Allah era grețos din cale afară. De aproape se putea vedea că fericirea personajelor active se petrecea deasupra cîtorva morminte. Tu te-ai întors către publicul din sală, compact clădit pînă la galerie, un public depărtat și naiv, și i-ai ținut, între rampă și cortină, o cuvîntare onestă care a indispus profund pe toți farseurii ce se pregăteau să joace, să mintă și să spurce o dată mai mult arta sfîntă și preacurată.

Încet-încet, decapitate de glorie, capetele începură să se apropie unele de altele într-un misterios conciliabul. Un fel de ligă a mediocrilor tinse să se înjghebeze pe alocuri — și ea va fi creată și va crește, căci este necesară. Cuvîntul tău sincer, vocea ta inspirată, simplitatea și puterea graiului tău sufletesc i-au răzvrătit.

Tu privește-i însă, fără să zîmbești, căci de fapt se petrece o dramă. Îngăduie-le răgazul să se așeze în rînduri, să se înnarmeze. Și încurajează-i să vie.

Și mai ucide-i încă o dată în avîntul lor și de-a valma, cu mișcarea simplă a unui Dumnezeu mîncat de purici, pe care și-i prinde prin părul picioarelor și, milos, îi aruncă din ceruri în praful conservatoriilor de dicțiune.

POST-SCRIPTUM

« No. 64 » din *Săptămîna*, « scrisă de » domnul « G. Panu », vine la timp în ajutorul convingerii noastre că domnia-sa e un desăvîrșit nepricepător. Are însă scuza precedentelor: nu pentru prima dată ia cuvîntul un incompetent într-o direcțiune, și aceasta n-a fost todeauna numai a literilor. Rubrica *Amintiri de la « Junimea » din Iași* constituie, de astădată, certificat semnat de însăș mîna autorului.

Acolo se vorbește despre *Eminescu, Alecsandri* și *Bolintineanu*. Bolintineanu *alături* de Eminescu pare cel puțin caraghios, și dintr-această alăturare reiese intenția de a nivela cît mai mult pe cel de-al doilea. Bolintineanu e cineva citabil cînd în lipsă de talent și de talente se recurge la sprijinul numărului; Alecsandri în fața lui Eminescu e un scobitor de drăgălășii, și în orice materii afară de piatră. Cel care a izbit granitul în inimă și l-a învins, este Eminescu, însuș prăvălit de-o hașchie ce l-a izbit în frunte. El e suflet din sufletul celor din mijlocul cărora s-a ridicat, pe care i-a iubit adînc pentru suferința lor, și i-a culcat pe piептu-i ucis de o năzuință. Alecsandri delectează pe oamenii « *cu bun-simț* » financiar, cu logică biurocrată, prin ministere, mașiniști ai Bursei, suflete rubiconde ale formelor administrative.

Că e un poet oficial, deși domnul Panu spune că e cel mai puțin banal, și că Eminescu e clasificat între mătrăgune — a demonstrat-o și *Expoziția*

de mai deunăzi, *științifică*. Într-o sală populată în bună parte de portrete comerciale în ulei, afară de destule picturi de pe vremuri, care prezintau pe Alecsandri la diferite vîrste, puteau fi contemplate cîteva obiecte rămase (de pe urmă-i etc.), adunate într-un galantar: un caiet de studiu al limbii englezești, un ornic, brîndușí de pe moșia poetului etc. Și ca să nu rămînă în uitare nici cîteva nume atașate de gloria lui prin cîte o gingășă leșie glicerinată, cravatele și fularele îi erau prevăzute cu cartoane dreptunghiulare care, discret, rîvneau la posteritate.

Rufele lui Eminescu nu erau să fie, negreșit, spălate de nicio frumoasă mînă anatomică, nici colecționate sticlele-i cu cerneală sau nasturii-i de la jiletcă; òrnicele pe care le asculta și consulta Eminescu, au fost orologiile vre unor hotele, sau cel al lui San Marco bătînd în penumbra dogală, profetic, minutele ce-l despărțeau de moartea intelectuală. În expoziția de pe cheu figura și Barbu Lăutarul; Eminescu nu. Dacă va fi fost pe undeva, să am iertare, căci nu l-am zărit.

Poate că dacă Eminescu murea cu vreo cîteva zile-nnainte de deschidere, ci nu de atîția ani, îl găseam jupuit subt vre un recipient de sticlă — cu tumorile deschise, expus în secțiunea clinicilor, ca piesă de curiozitate patologică: « *Défense d'y toucher* ».

Mă abătui, și nu fără dreptate; — revin:

Singura poezie de *sentiment*, omenesc nu cetățenesc, a lui Alecsandri, e *Steluța;* prima ei strofă, cu deosebire. Domnul Panu nu-i pricepe al patrulea vers: « *Pecînd eram în lume tu singură și eu* »; cu toate-acestea, în urma cîtorva sforțări, îi descoperă sensul pe care orice cititor i l-a găsit fără bătaie de cap. Scoțînd umplutura « *singură* », poezia acestui vers nu numai că e perfect reală, dar și perfect frumoasă. (Alecsandri a voit să zică: pecînd eram în lume *noi singuri*, tu și eu — adică vorba *singură* e umplutură, pentru că nu e la locul ei, în versul definitiv.) De ce nu pricepe domnul Panu acest vers? 1 — pentru că-i lipsește intuiția artistică de discernămînt, și 2 — pentru că trebuia să ajungă la *El și Ea*, farsă în versuri de domnul Hajdău . . . după Gablitz, tangentînd, ocazional, și lucrurile pe care i le scoate-n drum punctul 1.

Prin extensiune, domnul Panu nu-și explică (de altmintreli nu se vede nevoia) « de exemplu poezia *Mortua est* a lui Eminescu ». Citează dintr-însa o strofă, însă mutilînd-o ca să pară și mai incoherentă. O reproduc parentezînd cuvintele schimbate:

« Se poate ca bolta de sus să se spargă,
Să cadă nimicul cu *moartea* (noaptea) lui largă,
Să văd cerul negru cum lumile-și cerne
Ca *plîns* (prăzi) trecătoare a morții eterne. »

Primele trei versuri sînt discutate de domnul Panu ca o listă de bucate sau ca o foaie de zestre; cuvîntul profanare n-ar avea aci o întrebuințare riscată, nici romanțioasă. O poezie nu se discută cum s-ar chițibușări un oarecare articol 435 din Cod. « Admitem », chichițe, vorbe supuse enervării limbii, deducțiuni de tipic — n-au sens, și demonstrează, dar absolut, incapacitatea judecății în poezie a domnului Panu.

Domnia-sa spune că într-aste versuri Eminescu n-are. . . logică. Să arăt că are o logică lineară.

Un moment asupra vorbei: *boltă*.

Ideea are nevoie de plastic pentru a fi exprimată: plasticul e perceptibil ochiului și susține concepția; mintea, după ce s-a folosit de el, îl străpunge și-l lasă deoparte — simbol.

Infinitul, infinit cum este, e o boltă pentru ochi și numai apoi devine, pentru minte, nimic

îngrădit, pentru judecata filosofică. « Credința celor vechi » n-are ce căuta aci, decît ca insinuare cu scop spiritual.

Eminescu e indus să gîndească la ceea ce s-ar întîmpla dacă o ezitare în ordinea infinitului, cum e într-însul acum cînd îi e draga moartă, ar descentraliza planeții de pecum lui moartea neașteptată i-a risipit bolizii gîndirii. Figurat: s-ar sparge bolta; în poezie imaginea e totul; apoi: s-or nărui coloniile planetare care scînteie în nepătruns, și locul lor va rămîne negru; bezna împănată cu stele și le va cerne, — și ea: *nimic* cum este (absență a luminii), va fi « noapte largă ». Și tocmai la urmă vine neantul propriu-zis, atribuit fals de domnul Panu cuvîntului *nimic*, după ce ningînd tot ce a luminat, domină « moartea eternă ».

Progresiv-natural, Eminescu spune într-o strofă ceea ce se întîmplă deodată; versurile nu se numără pe degete, ca găinile din curte, oprindu-te la fiecare: una neagră, una moțată, una grasă — ci în privința concepției dominante se consideră fuzionate.

Mai înnainte: « *simțiri reci* (harfe zdrobite) » pare non-sens domnului Panu; față de neputința de a se zice « nesimțiri reci » nu e... Simțiri calde, îmi pare că există; simțirile, ca și apreciatorii, pot fi calde, reci, refractare, bolovănoase ș.a.m.d. (Melcul e o anomalie cu sînge... rece.) Eminescu a strîns admirabil de bine ceea ce intenționa; el, ca oricine și mai mult decît oricine, căuta expresia fericită, sintetică, și o găsește foarte des; în definitiv, cuvîntul nu poate avea oricîte accepțiuni? Lui Eminescu îi trebuiesc sinteze; domnului Panu nu-i trebuiesc. Dar cine-l obligă? Eminescu n-a scris decît pentru pricepători; de altfel, el n-a făcut ceva prea diferit decît face într-un sens inferior domnul Panu, cînd numește « negri » și « caracude » o seamă de oameni nici harapi, nici caracude. Eminescu și-ar permite să înțeleagă pe domnul Panu și să facă haz de așa desele domniei-sale repețiri spirituale.

Există mulți oameni, buni pentru orice fel de activitate, dar deloc pentru artă. Ei bine! totuș ei nu vor mărturisi niciodată, cînd socotesc tăcerea de păcat (frumos în umilința inimii, cum stă bine unui cît de cît gînditor), că sînt lipsiți de o astfel de aptitudine, ci dimpotrivă: ei vor legifera că tocmai cei ce au creat arta sînt streini de dînsa, pecînd ei, ei sînt artiștii — care, în paranteză, n-au scris măcar o slovă consistentă.

«CAP DE ŞCOALĂ» ŞI «CAP DE DOVLEAC»

Revista idealistă se cam miră că Tudor Arghezi a fost consacrat cap de şcoală — mirare cu atît mai naturală cu cît de consacrarea în chestiune nici n-a fost vorba în *Viaţa socială*.

Dar să lăsăm concepţiile trezite, cu şcoli şi capi, ale *Revistei idealiste*, şi să nu intervenim tot noi într-o apreciere asupra noastră. Să ne oprim la felul cum ni se citează dintr-o poezie, *Drum în iarnă*, citat prin care recenzorul de acolo vrea să se dovedească, parcă i-am fi cerut-o, vinovat de un analfabetism intelectual deosebit.

Iată, în chip de lecţie, 1 — originalul, şi 2 — citatul. Sublinierile din original le vom face noi; pe cele din citat le-a făcut *Revista idealistă*.

1. E feerie de argint
Cristalizat în ţurţuri lungi
Şi pecît ochii ţi-i alungi,
Pecît ajungi,
E *marmur* alb, neprihănit —
Pustiu şi nesfîrşit.
În umbra lămpilor cernite
Se varsă vis în cupe noi
Şi capetele mult iubite
Se-nvecinesc pe nesimţite,
Ca nişte frunze de trifoi
— *Feţi* dulci, o clipă-ndrăgostiţi,
Pe-atîta farmec şi senin,

Fiţi, cel puţin
Voi, fericiţi!

2. E feerie de argint
Cristalizat în *ţurţuri lungi* (?)
Şi pecît ochii ţi-i alungi
Pecît ajungi,
E murmur alb, neprihănit —
Pustiu şi nesfîrşit.
În umbra lămpilor cernite
Se varsă vis în cupe noi
Şi capetele mult iubite
Se-nvecinesc pe nesimţite
Cu nişte *frunze de trifoi* (?)
Fiţi dulci o clipă-ndrăgostiţi
De-atîta farmec şi senin
Fiţi cel puţin
Voi fericiţi.

Inteligentul critic nu se mulţumeşte să sublinieze ce-i face lui rău la minte şi să se întrebe naiv ce poate fi acolo. Ne corectează poezia şi ne traduce cuvintele. Scrim: *marmur*, el îndreaptă: *murmur*. Scrim: *Feţi*, el pune: *Fiţi*. Scrim: *Pe-atîta*, lui îi place să ne atribuie: *De-atîta*. Şi aceasta ca să-şi îndreptăţească întrebarea: « Unde e marea noutate şi putere a poeziei pe care vrea s-o creeze domnul Arghezi? ».

De s-ar fi mărginit la sublinieri, două în toată bucata, ne-am fi putut bucura de facultăţile criticului subt altă formă. L-am fi întrebat de ce îl jigneşte imaginea ca gheaţa ţurţurilor argintii şi ca apropierea spontanee şi progresivă a unor capete, comparată cu a frunzelor — şi nu l-ar jigni alte imagini şi mai depărtate de spiritul lui. Versul *Se varsă vis în cupe noi*, de pildă, este şi mai simbolic.

Una din două: sau pricepi, sau nu pricepi nimic. Şi nu poţi zice despre un scriitor nici că-i vechi, cînd arăţi tocmai dimpotrivă, că pentru inteligenţa ta este nou.

Iară « puterea » poeziei în genere a lui T. Arghezi e prostesc să o cauţi cercetînd în nişte versuri din care se degajează un simplu sentiment de extaz.

Ne-ar plăcea să găsim în revista domnului Holban cel puţin dări-de-seamă cu sens.

SCRISOARE DESCHISĂ DOMNULUI N. IORGA

Într-unul din numerile din urmă, *Neamul românesc* al domnului N. Iorga reproducea un articol tendenţios, publi-cat în *Viitorul*. E opera unui gazetar anonim, dar nu destul de anonim ca să nu-l trădeze mirosul; un ziarist dotat sufle-teşte pentru locul de parazit ce-l ocupă graţie unei protecţii sensibile la servilism, într-o redacţie care-l dispreţuieşte. Vorbind de articolele publicate în *Facla* de ierodiaconul Iosif N. Theodorescu, găsea un prilej să învinovăţească de ele pe... evrei (sic), evitînd, pentru împrejurare, de-a cita numele autorului articolelor. Ar fi fost într-adevăr greu să afirmi că evreii se amestecă în religia strămoşească a valetului de la *Viitorul*, citînd numele diaconului care iscăleşte artico-lele. Recurgînd, dimpotrivă, la falş şi escrocherie, orice afirmare e cu putinţă, şi abonatul din provincie, care citeşte *Viitorul*, poate pe gratis, şi căruia *Facla* nu-i parvine, e indus în eroare.

Cînd articolul a apărut în *Viitorul*, colaboratorul nostru a crezut nedemn să răspundă unui gazetar care recurge la astfel de mijloace. Reprodus de *Neamul românesc*, lucrul apare altfel. De aceea ierodiaconul Iosif N. Theodorescu făcu scrisoarea ce se va citi mai jos, şi cîteva clipe înnainte de-a o recomanda pe adresa domnului N. Iorga, află că autorul multor lucruri rele, dar şi al cîtorva cărţi bune, zace deodată greu bolnav la Văleni.

Dintr-un respect strămoşesc la oamenii cu sufletul sănătos, această scrisoare n-a mai fost expediată. O publicăm însă noi, dat fiind că înnafară de oamenii supuşi slăbiciunilor, durerilor şi întreruperilor, faptele îşi urmează hotărît curgerea lor, fără de răgaz, şi că cei care, cruţaţi un moment de împre-jurări, au rămas la locul lor, cată să-şi împlinească datoria.

București, 8 iunie 1911

Onorate domnule Iorga,

Mari sînt și le cunosc necesitățile de redacție ale unei publicații care la o dată hotărîtă trebuie să dea cititorilor ei, reali sau imaginari, un număr hotărît de pagini tipărite.

Totuș, reproducînd, cum faceți, din ziarul *Viitorul,* în numărul din 6 iunie al *Neamului românesc,* niște proză, pe care îmi permit să o cred mincinoasă și necinstită cu știința autorului ei, și, fără știința lui, idioată, omiteți, și nu știu dacă aveți intenția, ca inspiratorul dumneavoastră, numele meu din articolul iscălit în *Facla* de mine.

Dacă citiți *Facla,* și am motive să cred că o citiți, veți fi aflat, ca un bărbat de știință documentară cum am onoarea să vă cunosc, că am publicat, cu ajutorul lui Dumnezeu celui preaslăvit întru Treime, subt proprie iscălitură și răspundere, niște articole ce privesc Biserica noastră bizantină.

Vă rog, onorate domnule profesor, să reparați această scăpare din vedere și să nu-mi luați dreptul de-a protesta cînd, colaborator fără voie la *Neamul românesc,* găsesc unsprezece rînduri de mine în ziarul dumneavoastră și numele meu niciodată. Trăim încă într-o societate burgheză, domnule profesor. De unde la dumneavoastră dreptul să mă puneți pe mine cu anticipare în regim socialist de expropriere? Eu cred că niciodată n-ați colaborat dumneavoastră la *Facla* cu un singur rînd fără ca să vă fi fost numele pomenit cel puțin de zece ori.

De altfel, onorate domnule profesor, spre părerea mea cea tare de rău, vă înțeleg. În avîntul dumneavoastră nemăsurat de-a boteza cu numele de *jidan* pe oricine vă contrazice, și cu atît mai vîrtos pe cei care ca om politic v-au distrus; în pornirea dumneavoastră de-a se răspîndi cît mai mult zvonul că *Facla,* la care scriu regulat patru români, și buni români, e o publicație jidovească, nu vă mai oprește nimic, și, dintr-o singură foarfecă, aveți cruzimea să tăiați, la o vîrstă înnaintată, pe un smerit diacon ortodox, împrejur.

De ce uitați, însă, să menționați că gruparea care scoate *Viitorul* numără în serviciul ei cel puțin trei « jidani » autentici? Unul din ei este preacunoscutul domn Sache Petreanu, stăpînul administrativ al *Viitorului,* din care reproduceți apostrofele antisemite. De ce uitați, domnule Iorga?

Vă trimit rîndurile acestea ca o revendicare de proprietate legitimă și vă rog să le publicați, cu toate că, învățat cu obiceiurile în vigoare la *Neamul românesc,* mă cam îndoiesc că veți face-o. Nu vă opresc, bineînțeles, de a le însoți de oricîte comentarii doriți. Îmi veți da astfel prilejul fericit de-a sta de vorbă mai mult cu un fost deputat naționalist și de-a mă poftori cu folos și pentru cititorii *Faclei* și pentru admiratorii dumneavoastră.

Primiți, vă rog, onorate domnule Iorga, încredințarea că zi și noapte mă rog fierbinte pentru dumneavoastră, citind molitvele cele duhovnicești de cuviință.

Smeritul între ierodiaconi,

IOSIF N. THEODORESCU

fost diacon în Mitropolia
din București

NEAMUL ROMÂNESC ȘI *FACLA* JIDOVEASCĂ

Unul după altul, *Neamul românesc* al domnilor Iorga și Cuza, publică două din acele faimoase articole care fac din publicația naționaliștilor ceea ce numește francezul *un rasoir.*

Un ierodiacon român cu aplecări spre mozaism. Articolul acesta este iscălit Ștefan Bosie (cu s). Mi se spune că acest domn Bozie e un savant veterinar și prin urmare chemat să puie naționalismul pe adevăratul teren.

Celălalt articol se cheamă *Două scrisori către d. Iorga.* Pe autor nu-l cheamă în niciun chip. Dacă iscălea, am fi aflat că ne răspunde, poate, un învățat pedicur.

La scrisoarea mea din *Facla,* pentru domnul Iorga, mi se dă răspuns prin locotenență, printr-o locotenență cu două săptămîni întîrziere și doi locotenenți.

Locotenenții sînt sentimentali. Sînt indignați că un diacon poate fi scîrbit de Biserica pe care o adoră el — indignat filosoficește. Cu un spirit mai analitic, domnul Bosie nu s-ar mai fi indignat atît, și resentimentul și l-ar fi redus la proporțiile revoltei benigne pe care o încearcă vechiul amator de popici cînd i se vorbește de frumusețile jocului de șah. E o intoleranță internațională după care desertul cu cașcaval repugnă gustului obișnuit cu mandarine, și nu prea mi se pare că mișmașul

sufletesc cu sifon al domnului Bosie s-ar putea clasa într-altfel.

Locotenenții se indignează că unui preot îi este scîrbă de ce se petrece în Biserica pe care a slujit-o alături cu tovarășii fățarnici și venali, cu arhiereii străini de demnitate, cu episcopii trageri pe sfoară și unșii lui Veliar. În sufletul său de șoarece creștin, religia strămoșilor s-a cutremurat. Strămoși grecotei? strămoși bulgrii? ce soi de strămoși? Aceasta nu se știe și trebuie să ne întrebăm. Sîntem obișnuiți să descoperim în pielea naționaliștilor noștri surprize ca-n pocnitori. Colo un schipetar, dincolo un fanariot, și toți răcnind că românii-s la pieire, către care i-a trimis Levantul pe dînșii zei mîntuitori.

După ei, ca să denunți oamenilor de omenie tîlhăria celor care le necinstesc credința, le jefuie cerul și le ucid lumina, e o pîngărire. E mai duhovnicesc, se pare, să fii un ticălos de preot înnămolit, care se strînge ca broasca rîioasă, se dilată ca rîmătorul și se crăcănează gîdilat în zmîrc ca bivolul, decît un cercetător de visuri, decît un călător pe linele întinderi ale idealului.

Și-i neîngăduit să judeci, să suferi și să te ridici cu scrîșnirea profundă a vulcanilor, împotriva celor ce fac din viață un chef murdar și din chemare trafic.

Oamenii aceștia nesimțitori, care trăiesc fără o pasiune mare în vizunia goală a sufletului lor, au aerul să discute curăția intențiilor noastre și să regenteze drepturile revoltei. Și-i vedem urmărindu-ne, plecîndu-se jos, frămîntînd pămîntul bulgări cu care să ne alunge, subt cuvînt că în gogoloiul acela e o frîntură din osul lor strămoșesc. Domnului Iorga îi place să aibă în țara lui un cler nelegiuit, numai cler să fie. Dar i se face rău nelegiuirile din cler să fie descoperite. Teoria vine la încheierea că victima-i mai vinovată decît asasinul.

Domnul Iorga are dreptate, din punctul său de vedere. Între noi și dînsul, care ar trebui să fie alături de noi, de nu l-ar împiedica nu naționalismul, dar vanitatea, zace o prăpastie. Teoriile sale își trag viața din Biserică, se reazimă pe Biserică, pe acest cler concentrat într-un Sinod de ființe umflate ca înnecații, de vicii. Aceasta este Biserica adevărată, cea vie.

Și cît prețuiește asemenea cler, știe și domnul Iorga. Însă ca să iasă învățătura lui curată, îi trebuie o ipoteză curată. Cată dar să apere Biserica și să o dea, împotriva unei realități ce se impune și orbilor, ca o temelie. Ca să-și poată susține acest curaj, domnul Iorga se gîndește, nu mă-ndoiesc, la Biserica regulilor, a canoanelor, a scripturilor, la Biserica de hîrtie, aceea care nu se zărește-n viață nicăieri și nu se vede îndreptățind o doctrină politică. Domnul Iorga e istoric și a deprins pentru bătrînism un gust exagerat. Cu cîțiva preoți de valoarea unui episcop Gherasim nu se fac decît dovezi noi de o ticăloșie veche. Ei nu-s de niciun folos Bisericii; Biserica lor nu există; ei sînt niște individualități sociale. Cei mai buni preoți români sînt asupriți și suspecți. În fiece mînăstire și tîrg se chinuiește cîte un astfel de Crist mărunt, strivit de marele Popa Venter, mitropoliți, episcopi, protopopi și cucèrnicii colegi. Aceștia nu se pot mișca, blocați cum sînt ca diamantele în sînul des al unui munte-ntreg, solidar.

Tatălui meu i-au pus odată foc niște preoți de țară la hambarele lui cu grîne. Cel care i-a scăpat de închisoare — fără să știu cît a fost plătit pentru asta — făcea desigur în ziua aceea un raționament naționalist: E o pildă rea să se afle că focul a fost pus de niște preoți. Legea străbunilor slăbește dacă bagi pe preot în pușcărie. Să-i dăm drumul

și colaci, căci în vremile noastre de necredință, legea strămoșească trebuie întărită.

Excelent argument! Simțul răspunderii, mai valoros și mai social decît practica religioasă, trebuie trimis la preumblare.

Naționaliștii nu pierd niciun prilej ca să speculeze pentru ochii prostimii ceea ce prostimea nu știe, și cu o seninătate imbecilă, dacă n-ar fi tendențioasă și vinovată, pentru neputința lor și mișcările intelectuale temeinice, au inventat cuvîntul *jidov* și derivatele lui, cu care etichetează tot ce răsare înnafară de șanțurile cu bozii pe care le ocupă dînșii. E oare vina noastră că Biserica nu-și merită defel apanagiile speciale pe care i le acordă Statul, și că în loc să fie un ciment e o mușiță și o viermărie? Ce fac doi mitropoliți în țara aceasta? Ce fac șase episcopi? Ce fac șaisprezece arhierei? Parastase, molitve, masluri și avere? Vreau să-mi spuie domnul Iorga ce a făcut Biserica noastră de patruzeci de ani încoace; am luat o cifră intenționat rotundă. Și dacă domnia-sa îmi va dovedi că Biserica a făcut *ceva*, voi recunoaște-o cu sinceritate și zgomotos. A făcut ceva, nu-i vorbă, Sinodul: o ediție de cărți bisericești înspăimîntătoare, în care limba românească se fasona pe creierul verbal « radical » al odăiașilor din ministere. Sinodul n-a fost surprins niciodată într-o înfățișare istorică. Acest corp nu s-a mișcat decît ca să devore. Fără intervenția Statului civil, n-am avea nici bisericile ce se văd, reparate. În 1907, pentru o simplă pastorală colectivă, a trebuit ca Sinodul să fie îmbrîncit de guvern să o fabrice; ați citit acea lamentabilă binecuvîntare împăciuitoare trimisă țărănimii răzvrătite? Ieșise din șaisprezece minți de arhierei, insuflați de Sfîntul Duh!

Dusu-s-a vreodată Sinodul la poporul din care a ieşit, cocoşat şi moale de picioare, ca un avorton? Simţit-a el vreodată nevoia să se împărtăşească laolaltă cu el din sfînta pîine a nădejdii sociale? A protestat vreodată Sinodul de-o singură nedreptate din miile ce se fac zilnic în ţara unde ospătează? Căci, în definitiv, faptul că Sfîntul Spirit purcede numai de la Tatăl sau şi din Fiul, şi că de-a dreapta Tatălui stau oile şi de-a stînga caprele, şi că aghiasma ortodoxă e mai sfîntă decît cea catolică, nu ajunge în viaţa modernă ca să justifice prezenţa unui cler într-însa. Noi aşteptăm de la cler altceva, fără de care îl dăm în lături sau trecem peste el cînd mii de glasuri sufleteşti ne împing să mergem înnainte.

Biserica naţionalistă e-o biserică falsă, o Biserică pe care n-o vedem. Biserica naţionaliştilor nu e. O fi fost! Eu personal nu ştiu nici dacă a fost şi tare mă-ndoiesc să fi fost vreodată, conştient. Sînt, mărturisesc, adevăruri istorice care mă lasă rece, deşi trecutul, ca-n toate epocile fără viaţă actuală puternică, este acum o obsesie. Această vorbire-n trecut mi se pare goală pentru mine care sînt acum, e un chip de a evita frumos prezentul şi de a bate cu sentiment cîmpii orientali. Nu-i mai util şi mai omenesc să ne strîngem în limitele putinţii noastre şi cu elemente actuale să zidim cetatea actuală? Avem o Biserică. Mai poate da ea ceva poporului nostru înnafară de patru posturi pe an şi de un mitropolit bolnav de boale lumeşti în 1911? E obligat poporul nostru să aştepte vindecarea într-a noua generaţie a sifilisului moral sinodal? Ar trebui să fim o ţară de nebuni!

Ce-i mai comod de invocat decît strămoşia! Cu această teză romantică domnul Iorga s-ar cuveni să ne mai slăbească, şi chiar atunci cînd

originile sale proprii i-ar da autoritatea să ne ţie cuvîntări de descălicător. Dar nu găsiţi dumneavoastră stranie această documentare precisă a trecutului la un istoric care nu ştie ce se petrece în vremea predicilor lui, şi care, vorbind cu aceeaş competenţă de « jidanii » de la *Facla*, afirmă că eu nici n-am fost şi nici nu sînt?

Iată nota cu care însoţeşte domnul Iorga articolul domnului Ştefan Bosie din *Neamul românesc* de la 4 iulie:

Ierodiaconul Iosif «*N-are de unde ieşi fiindcă n-a fost niciodată în rîndul tagmei preoţeşti.* « *Ierodiaconul* » Faclei *se pare că nici nu există*».

Domnul Iorga cunoaşte însă bine obiceiurile, faptele şi năzuinţele lui Tugomir.

Eu gust în nota domnului Iorga şi o frumuseţe literară. « Rîndul tagmei » m-a fermecat.

PENTRU *NEAMUL ROMÂNESC*

Numărul jubiliar al *Faclei*, închinat domnului N. Iorga, m-a făcut să nu turbur sărbătoarea sufletescului acord al osanalii, cu o replică la *Neamul românesc*. Domnul Ştefan Bosie n-a pierdut, cred, nimic, să aştepte o săptămînă.

La articolul meu relativ la inexistenţa desăvîrşită a unei Biserici româneşti, domnul Bosie, găsind nimerit să vorbească despre propria sa persoană şi propriul său stil, răspunde că « Nu se ridică cu spiritul analitic şi cu puterea domniei-sale de cugetare pînă la cine ştie ce sferi astrale ».

Nici eu nu-mi amintesc să fi pretins că intelectul domnului Ştefan Bosie poate da ce-i lipseşte; şi faptul că recunoaşte la mintea domniei-sale oareşcare îngrăditură, e un act de modestie meritoriu, care ar putea închide *ipso facto* orişice discuţie.

Şi aş fi închis-o fără şovăială, asupra sentimentului de melancolie intelectuală cu care am închis şi numărul 83 din *Neamul românesc*, în care o doreşte, dacă rolul domnului Bosie ar fi fost indicat să se mărginească la o simplă declaraţie de neputinţă cerebrală.

Domnia-sa trebuia să simtă unde stă chestiunea şi să-şi facă un punct de onoare din datoria în care se găsea ca să-mi dovedească hotărît că o Biserică « strămoşească » există; căci domnul Bosie, care am zis, şi am zis-o înaintea sa, că e veterinar, taie cîinilor frunză în numele ei, al Bisericii străbune. Nimeni nu te opreşte să fii

« naţionalist », însă se cade, măcar luat de scurt, să-ţi lămureşti şi logica incontestabilă a « naţionalismului » tău bisericesc. Şi, slavă Domnului şi tipografului, locul nu i-a lipsit domnului Bosie, cînd pe mai bine de două pagini se răsfaţă compoziţia sa cu literă şi minte măruntă, proză de altfel aidoma cu vorbăria cea de toate zilele şi de trei ori pe săptămînă deşartă, şi o dată « pentru popor », a *Neamului* obişnuit. Ba vorba goală e chiar măduva naţionalismului acestuia de calfe de bărbier şi singura-i scăpare.

O dovadă patentă despre neputinţa de a se justifica naţionalismul, ne-o aduce însuş omul care singur înseamnă ceva între naţionalişti. Unde-i domnul Iorga mai lipsit de orice talent şi mai zadarnic decît în naţionalism? În universalitatea Fiinţei Sale celei întru optime adorată, domnul Iorga ar putea fi şi curelar, nu numai poet, cugetător etc., şi tot mai bun ar fi curelar decît om politic.

Iar dacă e să-mpingem cu o palmă mai departe discuţia şi e să căutăm fondul real al naţionalismului, care murise cu premergătorul Polichroniade şi cu prerafaelita Tiţa Pavelescu, apoi nu ne-ar fi greu să tragem la răspundere tot vanitatea, de altfel omenească, a domnului Iorga, de-a fi de toate şi afară de asta şi om politic, şi şef.

Niciun partid existent nu s-ar fi grăbit să poftească pe domnul Iorga la şefie. Era, într-adevăr, un singur loc de şef vacant în România, într-un moment în care şi socialismul reînviase, şefia unui partid de născocit. Dacă la suirea sa pe tronul emfazei, domnul Iorga ar fi găsit un partid naţionalist format, acest profesor-metempsihoză ar fi întemeiat alt partid, orice fel de partid, chiar al Mîinii Negre, numai dînsul şef să fie.

În asemenea stare, îndreptăţirea doctrinei devine vădit penibilă, şi de aceea asistăm la spectacolul

și mai penibil al unui naționalism care, strîns cu ușa, este cel dintîi să caute pricinile existenței lui. De-acolo exagerările în stilul plat, fereala de lămuriri serioase, humorul trist, de boală intestinală, al prozei naționaliste. Acești morți caută zilnic viața, ca niște orbi zidul de ieșire. Chiar un demagog luminos, n-ar putea argumenta decît fals, ca domnul Iorga.

Ar fi, prin urmare, excesiv să cerem mai mult de la ciraci și în special de la domnul Bosie, care în legătură cu mărturia citată de mine la început, și nepricepînd decît cu intermitență, jură că pentru o parte din scrisul meu creierul domniei-sale e încuiat.

Articolul meu mai avea și o parte zoologică, pe care, făcîndu-mi-se ecou, o reia și domnul Bosie, dintr-o plăcere care la maimuțe se cheamă darul imitației. Nu băgasem însă de seamă partea lui botanică; meritul descoperirei revine tot veterinarului. Bozia, rectifică domnul Bosie, nu crește în șanțuri, precum incidental și simbolic spuneam eu, dar se cultivă.

Se prea poate; la Vălenii de Munte totul e posibil. Eu nu voi lua însă de scurt pe învățatul meu adversar pentru figura ce o face cînd, vorbind de mărăcinii *Faclei*, ne spune că vor fi cosiți din rădăcini. În aceeaș împrejurare *Facla* s-ar sluji, cred eu, de sapă sau tîrnăcop.

Dar ia să vorbim serios, domnule Bosie. Nu mi-ai putea mai bine spune dumneata, ca un specialist, pe unde se... vorba ceea... găina?

Aștept cu nerăbdare viitorul dumitale articol politic, social, economic, religios și literar, de peste patru săptămîni.

SCRISOARE DESCHISĂ DOMNULUI A. C. CUZA

Ilustre Economist,

De la 22 iulie pînă astăzi au trecut, într-adevăr, vreo cîteva zile. Ar fi trebuit să vă scriu mai de timpuriu. Dar vedeți, bătrînețea care vă face pe dumneavoastră întreprinzător, limbut și glorios, pe mine mă-ntîrzie. De altfel, singurul ziar unde pot să-mi strecor și eu proza mea jidovească e *Facla*, ocupată în ultimul timp să cînte pe directorul dumneavoastră. A trebuit să aștept și v-am făcut să așteptați și dumneavoastră. Ce rău îmi pare! Dacă n-ați fi un bărbat cu o fire îndeajuns de răbdătoare, și chiar profesorul eminamente de răbdare al cititorilor dumneavoastră, m-aș confunda într-o mie și una de scuze.

Ați înțeles de ce cutez ca să vă scriu. Nemulțumit să v-admire acoperit, sufletul e demult în așteptarea prilejului de-a v-o spune pe față. Așa e dragostea făcută; fie ca a mea, creștinească, fie ca să zic așa, mirenească, urmărește o declarație.

Ceea ce admir afară din cale la dumneavoastră (fără aluzie, vă rog să credeți, la *Poporație)* e minunata-vă putință de-a vă eterniza într-o idee; e facultatea ce-o aveți de-a fi, cînd vă puneți, invariabil, ca un barometru nedres, e lipsa din mintea dumneavoastră luminoasă a urîtului simț critic, care împiedică pe român să se înnămolească într-o doctrină, pînă la nas.

Adevărul este că în genul acesta nu sînteți unica mea simpatie și aș fi putut admira în locul dumneavoastră pe alții. Cine v-a împins să vă opriți la mine și să-mi afirmați în *Neamul românesc* o iubire de care nici nu mă-ndoiam? Reciprocitatea cere să mă folosesc de dînsa. Și fiindcă am slăvit, într-un stil ce v-a speriat tobele urechii, pe arhierei, de ce n-aș trece ocazional, cu briciul ascuns pe mînecă, și la Universitate, a căreia barbă sînteți?

Sfîntul Thomas d'Aquin vă admira cu teamă și cu mult înnaintea mea, simplu diacon. Fereș-te-te, spunea el (și tot fără aluzie la *Poporație*, să credeți), de omul unei singure cărți. Căci omul care știe o carte, nu o poate ști decît pe aceea. Cînd și-a găsit cartea ce i se nimerește, o devoră. O mistuie și o mănîncă din nou. O ia de-o mie de ori la răscitire, o învață pe-de-rost și chiar o scrie din nou. Iarăș nu poate fi o aluzie la *Poporație*, această operă uriașă fiind revărsarea mai multora. Omul unei singure idei, al unei idei fixe, omul-cloșcă. De creierul lui se prinde un singur lucru, ca de apele zăcătoare singura mușiță verde. Mașina ideală cu un singur maț.

Nu-i, negreșit, vina dumneavoastră că v-ați născut așa. Însă de ce ar fi a mea, vezi, asta nu-n-țeleg. Ba, mai vîrtos, socot că faceți în generozi-tatea dumneavoastră un abuz exagerat cînd, ne-mulțumit să vă slujească numai pe dumneavoastră, voiți cu orice preț să adaptați mațul dumnea-voastră intelectual și celorlalți, cărora le place să aibă mațe mai multe. Ei! lăsați-mă să spun ade-vărat. E pasiunea simpliștilor și-a mărginiților, de-a simplifica totul la unic și de-a-l mărgini la dînșii. Nu mă-ndoiesc de frumusețea ombilicu-lui dumneavoastră, dar îmi păreți pretențios, și, cum se mai zice, cam rîios, cînd doriți ca uni-versul să se oprească-ntreg în fața lui, într-o docilă contemplare.

Vă urmăresc, Ilustre Economist, cam demult, și am cunoștință de viața dumneavoastră ca să zic așa, iertați-mă, intelectuală. Nu sînteți dumnea-voastră acel A.C. Cuza care afișa pe vremuri un liber-cugetism naiv și cam găgăuț? și care în versuri absolut nule și în niște proză mai mult decît nenorocită lua grave atitudini de mucos idealist? Făceați să roșească și pe liberii-cugetători, economistule. Aveați îndrăzneala și ifosul care nu v-a mai părăsit de-atuncea, ale felcerilor științifici. În lucrările dumneavoastră dezvoltați de pe atunci o îndrăzneală, de altfel importată de-a-iurea, care umplea pe cititorul inteligent de greață. Era o extremitate. Omul unei singure cărți se azvîrlea, cu coarnele-n jos *(tête baissée)* într-o direcție, ca țapul mușcat subt coadă de tăun.

De cîtva timp s-a dezlipit tăunul de mușcătură, și omul unei singure cărți a luat-o-ntr-altă parte, după un repaus, și iarăș deodată: alt tăun îi pune o moleculă de foc pe punctul lui descoperit. Azi omul unei singure cărți scrie articole ca acestea: *Jidanii insultători ai religiei creștine — și « libera cugetare »!* Repet că vă admir, căci nici nu s-ar putea într-altfel, dar botezul dumneavoastră de azi și nerușinarea lui particulară mi se par prea respectuos abjecte. Cu ce ușurință vă hrăniți din vomiturile de ieri, apostole!

Și dumneavoastră acesta, îmi cereți mie soco-teală, păreți revoltat de ceea ce am putut scrie despre arhiereii dumneavoastră, despre Biserica aceasta căzută pe mîinile unor apărători de ase-menea ridiculă teapă, care de n-ar fi profesori la Iași sau mai știu eu ce altceva, ar ilustra Sinodul românesc din anul de la Hristos 1911.

Eu pe Dumnezeu nu l-am batjocorit ca dumnea-voastră; eu am scuipat în față pe cei care-l bat-jocoresc pe el. Pentru mine Dumnezeu va însemna todeauna ceva ce mintea dumneavoastră nu concepe

decît în legătură cu un interes sau cu o poruncă; măcar nădejdea nedefinită a lumii care se zbuciumă și luptă; în numele lui Dumnezeu atitudinea mea nu poate fi decît a unui om cu drag pentru frumos și bine. Preotul care subt cuvînt că-l laudă îl murdărește, numai dumneavoastră vă poate inspira stima pe care, cînd lipsesc autorii, vă sprijiniți economia politică naționalistă. Eu, și cînd voi nega pe Dumnezeu, voi avea sentimentul că-l voi iubi mai mult decît dumneavoastră, care nu știți nici să-l urîți ca un bărbat, nici să-l adorați ca un creștin.

Iar indignarea vă e fermecătoare. Prin lunile trecute, de căldură, toboșarii dumneavoastră, jigniți că teza *Neamului românesc* cu « jidanii » de la *Facla* primea o nouă tiflă prin apariția iscăliturii unui cleric în paginile acestei reviste, declarau, dintr-o pornire naturală la cei simpli cu duhul, că eu nici exist. Toată activitatea dumneavoastră se rezumă în a hotărî că ce există nu este, și că este ceea ce nu există; baze suficiente pentru un oareșcare fel de-a cugeta. Cu această ocazie am servit *Neamului românesc* un bobîrnac de realitatea căruia amicii dumneavoastră au evitat să vorbească. Se spunea acolo că aș fi fost evreu și că uzurpam un titlu bisericesc ce nu-mi aparținea. Procedeul n-a reușit. Dumneavoastră, ca mai deștept, lăsați articolele mele baltă și vă mulțumiți a cita din ele cîteva rînduri pentru ca să le aruncați în spinarea. . . jidani*lor*, la plural. Cu mine nu mai aveți de discutat; cunoscut fiind că orice chestie n-are importanță pentru dumneavoastră și că nu puteți tenta să o pricepeți decît întrucît o confundați cu naționalitatea de jidan, pe mine mă lăsați unei uitări binefăcătoare pentru nevoile dumneavoastră de combatant.

Însă, se înțelege că nu se mai poate scrie un singur articol în presa continentală, care să vă displacă, fără ca un jidan sau mai mulți să cadă numaidecît vinovați. Dumneavoastră nu vă mai războiți cu cel care a *scris* articolele, ci cu cei care le-au *publicat* și care nu pot fi decît jidani. Înțeleg să vă folosiți personal de procedeul pus în joc la compunerea cărții *Despre poporație*, și, nepomenind de cei care au scris-o, să imprimați numai numele celui care a tipărit-o; acesta e un procedeu al dumneavoastră particular, care nu se aplică scriselor altora. Eu înțeleg să-mi iau răspunderea a tot ce scriu, oricît am fi deosebiți în păreri asupra acestei datorii.

Mult m-am mirat însă că v-ați mulțumit și cu atît. De ce pentru articolele mele să trageți la răspundere pe colaboratorii mei? În locul dumneavoastră eu aș fi cerut mai repede socoteală lui Gutenberg și inventatorului hîrtiei, mai ales că suprimarea tipografiilor ce nu-și învîrtesc roțile la Văleni, ar fi un punct din programul dumneavoastră social și politic. E de scris o carte, Ilustre Economist, pe care o așteptăm să iasă din pana dumneavoastră: *Despre refutarea invențiilor științifice solidare cu tiparul.*

V-aș mai aduce aminte o insinuare pe care o faceți, cînd temperamentul, foarte onest, vă împinge să lăsați a se crede că eu aș fi *fost* dat afară din cler. Procedeul trebuie să fie naționalist. Aflați, Ilustre Autor, că iscălind « *fost diacon* » în cutare loc, însemnează că am fost acolo, că n-am mai voit să fiu și că am plecat cînd n-am mai voit să fiu; și de aceea sînt *fost.*

Primiți, vă rog, Ilustre Economist, omagiile admirației mele.

IERODIACONUL IOSIF N. THEODORESCU
fost diacon în Mitropolia din București a Ungro-Vlachiei

GRAIUL *VIEȚII ROMÂNEȘTI*
SAU
RĂSPUNSURI FĂRĂ DE RĂSPUNS

Adesea prin mahalale se ceartă cîte doi cu-metri. Disputa lor e interesantă prin puținul caz ce pare că fieștecare face de celălalt. Gîlceava rupîndu-le prietenia, le dă deodată un drept de mîndrie pîn-atunci necunoscut. Cumătrul Nae se uită la cumătrul Manole de sus; cît despre cumătrul Manole, el nici nu se mai uită la celălalt. Cuvintele lor exprimă superioritatea reciprocă a doi bărbați care se disprețuiesc. Vorbesc unul cu altul întorși cu spatele. Prezența celuilalt jignește, și care de care se căznește să scoată la iveală din discuția lor, cît duminica de lungă, că el s-ar socoti înjosit să vorbească celuilalt, deși o groaz-nică ardoare îi zgîlțîie rărunchii și un necaz ucigător.

În această comică atitudine se găsesc prietenii noștri de la *Viața românească* din Iași, organul de gîndire al domnului G. Ibrăileanu. Fără să poarte nădragi umflați și creți, dispoziția la noblețea care-ți permite să vorbești cu dosul și să te-nnalți deasupra rivalului printr-o nebăgare în seamă profundă, Nicanor & Co. o împărtășește ca un frate cu domnii cumetri.

Aceleași aere, aceleași gesturi. Pe trei pagini îndesate *Viața românească* ne spune că nu vrea să discute cu *Facla*. E greu de înțeles pentru ce simte nevoie de-atîta tipar pentru atît de puține cuvinte. Acest mut care și-a pecetluit buzele s-ar zice că vorbește mai mult decît un limbut, și ne facem o idee despre ce s-ar întîmpla cînd, hotărîndu-se să părăsească tăcerea lui mormîn-tală, Nicanor & Co. ar consimți să vorbească. Un număr întreg din *Viața românească* nici nu s-ar putea să-i ajungă.

De altfel, nu acuma pentru prima oară sîntem distruși cu asemeni argumente. Și *Neamul românesc* ne face cunoscut, pe multe pagini, că nu vrea să stea de vorbă cu noi. Acest ziar nu voia să vorbească fiindcă sîntem jidani. *Viața românească* nu ne vorbește pentru că sîntem rău-crescuți. Tendin-țele la acest aristocratism intelectual al lipsei de fond, poate se vor manifesta și altfel. În viitor, adversarii noștri pot refuza să discute fiindcă purtăm ciorapi, sau gulerul scrobit atît la ceafă cît și subt bărbie. Un motiv de-a dosi discuția poate fi și barbișonul unui confrate sau pingeaua de la ghete, prea groasă ori prea subțire.

E desigur un chip de apărare la îndemîna oricui aceasta. *Viața românească* ne citește, ca toți cititorii noștri, din scoarță-n scoarță, și volu-minoasei reviste ieșene nu-i scapă un singur rînd din *Facla* necitit. Și culege impresii care o so-mează să le dea pe față, în vreme ce spiritul ei practic nu vrea să se aventureze într-o expri-mare poate ridiculă a impresiilor dobîndite. Prietenii noștri vor, într-acelaș timp, și nu vor să răspundă, și tot răspunzînd, reușesc să se ab-țină. «Dacă nu vorbim de *Facla*, prea o să avem aerul că ne ocupăm de dînsa — își zice Nicanor & Co. Haide să-i consacrăm cîteva pagini ca să se afle că nici nu ne gîndim la ea.»

Această originală tăcere vine cu un belșug de vorbe nemaipomenit, și niciodată limba confrați-lor noștri nu se dezleagă mai harnic decît atuncea cînd păstrează tăcerea.

NOTE ŞI MĂRTURISIRI

Neamul românesc îşi are popa lui. *Facla* avea numai un diacon; domnul Iorga are un preot. Cel puţin astfel iscăleşte unul din colaboratorii săi actuali, « Un preot ». Pentru ce însă nu-şi dă numele pe faţă acest servitor al adevărului mascat? Atitudinea anonimatului nu trebuie să se împace, într-un suflet cinstit, cu nevoia de-a dezvălui necinstea, căreia tocmai anonimatul îi prieşte.

O mie de murdării înjosesc Biserica, şi de răspunderea lor se leapădă clerul întreg, care cu orice preţ voieşte să facă impresia de corp preacurat şi dumnezeiesc.

Cîte un om dă pe faţă anume murdării — şi acela vrea să pară că n-a spus nimic. Cerem oamenilor oneşti să se numească pentru ca să-i cunoaştem.

Dintr-un articol *Păcate în clerul nostru* din *Neamul românesc*, numărul 92:

« Un preot dintr-o comună. . . a fost reclamat Episcopiei pentru că maltratează şi apostrofează pe cîntăreţi, nesocoteşte colivele aduse de creştini la biserică, că se duce pe la vie sau în altă parte şi lasă pe mulţi de mor neîmpărtăşiţi, cum s-a petrecut şi cu fiica acestui domn D.V., că pe mulţi îi îngroapă cetiţi şi necetiţi din cauza beţiei, că s-a înjurat cu un notar în cîrciumă, că s-a sfădit cu jandarmul satului *(?)*, pentru care a fost suspendat pe zece zile *(!)*, că nu umblă cu zintîiul decît numai la Bobotează şi la Paşti, cînd îi iese şoldul porcului şi ouăle etc., etc.

Cele publicate de d. D.V. nu sînt lucruri mari în aparenţă. . . pentru motivul că mai sînt dintre noi cari putem spune despre cîte un preot astfel de lucruri.

. . .Cine nu poate spune că oricînd cutare sau cutare preot s-a certat sau s-a bătut chiar cu notarul, sau cu jandarmul satului, în cîrciumă? . . .Cine nu ştie lucrurile acestea? Toată lumea le ştie!. . . păcate vechi în preoţime. . . păcate care hotărăsc mai mult sau mai puţin soarta clerului român. Preoţimea. . . n-are administraţie. Episcopul e cum îl ştie toată lumea. . . Protoiereii laudă prin rapoarte pe cutare preot pentru că are trăsură cu cai iuţi şi vin bun, blamează pe un altul pentru că a dat votul d-lui Iorga *(sic, N.R.)* şi n-a votat pe care i l-*a (vezi gramatica N.R.)* indicat Cucernicia-*Sa (vezi gramatica, N.R.)*

. . .Din cînd în cînd se ocărăsc, bieţii preoţi, în faţa poporului, că sînt beţivi, leneşi, murdari etc. ***(ceea ce nu-i adevărat,** N.R.)*, pentru ca astfel să li mai mărească *(?)* autoritatea! *(Cine? Se?)* Apoi *se* cer informaţii pe unde să meargă la parohia vecină, cine dă trăsura, la cine poate să mănînce mai comod *(?)*, şi pleacă *(Cine să mănînce? Se?)*. . . Un proestos pe care-l cunosc şi eu mai bine din această ţară: are avere, trăsură cu cai *(sic)*, vinuri vechi, a ţinut 13 (treisprezece) femei în casa sfinţiei-sale, a iubit o fată de ţăran, căreia după condamnarea judecătorească trebuia să-i dea 300 de franci etc., etc. . . .

Care consistoriu n-a judecat preoţi pentru beţie, desfrîu, scandaluri; care consistoriu n-a primit reclamaţii pentru preoţi cari au făcut cutare. . . slujbă morţi-beţi? Şi cu toate acestea condamnările sînt foarte puţine. . . Mai bine să rămînă satele fără preoţi decît cu preoţi cari, meritînd cateri-

sirea, să fie achitați... Cum se fac judecățile și cum se dau sentințele, se știe... Noi nu avem preoți culți, însă răi avem prea deajuns... Preotul oficiază mai pompos sau mai puțin pompos, după cum nădăjduiește o recompensă mai bună sau mai rea. Toate slujbele poartă pecetea simbriei, și această pecete *(Vorba vine, căci într-altfel pecetea e cam riscată, N.R.)* astăzi crește mereu, încît a pierdut adevărata rugăciune din prețul ei... Astăzi preotul, cînd merge la biserică, se întreabă cît va cîștiga la liturghie... Dacă țăranul... își mai respectă preotul, apoi aceasta nu o face din cauza preotului... » etc., etc., etc.

Am făcut aceste extrase în stilul lor particular și scrise de un om « cult », de un teolog din *Neamul românesc.*

Acum se pune întrebarea: Ce să credem despre domnul Iorga, care, cînd învinovățeam eu clerul de aceleași lucruri, cita articolele mele ca niște atentate și umplea *Neamul* de protestări revoltate? Farsă... Boală... Care din două?

Sînt semne că datoresc membrilor respectabili din cler o mărturisire. Niciodată nu m-am îndoit că se găsesc și preoți în fața cărora îți poți scoate pălăria. Numai că numărul lor e prea mic față de clerul întreg din țară.

Și de aci o teorie de care nu mă simt defel vinovat. Ce trebuie să facem? La ce ne folosește Biserica?

Biserica răpește din bugetul Statului o parte însemnată și nu ne dă în schimb decît cadavre pe care de cadavrele adevărate singura facultate a reproducerii le deosibește. Și încă de ar fi un produs mediocru, fără strălucință, pur vegetativ, dar mărginit în cele cîteva datorii care modelează o societate impersonală, ar mai merge. Aceste cadavre sînt însă centre de infecțiune morală:

popii noștri au o reputație în țară asupra căreia e inutil să mai insistăm. Pilda lor e o pildă de rușine. Repet, excepțiile nu se socotesc.

Să așteptăm, prin urmare, ca toți preoții să ajungă respectabili, și pîn-atunci să-nchidem ochii? Mi se pare că de la regat încoace și de la oficializarea lui, clerul avea vreme și mijloace să însemneze ceva. Ceea ce n-a făcut pîn-acum, nici în viitor nu va face. Pentru ce să suporte țara permanența putregaiului? Urmînd o lege categoric exprimată de natură, putregaiul lăsat în voia lui, crește mult mai repede decît materia sănătoasă. Or, într-un singur fel se poate sfîrși cu el: prin curățire violentă, alt mijloc natural. Și a curăți clerul este a-l suprima. Această măsură va fi opera guvernelor de mîine, care vor avea chiar mai mult de curățit... Căci e nădejde că guvernele n-or să aștepte todeauna revolte, vărsări de sînge și ridicarea masselor, adesea prea oarbe, pentru ca să rectifice drumul unei omeniri.

Negreșit că încheierea mea: suprimarea clerului, prin toate mijloacele, mai admite și alte încheieri. Însă eu nu pot apăra decît încheierile mele, cărora m-am devotat cu toată ardoarea, convins că fac un act de patriotism.

Dacă a fi patriot este a-ți minți sufletul tău însuți, aceasta e altceva și nu mă privește.

Mulți confundă sentimentul religios cu Biserica. Religiunea e în simțire, în gîndire, în idealuri, în sinceritate, într-un sunet frumos de muzică, în inima tăcerii, în șuierul vîntului, în steaua cea limpede și depărtată, în prietenul, în vrăjmașul tău, în iubirea și ura ta.

În Biserică sînt lumînări cu fum, popi mărginiți la minte, colive, candeli, certuri popești, cîntăreți chelălăitori la strană, năduf și gologani sunători, care se strecoară în pungile cucernicilor frați.

Fără sentiment religios Biserica a existat întodea-una. Şi sentimentul religios a existat întodeauna fără de Biserică.

Sînt cel mai neîmpăcat protivnic al Bisericii. Sufletul meu e plin de religiune, ca Dunărea de unde.

Auzeam deunăzi un popă grăind. Deşi băuse, judeca: « Pentru ce mai iscăleşti ierodiaconul Iosîf, de-vreme-ce te-ai lepădat de Biserică? »

Părintele s-ar fi mulţumit să iscălesc Ioan N. Theodorescu, căci m-ar fi putut tăgădui.

Bisericeşte am tot dreptul să iscălesc cum fac în serviciul cauzei ce am îmbrăţişat. Nimeni nu-mi poate contesta un titlu recunoscut, pînă ce împotriva lui nu se va pronunţa — ce ironie! — Sinodul, pe care înnainte de toate l-am descalificat destul de des eu, ca să mă descalifice şi el o dată. Anume popi, surprinşi cu mîinile în excrementele sfinţite, s-au şi pregătit să ceară darea mea în judecată. Îi doresc Sinodului, în starea în care se găseşte, curajul ca să o facă în prezenţa vinovatului. Sinodul va fi mai şiret; el mă va pedepsi fără judecată. Procedeu bisericesc.

Acelaş părinte tare-i supărat de articolele mele din *Facla* şi de ingratitudinea mea.

« Dumneata, care ai fost atît de protejat, spunea părintele, de cutare personaj din cler, tocmai dumneata să te răzvrăteşti aşa? »

Asupra protecţiei acesteia sînt rezerve de făcut. Dar numai faptul că s-a putut răspîndi asemenea zvon printre clerici, îmi impunea pare că datoria să evit a vorbi de cel care, bucurîndu-se de această reputaţie, m-ar fi ţinut de rău în sufletul său. De altfel, « protectorul » meu a mai protejat o serie de actuali arhierei şi feţe de ruşine pentru Biserică, aşa că însăş lipsa lui de discernămînt m-ar îndritui la independenţă. Şi pîn-acum de ocrotitorii mei n-am vorbit, şi chiar de voi fi

silit să o fac, nu voi porni, ca nici pîn-acum, dintr-un resentiment meschin, personal, şi voi avea oareşcum meritul de-a zdrobi o simpatie pentru o idee, ceea ce nu-i un act de rînd.

Dar e de reţinut raţionamentul părintelui Cutare pentru psihologia lui foarte generală, care subordònă sentimentelor superioare, ca aceluia al recunoştinţei, — căci nu vreau să împing filosofia pînă la a contesta moralitatea recunoştinţei, — sentimentul mai superior al dreptăţii, şi robeşte trebşoarelor bune şi afacerilor între patru ochi, pornirile mai largi decît interesul tău în parte. Parcă-l doare pe părinte să vadă la ce bunătăţi ai renunţat ca să scrii un şir de articole într-o gazetă, şi te mustră dintr-un soi de solidaritate egoistă. Dînsul, dimpotrivă, s-ar fi folosit de el pînă la ultimele lui consecinţe şi ar fi speculat pe o întindere considerabilă faptul că un demnitar îl simpatizează.

Părintele nu e în stare să aprecieze valoarea morală a gestului meu, cu care m-am ridicat conştient împotriva unui zid de prejudecăţi, şi pecînd el şi-a mai îngroşat chimirul şi situaţia, eu n-am suferit necinstea de-a nu risca-o pe-a mea.

Mulţumită măruntei sale mulţumiri, el face o faţă liniştită şi demnă între oameni, care cunosc din el ce cunosc şi adulează oamenii: suprafaţa. Din pricina actului meu de onoare, eu mi-am înstreinat, pe lîngă o lume întreagă care iubea în mine torturătoarea suprafaţă, şi unele prietenii la care am slăbiciunea să ţin, cu toate somaţiile judecăţii, şi azi.

Eu am pierdut. El cîştigă. Pentru ce se supără sfinţia-sa? Evident că e mai folosit să mă aibă de adversar intelectual, decît m-ar fi avut, să zicem, de mitropolit.

Pentru că el ştie că izbînda din urmă tot a *mea* va fi.

Mi se comunică prietenește că Mitropolia m-a uitat și că în dorința ei de-a mă cunoaște, după o lipsă de cîțiva ani din țară, a stăruit la Poliție să i se dea informații despre mine.

Faptul că umblu mai mult singur și todeauna pe jos contribuiește să nu impun atenției cu ușurința cu care atrag privirile anume pești sau escroci care spintecă lumea, salutați, « în mus-cal ». Și această obscuritate exterioară poate jigni pe agenții care se vor fi ostenind aproape în zadar pe urmele mele și cu care n-aș dori să mă stric pentru atît de puțin lucru.

I-aș ruga să se adreseze direct la mine, de unde vor putea culege cele mai complecte informațiuni, printr-o scrisoare trimisă la redacția *Facla*, strada Zorilor 1, hotărînd o întîlnire orișiunde, ziua și subt cerul liber, pentru care am o înclinare deo-sebită. Îi previn că afară de o floare la butonieră și un briceag pentru ascuțit creioanele în buzunar, nu port nici baston nici arme și sînt de un acces foarte potolit, civil și cuviincios cu oamenii politicoși.

Aveam în Poliție un prieten licențiat în litere și filosofie și autor al unei cărți pentru îndreptarea lumii. . . Aș prefera să fiu cercetat de un om ca el, căci ne-am putea deda și la considerații artistice în acelaș timp, ceea ce-i todeauna agre-abil; sau măcar de un agent care scrie versuri. I-aș putea citi și eu dintr-ale mele. . .

Era să uit o scrisoare hazlie ce mi-o aduse poșta, de la Craiova. Nefiind timbrată, cunosc îndată că vine de la un naționalist, și faptul că mi-a ajuns în mînă se datorește faptului că și poșta a uitat să o timbreze. Naționaliștii, cel puțin cînd vor să manifesteze ostil, nu pun mărci pe scrisori. În geamurile prăvăliilor această men-talitate se exteriorizează cu lovituri de bîte.

Analfabetismul corespondentului meu mă împie-dică să citez din scrisoarea lui, în care luxul gramaticii se abține să se strecoare. E o șarjă vehementă la adresa mea, și scrisoarea sfîrșește cu « îmbrățișări *înghioldite*, Andrei Butucă, rîn-daș la d-nu Petru Săvulescu ». Recunosc însă într-însa calitățile literare ale revistei craiovene *Ramuri* și pe unul din colaboratorii acestui monu-ment literar. Expresia « îmbrățișări înghioldite » e aproape o frumusețe și salvează toată scrisoarea.

Se înțelege de-acolo că naționalistul meu cores-pondent s-a indignat văzînd *Facla* citită de un învățător, pe drum, și că de-atunci o citește, ierte-mi-se figura, și el. De Dumnezeul mamii nu mă înjură, e adevărat, însă am sensația că de-mi va mai scrie, scrisoarea lui va debuta cu Paștele ei sau alte sfinte sărbători. El a mai învățat apoi în *Neamul românesc* că sînt jidan și mi-o spune revoltat de faptul, cu toate acestea delicios, că m-am vîndut și eu și toți tovarășii mei pe importantele sume de aur ce ni le servește, ca să-l sprijinim, risipitorul și adorabilul Cahal. Avem și noi mîngîierea aceasta, într-altfel — nu-i așa domnule Iorga? — ce ne-am face fără talent, fără idei și fără cititori?

În orice caz, n-avem pretenția că cititorul craiovean a putut fi format de *Facla*.

Constat, și nu fără sarcasm, că domnul Șt. Bosie, unul din sprintenii mei polemiști de la *Neamul românesc*, a fost redus la tăcere. Și sar-casmul ia vocea hohotului de rîs cînd îmi aduc aminte că belicosul veterinar hotărîse să mă prăpădească.

În ce privește pe domnul A.C. Cuza, căruia i-am adresat o scrisoare, acesta își întemeiază tăcerea pe motive desigur universitare.

NEAMUL FACE ȘI CRITICĂ LITERARĂ

Facla nu mai lasă *Neamul* să doarmă. În numărul lui din urmă, dublu, ziarul naționalist, pe care l-am semnalat adeseori ca pe cel mai prost scris din presă, și care chiar în numărul în chestie debutează cu o formidabilă iacnie datorită chiar maestrului Iorga, se fac încercări de critică literară. Era un timp cînd *Facla* tipărea și cîte-o bucată în versuri, e adevărat, la care a renunțat demult și fără să fi dat vreodată versurile acelea — amestec de prozaism voit și de ironie, — scrise de domnul B. Nemțeanu, ca un model.

Literatura *Faclei* trebuie căutată aiurea, în *Viața socială*, revistă care, în mișcarea noastră, reprezinta mult mai îndeosebi elementul artistic și care a dat la iveală cîteva talente, cu toate că prin felul cum este scrisă și ilustrată singură *Facla* suferă avantajos comparația cu orice publicație, nu din țară, firește, unde n-avem altă revistă în acelaș gen, ci din streinătate. E convenit că *Neamul românesc* e o bună-cuviință să nu se socotească.

Însă poetului B. Nemțeanu, pe care nici nu l-am făcut nici nu l-am lăptat noi, i s-au recunoscut merite reale chiar de revistele literare serioase românești, între altele de *Luceafărul*, care pentru *Neamul românesc* 'ar trebui să aibă o autoritate în special recunoscută, căci doar colaboratorii lui sînt foștii colegi de redacție ai domnului Iorga și de la care domnia-sa a deprins, muncind laolaltă pe vremuri, să se exprime ceva mai limpede uneori. Incontestabil că și domnului Goga, și domnului Iosif, și domnului Sadoveanu, și mai cu seamă domnului Chendi domnia-sa datorește ceva și chiar mai mult, de la *Semănătorul* încoace.

Traducerile în versuri ale unui șir de poezii germane, au dat domnului B. Nemțeanu o întîietate pe care numai colaboratorii actuali cu caș la gură și lumînări la nas, ai domnului Iorga, i-o pot contesta.

Adevărul este că paginile *Neamului românesc* în care-i vorba, sau mai bine zis unde-i mucul, de « literatura *Faclei* », se resimt imediat de citațiile, slabe bineînțeles, pe care le face, dar care, cu această calitate a lor recunoscută, fac să cîștige întreg numărul dublu al *Neamului românesc.*

TROPARELE ZILEI

Sînt foarte supărați Vălenii pe mine. Le-am stricat cîțiva polemiști, și un nou atlet se desprinde din circul *Neamului*, ca să-i răzbune, ca să apere frunza de viță americană a domnului Iorga și onoarea gazetei. Acesta sosește gol pînă la coate, scuipînd în palme din balele-i spirtoase, și frecîndu-și-le tare. Numele lui e Rudu; să-i zicem domnul Rudu. După fire pare un nobil sacagiu, și scrisul domniei-sale dovedește minunate calități de gloabă. M-aș mira să nu fie un profesor de limba română.

Însă atletul meu, înfierbîntat să-și lepede zăbunul, ca să fie mai ușure, și-a scos din repezeală, cu el, și șalvarii, lucru imprudent, căci cea mai fină piele a combatantului ar putea suferi oarescare zdrențe și avarìi.

Voi cunoaște mai bine pe domnul Rudu în ziua cînd se va ține, sper, de făgăduința ce mi-o trimite. Domnia-sa dorește să mă bată. Așa stă scris în cartea neamurilor, a *Neamului romănesc*, revistă pentru afinarea poporului român. Citez din această humoristică gazetă:

« Și cu asta poate ar fi de-ajuns. Dar am scăpat din vedere cel mai imund și respingător articol, de scîrba căruia s-au scîrbit desigur și perciunații ,,ridàctări'', cu toate nasurile dumnealor deprinse, cînd au primit și cetit acest... articol! Este al ,,coadei de topor'', articolul Drăciei-Sale Necuratului ieri-diacon Iosif N. Teodorescu. E atît de

copilăros și de murdar, încît mă mir, nu că l-a scris Drăcia-Sa ieri-diaconul, ci de faptul că l-au primit ,,ridàctării'', fată cu atîta stupiditate. E imposibil să cităm, să reproducem. Închipuiți-vă tot ce a putut înșira și imagina o minte seacă și un suflet putred, vorbind despre un ,,scutec murdar'' de copil mic, făcînd jocuri (?) de cuvinte cu ,,explosive'' și ,,rezultate gelatinoase'', sau cu o anumită oală trecută drept călimară, — și mărturisind că o pornografică și cunoscută cacofonie a căutat-o anume, fiind zice el, în ,,*nota*... sinodală și naționalistă''... Rămîne-i-ar în gît, îi dorim noi, dacă e ,,*notă*''...

Față de care lucruri, iată cum aș ruga eu pe prietenii noștri: Insultele și murdăriile perciunaților să le disprețuim. Dar pe ,,coada de topor'', pe Drăcia-Sa ieri-diaconul și astăzi jidovitul Iosif Teodorescu, să nu-l lăsăm numai cu atît, ci, pentru că vedem că nu-i roșește obrazul cu niciun chip, să-i roșim noi, cu cel dintîi prilej, sau urechile, sau... cacofonia Drăciei-Sale.

Și-acum să facă bine civilizații ,,Labini'' să nu țipe, căci asta nu e bătaie ,,naționalistă'', ci e așa-zisa ,,corecțiune'' pentru moralizare. Știe și Drăcia-Sa, și apoi așa zic și cărțile englezești de educație și chiar așa se și practică în ,,civilizata'' Anglie. Știe și ,,*Adivor*'', editorul *Faclei*, deoarece o spunea mai zilele trecute pe nu știu cîte coloane... »

Prin urmare și păcatele *Faclei* sînt chemat să le ispășesc pe toate eu. Fiindcă domnul Iorga bate cîmpii, vinovăția mi se cade mie; fiindcă domnul Rudu scrie, tot eu cad în răutate diavolească. Asinăriile domnului Cuza se notează deasemeni la rubrica mea.

Drept vorbind, avertismentele *Neamului românesc* mă fac să surîd. Nu cîinii care latră mai tare se apropie mai mult, și se-ntîmplă să te-ntorci,

din întîmplare, spre un dulău, instantaneu, ce-ţi soseşte din spate, şi îndată să-l vezi chelălăind fără motiv prealabil şi rupînd-o la goană, de s-ar zice că l-ai izbit cu o căpăţînă de zahăr.

Mi s-a-ntîmplat şi mie, trecînd pe stradă, să trag cu urechea la oareşcare zvon de voci grupate-n cîte un ungher, dar pîn-acum nu mi-a trîntit nimeni ciomagul naţionalist în moalele capului, precum, în lipsă de un curaj personal sălbatec, prin gura atletului său, îşi îndeamnă domnul Iorga cititorii să o facă. Socot că cel care necinsteşte faţa omului, făcută pentru zîmbet şi lumină, pentru duioşie şi sărutare, e o brută. De faţa mea încă nu s-a atins al patrulea organ siamezic al unui adversar, şi cred hotărît în minunea slujită de un bun revolver, că vrăjmaşul, care mi-ar atinge-o, s-ar împărtăşi în ziua ceea cu o suficientă măsură de plumb. Înştiinţare la înştiinţare.

Voi cere într-una din zile procurorului binecuvîntare ca să mă folosesc la nevoie de manualul bunului trăgaci. Şi cînd vre unui naţionalist isteric i-ar veni cu adevărat un acces în faţa mea, atunci vom fi înţeleşi de mai nainte.

Dar ce mentalitate, la oamenii aceştia, şi ce dovadă mai bună că instrucţia nu poate face o pleoapă dintr-un corn. Un profesor universitar primeşte ca în ziarul lui să se facă îndemnuri la bătaie împotriva unui liniştit măsurător cu pana al faptelor şi slujitorilor lor. La cuvînt se răspunde cu cuvinte. Condeiul se ucide cu condeiul. N-ai putere, s-a isprăvit, victoria nu va fi a ta. Şi nu-i, în definitiv, o ruşine să te recunoşti, cînd firea n-a roşit să te plămădească slab. De altmintreli, pentru adevăr şi talent, ofranda ruşinei măcar, se cuvine.

Nu e întîia oară acum, cînd, exagerată de-o ironie dreaptă şi răsturnată c-un zîmbet sau cu

o idee, fiinţa prostului se-aruncă la tine cu parul. Cretinul cu spoieli de bun-simţ e-o jivină deosebită; însă ce caută cirezile acestea în presă? Ce-a păcătuit cultura omenească pentru ca incuria bestiilor să o calce, şi ca în numele ei cornutele mari să-şi ridice... frontispiciile?

Neamul românesc n-a putut ajunge la toleranţa culturală care îngăduie diversitatea ideilor şi-a indivizilor, care mărgineşte lupta la terenul cel mai concentrat şi cel mai dificil, e-adevărat, al scripturii. Este ceva mai util unei vieţi intelectuale — şi orice viaţă ar trebui să fie intelectuală — şi unei dezvoltări de subtilitate-n spirit decît tocmai varietatea gîndurilor, întîlnirea lor, polemica şi contrazicerea? Domnul Iorga admite un tip de individ, acela-i pedicurul său; şi nu-i vine să creadă că natura mai produce şi oameni care nu-i pot fi, lui, pedicuri. Or fi ele îmbălsămite unghiile sacre de la picioarele apostolului, dar nu pentru mirosul tuturor. Şi nu oricine le adună într-o cupă de cristal. Şi nu pe oricine îl lasă apetitul să-şi facă din ele un desert.

Întrebuinţez aceste imagini concrete pentru ca lectorii *Neamului românesc* să mă-nţeleagă.

NOTIȚE

Îmi aruncai ochii pe un număr din așa-numitul *Neamul românesc pentru popor*. Înfiinţînd un supliment la ziarul său, domnul Iorga şi-a zis să se-ndrepte şi sătenilor, deşi cel care nimereşte cel mai puţin graiul românului de la ţară, e mai ales domnul Iorga. Domnul Iorga nu-i nici sătean şi nici n-a trăit cu săteanul ca să-l cunoască. Cînd scrie pentru săteni trebuie să facă o sforţare de condei care se simte în toate rîndurile unui articol; ca scrisul elevului nedeprins cu litera nemţească. Un asemenea articol, cu gust tîrgoveţesc, e *Serbările «Ligii Culturale»* povestite într-un ton de naivitate afectată asupra beţiei de fraze de la Parcul Carol.

« S-au văzut, zice domnul Iorga, o sumă de lucruri frumoase. Cu o maşină de zburat (aeroplan), prinţul Bibescu a trecut sus deasupra capetelor *tuturora* şi cu alta locotenentul Protopopescu: *pluteau ca nişte păsări care lunecă* prin văzduh uşor şi sigur. Au cîntat coruri bine alcătuite, şi pe deal *sus*, în două zile de-a rîndul, s-au împărţit *premii*, daruri în bani, la sătencele care s-au înfăţişat în port mai frumos şi mai **adevărat**. » Acest « adevărat » e cu literă cît mai mare.

Cînd ar vorbi ţăranul ca domnul Iorga, ar trebui să se prefacă... Şi un furnicar de observaţii de stil în cîteva rînduri! Se poate releva *uşor şi sigur*, scos direct din franţuzeşte. Apoi cînd scrie că două zile de-a rîndul s-au împărţit premii, probabil că o face dintr-o lipsă de expresie potrivită, împlinită la-ntîmplare; căci nu-mi vine-a crede că domnul Iorga vrea să facă pe ţăran să spere că din zori pînă noaptea tîrziu, şi două zile lipite, Liga s-a spetit aruncînd « darurile de bani ». Sau poate a voit indirect să afirme domnul Iorga contrariul?

Cu aceeaş afectare se urmează descrierea în modul următor:

« Şi pe urmă *tot în locul acela* s-a înfăţişat lupta de la Griviţa, din 1877, cu patru *asalturi:* numai cît puştile n-aveau gloanţe *(!)*, obuzele zvîrleau numai scîntei mari roşii, albastre şi galbene, *cum sînt* **culorile** *neamului nostru...* » Ce frumos! Şi cît trebuie să creadă de idiot domnul Iorga pe ţăran, ca să-i administreze un reportaj ce nu poate mişca nici copiii.

Se va observa că prin *tot în locul acela* se înţelege nu atît în Parcul Carol, cît la Griviţa. Dar scînteile aveau culorile neamului — nici măcar pe ale steagului. Domnul Iorga şi-a propus să discrediteze cuvîntul acesta de *neam*, să-l scufunde în banalitatea multor altor cuvinte ce-au ajuns infame, ca: *amor, vrajă...* puse anapoda de toţi cîrpacii poetici de ieri şi de azi, în stihurile lor. Domnia-sa cînd îşi curăţă picioarele, desigur că taie bătăturile *neamului*, şi că seara îşi trozneşte oasele pe a *neamului* saltele. Vedeţi acele scîntei care se folosesc de împrejurare ca să scapere cu tricolor? Acelaş lucru s-ar fi întîmplat, nu-ncape vorbă, şi cu asalturile, dacă n-ar fi fost patru la număr. Am fi avut un asalt roşu, unul galben, unul albastru — asalturile *neamului*.

Domnul Iorga nu dă totuş detalii despre felul cum au trăit în Bucureşti şi ce au plătit oamenii veniţi la Bucureşti.

Încheierea e şi ea o mostră:

« Ţerănimea (*Ţe-rănimea! De ce nu terra-nimea?* Cînd domnul Iorga era la Să-*mănătorul* acesta se scria Se-*mănătorul*), Ţerănimea noastră a *dovedit (să vedeţi ce-a dovedit)* astfel că vrea *să vadă lucruri nevăzute şi să ştie lucruri neştiute.* Calea mîntuirii e aceasta. Avîntul *în sus* spre lumină va fi mîntuirea voastră a tuturora, şi, prin voi, mîntuirea neamului nostru întreg. » Ceea ce-i adevărat.

S-ar părea că a voi să vezi lucruri nevăzute e destul de elementar natural şi că ţăranul român urmează întru aceasta o simplă logică gramaticală care face ca numai lucrurile nevăzute şi cele neştiute să aibă nevoie să fie văzute şi ştiute, căci altfel nu se poate decît în stilul *Neamului românesc*. În cazul ţăranului român sînt de altfel mai mulţi muritori, şi mulţi din cei care au voit să vadă lucrurile nevăzute şi să ştie pe cele neştiute, n-au găsit « mîntuire » în faptul că au voit să vază şi să ştie. Ei cel mult au găsit articolele domnului Iorga fără miez.

În acelaş «neam pentru neam», e un articol mai românesc, *Peirea voastră prin voi,* în care se fac nişte constatări triste dar reale şi nu prea potrivite în filosofia lor cu doctrina de antisemitism sălbatec a aşa-zişilor noştri naţionalişti. Se dau mai multe pilde de ce preţ au în faptă încercările de negoţ românesc la ţară, unde săteanul a bun de speculat, însă nu în stare să speculeze. Pizma ţăranilor pentru consătenii lor, care făcînd negoţ ies din starea celorlalţi, face folosul negustorului strein stabilit la sate. Cooperativele săteşti se desfac şi se ruinează din lipsa solidarităţii şi prin abondenţa omnipotentă a invidiei. Calităţi specifice româneşti, lipsa de solidaritate şi dezbinarea păgubesc toate mişcările şi ne caracterizează, de la ţăran,

care slujeşte la evreu sau grec cu plăcere, pînă la orăşeanul instruit ce-şi trădează şi minte colegii, pe toţi. Sînt slăbiciunile de căpetenie care trebuiesc biciuite şi insultate mult mai vîrtos şi mai aprig decît jidanii domnului Iorga.

De altfel, negustor român şi « mitocan obraznic », cum se zice, sînt două vorbe cam sinonime. Autorul acestor rînduri din *Facla* şi-a propus să scrie într-o bună zi un *Manual de bună creştere pentru comersantul român*, pe care dacă l-ar alcătui domnul Iorga, ar face operă mult mai profitabilă decît cu romantismul său politic, lipsit de orice calitate practică. În nicio prăvălie nu eşti mai rău şi mai greţos primit ca la români. Prea puţini din ei pricep că urbanitatea vînzătorului îndoieşte calitatea mărfii, compensată adeseori la streini printr-un zîmbet şi o dorinţă de a-ţi fi plăcuţi, ademenitoare. Evreul e simplu şi lipicios. În mahalalele unde un grec şi un român se concurează de la o cîrciumă la alta, deosebirea se stabileşte imediat. Negustorul român e plin de importanta-i persoană, şi faptul că se găseşte în ţara lui el îl subliniază cu grosolănia cu care domnul Iorga se crede idealist pentru că face să se simtă pe streini că trăiesc în ţară streină. Românul care a vieţuit într-o ţară streină şi s-a amestecat cu poporul şi-a avut nevoie de el, cunoaşte sensaţiile de suferinţă şi de bucurie ce le ai după felul cum eşti primit. De aceea unele ţări, cînd le părăseşti, îţi lasă o veşnică nostalgie, pecînd la altele nu te poţi gîndi fără de scîrbă. Cu cît e mai penibil acest sentiment pentru streinii născuţi şi crescuţi într-o anume ţară şi condamnaţi să rămîie veşnic streini, veşnic suspecţi pentru că fatalitatea îi aruncă într-un pămînt unde primul gînd ce vine clasei cultivate este ca să-i zdrobească. Căci mai e şi sufletul oamenilor de luat în seamă, în care trebuie să pui încredere şi dragoste, şi

nu domnul Iorga e chemat să dezlege psihologia lor şi să declare că un individ din neamul cutare are neapărat sufletul rău, al neamului său neapărat rău, în faţa unui alt neam neapărat dumnezeiesc. Dacă ai lua lucrurile de scurt şi ai discuta proprietatea, negaţiunea ei n-ar întîrzia să vină, şi totodată şi a drepturilor naţionale, întrucît pămînturi şi fruntarii. Dar această idee trebuie să fie anarhistă sau jidovească.

De aceea românul aleargă la negustorul strein, care ştie să-l primească. Ba îţi pare adesea rău că anume industrii sînt aproape româneşti, ca de pildă bărbieria.

Naţionaliştii ar trebui să se aplice să înceapă educaţia poporului, abstracţie făcînd de naţionalitate, şi să pregătească pe român destoinic de-a se împotrivi streinului economiceşte. Urletul fără sens al naţionalităţii înnainte de toate, nu duce la ispravă. Se poate pe tema naţională scrie studii ca *La France Juive* a lui Drumont, dar nu porni o mişcare şi constitui un partid, nu întemeia o politică, în special astăzi. Pergamentele au stricat simţul domnului Iorga, care pune problemele din punct de vedere sentimental. « O să scăpăm odată de cea mai rea liftă, de jidan » — zice articolul de care vorbesc. Ce mai învăţătură pentru sătean! Vorbe goale! Cum o să te scapi de « liftă »?

Afară de un asasinat în massă, nu te scapi; eşti silit să trăieşti cu « lifta » lîngă tine, neîncetat: ba e şi-o datorie. Cine rosteşte vorbele de « scăpare », de « suprimare », nu e un om politic, e om nebun. Şi în definitiv meritul chiar al claselor nevoiaşe, unde chestiunea luptei e mai logică şi mai bine aşezată, nu va fi niciodată în faptul că s-ar azvîrli în aer clasa ce le asupreşte, ci în acela de-a cuceri-o prin valoare, prin hotărîre şi statornicie morală — clasele stînd progresiv

între sineşi în raporturile de altădată dintre rasele streine.

Evident că streinii sînt încă la locul lor în ţara aceasta, şi nu fanfaronadele naţionaliste îi vor putea înlocui. Dorinţa multora va fi ca numărul lor să fie cît mai mic şi chiar absurd inexistent, dar faptele pun şi dorinţele cele mai sincere la locul lor, ca nişte rătăciri. Şi este normal şi ştiinţific ca atunci cînd consideri un fenomen să-l înfrunţi pe de-a-ntregul, cu toate dificultăţile lui, şi numai în marginile realităţii să cauţi a face ceva.

Ori realitatea e una: cultură şi educaţie. Jos naţionalismul!

În numărul *Faclei* din 6 august 1911 nu-mi mai amintesc cum şi de ce venise vorba şi despre un domn Ştefan Bosie, care îmi dăduse prilejul să fiu curtenitor cu *Neamul românesc*. Acest onorabil domn îmi răspunde în ziua de 9 septembrie din acelaş an. Domnia-sa se scuză că dacă o face numai după vreo cinci săptămîni, nu e pentru că ar suferi de vreo infirmitate cerebrală, cum i se părea că pretindeam eu. Şi chiar aşa fiind, ca medic veterinar, domnia-sa crede că n-ar fi lipsit de mijloace ca să-şi lecuiască beteşugul. Domnia-sa a fost foarte ocupat, asta e toată pricina întîrzierii.

Constat din respectabilul său text că domnul Bosie nu e numai un literat, prin lungime, dar şi o inimă la urma urmei destul de bună şi mai ales un bărbat de spirit.

Şi cred că altceva nu mai e de zis nimic.

IARĂŞ POETUL NEMŢEANU

Anturajul literar al domnului Iorga e de un analfabetism înspăimîntător, lucru ştiut şi în genere admis. Relevăm din nou, cu toate acestea, o pagină din *Neamul românesc* « literar », fiind din nou vorba de domnul B. Nemţeanu, fostul colaborator al *Faclei*. Şi aceasta ca să aducem domnului Iorga aminte că acest « puiet », cum îl numeşte astăzi unul din chinezii săi, care ne mărturiseşte cît, în ce-l priveşte pe sineş, e plin de subtilitate, a debutat în coloanele chiar ale *Neamului românesc*, la care i s-au găsit încercările excelente de-vreme-ce s-au publicat. Domnul Rădulescu-Motru scria mai deunăzi că domnul Iorga avea reputaţia unei memorii deosebite, întrebîndu-se de nu şi-a pierdut apostolul însuşirea-i esenţială.

Spuneam, vorbind de Nemţeanu, că traducerile lui în versuri au fost elogios primite de *Luceafărul*. Creierul de la *Neamul românesc* iată ce răspunde: « *Luceafărul* a fost în compania d-voastră, înjurîndu-l pe d. Iorga, cînd cu aniversarea de 40 (adică patruzeci) de ani. Apoi ce-are a face chestia noastră cu domnul Iorga? Ce are a face, aici şi astăzi, domnul Iorga cu foştii colaboratori? »

Se dovedeşte că nimic, şi această moralitate e foarte sugestivă. Ce va avea a face domnul Iorga mîine cu colaboratorii lui de azi? Şi ce-are a face *Luceafărul* cu domnul Iorga? Autoritatea revistei sibiene nu trebuie invocată, negreşit, de-vreme-ce nu-i asociată cu domnul Iorga. Concepţia merită toate felicitările. Eşti cu mine, exişti; nu eşti cu mine, nu te recunosc. Bate laba, colea, cu zapciul.

Luceafărul are însă legături cu bunul-simţ, dacă nu şi cu domnul Iorga, şi reprezintă un întreg public pe care se reazimă, şi în felul lui o autoritate românească.

De fapt colaboratorii de altădată ai domnului Iorga, dacă s-ar mai găsi cu domnia-sa, de la multe porniri generoase l-ar opri, iar literaţii domniei-sale ar mai putea deprinde puţin, subt dojana lor, dacă se poate, să scrie, ca însuş marele apostol pe vremuri.

CUM SE SCRIE ISTORIA

Există undeva un român pe care-l cheamă I. N. Rusu și care scrie la *Tribuna* din Arad. De acolo, de unde este pitit, acel Rusu, elev al domnului Cuza — se vede după stil, — ne înjură pe noi. Lucrul nu ne supără deloc. Îl relevăm numai din spirit de imparțialitate, căci nu vrem să ascundem faptul că domnul Cuza face pui.

Iată, de pildă, una din prostiile puiului domnului Cuza:

« Și cînd un deputat român (d. Simionovici) apără prestigiul istoriei înaintea unui parlament, întemeiat pe același principiu, pe care-l profesează astăzi și rutenii pe aici, — cum nu e altfel posibil ei tac. Totuși rutenii aceștia de la noi, ei își află un puternic apărător al drepturilor lor istorice. Un apărător? Și cine? *Facla*. Da, *Facla*; tocmai *Facla*, care apare în editura *Adivorului*, str. Sărindar 11, care *Adivor* și el apare în editura Alianței Israelite Universale. Jidanii din București sprijinesc pe prietenii jidanilor din Bucovina. »

Stilul e atît de încîlcit încît ai jura că domnul Rusu este elevul domnului Iorga. Totuș, e evident că influența domnului Cuza e și mai puternică. Mai întîi conținutul rîndurilor de mai sus e absolut cuzist; apoi sînt întorsături luate cu hapca din articolele domnului Cuza. De pildă: « *Un apărător? Și cine?* Facla; *Da,* Facla; *tocmai* Facla ». Oricine vede aici sistemul domnului Cuza —

sistem de dascăl prost, — care în loc să *dovedească* un lucru, o dată și bine, îl repetă de zece ori, ca să-l bage cu sila în capul băieților.

Lăsăm laoparte faptul că *Facla* are în adevăr cinstea de a fi în editura *Adevărului*. Această cinste au mai avut-o și alte reviste: de pildă, *Viața literară* a domnului Chendi, redactor la *Tribuna*. Domnul Chendi s-a înfruptat deci, ca și noi, din fondurile Alianței Israelite. Cum vedeți, această Alianță e foarte multilaterală.

Și dacă e vorba de Alianță, lăsăm laoparte și faptul că după cum *Adevărul* e vîndut Alianței, tot așa și *Tribuna* e vîndută lui Ieszenski, lucru afirmat nu de un biet Rusu, ci de domnul Aurel Popovici și de alți fruntași ardeleni.

Cine, *Tribuna?* Da, *Tribuna;* tocmai *Tribuna*, — am putea zice și noi, dacă am fi tentați să-l plagiem și noi pe domnul Cuza.

Dar este altă chestie de relevat: este invenția idioată că noi am apărat vreodată, direct sau indirect, pe ruteni. Și cînd zicem « invenție idioată » nu vrem deloc să fim violenți. Spunem numai purul adevăr. Dacă ni se arată o singură silabă în toată colecția *Faclei*, prin care apărăm pe ruteni, ne obligăm să desființăm *Facla*.

Și asta n-o spunem, bineînțeles, pentru plăcerea de a polemiza cu acel Rusu. Știm că mulți copii au mania de a minți, și de această manie nu vor fi scutiți nici băieții din centre.

Dar întrebăm pe domnul Bocu, directorul *Tribunei;* crede domnia-sa că în ziaristică obrazul e ceva cu totul de prisos? Crede domnia-sa că pentru gustul fistichiu de a-și atrage binecuvîntarea rabinului de la Văleni îi este permis să publice toate ticăloșiile copiilor din centre? Adică *Tribuna* să fie un simplu scutec?

Și întrebarea o punem și domnilor Iorga, Chendi, Agârbiceanu etc., care sînt adunați în jurul *Tri-*

bunei şi care se plîng că alţii se poartă rău cu dînşii.

Nu sîntem infailibili şi primim îndreptări de la oricine; dar să se născocească anume nişte ruteni care să ne fie aruncaţi în spinare, şi asta pentru simpla plăcere a *Tribunei* de a zvînta pămîntul minţind — asta e prea lată.

SALUT, MEDIOCRITATE!

— PENTRU *FLACĂRA* —

În fiece om, la o anumită vîrstă, se deosibeşte o preferinţă şi o pasiune, menite să facă dintr-un om suportabil, dintr-un burghez stimat, un personaj ridicul. Înnafară de colecţionarii de cutii de bomboane, de mucuri de ţigare celebre, de capitaluri, de cărţi şi imagini obscene, pasiunea literară strică şi reputaţii din cele mai ponderate. Tot omul e ros de un vierme şi obsedat de un el însuş inexistent, de ceea ce ar fi dorit el să fie. O stare sufletească destul de cunoscută. Funcţionarul doreşte să fie agricultor. Agricultorul: deputat. Militarul, dezgustat de carieră, se face advocat. Cuvîntul « satir » se potriveşte unchiaşului pensionar sau retras, pe care viaţa sau ipocrizia socială l-au silit să-şi astîmpere ardoarea tinereţii la timp, făcînd economii meschine şi aşteptînd momentul liberator al vîrstei împlinite.

Lipsă de curaj, lipsă de hotărîre şi lipsă, vai, de multe. Mai toţi purtăm în spinare povara insului social ce nu sîntem şi hrănim o speranţă secretă. Şi cei aleşi ies învingători. Însă ei sînt puţini; cei care cad învinşi, cu sunetul unui rînd de oale sparte, sînt nenumăraţi. Pe-aceştia să-i deplîngem.

Însă nu todeauna. Cînd oala goală şi butia goală vin să facă discursuri asupra pivniţelor pline, e sănătos şi bine ca să rîdem. Pretenţia şi ifosul, la cei ce n-au statul să le poarte, trebuiesc lovite

peste nas. Sînt măști pe care e milostiv să le lași să zacă pe unii ochi; altele în a fi zmulse, și uneori și cu puțină barbă, slujesc.

Domnul C. Banu trebuie să fie unul din acei vechi tineri care au gîdilat vreodată muza simțitoare și au rămas cu veșnicul oftat în suflet. Ca profesor domnia-sa nu era numaidecît indicat să colecționeze fire de păr ilustre, scobitori de dinți sau cartoane de prăjituri. Meseria-i culturală îl împingea către literatură. Îndată ce se simți cu bani în buzunar, domnia-sa scoase o revistă, *Flacăra*, de care vorbeam într-un articol trecut, cînd, în termeni obscuri, o declaram dăunătoare și nulă. Ce și-o fi zis domnia-sa? « Lipsește un judecător literaturii, un judecător ca mine, cineva care să refacă gama criticii. » E dorința mutului să domine Senatul cu un discurs.

Însă cînd s-a apucat să scrie, domnului Banu i s-a împiedicat limba. Ața asta nu se taie. Și a fost silit să urmeze calea furcilor caudine, a robilor care nu se pot dezlipi de stăpîn și adorație.

Dar această adorație, pe care natura lucrurilor o indică, ia o formă neașteptată.

Domnul Banu răspunde, crede domnia-sa, la articolul nostru, și ne citează numaidecît pe Goethe! Respectul față de scriitorii mari e un fel de profanare și ceva mai mult. Morții nu mai pot protesta; ajunge să fie mari, ca toți mărunțeii, neputînd vorbi în numele lor, să se simtă autorizați a exprima părerile acelora. Ei sînt convinși că-s de o natură cu aceia, numai să fie morți. Îndată însă ce ar fi vii, contimporani cu ei, domnii Banu fac în toate vremurile mizerii și mici murdării celor ca Goethe. Cînd te gîndești că fiece artist de valoare are cîte un cerc postum pe care ar fi fost cel dintîi ca să-l disprețuiască. Căutați în Goethe vreo frază de-a domnului C. Banu. N-o găsiți. La domnul Banu găsiți însă versuri întregi

de Goethe. Domnul Banu se solidarizează cu Goethe, îl admite, e de o ființă cu el; o simte omul, ce vrei! Căci domnul Banu nu e un profesor român; domnul Banu e o entitate, e un tip cultural, unul din aceia care, nechemați de natură în slujba culturii, nu pot să-i facă decît rău, căci n-o pricepe, sau, și mai puțin, o pricepe prost; domnul Banu e banalitatea. . .

De-aceea am zis în articolul meu trecut, care a lovit mai dureros decît credeam, că *Flacăra* servește la stricarea bunului-gust public. Educația nu poate fi decît mizerabilă în banalitate. Scriitorul cel mai mărunt, care în vîrful penei lui are un reflex cît de slab de scînteie, nu de flacără, face neasemănat mai mult pentru cultură decît un papagal dresat. Domnul Banu este, nu știu cum să zic, — mi-e teamă că are să confunde necesitățile stilului cu intenția pe care nu o am, de a-l insulta, — este o mîncare ce-a mai fost mîncată și revine pe farfurie în fața unui apetit cinstit. În ideația articolului cu care ne răspunde *ex-cathedra* domnul Banu, și-a mai spălat picioarele multă dăscălime. Cunoaștem cîntecul din alte flașnete; flașneta e un instrument care nu servește arta decît pe genunchiul domnului Banu. Într-un articol atît de banal domnia-sa n-are cu ce răspunde de la sineș și ne face trei citate: unul a fost Goethe; cellalt e Eminescu: al treilea n-are decît semne de citație.

Or menținem că domnul Banu, fiind directorul revistei, evident că ea nu poate fi deschisă decît acelora care cad subt simțurile directorului, deja constatate. Caracterul ei s-a definit progresiv cu apariția. De fapt, o direcție este: a mediocrității. Cînd vom găsi o pagină bine scrisă în *Flacăra*, aceea se va datori împrejurărilor, nicidecum domnului Banu — căci nu se poate. Facem, în definitiv, un studiu zoologic.

E curios cum domnul Banu se miră că cerem de la revista domniei-sale tinereţe.

Noi nu credem că se poate naşte ceva vechi, undeva în lume. Apariţia unei reviste nu credem defel că trebuie să se deosibească de naşterea unui pui de lup — şi se ştie că orice fiinţă, reproducînd, cel mai des, un tip fundamental, se naşte şi cu o fire ca a ei. Ce aduce nou domnul Banu? Nimic. Atunci?

Numărul din urmă al *Flacării* are sumarul următor: *Cine strică gustul publicului* de domnul Banu; articol scris pînă acum de o mie de ori, însă mai bine. O poezie, *Crisanteme*, extrem de banală. Ceva care se intitulează *Burcuş*, de... Nicolae Pora! Inutil să insistăm. *Icoane din trecut*, poezie banală, *Cîntec*, la fel. *Tăbliţele unui ursuz*, note de domnul Streitman, fără pretenţii literare şi din care cea mai lungă s-a mai publicat într-alt număr. *Cum am cunoscut pe Caragiale*, un articol de reportaj datorit, zice domnul Banu, unor « doi scriitori de talent » — articol aproape analfabet. *Unei mame*, poezie de-o banalitate gravă. *Vidra* de Mihai Sadoveanu; acest scriitor datoreşte accidentului de a purta un nume prea cunoscut, colaborarea la *Flacăra*. *Aforisme şi Paradoxe*, care trebuie să fie scrise de domnul Banu. Restul — material tot fără stil, gazetăresc.

Domnul Banu, ocrotit de cîteva nume *tabu*, încearcă să-şi facă un nume literar. Ne vom da osteneala să-l despoiem de această nobilă veleitate. Iar dacă domnia-sa nu ţine ce făgăduieşte, noi ştim să ne ţinem energic de cuvînt.

O ultimă observaţie: Domnul Banu şi-a greşit şi teza articolului său. « Direcţia » la care făceam aluzie nu-i direcţia domniei-sale. . .

PILDE CIVICE

Revoltător şi jalnic. Sînt oameni în ţara noastră care nu concep viaţă şi bucurie înnafară de ignobila tîrîtorie. Un suflet de un servilism înspăimîntător zace, mlăştinos şi pestilenţial, în mulţi dintre noi, şi o ţinută demnă, o minte liberă, o pornire de independenţă, sînt socotite de aceştia ca nişte abateri grave, ca nişte crime. Cîte veacuri vor trebui să se mai piardă pentru ca sentimentele de cuviinţă, de dreptate şi de solidarizare socială să nu mai pară unora dintre noi, românii, desprinse dintr-un sistem de judecăţi streine? Ce vil şi dezgustător animal e de multe ori orăşanul!

Aţi citit în *Universul* de la 1 ianuarie o notiţă. Cu prilejul slobozirii din ocne a soldaţilor din Stăneşti, acest ziar răspîndit prin sate, citit de învăţători, citit de mahalale, găseşte cu cale să facă dintr-un act a căruia frumoasă îndeplinire se datoreşte domnului Nicu Filipescu, ministrul de Război, o pricină pentru linsoarea picioarelor de la Palat.

Sub titlul de *Clemenţa regală*, tipărit cu literile cele mai mari cu putinţă, s-a putut citi următorul text, pe care trebuie neapărat să-l reproducem ca pe un document de moralitate şi de inteligenţă de la începutul anului 1912:

CLEMENȚA REGALĂ.
GRAȚIEREA CONDAMNAȚILOR DE LA STĂNEȘTI

Sînt cinci ani decînd un nor negru s-a abătut asupra țărei noastre, și cînd armata a știut să-și facă datoria cînd s-a simțit nevoia să fie chemată la îndeplinirea ei.

Un foarte mic (!) număr de ostași au uitat jurămîntul făcut, și în rătăcirea lor (?) au comis una din cele mai grave fapte pomenite în istoria țării.

Această rătăcire a fost pedepsită așa cum merita (!!) spre a se da o pildă pentru viitor.

De cinci ani, părinți, neveste, copìi ai acestor rătăciți, au ridicat rugile lor către M. S. Regele spre a-i grația.

Presa întreagă s-a făcut ecoul acestor rugi, și pînă azi M. S. Regele a ținut să-i lase să-și ispășească păcatele în închisoare.

Azi, cu ocazia Anului Nou, după propunerea domnului Nicu Filipescu, ministru de Război, M. S. Regele a semnat decretul de grațiere a condamnaților militari de la Stănești, redîndu-i astfel familiilor lor.

V. Rusănescu

Ar fi să slăbim caracterul acestui ticălos document, făcîndu-i comentarii.

Să se observe în acelaș timp că această simplă informație e, după toate celelalte, iscălită. Acel « V. Rusănescu » din josul ei n-a iscălit însă pentru frumusețea textului său, pentru importanța gestului domnului Filipescu, și zece rînduri de text informativ nu s-a pomenit vreodată să fie semnate de un ziarist, sau cel mult semnate cu o literă sau o monosilabă. El a iscălit pentru că titlurile și dovezile de lașitate și de slugărnicie trebuiesc expuse cît mai mult. Ele sînt pîinea de toate zilele a unei pături de oameni triviali, o pîine cu deosebire de murdară, din care multe familii nenorocite sînt însă silite să se nutrească, și mulți prunci nevinovați.

Cînd va fi nevoie de un Deibler, de un gîde spînzurător la Petersburg, de un torturator sau de un trădător, cei care n-au dispreț pentru această mușiță omenească, să se adreseze la ziarul *Universul*.

SCRISOARE DESCHISĂ DOMNULUI C. BANU, DIRECTORUL REVISTEI *FLACĂRA*

Primim spre publicare următoarea scrisoare:

Domnule director,

În numărul 12 al revistei domniei-voastre « literară, artistică, socială », *Flacăra*, am putut citi, fără mirare de altfel, știind de unde vine, un articol de ceea ce dumneavoastră desigur numiți critică, asupra prologului meu în versuri, debitat pe scena Teatrului Comoedia, la deschidere.

Nu mă voi opri la insinuările neroade, lesne de calificat de orice cititor și cu care o anumită presă, care constat că se introduce acum, cu domniile-voastre, în literatură, ne-a obișnuit, — și negreșit, și mai puțin la aprecierile proaste și prostești la care, în conformitate cu spiritul redacțional al revistei dumneavoastră, aveți un drept netăgăduit. Ar fi și de prisos. Prețiosul dumneavoastră colaborator care le iscălește își dă un certificat de inconștiență hazlie, căci făcînd și domnia-sa parte din comitetul de lectură al Teatrului Comoedia, în ziua cînd i s-a dat citire prologului meu, el a împărtășit opinia membrilor comitetului, cu care dimpreună mi-a primit prologul și l-a preferat celorlalte prologuri concurente, unul din acestea fiind al domnului Victor Eftimiu. De altfel, eu n-am pretins niciodată la o frumusețe excepțională a acestui prolog, improvizat

în cîteva seri și scris în urma unei rugăminți insistente.

Totuș, el va fi publicat în curînd în o broșură, și la citirea lui se va verifica încă o dată cît prețuiește intelectualmente *Flacăra*, pe care modelul ei în ce privește titlul, revista *Facla*, a mai declarat-o incapabilă de aprecieri literare juste și prin urmare de literatură.

Rămîne însă alt punct, în numitul articol, o insinuare — ah! foarte murdară! — și, e adevărat, abia îndrăznită și cu atît mai josnică. E o încercare de atentat la onoarea mea, și înțeleg să scutur fără întîrziere urechea foarte respectabilă ca lungime, a celui ce are impudoarea ei. Onoarea mea negreșit că nu o discut cu *Flacăra*, unde acest lucru, probabil ca socialist, am învățat să știu cît prețuiește. Doresc să aflu numai dacă vă luați dumneavoastră, directorul revistei, răspunderea următoarelor rînduri din articolul pomenit:

« Fiindcă în lumea asta sînt două feluri de Pierrot: unul, acela pe care domnul Arghezi l-a pus să debiteze versuri atît de banale (*—fie! —*); altul care se vopsește cu alb imaculat, ca să i se ascundă petele și culorile adevărate ale feței și care în adunări populare speculează mizeriile sărăcimei (?). Cel dintîi se mulțumește să facă lumea să rîdă; al doilea se silește să stoarcă lacrimi, ură și *bani* și de la cei care-l ascultă. *Pe acesta din urmă îl cunoaște mai bine domnul Arghezi.* »

S-a uitat să se adaoge în această bîlbîire enumerativă un al treilea Pierrot, care seamănă atît de mult cu unii din dumneavoastră, pe care v-am avut în vedere schițînd unele versuri.

Insinuarea de mai sus, subliniată de mine, îmi veți spune, poate, domnule director, că e clasată prin însuș nivelul ei. Eu vă cer un lucru: vă cer ca în numărul imediat următor al *Flacărei* să vă

explicați asupra ei, și anume în sensul scuzelor ce mi se cuvin și pe care le reclam, hotărît ca, în lipsa lor, să fac uz de mijloacele mai puțin indirecte cu care îndeobște se pedepsește lașitatea.

În așteptarea precis determinată a scuzelor dumneavoastră, primiți, vă rog, domnule director, salutările mele de perfectă politețe.

Tudor Arghezi

PENTRU *FLACĂRA*

Primim următoarea scrisoare:

Domnule director,

La întrebarea ce este calul, e un mijloc de-a tangenta chestiunea răspunzînd cu ce se hrănește măgarul.

Prin ultimul număr al revistei *Facla* am adresat domnului C. Banu, directorul revistei *Flacăra*, o respectuoasă scrisoare și i-am cerut satisfacție asupra unei insinuări, tipărită în revista domniei-sale și care mă privea. Desigur că, față de ceea ce este o murdărie, am adoptat un limbaj potrivit. Ceream domnului Banu o explicare publică prin *Flacăra*, și o ceream domniei-sale, și nu altuia, pentru că mi se pare demn ca într-o afacere de slugi să se adreseze cineva stăpînilor.

Cu toate protestările de independență literară făcute de *Flacăra* la apariție, această delicioasă revistă nu poate da uitării anume vecinătăți, și am găsit o grimasă de răspuns la scrisoarea mea, în *Viitorul* de duminica trecută.

Principalul scrib al domnului Banu crede, neinvitat, să răspundă dînsul. Evitînd punctul principal al scrisorii mele, acest scrib are aerul să creadă că m-ar fi afectat niște aprecieri asupra prologului meu, zis la Teatrul Comoedia, atunci cînd eu am cerut socoteală de o neobrăzare care privea nu

prologul meu, dar numai persoana mea. Socot că este clar.

Dar de ce n-aş lichida şi acest punct secundar?

Scribul de la *Flacăra* şi *Viitorul*, face parte, nu pot şti de ce, din un aşa-zis comitet de lectură de la Teatrul Comoedia, aşa-zis. Citit de către membrii acestui comitet, prologul meu a fost primit. La apariţia a ceea ce s-ar numi un articol de teatru în *Flacăra*, în care se vorbea de prologul meu, m-am dus la directorul teatrului, domnul Sipsom, şi l-am întrebat: « Cum se face că acest domn primeşte ca bun prologul meu în comitet, şi-l critică apoi în gazetă? Nu cumva în şedinţa de lectură a făcut opinie separată? Dumneata mi-ai spus că prologul meu a fost primit de toţi membrii. »

Domnul Sipsom s-a grăbit să-mi declare că nici vorbă n-a fost de vreo opinie separată şi că prologul (— *uf!* —) a fost în unanimitate primit.

Atunci, domnule director, am avut dreptul să pomenesc în scrisoarea mea de acest procedeu.

Mi se răspunde însă în *Viitorul* că aduc o calomnie. Trec peste acest cuvînt. Mă învoiesc, cu dragă inimă, ca un scrib să nu cunoască valoarea cuvintelor şi să confunde impresiile. O calomnie nu poate fi în niciun caz; putea fi o minciună din partea mea. Cert este că n-am de ce minţi. Nici domnul Sipsom n-avea, ca să zic aşa, de ce minţi. Mincinosul trebuie căutat aiurea.

Rîndurile din *Viitorul* nu deplasează însă, pentru mine, cîtuş de puţin, nici chestiunea nici termenul sorocit pentru scuzele cerute, pe care urmez să le aştept oricît s-ar manevra din potrivă. N-am luat de asemeni în considerare nici rîndurile apărute în *Flacăra*, care coincideau cu prima mea scrisoare din *Facla*.

Terminînd, vă rog, domnule director, să scuzaţi tristele proporţii ale subiectului acestei scrisori prea lungi. Micimea oamenilor e, din păcate, eternul subiect al discuţiilor noastre.

Primiţi, vă rog, etc.

Tudor Arghezi

PROFANII ŞI FURII

Hotărît, domnii de la *Flacăra* au o forţă care mie unuia îmi lipseşte. O recunosc cu umilinţă şi cu o părere de rău cu atît mai mare cu cît pe zi ce merge îmi dau mai bine seamă de energiile sufleteşti pe care le asigură tipului social o abjectă laşitate şi o duplicitate tenace. Şi aceasta îmi ia puterea entuziastă de a mă revolta şi mă aduce să închei o serie de scrisori, ce-ar fi trebuit să se urmeze biciuitoare şi sîngeroase, cu nişte consideraţii triste. Dacă privitor la personalitatea literară multe rămîn de zis şi de îndeplinit, îmi închipuiam că faptul de a te sluji de un condei, chiar fără chemare, şi de-a vîntura cît de puţin ideile, purifică sufletul şi-ţi aduce în viaţă şi caracter o nobilă lumină, deosebitoare. Căci pana noastră a trecut prin mîinile cele mai pure şi mai venerabile pînă ce să ne-ajungă nouă. Un Pascal, un Goethe, un Shakespeare, un Bossuet, un Dante, au fost scriitori, domnule Banu, şi ei au cultivat cu totul altceva decît fariseismul şi escrocheria. Mi se părea că în fiece scriitor român văd un om de respectat şi un cavaler. M-am înşelat... cine nu se înşeală? Pilda *Flacării* vine să insulte generozitatea iluziilor mele. Mă simt ca insul în luptă cu păianjenii, cu păduchii şi viermii, într-o planetă fabuloasă, de care viaţa nu s-ar fi prins decît în aceste forme. Şi groaza mea creşte neînchipuit la ideea că aceste jivini unsuroase au aerul că tind spre aceleaşi ţeluri culturale ca şi noi, că şi ele, ca şi noi, se

rostesc în numele artei şi al adevărului. Domnul Constantin Banu şi ceata domniei-sale îmi amintesc, cu sensaţia de atunci, ploşniţele dintr-o catedrală măreaţă, care, ascunse printre simbolele sculptate în lemn, devorau pe la şezut pe credincioşii unei vechi localităţi străine, aşezaţi în jeţuri ca să se roage.

Voi povesti în cît mai puţine cuvinte împrejurarea cu domnul Constantin Banu. Acest domn, vreau să se noteze pentru moralist, că este director al mai multor ziare, profesor, director al unei reviste *literare*, fost deputat, membru marcant al partidului naţional-liberal şi aspirant la un portofoliu de ministru...

În revista domnului Banu s-a tipărit în timpul din urmă o apreciere literară asupra mea, în care fusese strecurată, cu speranţa că va putea trece, o aluzie străină literaturii, şi pe care, de acord cu toţi cîţi au luat cunoştinţă de ea, am socotit-o defăimătoare. Domnul Banu înţelege să facă literatură cum se face în ziarele domniei-sale politice. Acestui domn i-am adresat o scrisoare publicată în *Facla*, cerîndu-i lămuriri şi scuze. I-a venit mai bine să tacă... Domnul Banu e un bărbat cinstit. De aceea s-a făcut anonim şi pigmeu, şi subt inspiraţia laşităţii, a publicat în revista domniei-sale rîndurile următoare:

« De ce a tăbărît asupra noastră cu atîta furie *Facla?* Cine ar răscoli coşul redacţiei noastre ar găsi, poate, în fundul lui, cauza versificată şi iscălită a nemulţumirii unuia din conducătorii acestei reviste. »

Se înţelege că în aceste rînduri meschine este vorba de mine. Ca să scape cu faţa curată, domnul Banu simte plăcere să şi-o spele cu murdărie. Oricîte dovezi de inferioritate morală mi-a dat pîn-aci domnia-sa, la atîta ticăloşie nu m-am aşteptat. Niciodată nu mi-am simţit mîinile cu care am

strîns încrezător de cîteva ori pe ale domnului Banu, mai mînjite ca după citirea rîndurilor reproduse.

E adevărat că o poezie a mea se găsește nu în coșul, dar în buzunarele domnului Banu, care mi-a plătit-o ca să fie publicată, și după o insistență din parte-i aproape jignitoare.

Astă-vară mi se spunea că domnul C. Banu mă caută pretutindeni. Pe domnul Constantin Banu îl cunoșteam de la ziarul *Viitorul,* unde slujisem o lună, mai demult, și de unde plecasem cu o impresie mizerabilă și din pricina acestei impresii. Directorul ziarului creștea și se înmulțea într-o atmosferă bolnavă de intrigi slugoiești, de care sufereau redactorii cei mai buni. De la atelierele tipografice pînă la cabinetul domnului Banu se țesea neîncetat un păinjeniș opac. Preferință vicioasă sau atrofie a voinței, ori amîndouă, domnul Banu se complăcea în această obscuritate. Dar ce putea să aibă acest domn Banu cu mine? mă întrebam...

Într-o bună după-prînză, la cafeneaua « Oteteleșeanu », zăresc pe domnul Banu luptîndu-se cu desimea meselor, a scaunelor și a consumatorilor și venind spre masa mea cu unul din cele mai seducătoare zîmbete ale sale, care pune pe acest caracter de nimic o mască, de naivitate și gingășie, s-ar zice sinceră. Domnul Banu, abordîndu-mă, rămase cu pălăria în mînă. O, ce explozie! ce elogii! Făcusem prin scrisele mele un fericit, fără să știu. Domnul Banu îmi explică nevoia ce-o avea de colaborarea mea la o revistă literară pe care o proiecta și care nu era alta decît *Flacăra* de mai tîrziu. Tonul de cordialitate exagerată cu care fui chemat să vorbim de o nuanță polemică și de economia literară a revistei proiectate, mă decise să urc scările *Viitorului* unde, în cabinetul său, directorul mă aștepta cu o prietenie surprinzătoare. Domnul Banu n-avea, cum nici azi nu are, nicio idee privitor la revistă. Știa numai că moștenise o avere și că un nume în literatură, cumpărat cu ostenelile altora, îi devenea necesar, mai ales că nu strălucise în politică și ziar. Mai știa de-o frică groaznică să nu supere pe nimeni din cei sus-puși. La vizita de-a doua începui să pricep și mai bine ce urmărea domnul Banu: o glorie de editor deghizat în director. Între întrevederile noastre apăru un afiș anunțînd *Flacăra* și dînd cîteva portrete de scriitori printre care era și portretul meu. Se citea pe acest afiș o frază: « Cu colaborarea tuturor scriitorilor *de seamă* ». După insistențele domnului Banu, dădui o poezie, *Psalm de taină,* poate cea mai bună poezie a mea de pîn-atunci; titlul de « scriitor de seamă » mi-l agonisiseră, prin urmare, de la domnul Banu, alte poezii, mai slabe. Domnul Banu îmi plăti îndată versurile, care fură găsite « admirabile » și pentru care domnia-sa proiecta, frecîndu-și mîinile, un desen de Iser. Aceasta este poezia care azi, după ce i-am repetat că scoate o revistă imitată și proastă, domnul Banu pretinde că s-ar găsi în fundul unui coș de redacție. Domnia-sa are și acest înjositor curaj de-a căuta să lase să se înțeleagă că poezia i-aș fi trimis-o eu domniei-sale, și nu că mi-ar fi cerut-o domnia-sa mie.

De atunci însă, cu toate noile sale insistențe să-i dau și alte bucăți, și să mi le plătească, oricît de multe, nu i-am mai dat nici manuscrise și nici eu n-am mai dat pe la domnia-sa. În calitatea revistei sale, pe de o parte, și în faptul că îngrijirea literară o avea, în locul unui literat, cum era firesc, ce se găsea în chiar redacția *Viitorului,* un vag reporter, distins numai prin apucături de formidabilă lichea, aveam cuvînt ca să nu mai frecventez pe domnul Banu. E adevărat însă că poezia mea nu a fost publicată în *Flacăra,* din motive pe care

dispreţuiesc să le relev. Însă, la tipografia « Socec », versurile de la coş au fost compuse, pentru ca să se publice, de două ori, şi de două ori descompuse... De ce?... Să spuie domnul Banu.

Cred că aceste toate amănunte interesează cronica literară şi de-aceea le-am şi schiţat. Procedeul domnului Banu este demn de persoana domniei-sale, nu şi de literatura românească pe care este sigur că o reprezint eu mai mult decît domnia-sa, ceea ce-mi conferă dreptul să o apăr, cel puţin în ce mă priveşte, de asaltul paraziţilor.

Dar îi rezerv domnului Banu o ultimă pedeapsă. A putut domnia-sa să se derobeze într-o chestiune de onoare; poate că nu-i va fi tot atît de lesne să nege dreptul meu la proprietatea poeziei *Psalm de taină*. Îl somez dară să o publice în *Flacăra*, întreagă şi iscălită, fără tăieturi, inversiuni şi falşificări de text; să o publice aşa cum i-am dat-o, fie chiar între două anunţuri. Cer această inserare a bucăţii mele să se facă în numărul *Flacării* de la 4 februarie.

Cu acest prilej rog în particular pe toţi directorii de reviste sau cronicarii literari din ţară, pe care în bună parte am avut onoarea să-i atac, să binevoiască să citească poezia mea şi să-şi dea sincera lor părere asupra ei. Rezultatele le voi înregistra într-un articol viitor.

VIAŢA ROMÂNEASCĂ, FLACĂRA ŞI *FACLA*

În numărul ei din urmă *Viaţa românească* relevă, singură în toată presa numită literară, onestitatea *Flacării*, de care ne-am mai ocupat, dovedită mai ales prin cazul colaboratorului nostru Tudor Arghezi. Se ştie cum *Flacăra*, după ce i-a cerut colaborarea *literară* şi după ce şi-a făcut reclama trebuincioasă şi cu numele lui, încolţită într-un moment dificil pentru ea pe-o chestie de cinste, crezu că iese din impas printr-un nou act de necinste, însoţit de declaraţia deghizată că scrisele lui T. Arghezi nu ar satisface gustul, devenit deodată subţire şi preţios, al celor ce slujesc *Flacării* de surcele şi paie. Se născocea chiar, cu o impudoare specială, împrejurarea cu o bucată aruncată la coş, şi domnul Arghezi, din colaborator cerşit de domnul Banu, era prezintat de *Flacăra* ca un solicitator nenorocos.

În vremea aceasta cîteva bucăţi în versuri, de acelaş Arghezi, apăreau în *Viaţa românească*, iar *Flacăra*, încrezîndu-se în şansa secăturilor, reproduse, fără menţiunea că fuseseră publicate, şi unde, patru din aceste versuri ca un model despre ceea ce afirmase dînsa pe jumătate, sigură fiind — altă escrocherie! — că cititorii vor avea impresia că versurile citate fuseseră scoase din « coş ». *Flacăra*, însă, atît de iscusită în manifestaţiile ruşinoase ale sufletului omenesc, nu doreşte să se arate defel simţitoare la forma în care domnul Arghezi îi răspunde.

Să dăm *Vieții românești* cuvîntul:

« *Flacăra* reproduce în al 15-lea nr. al ei niște versuri ale domnului Tudor Arghezi, publicate în revista noastră, pe care le numește ,,năzbîtii'' și care ar dovedi definitiv că autorul lor este o nulitate.

Aceasta pare a fi o provocare la adresa noastră, căci mult răspîndita revistă bucureșteană nu poate fi convinsă de nulitatea domnului Arghezi. În adevăr, cînd și-a anunțat colaboratorii, *Flacăra* a prenumărat printre ei și pe domnul Arghezi, care tipărise deja în *Viața socială* aproape tot ce a dat domnia-sa pînă acum la lumină. Ba, mai mult, cînd a făcut o selecție printre colaboratorii ei și a placardat pe zidurile orașelor acele panere pline de capetele celor mai iluștri dintre dînșii, — aleșii dintre aleși, — în unul din panere se răsfăța și capul domnului Arghezi alături de al domnilor Brătescu, Sadoveanu etc...

Atunci, pentru ce colaboratorul nostru este o nulitate?

Și-a schimbat *Flacăra* în cîteva luni criteriul aprecierilor estetice? Nu. O spunem cu hotărîre. Și ca s-o dovedim, spicuim chiar din nr. acesta 15...»

Singura învinuire ce-am aduce-o acestei urecheli ar fi că este prea dulce și că e făcută cu o triplă păreche de mînuși, atît de vătuite, încît urecheala riscă să piară. *Viața românească* nu-și cunoaște todeauna bine adversarii, și poate că nici prietenii, și pentru scrintirea zgîrciului urechilor prea lungi, duce o grijă pe care n-o vom numi părintească, negreșit, căci nu ni-i defel gîndul să o jignim, dar care pornește oricum dintr-un sentiment exagerat de urbanitate, de felul celor numite de poporul nostru slăbiciuni.

Iată, acum, ce răspunde *Flacăra,* strîmtorată și cercînd să scape prin trei arabescuri de duh nereușite. Alegem ce ne interesează, fragmentul din care duhul revistei, din fericire, lipsește:

« Cît despre refuzul nostru de a primi colaborarea domnului Arghezi, după ce noi înșine i-am cerut-o, el are, printre altele, o explicație foarte simplă *(sic)*. Cînd i-am cerut colaborarea, domnul Arghezi se retrăsese de la *Facla*. În urmă, domnia-sa a crezut că trebuie să se întoarcă în mediul din care plecase. Îl privește. Noi însă nu putem primi promiscuități de asemenea natură. »

Onestitatea *Flacării* se trezește, de bună seamă, cam tîrziu. De ce domnul Banu, care pare sincer într-acest răspuns, a crezut de trebuință să-și scuze atîta timp mizeria sufletească născocind aventuri și debitînd atîtea minciuni, menite să justifice purtarea domniei-sale? E greu, evident, să mărturisești, ca director de revistă, un astfel de criteriu literar, căci un cititor inteligent îți vede îndată prețul adevărat; dar nu-i și mai penibil să recurgi la sistemul intrigăriei? Jalnic criteriu, într-adevăr, pentru un literat, cînd recunoașterea unui talent atîrnă pentru el de numele publicației în care se găsește. Cîtă vreme crede domnul Banu că domnul Arghezi scrie la *Facla,* acesta n-are nicio valoare; îndată ce crede că el nu mai scrie în *Facla,* Arghezi ajunge deodată genial. Mă rog, ce-i domnul Banu? Director de revistă literară, cum s-a improvizat, ori simplu politician de culoare? Și ce-i revista domniei-sale dacă nu o gazetă de partid liberal? Pentru ce protestările ipocrite din capul revistei, de la apariție, cînd toată lumea vedea în ieșirea ei de sub tipar o simplă tentativă de politicianism mascat? Și sînt sigur că primul care să strige împotriva acestui politicianism înnăbușitor la noi de orice activitate și năzuință, este tocmai acest domn Banu, pentru care un scriitor nu poate exista decît atît cît face parte sau pare că face parte din oamenii

săi. Pentru un « conservator », atunci, este bun un scriitor cînd va fi alegător conservator? Pentru un « liberal » el trebuie să fie liberal? Ce să mai mergem mai departe? Dacă arta n-a definit-o încă nimeni, cum n-a putut-o defini nici Tolstoi, du-te la domnul Banu, care are definiția gata: « Arta, ce-i aia, arta? Poate fi artă fără partid liberal? Ești nebun? Mă rog, cu cine votezi, sau cel puțin cu cine pari a vota dumneata?... Vino la noi... »

Iată cum, cel care vrea să se păstreze întreg, să slujească și sufletului și artei, la care nu se poate ajunge decît printr-un suflet, prin originalitate, nu prin îndoctrinarea lui, nimicitoare, trebuie să fie izolat de vremea lui, ocupată de domni ca domnul Banu, neoficial și revoluționar. Auzi ce drepturi își poate aroga o umplutură de partid politic, un om sec în sineș și viu grație numai comunității în care se face mădular, un deputățel de la Moși, un omușor cu cocarde și slujbe: să oprească peloc cîntecele, basmele, eroii și Feți-Frumoșii; să atenteze la viața lor fiindcă n-au acelaș sunet în ghiers, pe care-l scoate, ciocnit cu încheietura degetului, craniul său cel dovlecos! Declarație formală, mă rog! Dacă domnul Banu ar fi unicul editor din țara românească, dacă printr-o întîmplare absurdă ar porunci mașinilor să nu umble decît la mișcarea dreptei sale, mînjită de altceva decît cerneala, atunci un scriitor, de pildă ca Eminescu, ar putea foarte bine pieri, fiindcă el ar scrie la un ziar politic ce n-are aceleași vederi ca revista literară a domnului Banu.

Ciudată și primejdioasă mentalitate bizantină. Ți se propune o colaborare la o revistă, și tot atunci, direcția ei, cu o lipsă de respect înspăimîntătoare, crede că te-a cumpărat, că ești al ei, că ești un lucru, un ghem de sfoară. Nu mai ai dreptul să suferi fără voia directorului, nu mai poți striga și geme, nu mai poți fi cîtuș de puțin altceva decît un reflex al directorului, un om și el, săracul, prostănac cel mai des, ca mulți alții. Fiindcă eu dau domnului Banu o poezie, domnia-sa vrea să mă siluiască, să-mi violeze conștiința, să intre și să se instaleze în mine ca într-o odaie, unde se poate plimba, poate tuși, strănuta și scuipa. Fiindcă s-a născut cîndva, în aceleași timpuri cu mine, un dascăl de istorie la un seminar din București, eu pot fi Homer, pot fi Cervantes, mai știu eu cine, trebuie să mă alătur de felul său de judecată ca să exist!!

Ei bine, nu! Nu se poate! Acest putregai trebuie scormonit cu grebla, trebuie înnecat și distrus, iar politicianismul, care nu e în stare să cruțe cel puțin atîta lucru, ce ne rămîne curat, nădejdea, trebuie doborît.

IARĂŞ *FLACĂRA* ŞI DOMNUL BANU

Cer scuze cititorilor mei că o dată mai mult sînt adus să scot reaua-credinţă a domnului Banu, în relief. Angajasem cu domnia-sa o spadă de vîrful căreia neîncetat a fugit şi, de cîte ori am căutat să-l opresc, urmărindu-l prin colţuri, pe subt paturi, pe după sobă, prin toate obscurităţile în care se ascundea regulat, am găsit, ca atunci cînd mă iau prin casă după pisoiul meu delicvent, în locul domnului Banu cîte un rotogol cleios. Erau răspunsurile sale literare la articolele mele.

De curînd *Viaţa românească* s-a ocupat şi dînsa de felul cum arborează directorul *Flacării* onestitatea în literatură, şi l-a pus, cu sila, în faţa armei mele. Domnul Banu fu silit să-şi explice purtarea faţă de mine, şi atunci s-a putut citi în revista *Flacăra* o stranie profesie de credinţă literară. Afirmarea era categorică: Eu, domnul Banu, am alergat la domnul Arghezi să colaboreze la revista mea literară într-un moment cînd credeam că nu scrie la revista politică *Facla*, şi de-aceea l-am considerat scriitor « de seamă ». Însă cînd am văzut că el urmează să colaboreze la *Facla*, talentul lui nu mai putea să existe pentru mine, căci ca politician liberal, eu nu înţeleg să poată avea cineva talent înnafară de cadrul partidului meu.

Aşa judecă domnul Banu, şi negreşit că nu-i putem face o vină dintr-o infirmitate cerebrală cu care l-a copleşit natura. Ca domnul Banu judecă mai mulţi în ţară la noi, care nu concep arta

decît în chip politic şi anume: liberal. Însă, cel puţin, ceilalţi o gîndesc şi nu o scriu. Ei simt, oricum, că e o impudoare şi o dovadă categorică de prostie să iei ca unitate de măsură pentru artă ideile politice liberale ale artistului şi să dai un astfel de criteriu critic unei publicaţii literare.

Această declaraţie i-a atras domnului Banu articolul meu dintr-un număr trecut al *Faclei*, surîsul cititorilor săi şi observaţia că, pentru literatură, l-a compromis. Ce putea să facă într-o asemenea situaţie? Să mărturisească în public că nu ştie ce spune, că fusese cu chef, că duce greul unui suflet meschin? Lucrul e dificil şi ar fi exterior mijloacelor sale de simţire. Să-şi menţină declaraţiile, iarăş nu se putea.

Rămînea o soluţie: să adopte vederile contrarii. Şi cu o seninătate lăudabilă, domnul Banu o şi face în nr. 21 din *Flacăra*. Vinovăţia mea literară că fac politică făclistă era într-adevăr gravă, de-vreme-ce îmi ridica orice merit artistic. Această vinovăţie a fost însă numai pentru o săptămînă. Săptămîna următoare vina mea dispăru. Însă atunci mi-ar fi crescut meritul literar. Or meritul acesta trebuie contestat. Pe ce bază? Pe ce alt criteriu? Înţelegeţi că domnul Banu trece prin acel « *mauvais quart d'heure* » al lui Rabelais şi ţine să salveze — crede dînsul — aparenţele. Criteriul cel mai recent al domnului Banu, ca să judece valoarea mea de scriitor, va fi tot atît de strein literaturii ca şi cel politic. El va fi scos, ca şi celălalt, din fondul intim al domnului Banu, ipocrizia, falşul, insinuarea, prin metoda în onoare la politicianismul oriental.

Să citâm. Să se observe în acelaş timp prudenţa în care se învăluieşte domnul Banu. Cînd scrie numele meu nu iscăleşte domnia-sa, iar cînd iscăleşte, domnia-sa nu scrie numele meu. Să citām, căci vom discuta mai mult acest pasagiu:

« O refuzăm *(colaborarea, după ce am cerut-o !)* însă atunci cînd, — ceea ce desigur nu e cazul domnului X., — subt aparența convingerii, se ascund simțiminte și pocedeuri ce nu se pot mărturisi.

A face pe independentul și pe revoltatul și, în acelaș timp, a-ți împrumuta pana îngîmfărilor și vanităților burghezilor bogați cari își pot plăti luxul de a trece la nemurire în coloanele vre unui dicționar al contimporanilor, în care inteligența neamului *(sic)* d-abia se strecoară în cîteva note aruncate în pripă; a-ți da aere de incoruptibil și a cenzura cu asprime moravurile compatrioților tăi și, în acelaș timp, a face compromisuri nedemne și a primi promiscuități odioase; — iată ceea ce nu putem admite, chiar dacă în fața noastră ar sta un talent care să însemne ceva mai mult decît o simplă ușurință verbală. »

Domnul X sînt eu, subtiscălitul.

Din acest pasagiu de stil, reiese că, oricum, talentul nu-mi lipsește. Cititorii își amintesc că domnul Banu mi-a contestat acest talent, după ce, bine-înțeles, mi-l mai recunoscuse o dată, la început, în chip zgomotos. Odată scrisese că mi-a aruncat o poezie la coș, pe care mi-o plătise și o găsise « admirabilă ». A văzut domnul Banu că sistemul cu talentul și lipsa lui nu mai merge, și acum dă-ndărăt. Să lăsăm să simtă singur povara rușinei din astfel de contradicții.

Mai reiese din acel articol altceva, cu totul străin literaturii, care ar trebui să mă supere și să mă hotărască a sui scările ziarului *Viitorul* ca să-i pălmuiesc directorul în fața redactorilor săi. Reiese că eu, Tudor Arghezi, sînt un fel de escroc care storc banii publicului vanitos. Domnul Banu face aluzie la un așa-zis dicționar de *Figuri contimporane din România,* unde sînt un salariat, cum eram odinioară și la *Viitorul.* Acolo, cu colaborarea interesaților, fac, e adevărat, biografiile « burghezilor bogați care își pot plăti luxul de-a trece la nemurire ». Așa, în ultimul timp am scris biografiile Brătienilor și un istoric al partidului național-liberal, din care mi s-au suprimat toate părțile « inexacte » sau « lipsite de interes »; nu vreau să zic mai mult. În ce privește numitul lux, domnul Banu și-l plătește de prisos în felul său, scoțînd o revistă scrisă cu plată, de alții, și la care domnia-sa nu colaborează mai mult decît un alt « burghez » la biografia ce subliniază o iluzorie valoare. De altfel, acești « burghezi », pe care nu-i cunosc și de existența cărora iau cunoștință din dosarele editorului, sînt aceiași la care domnul Banu se ploconește, a cărora cauză socială o servește și o apără prin politica sa, și în rîndul cărora a luptat, ca orice parvenit, să intre și să se găsească onorat. *Figurile contimporane* sînt galeria oamenilor care compun societatea noastră actuală, societate în care trăiesc și eu, în care trebuie să mă mențin, pe care trebuie să o cunosc în detaliu. Domnul Banu recurge la un procedeu special presei românești, insinuarea și calomnia. Însă oricît de jos am fi încă, procedeele aplicate unui Ficșinescu și unui Banghereanu pentru ideile lor calde și pentru avîntul lor tînăr, nu mai pot prinde. Că aș fi la numitele *Figuri,* la *Voința națională* sau aiurea, pentru mine totuna este, tot o afacere comercială aș sluji. Desigur că săptămîna viitoare domnul Banu mă va acuza de alte insuficiențe literare, de pildă că nu m-am născut fără prihană sau de ce nu mă cheamă Costache — și toate acestea vor avea aceeaș legătură cu literatura.

Evident, domnul Banu aleargă la un argument pe care nu-l simte, în disperare de cauză. Eu eram la *Figuri contimporane* și cînd domnia-sa m-a rugat, cu pălăria în mînă, să colaborez la *Flacăra;*

o știa prea bine și poate că se mai găsește și azi în buzunarul său de la jiletcă adresa acestui dicționar, unde voia să-mi scrie. De altfel, în atelierele « Socec », în care se lucrează și acea publicație și *Flacăra,* am stat, pe vremuri, de vorbă. Domnul Banu a fost întodeauna departe de a-mi arăta că prezența mea la *Figuri* îmi pricinuia vre un neajuns moral și că o colaborare a mea la revista domniei-sale ar fi exclus-o. Ba domnia-sa a felicitat, de cîte ori a avut prilejul, pe editor pentru *Figurile* sale și s-a arătat dornic să-i facă reclamă. Or eu pe editor încă nu l-am felicitat pentru asta.

Dreptul meu de a « cenzura cu asprime moravurile compatrioților » mei, rămîne în picioare, și-l voi exercita cu energie, mulțumit cînd compatrioții mei libidinoși vor dovedi exasperarea domnului Banu, pe care biciul *Faclei* l-a usturat nu numai o dată. Dacă aș fi un ins de genul insinuat de domnul Banu, prilejurile nu mi-au lipsit să storc compatrioților mei parale multe; n-aș fi avut altă osteneală decît să schițez un gest afirmativ la propunerile ce mi s-au făcut adeseori, și direct și indirect, din partea unor membri din Sinod împotriva cărora am dus campania ce se cunoaște. Și desigur că dacă astăzi aș avea în pungă cele cîteva zeci de mii de lei ce le-aș fi cîștigat din buzunarul arhiereilor, domnul Banu m-ar saluta cu un respect deosebit.

Prilejul de-a cîștiga poate împătrit decît mi se plătește la *Figuri,* mi l-a dat și domnul Banu, cînd mi-a propus să părăsesc *Facla,* și în schimbul unor avantaje însemnate și durabile, să scriu la *Viitorul,* de unde polemiștii lipsesc. Își aduce bine aminte domnul Banu cît m-am grăbit să răspund la apelul domniei-sale. Aci am ajuns la adevărata pricină a criteriilor literare de la *Flacăra.* Propunerea de a colabora la această revistă mi s-a făcut odată cu aceea de a trece în presa liberală. Cînd domnul Banu a înțeles că nu mai are nimic de nădăjduit din partea-mi, și-a modificat excelentele-i păreri asupra lui Arghezi. Aceasta-i tot. Trebuia s-o relev, în sfîrșit, eu, ca să ușurez odată munca domnului Banu de-a alerga după noi argumente . . .

Domnul Banu îmi făcu dară o vină din faptul că sînt un om cinstit. Chiar hoț de-aș fi, ca François Villon, cel mai dulce poet clasic francez, profesia mea tot n-ar avea niciun raport cu scrierile mele, și aș avea scuza mizeriei. Domnul Banu a făcut însutit mai mult decît Villon, căci, avînd cu ce să trăiască și profesor fiind, plătit de Stat, și numai din setea de-a tezauriza, a mîncat pîinea săracilor din spitalul « Xenocrat ». La acest spital părintele său era intendent, și pînă în ziua căsătoriei sale, destul de recentă, domnul Banu a locuit, a dormit și s-a hrănit în spital vreme de ani de zile, furînd astfel ajutorul la care aveau dreptul bolnavii. Dar domnul Banu nu este poet ca să i se poată aduce acuzația necinstei, chiar cu dovezi; domnul Banu e om politic, și în politică « învîrtelile » și « afacerile » sînt titluri de glorie și succes.

CONSTANTIN CEL BUN...

Fără să vreau să abuzez de situaţia penibilă a unui învins, trebuie să răspund şi la ultimele insinuări ale domnului Constantin Banu. Şi de data aceasta, se înţelege, răspunsul domniei sale din *Flacăra* e tot atît de departe de literatură ca tot ce a precedat, domnul Constantin Banu simţind o predilecţie specială pentru evitarea chestiunilor în discuţie. Procedeul care a pricinuit « insultele » mele de pîn-acum, nu se putea să nu dureze pînă la urmă. Consecvenţa în sensul acesta trebuie recunoscută directorului *Flacării*.

Cele din urmă argumente ale domnului Banu, ies ca şi cele de mai nainte, nici nu te aştepţi de unde. După ce m-a violentat şi a fost pe punctul sămi interzică intrarea în literatură, cînd pe motivul că n-am chemare, cînd pe acela că nu-s partizanul ideilor sale politice, cînd în sfîrşit pentru că-mi cîştig viaţa din propria-mi muncă, domnul Banu ia deodată un aer virginal, ca şi cum s-ar fi născut în timpul polemicei noastre, se consideră nici mai mult nici mai puţin decît un insultat şi se gîndeşte că este binefăcătorul meu. Răspunsul său din urmă, foarte îndrăzneţ, cîntă binele pe care mi l-a făcut domnul Banu, recunoscut de mine prin injurii. Sînt, evident, un ingrat.

După domnia-sa, de trei ori mi-a făcut bine în viaţa sa.

Pasagiul merită să fie citat textual:

« Într-adevăr, în trei rînduri am avut ocazia să mă ocup de amabilul meu insultător. Întîia oară, ca inspector al învăţămîntului particular, cînd, mişcat de aerul smerit şi rugător al călugărului Iosif Theodorescu, i-am făcut domnului Arghezi nu mai ţiu minte ce înlesnire, pe care legea şi regulamentele mi-o îngăduiau. A doua oară, cînd, rugat de un amic personal şi politic, i-am încredinţat postul de corector la *Viitorul*, spre a-l scăpa dintr-o situaţie foarte precară. A treia oară, în sfîrşit, cînd, îndemnat stăruitor de un profesor de la Facultatea de Teologie, pe care domnul Arghezi îl cunoaşte foarte bine, l-am căutat ,,cu pălăria în mînă'', cerîndu-i colaborarea la *Flacăra* şi făgăduindu-i concursul meu spre a-l face să intre pe alte căi. De ce simţămînt am fost mişcat făcînd acest demers, dacă domnul Arghezi n-o înţelege, trebuie s-o înţeleagă foarte bine profesorul de la Teologie care mă rugase să ajut pe un tînăr ,,lipsit de orice îndrumare morală'' ».

Alle gute Dinge sind drei. Domnul Banu a fost de trei ori mişcat.

Dacă dintr-un sentiment de mulţumire şi de stimă literară pentru domnul Stere, care a intervenit şi a caracterizat după merit acţiunea domnului Banu în ultimul număr din *Viaţa românească*, nu mi-aş fi impus de data asta un civilism puţin potrivit cu directorul *Flacării*, cinismul citatului de mai sus mi-ar provoca o dezlănţuire de noi « insulte ».

Nimic nu-i mai fals, într-adevăr, decît pretinsele încercări de-a mi se face folositor domnul Banu, care la nevoie ştie să se învăluie într-o modestie de comedie.

1. « Ca inspector al învăţămîntului particular » i-am cerut, e-adevărat, nu domnului Banu, ci inspectorului, o înlesnire, acum vreo doisprezece

ani. Domnul Banu însă m-a amînat pînă ce m-a dezgustat; poate că inspectorul ar fi fost mai prompt. Atunci am însărcinat cu dreapta mea cerere pe un om influent, care mi-a realizat-o în cîteva clipe. Domnul Banu confundă datele. Domnia-sa a fost « mişcat » nu de mine, ci de personagiul în chestie.

2. Nu este adevărat că domnul Banu mi-a « încredinţat » postul de corector la *Viitorul*. Cînd, după publicarea în acest ziar politic, a unui anunţ că se căuta un corector, m-am prezintat domniei-sale, domnul Banu m-a refuzat net. Colaboram, într-adevăr, la *Viaţa socială*, care era o revistă literară... După cîteva zile m-am prezintat iarăş domnului Banu, însă cu cîteva rînduri în buzunar, de la un fruntaş liberal care a avut todeauna pentru mine o prietenie preţioasă, co-directorul în momentul numirii mele la *Viitorul*. Mai e nevoie să spun cît s-a grăbit atunci domnul Banu să-mi ofere nu un post de corector, dar toate scaunele pe care aş fi putut să şed?

3. Domnul Banu se pare că-şi primeşte şi colaboratorii literari cu o recomandaţie, ceea ce nu-i făcut, de altfel, să mă mire. Însuşirile mele ca literat i-ar fi fost aduse la cunoştinţă de către un profesor de teologie, ceea ce iarăş n-ar fi anormal la domnia-sa. Numai că domnul Banu vrea să spuie altceva; că tot inima i-a vorbit, inima domniei-sale magnanimă şi dulce, şi în acest caz. Ei bine, iarăş fals. Domnul Banu se bizuia în această ultimă afirmaţie pe un echivoc şi pe o situaţie particulară.

Invocînd un profesor de la Facultatea de Teologie, domnia-sa socotea că eu, care am atacat Biserica şi clerul, nu-i pot aduce o dezminţire decît din partea mea, prin urmare incomplectă în acest caz, şi dînd naştere la bănuială. Nenumitul profesor nu poate, şi-a zis domnul Banu, care

caută să se mîntuie prin diversiuni, nu poate să vorbească în mod public pentru un adversar.

Profesorul în chestie m-am gîndit însă că este domnul dr. Cornoiu, profesor, ca şi domnul Banu, la Seminarul Nifon. Am căutat dară să văd pe domnul Cornoiu şi l-am întrebat, nu dacă lucrul s-a petrecut cum spune domnul Banu, căci bate îndestul la ochi pentru ca să poată fi luat în serios, dar dacă a fost vreodată vorba de mine între aceşti doi colegi.

Domnul dr. Cornoiu m-a autorizat să răspund domnului Banu următoarele, atrăgîndu-mi totuş atenţia că domnia-sa ţine mult la bunele raporturi pe care doreşte să le păstreze cu acest vreodată ministeriabil:

« Într-o zi, în cancelaria Seminarului, domnul Banu mi-a comunicat, vesel, că scoate o revistă literară şi că şi-a asigurat colaborarea scriitorilor *eminenţi*. Apropiindu-se şi mai mult de mine, îmi spuse: „Printre ei se găseşte şi Arghezi, ştii cine e..." Eu atunci am răspuns, adaose domnul Cornoiu, că dumneata eşti un om de mare talent şi că am un singur regret în viaţa mea, că Biserica n-a ştiut să te păstreze... »

Am reprodus aproape textual, modificînd doară termenii prea elogioşi.

Prin urmare, domnul Banu să-mi îngăduie să-i spun pe şleau că minte cînd pretinde că ar fi fost « îndemnat stăruitor de un profesor de la Facultatea de Teologie » ca să facă din mine un scriitor... De altfel, afirmaţia domniei-sale nu se leagă defel cu cele anterioare, şi este şi caraghioasă.

Tot ce-i pot acorda domnului Banu, ca şi domnului Cornoiu, este că unul sau celălalt, sau amîndoi, să fi calificat acţiunea mea de la *Facla* ca o « lipsă de îndrumare morală ». Aceasta e o simplă apreciere.

Cititorii vor fi o dată mai mult edificați în ce privește pe domnul Banu, care, construindu-și ultimul sistem de apărare, a luat măsura oportună să nu mai « polemizeze » de-aci înnainte cu mine niciodată. Perseverența minciunii nu poate fi nici ea eternă.

Cîteva cuvinte asupra cavalerismului și bunătății sale, în dosul căreia, refugiat și poltron, domnul Banu ia aere de martir, nu sînt de prisos. Cunosc un caz. Eram la *Viitorul*. Pentru ca să-și căpătuiască o rubedenie izgonită de pretutindeni și care și astăzi ia de la ziarul liberal o leafă pentru care nu se ostenește decît ca să o încaseze, domnul Banu încercă rezistența fiecăruia dintre redactori, și izbuti să elimine pe unul din cei mai buni, fiindcă în asaltul pe care directorul îl da redacției, acesta avusese slăbiciunea modestiei. Acest redactor e poetul Soricu, care pentru salvarea cinstei ziarului și directorului său trecuse într-o împrejurare și printr-un duel. Domnul Banu își amintește cred cuvintele și emoția domnului Soricu în ziua cînd acesta trebuia să părăsească redacția. Ca să fie menținut într-un loc pentru care se jertfise, el întrebuință cel mai costisitor argument pentru un om cu demnitate: « Domnule Banu, din leafa mea trăiește și biata mumă-mea », spuse cu greu Soricu.

De astădată, domnul Banu, a căruia sensibilitate a putut fi « mișcată » cînd un doctor în teologie îi cerea să întoarcă în « căile » Domnului pe un colaborator al *Faclei*, a rămas imperturbabil.

SFÎRȘITUL UNEI POLEMICI...

Domnul C. Banu cere Prefecturii de Poliție înființarea unui post de agent literar pentru domnia-sa

Din prima zi în care s-a emis în *Facla* o părere asupra revistei *Flacăra*, noi am spus că în scopul literar al domnului Banu se ascundea în realitate un scop de altă categorie, și că, nechemat cum era pentru literatură acest aspirant la titluri uzurpate și la demnități nepotrivite cu domnia-sa, apariția și durata *Flacării* nu putea decît dăuna mișcării literare.

Azi acest lucru este bine stabilit, atît prin ținuta directorului numitei reviste, incapabil să deosibească politica de literatură, cît și prin însemnările la care polemica dintre *Flacăra* și *Facla* a dat loc în presă. Domnul C. Banu împărtășește soarta celor care, încrezători în steaua lor politică și ajunși prin cele mai triviale lingușiri la o situație într-un partid, cred cu impertinență că totul le este permis și că nimic nu-i mai lesne decît să faci și din artă o prizonieră și sluga jignitoarei tale mediocrități. Întreprinderea nu putea să izbutească și n-a izbutit. Dacă se menținea în apele mici ale inteligenței, acolo unde a putut în voie să ajungă o scoică mare și grasă, și nu ieșea în bătaia vînturilor și în drumul corăbierilor, domnul Banu n-ar fi avut prilejurile de-acum de a se manifesta pe față cu adevărata lui valoare și, în plus, ca un suflet straniu de meschin.

Cei care îl cunoșteau erau într-adevăr prea puțini, și acelora domnia-sa nu le-a inspirat prietenie, legătură de încredere, stimă, dar în genere o adevărată repulsie. Slugă credincioasă, din interes, domnia-sa a fost întrebuințat ca o slugă utilă. Oricît de numeros ar fi un partid, și cu atît mai mult, numai cîțiva se reazimă într-însul pe convingeri; ceilalți sînt ținuți prin instinct utilitar. Asupra domnului Banu își mai puteau face șefii săi și grosul lumii unele iluzii. Azi iluziile s-au stins. Literatura i-a fost domnului Banu funestă.

Cazul domniei-sale ne amintește un caz tot pe-atît de interesant. Arhiereul Sofronie Craioveanu figurà în fruntea listei candidaților la episcopat. Prea-sfinția-sa reușise, cum a reușit și la treapta de arhiereu, să-și înșele superiorii, să înșele pe miniștri. La ultimele vacanțe era să-l avem pe acest popă libidinos și imbecil în Sfatul Țării, la cîrmă, pe banca episcopală. Fiindcă noi îl cunoșteam, într-o bună zi am publicat un articol asupra arhiereului, ale căruia șanse de înnaintare de atunci încoace căzură. În ziua ceea, ca în toate zilele care au hrănit, de la apariție, lumina *Faclei*, ne-am purtat ca niște patrioți, și bunele noastre porniri au avut succesul meritat.

Pînă la un punct al vieții trebuie să se socotească, la oamenii fără avere, nevoia, sau mai bine zis, obligația de a trăi; nu putem ține de rău pe domnul Banu sau pe arhiereul Sofronie că, mai mult sau mai puțin, au muncit ca să trăiască. De la un punct al vieții încolo, această nevoie rămîne însă accesorie. Omul luptă să ajungă. Omului, lovit de vîrstă și cristalizat într-o situație, încep să-i crească tentacule superioare. Simțurile lui căzute năzuiesc să se refacă în pasiunea nouă a dominației. Cîteva succese mici îi încurajează picioarele să se ramifice, să se desfacă și să se lungească din nou. E,

la bărbat, un simț care corespunde cu vîrsta critică la femei. Aci, se vede, în societate, un rînd întreg de păianjeni cu figuri omenești, gătindu-se să abandoneze rîndul. Selecția naturală nu mai e de ajuns; omul trăiește într-o ordine artificială; cel mai tare poate cădea, și poate triumfa cel mai mediocru dar abil în învîrteala pe ață.

A urmări fuga călăreților, de la început, este util, fără îndoială; se pot vedea cei care s-au oprit, cei care pierd scările și cad rostogoliți. Însă acțiunea e într-adevăr morală și absolut necesară după ce distanțele au fost parcurse și cînd rîndul a încetinat. O singură linie îl mai desparte de cunună, și peste acea barieră nu trebuie să treacă oricare din mulții betegi favorizați de căderea celor sănătoși. Aci trebuie exersat acel control minuțios, acea amărunțită cercetare care face, în fond, obiectul *Faclei*. E un spirit care abia se dezvoltă la noi, dar care crește pe zi ce merge. Printre insulte și calomnii și campanii din care a ieșit, fără o singură pierdere, todeauna victorioasă, *Facla* se mulțumește că a contribuit, într-o vreme de lașitate generală, la cultivarea spiritului cercetaș.

Și în ce-l privește pe domnul C. Banu, el a fost demascat la timp și cu folos.

Dar a fost și o luptă de caractere cu acest literat de suburbie. Înnafară de valoarea lui submediocră, am demonstrat lipsa la dînsul de orice demnitate, care a nutrit în primă linie polemica noastră. S-a putut vedea un educator, un profesor dînd tineretului spectacolul celei mai reprobabile imoralități, alergînd, într-o întîlnire de idei și temperament, la sistemul de discuție prin calomnie și insinuare, depărtînd prin teamă, continuu, punctul esențial din discuție, batjocorind cele mai elementare cerințe de bun-simț și de onoare. La recitirea celor scrise cu ocazia aceasta în

Facla, și la compararea cu cele din *Flacăra*, meschinismul domnului Banu apare și pentru nerozi.

În cele din urmă, discreditat dar tot îndrăzneț, domnul Banu, dînd la tipar ultima serie de minciuni posibilă, renunță — *et pour cause* — la « polemică ».

O fază însemnată a discuțiilor relative la persoana literară a celui care iscălește aceste pagini a fost mai ales decînd încoace *Viața românească* n-a ezitat să ia, într-o chestiune ce trebuia să intereseze orice revistă, atitudinea cunoscută împotriva *Flacării* și a domnului Banu. Lașitatea celor muți a fost compensată de cavalerismul revistei din Iași. În fața ei domnul Banu a recurs la sistemul denunțului și al teroarei și a încercat, de data aceasta zadarnic, frazele de efect care prind la partizanii analfabeți. Domnul Banu mă denunța domnului Stere că scriu la *Facla;* căci în mintea domnului Banu nu poate intra faptul, cu toate acestea simplu, de înțeles, că pot în acelaș timp colabora și la *Viața românească*. La acest polițienism de ipistat domnul Stere a răspuns cum se cuvenea, prin cîteva rînduri usturătoare pentru domnul Banu. Rîndurile acestea au pricinuit o impresie cu atît mai mare cu cît, se știe, atît domnul Banu cît și domnul Stere fac parte din acelaș partid politic, liberal. Pe mine, dacă mi-e permis să opinez asupra acestui punct, gestul domnului Stere m-a bucurat ca un act de dreptate, și nu e vina mea dacă și-a cîștigat respectul meu, mai ales că prin forța lucrurilor de la noi, ca redactor la *Facla*, deși totodată și la *Viața românească*, ar fi trebuit să se ia față de mine, pentru tot soiul de considerente străine literaturii, o atitudine ostilă, care nici ea nu mi-ar fi displăcut, se înțelege, dar care m-ar fi împiedicat să stimez un om mai mult, printre cei prea puțini. Evident că domnul Stere nu mi-a luat apărarea mea, ci a cauzei mele. Însă domnul Banu, în locul său, ar fi pornit să desconsidere pe cel care a cutezat în redacția lui să dea oareșcare dreptate unui ins de altă proveniență politică. Domnul Banu s-ar fi desfăcut îndată de domnul Ibrăileanu, colaboratorul bănuit că a cerut *Flacării* socoteală, numai pentru că era vorba de un « adversar ».

De la apariția notei domnului Stere, s-a făcut, în auzul meu, de mai multe ori insinuarea că aș fi intervenit pe lîngă direcția *Vieții românești* și că aș fi adus-o să mă apere. Un fapt e adevărat, că pe domnul Stere nu-l cunosc, ca nici pe domnul Ibrăileanu, că nici nu știu cum le este fața, decît din descrierea prietenilor mei, și că prin urmare acești domni nu mă cunosc nici dînșii pe mine. Iară de la lărgirea polemicei mele cu *Flacăra*, n-am scris niciun rînd afară de cronica mea teatrală, pentru *Viața românească*, și aceasta pentru ca să nu mă micșorez nici eu și să n-am nici cugetul că aș fi putut influența pe cineva în folosul meu. Îmi place să cred în simpla evidență a lucrurilor și să mă întemeiez, în toate împrejurările, pe puterea oamenilor de caracter.

La notița domnului Stere, s-a putut citi un răspuns în *Flacăra*, iscălit de domnul Banu. Particularitatea acestui răspuns este iarăș nota polițienească, în care, strîns și schilodit cu ușa, directorul *Flacării* știe să găsească scăpare sufletească, odihnă și bărbăție. Domnul Stere este denunțat domnului Ion Brătianu, șeful partidului în care domnul Banu este valet, că recunoaște talent unora ca domnii Cocea și Arghezi, autori

ai unor articole îndreptate împotriva fostului ministru de Interne.

Ce ne-am zis noi, citind cu stupefacție niște rînduri atît de înjositoare pentru specia omenească, e de prisos să relatez.

Ne întrebăm ce va fi zis domnul Ion Brătianu față de acest soi de servilism, și dacă a citit rîndurile domnului Banu fără dezgust. . .

DE LA SOCIETATEA SCRIITORILOR ROMÂNI

1 Se găsește în România o Societate a Scriitorilor Români. S-a vorbit de ea prin ziare. De curînd Statul a recunoscut-o « persoană morală » și i-a dat să se bucure colectiv de drepturi legale, deopotrivă cu alte Societăți, de ajutor, de înmormîntare, de protecție pentru animale, recunoscînd-o folositoare ca o asociație de plăpumari sau tapițeri.

Societatea Scriitorilor Români numără peste o sută de membri; unii din ei sînt scriitori adevărați, alții scriu în sensul grafic al cuvîntului, ca o necesitate socială că toată lumea trebuie să știe citi și scrie. În Societatea dulgherilor, bărbierii nu se duc să se înroleze, și dacă vor să intre sînt respinși. Printre scriitori se află și cîțiva coafori: scriitorii își primesc prietenii, rudele și subalternii de la biurouri, de la ziare. În schimb sînt scriitori de vocație și de talent pe dinafară, fără nicio legătură cu Societatea. Cînd propui unuia din ei să-l prezinți comitetului într-o ședință, el te roagă frumos să-l scutești. De trei ani aproape, decînd există, Societatea Scriitorilor Români nu reprezintă decît o parte din scriitorii români.

Scopul Societății a fost pîn-acum necunoscut, nu numai publicului, dar mai cu seamă membrilor ei. În ce mă privește, am luat cunoștință de rostul Societății noastre tocmai săptămîna aceasta și numai după ce s-a convins comitetul sau președintele, care-i și comitet și Societate totodată,

că unii membri au tendința să afle pentru ce sînt ei membri și în ce fel de Societate. Ignoranța membrilor merge pînă la a nu cunoaște nici data înscrierii lor în Societate: astfel, deși eu mă soco-team printre dînșii de vreo trei luni de zile, casierul mă informează că în registrele Societății figurez încă din anul trecut, de prin octombrie.

Statutul și regulamentul Societății își făceau apariția numai la ședințe, cînd președintele se vedea silit să curme o discuție sau să stîrpească vreo intenție. Ele scoteau capul din buzunarele președintelui și vorbeau pe articole și paragrafe. Era un statut prin urmare secret. Se poate răs-punde că singurul exemplar scăpat din incendiul « Luvrului », unde se adăpostea pe vremuri Societatea, era cel din buzunarul domnului președinte și că numai faptului că domnul Gîr-leanu lipsea todeauna de la sediu îi datorește Societatea norocul că tablele ei constituționale n-au fost pierdute. Însă e de-asemenea adevărat că deși « Luvrul » întreg s-a reconstruit de la ar-dere, statutele nu s-au mai retipărit. Că se puteau tipări cu ușurință, e dovedit. După o protestare mai energică din partea cîtorva membri, în ultima ședință, s-a putut înțelege că este timp să-și dea domnul președinte buzunarul pe față, și consti-tuția Societății a ieșit de la tipar cît ai clipi din ochi. Comitetul clipește din pricina numărului său de ochi — are douăzeci și patru — o dată... o lună de zile. Tăinuirea statutului slujea la două lucruri: ședințele să nu prezinte niciun interes, și comitetul să nu fie silit să-și aducă aminte de rosturile lui. Ședințele fiind absolut dormitive, se crea obiceiul ca ele să aibă loc cît mai rar, cu asentimentul tuturor membrilor plictisiți. Domnul președinte putea dară trona într-o lume absentă, ca Dumnezeu înnainte de Facere, și putea să comande o Societate fictivă.

Societatea mai trebuia să aibă un sediu și o adresă. Ședințele ea și le ținea la Liceul Lazăr, care amintește numele mortului din Evanghelie, în amfiteatru. Ca să pătrunzi într-o zi fixată pentru ședințe, de obicei duminica, în liceu, era nevoie să-l iei cu asalt, și mai întîi să cunoști « topografia locului » și cu precizie geamul de la odaia intendentului, căci ușa liceului era închisă. Rețeta mi-a dat-o domnul Vasile Pop, din comitet, și ar părea o invenție humoristică dacă n-ar fi cît se poate de serioasă. Domnul Vasile Pop aduna de pe jos și din Cișmigiu pietre și bolovani. Cînd se vedea prevăzut cu cantitatea de proiectile îndestulătoare, se îndrepta către geamul inten-dentului și-l lua la ochi cu o pietricică sau cu un sîmbure de roșcovă mai întîi. Aștepta nițel și alegea o piatră ceva mai mare, și iar azvîrlea cu o piatră în geamul intendenței. Poate că intenden-tul dormea, căci era după-prînz, sau că trecuse într-altă odaie. Pietrele creșteau și puteau ajunge lespezi. Deodată intendentul sau portarul se arăta la geam furios și interogativ. Domnul Pop îi făcea un semn. Trebuie să fi fost un semn complex, după care paznicul imobilului putea să-și dea socoteala că omul cu coinacul era scriitor român, că dorea să intre în liceu, și că Societatea Scriito-rilor Români voia să ție ședință « extraordinară ». Toate ședințele Societății erau extraordinare, ceea ce cred că va reieși și din acest articol.

Ședințele Societății repet că sînt nespus de rare, o rărime ce permite valoroasei noastre companii să ducă un fel de jumătate de viață, inexpresivă și inutilă, iar comitetului un repaos agreabil. Ele nu au îndeobște niciun efect și sens, chiar cînd s-a luat o hotărîre. Așa, președintele, adu-nîndu-ne într-o bună zi, ne-a comunicat celor puțini care veniserăm, că ministerul dorește să dea scriitorilor — nu Societății — suma de trei

mii de lei în premii. Desființînd premiile de la școlile primare, ministerul, lovit, probabil, de un regret, ținea să dea suma hotărîtă, subt această formă, scriitorilor români. Președintele, la obiecțiile membrilor, ne lămuri că: domnul ministru dă acești bani fără nicio discuție și că trebuiesc primiți așa. Unii au mers pînă la a propune respingerea banilor. Un premiu dat de un scriitor altui scriitor, într-o Societate de membri egali în drepturi și datorii, este imoral. De altfel, Societatea nici nu-i o academie; lucru de care nu se vorbește niciodată în ședință e mai ales arta scrierii. Se pot da bani în vederea proastei stări materiale a membrilor săraci, dar nu ca o încurajare, ca un premiu. Pe lîngă că cei care decern premiile pot fi în situația celui care îndrăznește prea mult față de un scriitor superior lui, umilit, mai este faptul greutății de-a se adopta un criteriu pentru o aplicare atît de delicată, și preferința firească a premiilor pentru mediocritate.

S-a mai propus, în aceeaș ședință, ca banii ministerului să servească de prim fond al cassei goale — și să se închirieze un local permanent, idee care președintelui îi displace foarte. Față de atîtea păreri și de această rezistență, mai cu seamă, la ofranda ministerială, se fixă o ședință viitoare, tot extraordinară, ca să se discute atunci minuțios întrebuințarea sumei de trei mii de lei.

Care nu ne-a fost mirarea să constatăm că în răstimp, suma găsise o destinație și fără discuția noastră, că fusese împărțită în premii și dată domnilor Cutare. V-ați întrebat poate de ce mai fuseserăm convocați și de ce se prevăzuse o ședință în vederea unei hotărîri ce se putea lua și fără avizul nostru. Ei da, fiindcă nu v-am vorbit încă de ședințele comitetului. Cînd doi membri din comitet se întîlnesc din întîmplare într-o cafenea, ei se învoiesc numaidecît să țină *stante-pede* o ședință — și o țin. În momentul acela ei reprezintă toată Societatea, numai să fie și președintele la una din cele două halbe. Președintele face singur cît doi — domnul Gîrleanu a rezolvat o importantă problemă: egalitatea lui 2 cu 1. Domnul președinte are două voturi. De fapt el are o sută și nu mai știu cîte, căci hotărîrile lui sînt cît Societatea întreagă și suprimă orice utilitate de adunare de membri. De ce a ținut președintele ca suma de trei mii de lei să fie împărțită? Pentru ca să-și asigure simpatiile unui număr de membri care în timpul din urmă simpatizau cu o extremă stîngă, ca să zicem astfel, ce se forma în centrul pîn-aci pasiv al Societății. Drept e că-n parte a reușit.

Din întîmplare, uneori în ședință se face cîte o propunere care ar da de lucru Societății. Atunci președinția, care dispune de două energii la vot și de zero plăcere în acțiune, se simte indispusă și amînă. Societatea s-a obișnuit ca discuțiile să aibă loc întodeauna într-o ședință « viitoare » și desigur « extraordinară ». Ultima ședință s-a ținut acum o lună. Unii din noi crezuseră că a venit timpul să se regulamenteze raporturile dintre autorii speculați și editorii înnavuțiți din literatura lor. Acest lucru a determinat, de nu mă-nșel, însăș constituirea unei Societăți a scriitorilor; căci în primele rînduri ale statutului figurează « Apărarea drepturilor și intereselor morale *(?)* și materiale ale scriitorilor ». Societatea — zice și articolul 3 din Regulamentul interior — va apăra drepturile scriitorilor față de editorii de literatură română. E ghiersul unei dorințe de la întemeierea Societății, anul de la Hristos 1909. Alături de ghetele foarte americane ale domnului Victor Eftimiu, e penibil să vezi picioarele aproape goale ale unui coleg al lui. Aceste picioare trebuiesc într-adevăr apărate. E decent ca ședințele să nu ne facă impresia unei

adunări în care stăpînii au venit cu slugile și cămilele lor. La propunerea editorială m-am asociat și eu, dacă nu cumva am și făcut-o. Personal lucrul nici nu mă privește, nefiind un scriitor fecund și un client al editorilor. Sînt însă printre colegii mei în Societate unii care își ascultă cu pasiune mîncărimea de condei și pe care-i împinge să se scarpine cu sete și nevoia. Și mai sînt scărpinătorii de mîine, autorii de mîine, prozatorii și poeții de mîine. Cutare editor cumpără pe nimic un manuscris care se va tipări în mii și zeci de mii de exemplare. Autorul trebuie să-și rezerve dreptul asupra unei desfaceri atît de importante. Propunerea s-a mai făcut și pe vremuri; domnul președinte însă, trebuie că credem că motivat a împiedicat-o să se realizeze. Acum o lună s-a învoit să o discute... peste trei săptămîni. Membrii trebuia să se adune din nou duminică, în ziua de 29 april. Cînd ne-am dus, conform înțelegerii, în ziua de 29 april, la Liceul Lazăr, să « discutăm », eram la ușe șase inși, iar ușa era închisă. Domnul președinte nu era nici la ușă. Poate că așezați în front războinic și bombardînd liceul cu pietre, cum se învățase domnul Vasile Pop, am fi ajuns să facem toți șase inși o ședință fără de comitet. Ne-am împrăștiat totuș în liniște și cu hotărîrea emisă de domnul Karnabatt și primită de toți să... iscălim o protestare. Cu toții n-am iscălit o protestare; singur iscălesc rîndurile acestea.

N-ar fi de prisos să ne întrebăm și care a fost activitatea Societății din 1909 pînă azi.

Înnafară de împărțeala celor trei mii de lei, Societatea a dat cîteva « șezători » literare (cu o plată, din care nu s-a ales nimic). Societatea a făcut cîteva vizite majestății-sale Carmen Sylva, în auzul căreia s-au citit, cu suspine și pizzicato, povești și stihuri. Domnul Dragoslav a trebuit să se împacheteze într-o redingotă, și alți literați au fost siliți să-și schimbe gulerul coclit de zoi, în latrina vre unei cafenele, pentru ca să fie prezintabili. Îi vedeai pe scriitori, unii superbi, alții dîrdîind, ieșind caravană de la Palat. Societatea a scos un *Almanah al scriitorilor români*, cît se poate de mizer. De ce a fost scos ne-ar putea spune domnul președinte. Primit rău, sau, mai bine zis, bine, de domnul Chendi în *Luceafărul*, prima grije a președintelui față de acest om primejdios a fost ca să și-l împace, oferind domnului Chendi cel mai mare premiu, de trei mii de lei, « pentru meritele sale literare excepționale » — sau o frază în gustul acesta.

Să nu uităm telegramele oficiale care s-au trimis de Societate unor personagii *qui... s'en foutent.*

Aceasta-i toată munca Societății pe timp de trei ani, care, în fond, e o activitate a prezidentului său. Acestuia se cade să-i subliniem meritul de-a cunoaște arta prezidenției și de-a practica-o cu dibăcie.

Dacă nu reiese din aceste rînduri că președintele urmărește două scopuri complimentare: de-a se zădărnici acțiunea Societății și de-a-și prelungi domnia-sa indefinit prezidenția care i-a creat un titlu oficial și poate că și avantaje speciale, vom face să reiasă noi acest lucru, declarîndu-l.

Nu reiese în niciun caz că Societatea slujește literatura și pe lucrătorii ei. Pasul ei de pînă acum duce la colacul de piele al funcționarului inamovibil ministerial. Societatea trebuie, credem noi, să-și capete libertatea indispensabilă sau să piară, acum, în zilele-i cele mai delicioase. Poate că scriitorul genial care deosebește epoca noastră din timp, nici nu face parte din Societatea Scrito-

rilor Români; poate că el e tipograf, medic sau rîndaş la calul vre unui boier; rămîne de dovedit că Societatea îl are printre membrii ei, cei mai asupriţi. Respectul faţă de profesia noastră, faţă de artă, faţă de cei străini de Societate şi mai buni decît noi, ne impune o independenţă pe care domnul Gîrleanu, dimpreună cu majoritatea comitetului său, pare puţin dispus să o priceapă.

Societatea datoreşte, evident, Statului partea din viaţă pe care orice instituţie românească este adusă, şi cu drept cuvînt, să şi-o tragă din acest rezervoriu al tuturora. Însă e o pornire a Societăţii noastre de-a confunda prea mult instituţia cu persoanele şi o abdicare în faţa persoanelor sus-puse. Deşi Societatea respinge ideea că scriitorii români de origine străină să facă parte din Societate, prezidenţia de onoare a fost proclamată pentru regina. Evident că la Carmen Sylva se respectă în acest caz titlul, şi nu calitatea de scriitoare. De la cîte sute de mii de lei în sus rentă începe un străin să fie un scriitor român, ar fi de precizat. Domnul C. Arion a fost proclamat şi domnia-sa preşedinte de onoare, pentru un motiv analog: domnul Arion este ministru. Dacă ar fi fost numai Arion, Societatea îl ignora cu desăvîrşire. Domnul Arion nu-i un ministru etern; alt ministru şi alt partid politic va lua guvernul. Preşedinte de onoare va fi ministrul de atunci. În felul acesta Societatea ajunge o slugă, prezidentul ei « activ », un vistavoi. Orice propunere jenantă pentru careva din guvern e asigurată dinainte de sterilitate. Domnul Constantin Banu, de pildă, a înfiinţat o casă de editură. Cînd domnia-sa va fi secretar la Ministerul Instrucţiei Publice, sau chiar ministru, Societatea va fi nevoită să-şi amendeze pretenţiile, căci *Flacăra* va scoate în editura ei *Misterele unui Dovleac cu Barbă* sau *Crima de la Mayerling*.

Că voi face sau nu parte din Societatea Scriitorilor Români, am creionat rîndurile de mai sus, care, în parte sau în total, răsfrîng părerile celor mai mulţi membri şi ale tuturor scriitorilor care nu fac parte din satul nostru fără cîini, cu o intenţie bine lămurită. E o cale legală şi în Societate, care consistă în a nu te lega de acţiunea ei, căci domnul preşedinte se simte atins şi s-a prevăzut în Regulament că « personalităţile » sînt interzise. Adoptăm deci ilegalitatea, mai vie şi mai sonoră.

Credem că domnul preşedinte trebuie să se decidă sau să-şi modifice vederile, sau, în imposibilitate, să se demită şi să-şi lase locul, ca toţi tovarăşii săi prea împovăraţi, unor membri activi şi hotărîţi. Sau, în sfîrşit, să dizolve Societatea.

2 Cine a luat parte la şedinţa de duminică 6 mai, a Societăţii Scriitorilor Români, a putut constata la unii membri, cei mai calificaţi pentru o pricepere inteligentă a lucrurilor, porniri obscurantiste şi de absolutism. Grupaţi într-un fel de Stat sacrosanct, comitetocraţii nu tolerează să se îndoiască vericine de perfecţiunea lor, şi pentru libera discuţie, aceşti purtători ai făcliei culturii, simt o repulsie violentă. Articolul meu din *Facla* de săptămîna trecută, face pe domnul Anghel să ia faţă de mine o atitudine cu care domnia-sa nu ne prea obişnuise — de burghez vexat de o teorie negativă a proprietăţii. Nu se învoieşte cu constatarea pe care toată lumea o făcuse înnaintea mea, că Societatea ajunge, cu cît trece vremea, tot mai inutilă prin faptul inactivităţii ei. După domnul Anghel, un scriitor cînd intră în Societate îşi lasă la uşă toate drepturile lui de om slobod şi se privează tocmai de puterea cucerită cu atîtea sforţări de civilizaţie, a libertă-

ții de presă. Scriitorul ar trebui să renunțe tocmai la mijlocul lui special de critică și apărare, la presă; să arunce condeiul în care se pricepe, celor de alte bresle, și dacă cineva dorește o îmbunătățire, o îndreptare, ca să-și exprime gîndirea, orice să facă, numai să scrie ba.

O interpretare atît de absurdă a libertăților presei, din partea unei Societăți de presă, poate conveni domnului Anghel, nu mie. Dacă acesta e prețul brevetului de scriitor român pe care-l dă membrilor ei Societatea, nu pot decît să sfătuiesc pe orice scriitor nesocietar să se ție cît mai departe de dînsa. Iată unde duce oficializarea unei bresle, împotriva căreia m-am ridicat: la tăgăduirea rostului ei însuș.

Ședința s-a deschis cu o interpelare a unui domn Lăcusteanu, de la *Flacăra*, venit cu mandat într-adins. Se știe că am avut cu *Flacăra* o răfuială destul de lungă, pentru ca să se priceapă tentativa acestei reviste de-a se răzbuna de-o înfrîngere completă. De-aci, domnul Anghel, folosindu-se de trecerea domniei-sale pe lîngă societari, conduse, ca să zicem așa, atacul, însă cu un insucces instructiv și pentru noi și pentru domnia-sa. Nici lovitura domniei-sale cu demisia din Societate, nu făcu presiunea ce se putea aștepta asupra membrilor, care, în parte, trebuie să o recunoaștem cu elogii pentru spiritul lor de independență, subit exprimat, n-au priceput că opinia domnului Anghel trebuie să exprime totul. Domnul Anghel a debutat greșit și a căutat să persiste din amor-propriu într-un sens care ne-ar veni greu să credem că era sincer simțit de domnia-sa. Să recunoaștem și un lucru, fără să vreau să jignesc pe cineva, că dacă în scrierile sale domnul Anghel este singur, în Societate este dublat de soție, de doamna Anghel,

membră și domnia-sa, nu numai în Societate, dar și în comitet. Rezultatele alianțelor și înrudirilor, se știe, din experiențe lungi, că nu-s cele mai bune, și noi ne-am mirat să vedem făcînd parte din acelaș comitet soțul și soția, după cum ne-ar fi mirat părintele și fiul sau fratele și sora. Se înțelege că în felul acesta domnul Anghel dispune de două voturi, atunci cînd orice membru, afară de președinte, se folosește numai de unul. Puneți, într-o hotărîre de luat, cele două voturi ale președintelui cu celelalte două ale prietenului său domnul Anghel, și majoritatea este asigurată.

Foarte lesne, dar tot atît de urît de mulțumit, vreo doi-trei membri mi-au cerut o meschină retractare pe care am refuzat, se înțelege, să o dau. Sau o explicare, pe care iarăș o las să fie trasă din chiar articolul meu, căci explicarea la explicare e un fel de coadă la coadă. Oricine a putut vedea sensul de îndreptare al articolului meu. O îndreptare s-a și produs; ședința a fost interesantă și vie; ședințele au început să se îndesească, iar membrii au înțeles că este timpul să se înceapă și lucrul. Poate să urmeze și o prefacere a comitetului. Să comentez intențiile foarte clare din articolul trecut. Pentru ce? Unde-i acea subtilitate superioară a scriitorilor, de care ni se vorbește atîta? Domnul Anghel a tradus pe Verlaine, care scria:

De la musique avant toute chose . . .
La nuance, rien que la nuance . . .

și cere zadarnice și puerile declarații, ca: « Eu, subsemnatul, declar că am voit să zic așa. . . »

S-a propus și un vot secret « de veștejire » la adresa mea, pedeapsă care nu există în statut, fără aluzie la viața veștedă de pînă acum, a Societății. Împotriva acestui vot secret de lașitate față de o atitudine foarte limpede și pe față, s-au

ridicat puternic mai mulți membri, între care domnii Beldiceanu, Demetrius, Galaction, Karnabatt, Oreste, Pop, a căror ținută demnă trebuie relevată și o relev ca o satisfacere, nu pentru mine, dar pentru onoarea de om.

Ședința luă sfîrșit cu o așteptare de șapte zile, propusă de domnul C. Theodorian și foarte cu greu primită de domnul Anghel, care cerea urgența sumară. Fie că se așteaptă din partea-mi o dezicere, fie că se nădăjduiește că numărul partizanilor va spori în ședința viitoare, faptul însă e bine specificat în regulament: eliminarea unui membru din Societate nu se poate face decît cu majoritatea membrilor *înscriși*. Aceasta în ce privește pe societari. Mie personal, oricum îmi este totuna. Înnainte de toate știu că trăiesc în Orientul cu ceruri splendide și în lume strîmtă. N-am cerut să fiu membru al Societății, nu cer să fiu ținut într-însa și nu cedez cu niciun preț să mi se tăgăduiască dreptul libertății de opinie. Țin totuș ca Societatea sau să-și justifice existența și să lucreze, sau să repauzeze întru Domnul, primitorul părintesc al tuturor bolnavilor, al tuturor săracilor, al tuturor zadarnicilor.

3 N-aș putea fi supărat de votul de « blam » pe care mi l-au dat în lipsă vreo douăzeci de membri, în ședința părăsită de mine de la început, a Societății Scriitorilor Români, din 13 mai. În realitate blamul se adresează mai mult celor care au muncit să mă excludă din Societate și n-au izbutit. Am fost de la început singur, și în fața mea clanul amicilor înțeleși între dînșii. Nu m-am dus să cer nicio adeziune, n-am căutat să conrup convingerile nimănuia, n-am provocat prezența în ședințe a unor membri pîn-aci absenți cu regularitate, n-am adus scrisori și procurațiuni în doi peri de la un domn mai mult sau mai puțin Scurt. Majoritatea membrilor mi-au fost necunoscuți, și pe unii i-am văzut întîia oară la ședințe.

Înnafară de membrii care plutesc pe două opinii deodată și pe care un suflet sărăcăcios și asemuitor cu buruienile bune pentru orice latitudine, îi împinge să adopte vederile majorității, fricoși să se coloreze într-un ton precis, — unul din aceștia este și domnul Scurtu, botezat de un naș ironic și Aurel, — și de aceea în orice rînduială lumească blamabili; înnafară de-această mînă de optimi de caractere, s-au manifestat și caractere întregi. Trebuie să le felicit și să-mi pară bine și să cred, împotriva comitetului, că intervenirea mea, înțeleasă de unii, pizmuită de alții, dar primită de toți, a avut un rost. În rîndul caracterelor l-am apreciat, mai ales, dar, pe domnul Anghel, care atacîndu-mă cu oarecare înverșunare — înverșunarea armelor sale, — a dovedit a înțelege că nu sînt un adversar pentru ciosvîrte și a luat împotriva mea o atitudine extremă ce-mi place. Nu-i voi micșora, bineînțeles, meritele, amintind că am contribuit la dînsele cu provocarea mea. În orice caz, terenul frontierelor îmi convine îndeosebi; e spațios și adînc, și unele suflete au, ca unele momente, nevoie de recul . . .

De hotărîrile adunării de duminica trecută am luat cunoștință din dările de seamă contradictorii și puțin complecte ale ziarelor, și poate că și neexacte. După ce voi fi verificat nu mai știu ce aserțiuni într-un spirit special, descoperite pe icicolo, și de origină, bănuiesc, interesată, voi ști să le notez și să mi le-aduc aminte la timp.

Deocamdată trebuie să luminez priceperea critică a « colegului » Cincinat Pavelescu, declarîndu-i că versurile din numărul precedent al *Faclei*, învinovățite că insultă « persoane înnalte »,

nu sînt scrise de mine, cum cunoaşte domnia-sa. Domnul Cincinat Pavelescu îmi atribuie pe nedrept uşurinţa domniei-sale de a scrie ca toată lumea. De-altmintreli, domnia-sa şi-ar putea construi un criteriu critic din semnătură, căci înnafară de lucrurile fără nicio importanţă şi care nu fac parte constitutivă din felul convingerilor mele, iscălesc deopotrivă şi articolele mele din *Facla*, şi petiţiile ministeriale la care face aluzie domnul Anghel, şi pe care, că vor fi mai multe sau una singură, aş dori ca domnul Anghel să le publice imediat, ca să-l dispensez de-a mai avea ocazia să dea aluziilor sale forţa misterului.

În acelaş timp poftesc pe domnul Alexandru Davila, un excelent diplomat şi care ştie să uzeze oportun de calitatea sa de membru în Societatea Scriitorilor Români, să citească articolul meu din *Facla*, pe interpretarea căruia, probabil din auzite, a găsit cu cale să vină şi să ia împotriva mea apărarea Palatului, în şedinţă. Cuvintele, nişte semne cu care se cifrează ideile, au, constat, la domnul Davila, mai mult sau mai puţin literat de altfel, aceeaş trecere groso-modo ca şi la domnul Anghel. Regret că trebuie să explic unor oameni familiarizaţi, presupun, cu literatura, că a pomeni pe regină nu este o insultă. N-aş dori domnului Davila să stea de vorbă cu domnul Vasile Pop, directorul unei şcoli de apicultură, căci ar avea o sută de prilejuri să fie ofensat, cînd ar auzi pe domnul Pop, al căruia loc în comitet l-a luat de curînd, că are o regină într-un plic, că a omorît o regină, că regina neagră, sau italiană, în care punea mari speranţe, e o regină proastă şi o s-o arunce-ncolo.

Am citit într-un ziar că, folosindu-se de lipsa mea din sală şi deci de a unui răspuns, domnul Davila ar fi făcut pe artistul dramatic patetic şi ar fi declamat că de nu părăseam şedinţa eu, după cum o părăsisem în urma încăpăţînării preşedintelui (domnul Gîrleanu) de a-mi refuza cuvîntul, la care aveam dreptul prin natura lucrurilor şi printr-o hotărîre anterioară a comitetului, chiar domnia-sa, domnul Davila, arbitrul, — mă rog! — al literilor române, m-ar fi rugat să plec, din augustul domniei-sale ordin. Nu ştiu pîn-acum întrucît ziarul în chestie a publicat o dare de seamă exactă. Tot ce ştiu, contradictoriu, este că după ce am părăsit şedinţa şi am ajuns prin faţa Cişmigiului, un membru din comitet, dînd fuga cu capul gol după mine, mă chemă înnapoi subt cuvînt că domnul Davila protestase şi că domnul preşedent îmi acordase în sfîrşit cuvîntul. . . Desigur că după ce fără voie asistasem la o farsă, nu mai eram în toate toanele trebuincioase ca să joc într-o maimuţărie, şi mi-am văzut de drum.

Ambasadorul comitetului pe trotuarul bulevardului era domnul De Herz.

Mult mai bine stăm cu domnul Anghel. Domnia-sa am avut plăcerea să aud că mi-a dedicat o poemă în proză, scrisă şi citită de însuş autorul în şedinţă şi tipărită de ziarul *Seara*. Cu toate că farmecul ocazionalei proze trebuie să se fi degajat mai ales din recitare, am fost silit să mă bucur de dînsa numai cu ochii. Poema domnului Anghel a şi fost pricina plecării mele din şedinţă, căci comitetul, care în şedinţa precedentă provocase o nouă adunare în special pentru mine, ca să-mi audă declaraţiile mele, răzgîndindu-se mai matur, a orînduit scenariul în aşa fel ca tocmai eu să nu mai pot vorbi.

În acel lung poem, scris probabil joi sau vineri, domnul Anghel începe prin a-şi închipui mai întîi că este duminică de dimineaţă, căci numai atuncea sună clopotele, şi fără clopote declaraţiile domniei-sale nu se puteau face, căci nici jumările

nu se pot prăji fără ouă. E drept că, punînd clopote, ar fi putut să puie în ele și niște ouă, măcar de lemn, dar domnul Anghel a socotit că sînt de ajuns clopotele, și ouă n-a mai pus, ceea ce mi se pare just.

Domnul Anghel continuă, și, în foarte strînsă legătură, desigur, cu calitatea mea de membru al Societății Scriitorilor Români, destăinuiește comitetului că T. Arghezi a fost pe vremuri ierodiaconul Theodorescu, fără să pomenească însă de culoarea părului său, poate că îndeajuns de cunoscută, nici de Deluviu, nici de nașterea lui Adam, deși aceste mari evenimente erau tot atît de aninate de « cazul » meu în Societate, ca dealul Mitropoliei. Deodată și pe neașteptate domnul Anghel vorbește și despre raporturile mele cu Societatea. Încă o dată dovedește sau pizmă și rea-voință, sau sinceră neînțelegere a intențiilor mele, și această absență de comprehensiune se întinde și la frazele mele toate, care exprimă niște idei destul de limpezi.

Atacînd coarda sentimentală și făcînd apel la sensibilitatea ascultătorilor, domnul Anghel ia o imagine din articolul meu, relativă la aspectul de lux impertinent pe de o parte și de mizerie pe de alta, ce-l prezintau ședințele — « E decent ca ședințele să nu ne facă impresia unei adunări în care stăpînii au venit cu slugile și cămilele lor », — și întreabă membrii, pe șleau: care se simte cămilă și care slugă? Aci face o pauză și somează: « Nu răspunde nimeni? Tăceți? » — Efectul trebuie să fi fost de cel mai naiv comic cu această întrebare citită duminică și scrisă de joi.

Apoi chestiunea se face tot mai personală; în loc să-mi fi răspuns prin presă, domnul Anghel își apără nevoile în plină ședință, asociind astfel pe membrii și pe comitet la o jignire ce presupunea că voiam să-i aduc — deși declarasem formal că nu — atunci cînd am examinat, din punctul de vedere al Societății, situația înrudirilor prin sînge și alianță și efectul lor în hotărîrile luate într-un comitet.

Nota comică alternează în poema domnului Anghel cu nota gravă, în care se strecoară puțin și unda blîndă a unui suflet poate bun, însă cavaleresc — puțin, cu o doză infinitezimală de regret, s-ar zice. Mai e o notă, și pe aceasta o cred de circumstanță și falsă, atunci cînd domnul Anghel afirmă că, împotrivindu-se spiritului de reformă cu care am intrat în Societate, a făcut-o gîndindu-se « numai la cei ce suferă în tăcere, la nevoile lor ». Falsă, cu sau fără voie, afirmația este falsă pentru că în aceeaș zi în care domnia-sa ceruse excluderea mea din Societate, a declarat cuiva, undeva, că atacul meu îl socotește îndreptat împotriva domniei-sale, iar pe scriitorii asociați îi califica în felul acesta: « Ceilalți sînt vreo sută de mormoloci ».

Mă-ntreb dacă e nevoie să răspund, scuzați-mi termenii, la ieșirea lirică a domnului Anghel. Societății am avut intenția să-i trezesc nervul dormitiv. Cred că întrucîtva i l-am deșteptat, și cred că va veni în sfîrșit și acțiunea favorabilă stării materiale a scriitorilor. E tot ce m-a putut interesa, e tot ce mă interesează în Societate — asta au simțit-o foarte bine toți membrii cu judecată slobodă. Să mai răspund la « personalitățile » ce le face domnul Anghel, cred că este de prisos. Individualismul de care mă acuză domnia-sa, la ce l-aș mai putea apăra și pentru ce i-aș recunoaște puterea, în lumea brațelor și a ideilor? Am socotit întodeauna că personalitățile se afirmă pe tărîmul durabil și de sine stătător al operelor zidite, și polemist nu-s, în definitiv, decît din

întîmplare. Luptele adevărate, în artă ca şi în politică — şi aceasta mă interesează mai puţin, — se dau şi se cîştigă cu opere. Lupta cealaltă am cîştigat-o asupra domnului Anghel şi a comitetului, fără nicio sforţare, şi dacă privesc pe deasupra grimaselor de ocazie, biografia ce-mi face domnul Anghel în *Seara* răsplăteşte victoria şi proclamă capitularea. O constat fără orgoliu şi mai repede cu un sentiment de umilinţă. Domnul Anghel, orice ar face, îmi rămîne simpatic. Mi-a fost penibil să-l văd pierzîndu-şi calmul, gesticulînd în spaţiu, tremurînd, să-i văd colorîndu-i-se faţa de acea paloare a vrajbei, care la domnia-sa ia tonul violent — pentru ca în definitiv să ajungă la concluziile mele, că soarta scriitorilor trebuie îmbunătăţită, şi opoziţia domniei-sale să rămînă fără de sens. Stam într-o seară la aceeaş masă, la cina muncitorilor întinsă pentru doctorul Racovski, şi-mi plăcea să privesc pe domnul Anghel că ştia să surîdă cu tinereţe, ca un nevinovat, îmbrăcîndu-şi uneori cuvintele în accente furioase şi, probabil, inofensive, de om mînios. Ce-a crezut domnul Anghel? De ce atîta fast de apărare la care m-aş putea opune cu un fast îndoit? Am senzaţia, încheind acest articol, că domnul Anghel îşi socoteşte situaţia intelectuală şi morală periclitată şi recunosc în vocea sufletului său ecoul unei suferinţe secrete şi al unei lupte de care a pătimit, dată în regiunile minore. Eu aci n-am ce căuta, ţin să-l asigur. Ce prost psiholog poate fi autorul atîtor scrieri cu sîmbure sufletesc, cînd mă invită, cu un strigăt, să-l asaltez prin patruzeci de ziare!

Domnul Anghel, o repet, îmi este simpatic oricum şi cu atît mai mult cu cît pe terenul « personalităţilor », unde, dintr-o prevedere greşită, i-a plăcut să se aşeze, este cel mai lesne şi mai ieftin de atacat şi în chipul cel mai stupid vulnerabil.

. . . Sînt şase ore dimineaţa cînd sfîrşesc, şase ore adevărate, o dimineaţă reală. Pletele violete ale unei glicine atîrnă de subt coiful de fier al unei case, mai departe. Imagine de tinereţe, de odihnă, de vigoare, de speranţă şi bucurie. Şi mi-e martoră lumina din ferestrele deschise, că ating ostenit ultimul rînd al acestei pagini, fără o singură urmă de josnică răutate, ca tot ce m-am învrednicit vreodată să scriu, dar cu o vie dorinţă de bună-vestire.

4 Privesc o stea pe fundul obscur al cerului noaptea. De astă-vară pînă astăzi, s-a mişcat, pe nesimţite, şi de unde pîlpîia subt jgheabul casei, acum străluceşte, la aceeaş oră, cu mult mai departe.

Mă uit la copacii de subt fereastră. De astăvară pînă azi, au rodit, şi foile ostenite încep să lunece, galbene, din ramuri pe pămînt.

Şi s-au schimbat costumele, îndeletnicirile oamenilor, s-au clădit case noi, s-au dărîmat altele. E rece vîntul şi rece lipsa lui. Obiceiul luminii s-a deosebit, ca şi apucăturile animalelor. Vitrinele prăvăliilor se îmbracă de iarnă. Un avînt nou îşi împărţeşte sensaţiile noastre cu o tristeţe nouă. Totul trăieşte; bulgarii îşi ascut săbiile, flota de oţel a coastelor de nord franceze se strămută, odată cu constelaţiile, în Mediterană, Marakeşul a căzut, doctorul Quéry a descoperit serul antisifilitic, China se civilizează. Singură Societatea Scriitorilor Români nu se ştie ce face.

Mă gîndesc la frunzele-i veşnic galbene, la preşedintele-i veşted, la tenacitatea în trîndăvie a celei mai spirituale Societăţi.

Sînt cîteva luni decînd m-am uitat într-o seară orientală, de lîncezeală bizantină, prin gaura uşii,

în odaia acestei matroane şi am găsit-o dormind cu nişte caşcaval în gură. Am lovit în uşă, s-a deşteptat speriată cucoana, s-au dat la mine slugile, deşteptate din bucătărie, mopşii cu dinţii de lînă, treziţi din lada cu gunoi. Zarvă şi chiot, gălăgie şi . . . caniculă. Ţaţa română adormi iarăş între slugile şi căţeii săi.

Fie-le somnul dulce ca moartea; de dumneaiei şi de dumnealor n-am să mai mă ocup decît atunci cînd vreo mînă de membri decişi — decişi la Dumnezeu ştie ce lucru — m-ar chema, dacă vor avea nevoie, la o renaştere şi la un zbor cu praştia, prin Societate.

Mă mulţumesc să constat că tot răgazul pe care l-am dat, în riscul de-a fi învinovăţit de cei mai strîmbi din colegii mei, uneori şi de neconti-nuitate, n-a slujit la nimic; că Societatea noastră nu vrea să trăiască şi că strîngerea scriitorilor launloc este, cum am mai spus, un prilej pentru cîţiva inşi, dezarmaţi pe alte terenuri, de-a trage din el foloase şi vanitate.

Văd pe scriitori tînjind în faţa halbelor, sor-bindu-şi cafeaua, la cafenea. Aud uriaşele lor gugumănii, cancanele de mahala ale poeţilor şi ale prozatorilor. Societatea e nu ştiu unde, cine ştie unde, într-o planetă oarecare, de mucava.

Într-una din şedinţele furioase pe care le provo-casem, subt propunerea mea şi ca să dea publicului iluzia că trăieşte, comitetul primise să se ia oareş-cari măsuri în ce priveşte editura, pentru ca scriitorii lipsiţi, fără funcţii bine plătite şi sinecuri politice, să se bucure omeneşte de munca lor. Se făcuse atunci o comisiune, cu datoria de a regulamenta raporturile dintre cei care scriu şi cei care fac bani cu scrisul lor. O comisiune de formă, din care n-am ţinut să fac parte, în care comitetul avu grija, salutară pentru somnul ma-troanei şi afacerile mici şi mari, să nu fiu pus. În

schimb, din această comisiune ostilă editorilor, face parte un . . . editor, care pretinde, drept e, că ar fi şi scriitor în acelaş timp. Un editor din cei mai primejdioşi, din cei mai mercantili şi mai grabnic demni de supus autorităţii Societăţii.

Rămînea de realizat un întreg plan, încă nerostit, din care trebuia să iasă buna-stare materială a scriitorilor, neapărat; a tuturor scriitorilor, şi nu numai a cîtorva. Foarte mulţi scriitori se găsesc exact în situaţia călugărilor din mînăstirile noastre, care, bine întrebuinţaţi, ca nişte muncitori legaţi unei discipline spirituale, aplicată cu energie şi bună înţelegere, ar fi utili şi publicului şi loruşi. Viaţa unui scriitor român, care n-a atins încă vîrsta pleşuvă, e uneori o tragedie, alteori o umi-linţă şi alteori o lene trivială. Sufletele mai ale tuturora din ei, nu cunosc nicio frumuseţe morală, sînt sărace, fără strălucirea unui ideal sau a spe-ranţei. Unii au exagerat de dezvoltat în ei cinis-mul oamenilor vulgari — şi cu revolta sau scîrba ce-o simţi, vine şi multă milă pentru atîtea tinere puteri necultivate de nimeni, lăsate-n sufletul lor şi-n odaia lor, singuri cu mizeria şi întunericul. Sînt o sumedenie de lucrări de scris, pe care literatura noastră nu se poate lăuda că le are cel puţin schiţate, lucrări indispensabile culturii, cu neputinţă de realizat de către un singur om, şi repede făcute de mai mulţi laolaltă.

Dar Societatea . . . doarme, şi va dormi această Societate atîta timp cît vor sta pe capră oamenii care au făcut-o, pentru dînşii, prea slabă ca să o împingă înnainte şi prea vanitoşi ca să înţeleagă că datoria lor este să piară şi să dea voie unei adunări generale să aleagă un comitet activ.

În schimb, înspăimîntat că se pretinde prea mult de la dînsul, cînd i se cere să lucreze, comi-tetul se pregăteşte să ia cea mai neaşteptată măsură ce se poate aştepta din partea unei Societăţi.

Comitetul dorește ca la deschiderea Parlamentului să ceară desființarea Societății . . .

Înțeleg ca domnul președinte să sufere de-o boală care-l lenevește, și încă doi-trei membri ai comitetului, duruți de beteșuguri deosebite, să caute într-o sinucidere leacul lașității. Dar Societatea n-are legături atît de directe cu mădularele lor încît să cadă în robia unui rinichi sau a unei prostate.

Vai, orgoliul spiritelor sărace! În sufletul său președintele își va fi zis pe sîrbește, desigur: *L'Etat c'est Moi*. Societatea e domnia-sa; și cînd domnia-sa nu mai este, nici Societatea n-are de ce mai fi, nu este-așa?

5

După o vacanță nesfîrșită, duminică, 25 noiembrie, Societatea Scriitorilor Români va ține o dată mai mult ședință. O dată mai mult va fi strigat catalogul, se va întocmi un proces-verbal, se vor schimba cuvinte mai dulci și mai acrișoare între membrii ei, și o dată mai mult va lua sfîrșit ședința, grație faptului că tot ce începe trebuie să sfîrșească.

Și tot o dată mai mult se va întreba publicul pentru ce o nouă adunare care nu slujește poate nici ea la nimic, și pentru ce o Societate care nu vrea la nimic să slujească. În cîteva luni, decînd se odihnește comitetul, s-au născut pe fața pămîntului milioane de ființe noi, anul a intrat în iarnă, pasările călătoare au străbătut o parte a globului în zbor, unele cu niște àripi mult mai mărunte decît mustățile prezidentului Societății. Ca să se schimbe, harta Europei n-are nevoie decît de cincisprezece zile. În treizeci de zile patru State mici au crescut și-au ajuns țări însemnate. Singură Societatea Scriitorilor noștri zace de ani de zile în cea mai nulă inactivitate, și toate hotărîrile luate în urmă au rămas deopotrivă de sterpe.

Ni s-ar putea răspunde că n-avem absolută dreptate; că într-o împrejurare recentă comitetul a muncit. E adevărat. Ministrul de Culte, domnul Arion, schimbîndu-se, căruia ca un omagiu de recunoștință pentru o sumă de trei mii de lei ce i-o dăduse, Societatea îi făcuse inapreciabila onoare de-a-l numi președinte de onoare pe viață, comitetul a hotărît să-l înlocuiască — nu-i așa? — cu domnul Dissescu! A trebuit ca acest gest de oameni conștienți și de intelectuali valoroși să provoace stupefacția dezgustată a cîtorva membri, pentru ca unii preoți ai artei, de felul domnului Cincinat Pavelescu, să dea, nu știu în ce măsură, înnapoi. Nouă, unora, membri mai modești și mai puțin oficiali, nu ne-ar fi trecut vreodată prin minte că se poate aduce un omagiu artistic unui cetățean pentru că este ministru, și dacă domnul Arion a fost ales, noi am socotit, pentru demnitatea noastră, că i se recunoșteau calitățile intelectuale, nicidecum portofoliul. Nu însă tot astfel a judecat comitetul care l-a ales și care l-a sărbătorit la un banchet unde scriitorii de seamă și dascălii generațiilor de pînă azi, cel puțin, au fost maltratați. Unul dintr-înșii era și Caragiale, care trăia, și pe mormîntul căruia Societatea a și depus astăzi o coroană. În ce-l privește pe Caragiale, veni ca să vorbim, autorizația mîhnirii lui, pe care ne-a mărturisit-o acum cîteva luni, într-un cerc de prieteni și de oameni devotați.

Comitetul Societății a ales în domnul Arion pe ministru, unii membri avînd direct nevoie, nu voi zice de indulgența, dar desigur de prevenirea domniei-sale. Azi domnul Arion, mîine domnul Dissescu, poimîine domnul Haret, și-așa mai departe. . . toți miniștri. Numai că un Haret, de pildă, nu credem că ar primi delegația protoco-

lară fără să-i administreze o lecție de demnitate și de independență.

Cu domnul Dissescu ce s-a făcut, încă nu știm.

Adunarea de data aceasta e totuș excepțională. Se alege un nou comitet. S-a întocmit o listă oficială de către comitetul actual, din care nu ne îndoim că va ține o parte să rămîie, ca să se continue spiritul de pîn-acum al Societății. Scriitorii vor hotărî odată pentru todeauna dacă voiesc într-adevăr un comitet activ și util, sau nu.

Oricare ar fi cei aleși, scriitorii români nu trebuie să uite un lucru, că un comitet activ le este indispensabil. Scriitorii mai sînt datori să-și aducă aminte că au un rost nu numai în literatura artistică a țării, în care fiecare face mai mult ce poate decît ce-ar trebui să facă. Dar un rost mai ales în educația poporului nostru, pentru care ei nu lucrează pînă astăzi direct.

Ei sînt datori să se organizeze astfel ca să poată da neamului românesc, pe care îl mînuiesc în discursuri, un rod sănătos de toată ziua, al unei munci din toată convingerea.

Din limba scriitorilor români lipsesc mai toate cărțile ce se află în abundență în țările culturale, atunci cînd material s-a adunat de către specialiști îndeajuns. Ei n-au nevoie să fie savanți ca să scrie cîteva manuale frumoase și concise de istorie, de pildă; ca să vulgarizeze într-o limbă literară anume cunoștințe; ca să ne dea o enciclopedie curat românească, inexistentă. Se face mare caz de Biserică, și lipsesc cărțile de rugăciuni, bine scrise, naționalizate, între altele, și încă n-avem în românește, înnafară de traducerile clasicilor, literare, naționalizate, iarăș, cel puțin o ediție a Bibliei, demnă de o literatură care numără încă demult nume mari și glorioase. Dar de ce să mergem pîn-acolo, cînd ne lipsește chiar un bun abecedar? . . .

Scriitorii, grupați în Societate, pot face toate acestea și altele multe de acelaș fel, și odată cu recunoștința publicului își pot asigura o viață și bună și curată, care astăzi se pierde în obscuritatea și mahalaua cafenelii.

6 DARE DE SEAMĂ — La orele peste trei și jumătate « adunarea generală anuală » a scriitorilor funcționa de mai bine de treizeci de minute.

Nădăjduind că sala clasei a șasea, a Liceului Lazăr, va fi ca îndeobște goală, noul-venit la ședință deschise ușa cu neîncredere și indiferența plictisită cu care și-ar fi deschis dulapul de haine. Uimire și încremenire! Ce-i văzură ochii era ca un fenomen. Băncile pline de lume, pînă-n fund. Noul-venit uită aproape să și salute. Emoția numărului neașteptat, deodată, ca să zic așa, îl arse.

Membrii nu voi exagera zicînd că se aflau în păr. Rareori se găsea launloc adunat atîta păr. Pe capete, pe buze, pe bărbie, pe piept, și multicolor. Și părul acesta rămase de-a lungul ședinței, o ședință de cinci ore, ca un simbol quasi-combustibil.

Citea domnul Caton Theodorian, secretarul perpetuu al Societății. Un raport sau altceva, nu se știe, căci onorabilii membri erau distrați și șoptitori, și preocupați să se pîndească unii pe alții. Figuri ale literaturii și celebrității, unii membri se zăreau între dînșii pentru întîia oară cu glas tare: « Acesta e marele prozator Cutare . . . » — « Ăsta e ilustrul Cutare . . . » — « Da, da, seamănă cu portretul, cu carta-poștală, cu desenul, cu caricatura cutare. El trebuie să fie. E el! » — cu o deosebită închinăciune i-a zis cineva pe nume.

Cîte-o privire albicioasă se ciocnea cu cîte-o căutătură pe subt sprincene, strecurată printre « colegi ». « Îl credeam mai palid » — sau: « Prea

e gras »; — sau: « Cînd a îmbătrînit așa? » Astfel de reflecții apăreau în cîte un ochi, deschis mare ca reclamele luminoase rotunde.

În orice caz erau de față, pe lîngă scriitori ca domnii Diamandy, Anghel, Gorun, ca domnii Alexandru Davila și Tzigara-Samurcaș, nuveliști ca domnii Brătescu-Voinești și Galaction, poeți ca domnii Minulescu, Săulescu, Cincinat Pavelescu, advocați ca domnii Radu Rosetti și Boteni etc., etc. Unii dintr-înșii n-au ilustrat încă nicio ședință a Societății domniilor-lor.

O atmosferă campestră și idilică însoțea toate rapoartele de descărcare ale comitetului de anul trecut, care trebuia reales sau înlocuit astăzi. Domnul Brătescu-Voinești fuma țigări cu încă vreo zece alți curtezani ai muzelor de subt Carpați. Numai domnul Davila nu scotea fumuri de tutun, preocupat cum era de o cutie plină cu bomboane verzi, din care, grațios, oferea doamnelor societare și se împărtășea și domnia-sa. Într-o bancă, subt o pălărie imensă, cugetă, foarte adînc desigur, nemișcată și taciturnă, doamna Bacaloglu, atunci aleasă membră. Aiurea, doamna Hodoș, doamna Claudia Millian, doamna Natalia Anghel. Timpanul trandafiriu al acestor doamne inspirate, a fost adeseori întunecat de vocile tonitruante și de cuvintele sulfurice sau cătrănite bărbătești. Dulce a fost introducerea, dulce, a ședinței. Și verva domnului Davila, directorul-general al teatrelor, s-a resimțit mult la început de gustul bomboanelor din cutie, căci atîta timp cît președintele *in spe* al Societății a vorbit, familiar, cu o bomboană pe limbă, lucrurile s-au petrecut cu miere și zahăr și în modul cel mai emolient și mai pastoral, ca să se oțetească, e drept, mai pe urmă, pe măsură ce se urca tot mai sus agurida prezidențială.

Alegerea de președinte dădu naștere, într-adevăr, la nenumărate incidente. În speranța că va urma

să se jertfească și anul viitor Societății, vechiul comitet alcătuise o listă de acasă, poligrafiată în regulă, cu domnul Davila în frunte, la președenție, și cu membrii cei vechi în mare majoritate. Domnul Davila trebuia să cadă victimă unei minorități de patru-cinci inși, care, din duioasă politețe sau din nevoi de teatru, îi propuseseră prezidenția și i-o garantaseră, ignorînd atmosfera Societății. Acest mic comitet de mică teroare nu se aștepta la nicio rezistență, și înnafară de voturile sigure aduse cu cîteva persoane ce s-au dezinteresat și pîn-aci de mersul Societății, își asigurase voturile membrilor din comitet, supuși listei și unui muzical cuvînt de ordine. Cunoaștem în detaliu felul cum a votat fostul comitet, nu insistăm. Teroarea număra printre dictatori un nume literar simpatic, pe domnul Anghel, și pe soția numelui său simpatic, doamna Anghel. Cei care s-au întrebat altădată dacă prezența căsniciilor și-a rudelor într-un comitet de direcție se potrivește cu interesele unei Societăți, au putut admira tenacitatea doamnei Anghel de-a se menține într-o calitate ce i-a fost contestată și în sfîrșit retrasă.

Procedeul inabil cu lista impusă din ceruri, a fost violent combătut, în special de domnul Minulescu, și a indispus o bună parte din membri. Șansele domnului Mihalache Dragomirescu, ales de persoanele cele mai opuse în gîndire și simpatii, crescură numaidecît, în raport și cu dezinteresarea sa. Susținute însă de aderanții înțeleși, listele fură împărțite membrilor. Înainte de-a fi și putut fi citite, începu apelul nominal pentru voturi. Procedeul cu lista trebuia să se folosească de un singur minut îngăduit, de formă, în care preferințele votanților nu puteau să se strecoare, mai ales că majoritatea, căreia nu i se împărțise și-o listă a tuturor membrilor din Societate, din care era nevoie să aleagă, se găsea în imposibilitatea

absolută de a-și aminti numele tuturor societarilor. Voturile nu putură fi totuș zmulse cu înlesnire. Zorul teroriștilor întîmpină indignarea votanților. Astfel violentați, și deșì unii din ei ar fi votat, tot așa de indiferenți, cu unul sau altul din candidați, membrii votară împotriva domnului Davila.

O altă pricină de nemulțumire față de domnia-sa, a provenit din felul suficient cum domnul Davila, într-un discurs ce voia să fie spiritual la exces, a răspuns la învinovățirea că respinsese o piesă de teatru după ce fusese primită cu toată ceremonia, de către direcție. Nu mai era răspunsul unui literat, și nici chiar al unui om dibaci, dar gluma facilă a unui viitor președinte sigur că va fi ales și că își va putea urma humorismul în multe alte ședințe. O replică nemiloasă a domnului Mihalache Dragomirescu, și cu atît mai costisitoare cu cît domnul Davila comisese, în ce privește teatrul antic, și tocmai în apogeul glumelor sale, o greșeală din acelea care la șeful unei academii naționale de teatru surprinde mintea în flagrant delict de superficialitate, înrăutăți și mai mult situația domnului Davila. E sigur că dacă precauțiuni speciale n-ar fi fost luate la bună vreme, domnia-sa n-ar fi reunit peste șase voturi, din șaptesprezece cu cîte a căzut. Se aduse atunci în discuție personalitatea literară a directorului teatrelor, ca persecutor, zice-se, al scrierilor dramatice românești. Scriitorii care cu cinci ani mai devreme manifestaseră printr-un protest iscălit împotriva domnului Davila, director și-atunci, se găseau în sală.

Totuș domnia-sa urma să fie sigur de o izbîndă pe care punea un preț exagerat. Serviabilitatea domniei-sale mersese pînă la a îndeplini, timp de o oră, rolul de scriitor la tablă al voturilor scoase din urnă. Un moment, tibișirul i se opri în mînă: ieșise domnul Dragomirescu, în aplauzele sălii... După aceea ieși domnul Brătescu, vicepreședinte, care, în mijlocul ovațiunilor, își exprima vizibil și fericit mișcat mulțumirea.

Încă o jumătate de oră trecu aproape cu împlinirea comitetului. Deodată se produse un eveniment față de care războiul balcanic e un moft: căderea din comitet a doamnei Anghel. Centrul se deplasase, cartea era pierdută. Scenele de teatru, tragicomice, se precipitară. Scos din fire, domnul Davila își arătă într-un discurs slăbiciunile toate. Alegerea domnului Dragomirescu ar fi trebuit să-l lase nepăsător, și înnainte de toate domnia-sa nu trebuia să se lase în asigurările comitetului secret. Se zvonea deunăzi că directorul teatrelor va fi numit în diplomație, ministru la Atena. Domnul Davila nu arată să fie un bun politic; dimpotrivă, domnul Brătescu-Voinești, care i-a luat apărarea cu un aparat de imagini romantice, l-a comparat cu o spadă. Noi nu vom zice că domnul Davila are oțel aiurea decît în reflexul ochilor, metalic. Ne place mîndria domniei-sale, ca orice mîndrie, și pasiunea sa catilinară: *aut Caesar, aut nihil.* Însă n-avem încredere în justificarea ei și sîntem aproape convinși că nu poate fi utilizată de-o idee, acestă mîndrie, că se pierde în detaliile vieții mărunte, că e foarte intermitentă, că e în fond o slăbiciune și că nu-i o mîndrie adevărată. Nu! Ne place totuș orișicum, căci ne plac și științele naturale.

Duelul care s-a angajat apoi între orgoliul înfrînt și verva cu bolovani a domnului Dragomirescu, a fost în dezavantajul domnului Davila. Rămînea un loc vacant de membru în comitet. Domnul Davila nu-l putea primi, firește. Președintele i l-a oferit, nu știm dacă din ironie; adevărul este că membrii, enervați, în unanimitate, i-au propus locul fără nicio ironie. Cînd în sfîrșit domnul Davila, deșì afirmase că pleacă definitiv dintr-o Societate care nu-l alesese cel puțin pre-

dinte, urmă să întîrzieze și să atace pe cel ales ca pe un dușman de moarte, personal, acesta îi luă cuvîntul. Domnul Davila ieși brusc, din sală, și după domnia-sa, domnul Anghel, a cărui soție căzuse, și soția sa, domnul Brătescu-Voinești și domnul Diamandy, solidarizați cu domnul Davila.

O atitudine dezamăgitoare pentru cei care și-l reprezentau ca un bărbat unitar și deplin, a fost să aibă domnul Brătescu-Voinești, coleg cu domnul Davila în comitetul teatral de lectură. Neștiind precis ce să mai facă, după ce se arătase atît de satisfăcut de vice-preșidenție, și cu conștiința actului ce trebuia împlinit ca o povară, domnia-sa încercă într-un discurs trist, foarte trist, și cu un glas slab, foarte slab și întretăiat, să-și ia mulțumirile înnapoi, și ceru un răgaz de douăzeci și patru de ore ca să răspundă dacă primește vice-preșidenția. Cuvintele domnului Anghel suferiră de-aceeaș greutate de-a invoca neizbînda familiei în alegeri. Domnul Diamandy singur a făcut o impresie în totul bună, cu toate că n-avea motiv să plece din ședință.

După plecarea acestor membri, ședința s-a continuat în liniște. A fost și un act eroic, al domnului Adolf de Herz — zicem De Herz, pentru că acest june dramaturg e baron: la ieșirea membrilor din sală, domnul De Herz s-a repezit și a ținut clanța de la ușă cu amîndouă mîinile.

Ceea ce-i mai surprinzător și decît căderea domnului Davila și decît alegerea domnului Dragomirescu, este concepția celor plecați din Societate, de drepturile și datoriile lor de membri. De mai multe ori s-a fost vorbit în *Facla* de aristocratismul falnic al cîtorva comitenți, care, alcătuiți în castă, căutau în Societate mîngîieri de vanitate. Societate, membri, statute, au fost niște simple pretexte și forme pentru domnia țîfnoasă și eternă a cîtorva fragezi Țepeluși. Îndată ce s-au văzut împuținați și rispiți de votul « Societății » în numele căreia aruncau odinioară anateme, ei s-au dat pe față așa cum îi cunoșteam, și lipsiți de sentimentul disciplinei, tocmai ei, care îl invocau altădată spre rușinarea membrilor îmboldítori la lucru, azi nesocotesc votul majorității, azi trec peste principiul chiar al Societății fundate de dînșii: majoritatea, adică scriitorii.

Comitetul cel nou poate că va răspunde mai onorabil sarcinii ce i s-a dat de această majoritate. Să vedem.

UN GENERAL LA ACADEMIE

Armata noastră numără, de ieri, un nemuritor. Un general a fost uns, cu solemnitate, la Academie. Drept vorbind, noul academician era nemuritor demult. Nimeni n-a uitat, sînt sigur, ordonanțele, rămase de pomină, ale fostului ministru de Război Crăiniceanu. Nimeni n-a uitat cum, în ele, ministrul declara că « abrogă toate ordonanțele şi *legile* anterioare », cum îndemna pe ofiţeri ca, la caz de conflict cu civilii, să le verse maţele « să lovească şi să ucidă cu arma pe adversar ».

Un asemenea general trebuia să pătrundă şi la Academie. Şi cum, la recepţie, nu se poate fără discurs, generalul ne-a dat unul. A făcut istoricul armatei româneşti. Şi cum despre armată nu se poate vorbi fără să se facă apologia războiului, noul ales a vorbit despre război. Citäm textual: « Orice ar zice pacifiştii, războiul a fost şi va fi. În această privință, trecutul ne arată ce va fi viitorul. Războiul va exista cît timp va trăi în om dorința de a acapara avuturile pămînteşti. Războiul e trebuincios pentru că împiedică stricarea popoarelor. El curăță popoarele, întocmai cum sînt curățite grădinile şi ogoarele, spre a fi reîntinerite. Popoarele se războiesc deci spre a se regenera » . . . « Încă un război glorios, încă un mare general care va fi regele Ferdinand, şi idealul nostru va fi atins! »

Dacă n-aş putea şti că adumbresc partea nobilă din persoana lui Don Quichotte, aş cuteza să aseamăn pe Moş Teacă al Academiei Române cu ceea ce e caraghios în ilustrul erou. Dar să ceri unui general, pe lîngă fireturi, şi puţină logică, ar fi culmea. Războiul regenerează popoarele! Adică pricepeți cum stă lucrul. A lua floarea unui popor, tinerimea lui validă, între douăzeci şi treizeci de ani, şi a o trimite la măcelărire pe cîmpul de luptă, înseamnă a-l regenera, a-l reîntineri!

Academicianul Crăiniceanu ţine cu orice preţ ca reputația de ţîcniţi creată unora din generalii armatei noastre, să fie singurul lor titlu la nemurire.

PENTRU GLORIE ŞI FRANCI

Istoria e caracteristică. Unii din scriitorii români suferă în ultimul timp de academoree. Academia nu s-a supus gustului galeriei şi n-a îngenunchiat în faţa esteticei de la *Flacăra*, condusă de scriitorii mondiali ca domnul Banu de la *Viitorul*, de la Liceul Matei Basarab, şi ca domnul Lăcusteanu, omul său de afaceri. Aceşti antreprenori de o literatură pe care Luigi Cazzavilan, Pinath şi Hertz (Ignatz) o scoteau acum douăzeci de ani, sînt jigniţi că iluştrii ei colaboratori n-au căpătat ceva glorie şi franci de la Academie. Mă rog, colaboratorii muzelor din strada Parfumului n-au primit dafinul aşteptat şi nici măcar nişte coroane de saladă. Excelente în ajunul vilegiaturii, premiile academice au fost atribuite unor scriitori care n-au luat certificate literare de la editorii *Flacării*. Îndrăzneala Academiei nu mai cunoaşte margini. Poetul Cerna, domnul Păltînea cu alţi nepatentaţi, s-au bucurat singuri de premiile năzuite prin toţi porii de către cei rămaşi cu buzele porilor umflate.

Se vede că Academiei, reclama introdusă cu delir şi turbare de cîtva timp în literatură, nu i-a trezit sentimentul admiraţiei prea mult. Cinematismul, teatralismul, cocoşismul, fasonismul, au determinat-o mai repede la o reacţiune. Fotografia în Don Pedro de Cascabilla, cu mînuşi gălbeje, cu haine cenuşii, cu ciorapi albaştri, cu cravată roşie, a domnului Victor Eftimiu, şi surîsul de

toujours à toi jusqu'à la mort, de *ne m'oubliez pas Élvire* a domnului Cincinat Pavelescu, Gioconda noastră masculină, n-au cutremurat fotoliile Academiei. De unde, supărare de-a văcarului pe sat. Academia s-a îndărătnicit să rămîie înnapoi, la fabula bunului La Fontaine, cu broasca şi boul, o balanţă minunată. Nu vrea să aplaude afişul, refuză să apuce cîmpii în vîrtejul de isterie care străbate azi literatura falsă, mediocră şi ţanţoşă. O generaţie de halucinaţi şi epileptici, o streche în cîrdurile literare ciudată. Vocea gravă şi adîncă a unui poet cum este Mihai Codreanu, din Iaşi, e acoperită de tumultul mărunt, al raţelor şi al găinilor, care, văzîndu-se cu aripi, se cred şi întraripate. Ce zarvă, ce cucurigu, ce cudcudac! În acest entuziasm de ogradă, scriitorii erau siguri că încape şi Academia. Ce laude pregăteau ei pentru « savantul corp », ce duioase complimente pentru « nemuritorii academicieni », cînd se mai găseau nădăjduind. Niciodată n-ar fi fost mai limbută în rostirea ei cu limba lată *Flacăra*, şi mai tămîie ca atunci. Ce-a pierdut Academia, cînd te gîndeşti! Stima domnului Lăcusteanu!

În ce ne priveşte, cu Academia nu prea sîntem în raporturi exagerat de intime şi nu am crede că valoarea lui Eminescu, de pildă, ar fi crescut, dacă nişte domni profesori universitari aşezau pe volumul lui o ramură de stejar. Consacrarea nu trebuie cerută Academiei, ci numai operei. Cînd, ca la Cerna, valoarea s-a încrucişat cu premiul, este minunat. Poetul putea să rămîie fără premiu; desigur că domnul Cerna, care se deosibeşte în literatura română prin conduita-i sobră faţă de presă şi prin dispreţu-i de eftimism, n-ar fi protestat, după cum, premiat, sînt sigur că nu înnebuneşte de bucurie. Căci una din două: sau

nu recunoşti autoritate artistică Academiei, şi atunci nu te rogi de ea să te premieze, sau te supui verdictului ei cînd i-ai recunoscut-o. Orice act comportă, pentru un creier echilibrat, o disciplină.

Scriitorii noştri, care se vaietă şi se revoltă că nu li s-a recunoscut şi geniul, dau o ciudată dovadă de absenţa bunului-simţ normal, şi conduita lor relevă şi lipsă de bună-creştere. Ei îşi aduc volumele cu căruţa la Academie, pun prieteniile în mişcare, fac atîtea vizite, atîtea plecăciuni şi metanii, aprind atîtea lumînări! Se presupune dinainte că sau te premiază Academia, sau că te lasă să aştepţi, şi, todeauna, o jumătate de şansă *pentru* stă alături cu o jumătate de şansă *contra*. Eşti obligat să respecţi fără de ruşine hotărîrea, de-vreme-ce fără de ruşine o provoci, — şi n-ai cîtuş de puţin dreptul să cîrteşti. În declaraţiile lor după « respingere », autorii răsculaţi, în acelaş timp ce « veştejesc » şi Academia, fac şi pe Zola, în ale căruia repetate asalturi date Academiei Franceze găsesc o soluţie practică la supărarea lor, căci ne anunţă că se vor prezinta la premii şi la anul. Ei trebuie să fie cu atît mai indignaţi, cu cît Academia n-a ţinut seamă, ca să-i imiteze, măcar de generozitatea lor în comitetul Societăţii Scriitorilor, de unde au împărţit premii şi dînşii.

Ridiculă şi fără de sens protestarea scriitorilor! Infatuaţi şi ameţiţi de gigantice fumuri, ei ar fi avut mai repede nevoie să-şi modereze puţin tirajul de la cotlon. Dacă scriitorii noştri ar avea cultul artei lor, şi n-ar confunda-o, arta, cu mulţumirile meschine şi brutale pe care un premiu le poate procura, atunci această religie ar îndemna la modestie, modestia demnă şi profundă a insului conştient. Scriitorii timpului nostru îţi fac, în bună parte, impresia unor oameni care ar fi putut îmbrăţişa orice profesiune comandată de mecanismul cel mic al vieţii. Nu vezi la dînşii o atitudine, nu vezi o viaţă, nu vezi un ideal, nu zăreşti pe faţa lor o cît de slabă undă de văpaie; îngerul păzitor nu e cu dînşii niciodată... Ba pentru ei e o mîndrie calitatea de scriitor, şi nu o dumnezeiască suferinţă. La ei acasă şi prin mahala ştie toată lumea că ei sînt « scriitori ». O spun servitorilor, băcanului, bărbierului, sergentului de stradă, birtaşului. Ei trag de aci vanitate şi vor, ca preoţii, o situaţie privilegiată. Unii se bat cu chelnerii la cafenea, alţii seduc nevestele oamenilor, nu plătesc spălătoreasa, călătoresc gratis — aceasta cu un drept întrutot sfînt. Ei se vorbesc pe sineşi de bine, o şi scriu şi o citesc cu plăcere aproape sinceră a doua zi în ziar, informaţia pe care o duc de seară, « cu rugămintea de a se insera », la redacţie. A fi scriitor este a fi un potentat, a fi un fel de prefect al României întregi, cu dreptul de-a ridica dări şi ploconi.

Ştiţi cine-i interpretul scriitorilor care au pornit să suprime Academia? El este... domnul Lăcusteanu. Acest domn reprezintă inteligenţa, talentul şi nobleţea lor. S-ar zice că, deşi crezîndu-se nedreptăţiţi, ei au şi conştiinţa meritului lor adevărat, de-vreme-ce, respinşi la Academie, se duc să se aşeze subt o atare aripă. Dacă trufia li-i mare, calitatea demnităţii lor artistice pare în schimb destul de nulă. Dar tot e preferabilă, desigur, condamnarea Academiei decît admiraţia domnului Lăcusteanu.

Observaţi la ce mijloace recurge *Flacăra* şi de ce bun-simţ este capabil domnul Banu cînd

ia apărarea unor scribi care n-au dreptul la nicio apărare. Crede cineva că domnul Banu, acest director de revistă literară, incapabil să scrie un articol literar, poate fi în stare să aprecieze un scriitor? Că poate domnia-sa să aprecieze în orice caz mai bine decît Academia, din care fac parte cîțiva scriitori adevărați? Ceea ce e nostim ca inconștiență e că Academia se găsește judecată de administratorul revistei *Flacăra*.

Toate acestea și multe ca acestea ne arată moralitatea timpului nostru, și ajunge o datorie esențială față de artă și de idei, față de oamenii cinstiți și inteligenți, care ne citesc, față de tineretul cel mai nou și pîngărit de jalnicul spectacol al literilor românești, să se provoace o reacțiune și să fie însemnat cu condeiul sau cu biciul locul unde trebuie lovitura repetată. Atît mai rău va fi dacă în această acțiune va stărui printre mai mulți chemați să o facă unul singur.

Domnul Pompiliu Păltînea scrie o traducere frumoasă din Horațiu, și scriitorii, cu o inconștiență admirabilă, se supără că li se dă prilejul să-l cunoască, să zicem, mai bine. Cînd e vorba de sforăieli de fals naționalism, acești fii ai Olimpului se răpăd ca nimeni alții să ne cînte latinitatea românilor, iar la cea dintîi încercare de naționalizare a unui scriitor latin, efort ce trebuie repetat pentru toți clasicii, numai mulțumită cărora ne putem recunoaște mai bine și putem întemeia o tradiție literară neîntreruptă, ei se răscoală. Dacă au un Cincinat, le este Horațiu de prisos, să mă ierte domnul Caton. În dezmățarea literaturii noastre, care se răsfrînge atît de bine într-o ortografie atît de numeroasă și în licențe nemaipomenite în alte limbi scrise, trebuie introdusă, măcar foarte pe încetul, o disciplină.

Cu o seriozitate impie și suficientă, ni se propune « ostentativ » (sic) preferința duhului domnului Pavelescu și a frumuseței de inspirare din operele domnului Eftimiu, cultul pentru peltìc și fîrn. Laoparte cu Horațiu, de-vreme-ce la București scrie domnul Anghel! Și cînd te gîndești că peste concurentul domniei-sale au trecut mai bine de două mii de ani, parcă-ți vine să-l rogi să aibă puțină răbdare și dînsul.

Noi am spus că domnul Banu e lipsit de temei literar și că o revistă patronată de domnia-sa nu poate fi decît dăunătoare literaturii. Cu fiece număr al *Flacării* lucrul se adeverește tot mai mult.

ALELUIA, ALELUIA, ALELUIA...

Domnul Constantin Banu, simpaticul paracliser al literilor române, simte durere că l-am cam dat uitării. Dacă articolele domniei-sale, iscălite invariabil cu tot soiul de pseudonime, trase cînd din folclor, cînd din subdiviziile zoologiei, nu fac nici cald nici rece nimăruia, cele care vorbesc în *Facla* de domnia-sa îi slujesc, mai bine decît operele, gloria, şi dau de veste cititorilor humoristici că domnişoara cu barbă mai funcţionează pe terenul politico-literar. În tristeţea de-a nu fi fost remarcat prin transparenţa numelor împrumutate după care se ascunde, deopotrivă de turburi toate, nu publica domnul Banu mai deunăzi şi o scrisoare « de un caracter prea intim » de la domnul I. Bassarabescu mulţumit că îşi poate releva indirect în public numele subt care ştie să dispară atît de bine?

Genialul fruntaş al literaturii ni se arată brusc subt o faţă necunoscută. Domnul Banu polemizează, satirizează, ironizează — într-un cuvînt, a devenit spiritual. E o plăcere să citeşti, de pildă, articolul domniei-sale *Distrugătorul Bisericii*, publicat în *Viitorul*, subterana *Flăcării*. Aţi auzit vreodată papagalul care făcea ca mierloiul, schimbîndu-şi subit inspiraţia şi punîndu-se să strige « Mielu gras! Mielu gras! »? E o surpriză. Ca orologiul lui Baudelaire, briceagul domnului Banu are toate limbile.

Singurul lucru ce mă mîhneşte este că *Facla*, făcînd în literatură şcoală, numără printre elevii ei şi începători atît de slab dotaţi. Căci dacă domnul Banu este un mare om de litere, trebuie să recunoaştem, de asemeni, şi cît mai curtenitor, că este mai cu seamă atuncea cînd se abţine.

Ce nenoroc au unii, cînd te gîndeşti, că slujesc veşnic de umbră, în toată viaţa lor, în toate gesturile lor, că suferă povara fatală de-a fi nişte imitatori, şi, ca orice imitatori, sarbezi şi deşerţi. Cu o atenţie încordată, grupul satelit de la *Flacăra* se aplică de la naştere să fie cît mai bine influenţat de noi. Numai că unde *Facla* arde şi urcă, domnul Banu fumegă şi cade. Scoteam *Facla*, domnia-sa a scos *Flacăra*. Polemizam: a încercat să polemizeze. Am dat portrete: a făcut portrete. Am desfiinţat cîteva mori de vînt: s-a spetit în atitudini comice de luptător. Modelul şi imitaţia. Domnul Banu a angajat pe însuş desinatorul nostru pentru publicaţiile sale, şi s-a căznit să ne ia şi din colaboratori. În epocile cu majorităţi atît de mediocre, e inevitabil să nu inunde contrafacerea literatura. *Facla* reprezintă un moment intelectual al culturii noastre, s-a ivit în chip fatal cu oamenii şi sufletul de care avea nevoie; dovadă că revista reuneşte tot condeie bune, şi toate noi în presa noastră, că ele alcătuiesc o putere proaspătă, ce va dura în mijlocul vieţii politice şi culturale, de-acum în chip neînlăturat şi continuu. *Facla* e un generator.

Istoria zilelor de azi n-o mai scrie Caragiale, şi domnul Iorga nici atît; o scriem noi, şi trebuie să fie a noastră pentru motivul, la recunoaşterea căruia modestia n-are ce căuta, că avem forţa vieţii cu noi. A, ştiu! multora nu le placem şi mulţi s-ar asocia la dispariţia noastră. Noi nu continuăm mai puţin să trăim cu hotărîre, să intrăm cu de-a sila în viaţa epocii noastre, să

facem parte din ea, căci sîntem din aceia care ştim să cucerim locul ce-l cuprindem, să ne impunem neîncovoiata voinţă, să ridicăm regulat dajdia morală ce ni se datoreşte, şi din pumnii încleştaţi cu disperare, frîngîndu-le degetele cînd trebuieşte, pe cîte unul, să zmulgem sceptrul pentru care ni-s mîinile şi braţele făcute.

Opintirile atîtor morţi pe jumătate — căci orice ins care se naşte slab e ştirbit, din prima zi, de moarte — nu ne supără şi nu ne poate în loc opri. Ştim să năzuim bine, ştim să vieţuim frumos, şi un rîs de sănătate mare gargarizează sufletul nostru în care se vede ca-n Ron, pînă la fund . . . Ce mai e domnul Banu şi mărunta-i pleavă! Sufli, şi toată această ţărînă conglomerată se sparge şi fuge. Îmi place adeseori să mă uit la dînşii, răsculaţi de un vîrtej efemer. Trece trenul, şi foile cu el. Trece trenul, şi ei nu vor să-l scape. Ei cer un loc în clasa-ntîia. Ei vor avea locul, trenul va trece, şi ei cu vagoanele lui. Noi însă rămînem, şi acţiunea noastră va şti să răstoarne zăgazele şi zidurile, bisericeşti sau nebisericeşti, pe care bietul domn Banu caută să le apere cu mica lui măturică în mînă, cu gesturile protocolare ale lui Père Ubu.

În ce mă priveşte în special, pseudonimul domniei-sale să vedeţi că nu-mi acordă dreptul să povestesc viaţa Bisericii româneşti. Domnul Banu pretinde că picioarele mi-ar fi prea scurte pentru asta. Afacerile bisericeşti nu se pot discuta, după *Viitorul*, decît cu nişte picioare impozante, dacă nu prin lungime cel puţin prin număr. La *Viitorul* eforturile intelectuale le face capul cu piciorul. Sînt sigur că picioarele domnului Banu cred în învierea lui Iisus Hristos şi în Biserica autocefală română. Cînd va fi ministru de Culte, domnia-sa îşi va adăoga armonic picioarele la celelalte, ale Sfîntului Sinod. Domnul Banu are un picior

foarte inteligent. Partizan sincer al simetriilor, *Viitorul* voieşte ca la urechile lungi, după care îşi alege simpatiile şi colaboratorii, să corespundă nişte picioare ca lumea.

Îmi pare mult bine că ni se aduce o dovadă chiar de interesaţi. Noi todeauna am spus că domnul Banu face o intelectualitate de copite şi că reprezintă, cu scînteietoarea sa muşiţă literară, competinţa exclusiv a picioarelor. Rămînea să o mai afirme, într-un avînt de inteligenţă, şi singur.

În definitiv, oamenii aceştia nici nu pot fi decît apărătorii convinşi ai Bisericii, şi sînt mai ortodocşi decît o cred singuri. Capacitatea, în Biserică, rezidă în părţile lombare, şi orice virtute îşi are aşezămîntul la căpriorii picioarelor. E atît de adevărat, încît şi noi, cînd, luînd apărarea unui cleric valoros, vrem să-i scoatem meritele în evidenţă, trebuie să adoptăm o morală anatomică. Vom zice că mitropolitul cutare a fost un sfînt, adică inteligent şi înţelept, după cum o parte spînzurată de dînsul a fost sau nu retro-diformată. Şi vom zice că arhiereul cutare este un om de nimic pentru că i-a fost alterată virginitatea. Biserica, în idealismul ei dumnezeiesc, afirmă imperiul acestui dezgustător materialism — cu gîndul veşnic la comerţul sexual.

Or de la acest punct select porneşte şi criteriul domnului Banu, vreau să zic picioarele de la *Viitorul*.

Şi la urma urmei nu-i nici atît de rău cultul acesta, pentru nişte ziarişti chinuiţi de lipsa talentului. Ei pot avea mulţumirile lor: Am un pisoi asupra căruia îmi cade privirea din cînd în cînd, de la masă, şi îl întîmpin cercetîndu-şi neîncetat subsuoara picioarelor, cu o insistenţă amănunţită. Sînt cele mai fericite momente ale vieţii sale.

CRUCIADA SPANACULUI

Domnul Vasile Stroescu e un om curios, o figură ciudată între noi. În loc să-şi toace banii la cărţi, în loc să-şi închine averea afacerilor, în loc să zbîrnîie în muscal pe Calea Victoriei, unde încap toţi egoiştii, toţi burghezii sufletului, toţi ticăloşii, toţi betegii şi moftangiii, el duce coşuri şi dăsage de aur de le aruncă în topitoarea de energii ale Transilvaniei. Neîncetat el trimite românilor de dincolo din punga lui o parte, pentru gospodăria lor naţională, partea pe care boierii din Regat o dau curselor şi tripotorilor. Pentru domnul Vasile Stroescu naţiunea nu e o simplă cuvîntare de comedie, şi poporul românesc i se înfăţişează altfel decît celor mai mulţi politicieni şi bogătaşi din Regat, care au robit ţărănimea, bună doar de exploatat, pe proprietăţile lor.

Un om foarte curios, vă spun, şi de-aceea suspect, oricît ar căuta presa, care exprimă sensaţiile stăpînilor ei jigniţi, să facă din Stroescu, apropiindu-l de noţiunile reputate morale, un « filantrop ». Domnul Vasile Stroescu nu este un filantrop, cum au zis ziarele din ţară. El e un luptător şi un prieten bun al duşmanilor celor ca dînsul, e un fel de idealist.

Ciudăţenia acestui om se agravează prin aceea că el gîndeşte. Un român cu avere o duce-n chef şi-n batjocura drepturilor semenilor săi, e un mincinos sau cel puţin un porc-de-cîine, un îngîmfat obraznic; asta e regula pentru cei mai

mulţi. Domnul Stroescu judecă, şi, cinstit, judecata lui el şi-o dă pe faţă.

Bani transilvănenilor el le-a mai trimis de multe ori. În ultimul timp însă le trimisese şi o scrisoare, care a căzut la noi ca o piatră într-o bătătură de raţe şi cloşti. În cîteva rînduri reţinute, domnul Stroescu ne-a pus în faţa sufletului, nouă, românilor din Regat, o teribilă oglindă în care numaidecît ne-am recunoscut şi . . . ne-am supărat grozav. El ne-a arătat că sîntem o ţară de oameni mici şi de paraziţi ai bugetului, şi *Facla* a prelungit efectul scrisorii prin cîteva articole cunoscute.

Au fost protestări deghizate cu bonomie, în presa de-aci. S-a înregistrat cu timiditate scrisoarea domnului Stroescu. Ziarele s-au reţinut de la comentariile ce le-ar fi vărsat în alte împrejurări, cu plăcere, în coloanele lor, şi domnul Iorga, care, foarte prudent, se mulţumeşte cu o rezervă spumantă şi drept orice judecată prea precisă învinovăţeşte *Românul* din Arad că a publicat scrisoarea, nu găseşte — lucru curios! — că domnul Stroescu este plătit de Cahal. Atitudinea presei, aproape respectuoasă, nu se datoreşte însă numai confuziei în care a băgat-o scrisoarea, dar mai ales faptului că Stroescu e un om cu parale. În faţa pungilor pline, presa noastră are o veche obişnuinţă de închinăciune.

S-a găsit totuş un ins care a încercat să opuie mediocritatea lui mălăiaţă bobîrnacului din Transilvania, şi acela răspunde la numele poetic de Nanu, scriitor şi tare prost scriitor român. Autorul atîtor pagini searbăde n-a cutezat, credem, să-şi măsoare natura la care este înjugat de către marele hazard, decît din dorinţa de a se vorbi de dînsul; căci în proza lui combativă n-arată să aibă vre un motiv potrivit de războire. E bizar că pătura vizată în scrisoarea lui Vasile

Stroescu găsește un singur apărător, și acela în persoana unui scriitor de duzină. Pe domnul Iorga nu-l socotim, căci nu-l mai putem lua în serios; în curînd domnia-sa va fi instalat pe acoperișul Palatului, deasupra ceasornicului, ca să ție, săr-bătoarea, steagul regal în bătaia vîntului.

Trebuie să spunem, cu regret, că domnul Nanu e, intelectualicește, mai puțin decît nimic. Medio-critatea sufletească, aparentă atît pe fața-i cu surîsuri răscoapte cît și în literatura sa de braga-gerie romantică, nu l-a aruncat niciodată în rîndu-rile de luptă ale vre unei idei. Domnul Nanu n-a luat niciodată apărarea unui ins apăsat sau a unei dorințe moralizatoare; n-a fost niciodată cu nimeni și împotriva nimănuia, ca scoicile, ca bureții, ca uscăturile. El face parte din școala bătrînilor și mulțumiților, care își îngrijesc cu dragoste, într-un colț, simpatica lor persoană, ca un altoi de leandru sau de mușcată, și pe care nu-i cheamă la viață și la dezordinea ei armonică nimic. Și dacă poetului . . . (haide! treacă!) i-a rămas drept orice bărbăție banală însușirea de-a juca pe adversarul prin fața oamenilor cu demni-tate, care din gîndire își fac o armă de atac și o cetate sfîntă, unde, drept e, domesticitatea n-are loc, este cu nădejdea de-a plăcea stăpînilor de partea cărora trag atît de mult pasivii, linguși-torii și benonii. Subt mesele lor cad firimiturile cele mai gustoase și scapă și cîte un bulgăre de friptură, uneori și cîte o decorație pentru împodo-birea zgărzii.

Filosofia aceasta e cît se poate de suculentă; ea consistă în a-și cuceri bucuriile și reputația cu burta pe covor, printre scaunele boierești, deși, în definitiv, pentru aceste făpturi rușinoase n-au nici stăpînii vreo stimă durabilă și întreagă. Domnul Nanu a fost sau mai este și astăzi pro-fesor, pe undeva, de limba franceză. E dureros că în studiile sale, acest membru al Societății Scriitorilor Români a fost să se oprească tocmai la cuvîntul *mouchard*.

În viața lui, omul, și mai ales omul român, poate fi adus să lupte, în dorul lelii, pentru o concepție ce nu-i crezul lui; e cazul, mi se pare, al ziariștilor de profesie, care, toți, disprețuiesc religia gazetelor lor oficioase. Dar să fii liber și, nesilit de nimeni, să faci gestul de-a lua, împotriva strigătului de întristare revoltată, al unui om izolat care se jertfește și își plătește jertfa cu gălăgia nerozilor și a dobitocimei speriate și dușmane, apărarea cuiva, apărat îndeajuns și de prisos prin însăș situația lui, este o lașitate, o trădare, un fel de spionaj — și acest apărător gratuit trebuia disprețuit. Noi nu vom confunda niciodată pe cei care riscă prin scrisele lor închisoarea sau mîrîitul claselor înstărite, cu aceia care așteaptă de la gestul lor de nedemnitate răsplata unui bene-merenti literar, felicitări sau bacșișuri.

Nu ne vom opri asupra așa-zisei *Scrisoare deschisă domnului Vasile Stroescu*, ca să-i prețuim gîndirea ce nu o are și talentul sau cinstea ce-i lipsesc; numele domnului Nanu nu este întru aceasta o garanție solidă, și abia vom indica, în treacăt, că ea a fost publicată de revista *Flacăra*, al cărei caracter l-am definit pîn-acum de mai multe ori în *Facla*. Ceea ce ne-a interesat e sensul acestei scrisori, actul de domesticitate al iscălitu-lui ei, și dacă îl relevăm cu insistență, n-o facem pentru plăcerea de-a vorbi de un pretins poet, ci pentru a supune cititorilor noștri, care repre-zintă o bună parte din lumea onestă de la noi, un caz nou de josnicie sufletească.

DIN PRESĂ

Presa, pentru cine o cunoaşte, presa de partid şi de afaceri, cu infirmii ei morali, cu ţaţele ei bătrîne, sterpe şi mustăcioase, cu staroştii, cu pezevenghii, cu dobitoacele gulerate, veştejitură şi gunoi, noroaie şi bale, mîncărime şi neputinţă, e ceva ca un templu prelungit cu un bordel, în care *Facla* şi-a pus de gînd să ardă cîndva o noapte. Într-un număr ce va fi închinat acestei a patra puteri în Stat, se va face inventariul nulităţilor căscate, care în bună parte alcătuiesc numita putere. Cu tămîia cuvenită va fi afumată cinstea arendaşilor de presă, oameni care adeseori nu cunosc uzajul propriu al condeiului, rataţi ai tuturor profesiilor şi chiar ai politicii, slugi sugă-reţe, cretini şi gheşeftari.

Nimic mai jalnic, în acelaş timp, ca lumea de robi a celor aşa-zişii mici; salaorii fără scînteie posibilă, ai celor douăzeci-treizeci de coloane cotidiane, asupriţii unei munci care ar ţine prin definiţie de creier şi care se face mai mult cu spinarea. Talente adevărate, rătăcite prin redacţii, unde cel mai slab interes merge fără greş la per-sonalitate, inteligenţe tari, năzuinţe frumos por-nite, se pierd neîncetat, în vecinătatea molipsitoare a cîte unui catîr *en chef* sau director, incapabil adeseori să aprecieze un talent sau mai bine zis jignit de fiinţa lui. Prostia ce domneşte într-o bună parte din presa românească, azi cînd prea puţini mai sînt să-şi amintească de adevărata

chemare a gazetarului, cînd dascălii independenţi de gîndire au pierit cîte unul, şi cînd cei rămaşi par grosului ziaristic sau nebuni sau subvenţionaţi, e o prostie neînchipuită. Şi această prostie comandă un cortegiu întreg de apucături şi vicii care înjosesc meşteşugul de ziarist, privit ca o îndelet-nicire de multe ori inferioară. Spionaj, delaţiune, trădare, presa convine confraţilor ambigui, vin şi sifon. În acest şpriţ intelectual se simt bine jurnaliştii în solda poliţiei, care slujesc, pe cîţiva gologani, şi Anei şi Caiafei. Cutare şoarece de redacţie, de la ziarul cutare, fură manuscrisele anonime ale oamenilor politici care colaborează dinafară, şi le duce la Siguranţă. . .

În definitiv, cîte ziare se pot lăuda că fac edu-caţia politică sau sufletească pe care cititorii o aşteaptă de la presă, pentru ca ziaristul să merite salutul respectuos al publicului, cu care el ştie să-şi întîmpine prietenii şi apărătorii?

Ceva caracteristic iarăş în presa noastră este lipsa de raporturi intelectuale între direcţie, de pildă, şi redacţie; lipsa de-o atmosferă, particulară fiecărui ziar, bun criteriu sufletesc de prietenie şi de solidaritate pentru orice încercare, spiritul acela de familie care poate face din cinci inşi grupaţi subt o flamură, o forţă de douăzeci. Sînt sigur că dacă astăzi s-ar începe o discuţie de princìpii între ziare, nici partidul conservator nici cel liberal nu vor găsi în presa lor dòctorii care să le apere, şi aceste partide istorice, care ne stăpînesc, ar trebui să alerge la bunăvoinţa filosofilor anexă, retraşi din presa mare, cotidiană. Singuri socialiştii şi democraţii pot scoate imediat un rînd de intelectuali capabili să dovedească un adversar şi să cîştige o victorie universitară într-o polemică dată. Cine să lupte, într-adevăr, pentru conservatori, care îşi descurajează parti-zanii, ca în cazul nefericitului Antemireanu; şi

cine pentru liberali, cînd e cunoscută părerea șefilor acestui partid în ce privește presa și utilitatea ei?

Gazetarii noștri sînt doar profesioniști. Ei se duc la punga mai mare și la reușita mai imediată. Muncești zece ani într-o redacție cu directorul tău, cot la cot. S-ar crede că o simpatie v-a legat și îndatoriri îndelungate. Dimpotrivă, într-o bună zi, sau redactorul pleacă pentru că într-altă parte i se plătește mai mult, sau directorul îl congediază pentru că un candidat neprevăzut îi propune servicii cu preț scăzut. Și despărțirea se face cu aceeaș nepăsare cu care două vagoane ce-au străbătut pe aceeaș linie Europa întreagă, se desprind deodată în gara București, pentru două destinații deosebite. Nicio părere de rău, nicio îmbrățișare, nicio nevoie de-a strînge legăturile mai mult, de a le face eterne, între tovarășii de pînă ieri. E-adevărat că viața e un lucru trist și tragic; dar omul dispune de resorturi mari ca să facă din ea un apostolat sau o bucurie — și de cele mai multe ori o bună prietenie ajunge.

Lucrurile se prezintă — vai! — cu totul într-altfel. O redacție e o viermărie de sentimente mici, meschine, de intrigi, de calomnii, de concurențe necinstite. Gazetarul care ne va da într-o carte sau piesă stilizată, jumătate satirică și jumătate sentimentală, amintirile lui, va face operă literară și educativă. E ciudat că el, care cunoaște și se pasionează pentru toate revendicările, și varsă cîte-o lacrimă neagră sau violetă pentru nefericirea cuiva, el care însemnează, vorba vine, atît de mult în țara constituțională, el n-are mijloc să se gîndească la dreptatea și la nefericirile lui proprii. Gazetarul trebuie să fie mut în ce-l privește. Doleanțele lui profesionale nu pot avea trecere la ziare, și nu găsesc niciun apărător. Dacă n-ar fi atît de poltron și de laș, ziaristul român ar găsi

în asociații și sindicate, independente de domnii procopìi, o armă de apărare antipatronală, și soarta lui te-ar înduioșa și ți-ar scoate accente aproape sentimentale.

În timpul din urmă personalul de redacție al ziarului celui mai înnapoiat din țară, *Universul*, foaia cea mai incoloră, se pusese în grevă. Domnul Dumitrescu-Cîmpina, care subt raportul inteligenții și al moralei se știe cît strălucește, își numise colaboratorii « boi ». Unii redactori se simțiră măguliți; alții s-au revoltat și au cerut, odată cu « retractarea » insultei, sporirea salariilor și dreptul la congediu, care la ziarele înnaintate e demult acordat din chiar inițiativa direcției.

Greviștii au amenințat, s-au frămîntat, au pus la cale o campanie și . . . au tăcut. Căci « boii » negreviști, aceia care s-au simțit incapabili să-și cîștige viața într-altfel decît în proza *Universului*, au zădărnicit acțiunea colegilor și au rămas (docili) la paie, unde s-au întors să rumege înnainte și greviștii.

Sînt în presa noastră tot soiul de varietăți de oameni, cît se poate de interesante, care trebuiesc fixate, căci se vor pierde — cu clei sau cuie . . . o varietate de tipuri sufletești curioase, de decadență, la care moralitatea capătă, prin exagerarea ei, un caracter quasi-artistic, un *cachet*, ca la ceasloavele vechi, soioase, lustruite, cu un miros printre paginile murdare, de lubricitate și pește.

NOBILII *FLĂCĂRII*

Pentru trebuințele de reclamă care ține loc de merit și de talent, domnul Constantin Banu obișnuiește să-și costumeze pe unii din colaboratori în haina comodă a anonimatului. În special la *Flacăra*, revistă literară, unde deghizarea e de ținută și formează codul intelectual al numitei foi, anonimatul ia și o formă aristocrată. Cu un spirit senzațional de roman-foileton și de parvenitism rîvnitor la ilustre ascendențe, directorul suplimentului săptămînal al ziarului *Viitorul* își prezintă colaboratorii în felul acesta: « Cu acest număr începe să colaboreze Mefisto. Pseudonimul ascunde pe unul din membrii înnaltei societăți... »

Titlul la glorie al lui « Mefisto » fusese aristocrația, după cum titlul la calitatea de cetățean respectabil va fi suma averii adunate, rareori prin muncă și mai todeauna cu japca și cu mîna stîngă.

De curînd *Flacăra* numără în redacția ei un alt colaborator: «Titanic». Noblețea acestui scriitor nu-i mai prejos de a lui Mefisto, și chiar mi se pare că o întrece. Domnul Banu își alege de altfel numele colaboratorilor pe care vrea să-i deghizeze, cu îndemînarea și gustul fabricantului de săpunuri sau de cozondroace: *Carmen Sylva, Flora, Cleo, Kinemacolor.*

Iată pergamentul care întărește pe « Titanic ». Să se observe că domnul Banu uzează cu acest prilej de acel duh inteligent și ales cu care l-a înzestrat natura încă din pruncie. Și mai spune în rîndurile mai jos citate, că pînă aici, noul colaborator al *Flăcării* n-a mai scris în românește, și că domnul Banu ar avea ceea ce se cheamă « adversari » — :

« Cu tot sîngele rău ce-l vom face adversarilor noștri, anunțăm că în numărul viitor va debuta în revista noastră un mare scriitor, care se ascunde sub pseudonimul *Titanic* și care aparține celei mai nobile èlite din țara noastră.

Bucata de debut a lui *Titanic* este intitulată *Spre Ceragan*. Acest debut la *Flacăra* este de altfel și debutul în limba românească, deoarece pînă acum *Titanic* a scris numai în limbi străine.

Ne putem felicita cu atît mai mult de acest mare succes, cu cît noul și distinsul nostru colaborator a ales singur *Flacăra* pentru debutul său în limba românească. »

(*Flacăra*, nr. 39)

Am primit însă la redacție scrisoarea următoare:

Stimate Domn,

« Titanic », pseudonim subt care se ascunde un scriitor din cea mai nobilă èlită, după cum zice *Flacăra*, nu este altcineva decît modestul institutor din Sinaia, George Dumitrescu-Mugur: cunoscut mai mult sub numele de G. Mugur și mai ales în revistele de peste munți. După cît știu, numitul face parte dintr-o modestă și obscură familie din București.

Iată deci încă o escrocherie a revistei cu pricina.

Cu stimă,

X.

Domnului Banu îi place să confunde literatura cu circul, atît din obișnuințe politice cît și din

faptul că unii scriitori aduc aminte gîştele şi àsinii dresaţi. În toiul luptelor ce s-au dat la « Sidoli » apare, într-adevăr, cîte un « om mas-cat », care dorind să păstreze, din pricina înnalte-lor lui relaţii sociale, anonimatul, nu consimte să-şi exprime pe afiş decît clasa căreia apar-ţine.

Arena literară a domnului Banu exală un pătrun-zător miros de grajduri imperiale.

NEAMUL ROMÂNESC ZGÎRIE-BRÎNZĂ

E o chestiune palpitantă pe care ne-am pus-o adeseori, şi todeauna, o mărturisim, fără succes: Ce vede la Bucureşti un ardelean? *Neamul româ-nesc*, cu graba obişnuită pusă ca să-şi satisfacă cititorii flămînzi de actualitate, răspunde curio-zităţii bucureştenilor pe cinci pagini de tipar îndesat. De aci-nainte e de prisos să ne mai în-trebăm ce vede un ardelean la Bucureşti.

« Ca un vis frumos au trecut şi serbările Ligei! » — ne scrie ardeleanul nostru recunoscător, şi intră în amănuntele visului său cu un avînt pecît de magnific, pe-atît de literar:

« Dis-de-dimineaţă încep oltenii să cutreiere străzile strigînd în gura mare: pui, struguri, varză, prune, gaz etc. » E o impresie matinală tratată cu brio şi cu acea dezordine artistică gustată de esteţi, care face pe oltenii din Bucureşti să ames-tece-n coşurile lor, puii de găină cu strugurii, cu varza, cu prunele şi cu gazul. La sfîrşit, « etc. » înseamnează brînză.

« În halele de carne şi legume mişună jupî-nesele... Lîngă hala de carne e o fabrică de gheaţă... O bucată patrulaterală, de un metru de lungă, e numai cincizeci de bani. » Ardeleanul se sfieşte să spuie pe şleau. Bucata patrulaterală de un metru de lungă, rămîne să o ghicească cititorul naţionalist. Dar orişicum tot e ieftină, într-un timp cînd viaţa s-a scumpit atît de mult.

Ardeleanul este mirat că ziarele, la București, se strigă, și mai ales cu voce tare: « Pe străzi vînzătorii de gazete strigă, în gura mare ».

Îl mai miră și curiosul obicei ce-l au bucureștenii de-a se duce la birt, la prînz. « La amiazi ospătăriile sînt pline », spune ardeleanul. Dar adevăratul observator prin ce s-ar deosebi de un gură-cască, dacă nu prin acel *à propos* al ochiului de-a surprinde dintrodată caracteristica unei populații? Ardeleanul se vede că e în această privință neînchipuit de înzestrat.

« Într-o stradă am văzut trecînd un car mortuar. Trecătorii toți își luau pălăria de pe cap cînd treceau pe lîngă car, fie acela meseriaș, soldat, boier etc. » Observați gradația savantă de la urmă. Aci *etc.* desigur că nu mai înseamnă brînză, dar e adorabil: « meseriaș, soldat, boier etcaetera »... Apoi, bucureștenii au un lucru de care noi nu ne-am fi dat seama: poartă pălăria pe cap, nu în cui, nici în vîrful bastonului. E ciudat cum te obișnuiești, cînd ești de pe loc, cu lucrurile. În lipsa lui de spirit de observație, un bucureștean ar fi zis: « Mi-am scos pălăria », uitînd să adaoge — bucureșteanul e distrat — de unde anume o scoate ca să salute, din ladă, din cap sau din capitală. Fără concursul *Neamului românesc* noi n-am fi ajuns să descoperim încă alt lucru, totuș atît de simplu: carul-meseriaș, carul-soldat, carul-boier și carul-etc. Ne învîrtim toată ziua printre ele. Cine nu vede la fiece pas un car-soldat sau un car-meseriaș! Cu toate astea, în orbirea noastră am fi jurat că din București asemenea care lipsesc. E totdeauna bine ca un ardelean să fie scriitor și să dea o țîră prin București, căci mai aflăm și noi cîte ceva, oricît de crud ar fi adevărul. « Într-o stradă am văzut trecînd un car mortuar. Trecătorii toți își luau pălăria de pe cap cînd treceau pe lîngă car, fie acela meseriaș,

soldat, boier etc. » Noi, unii, după acest stil al *Neamului românesc* ne prăpădim.

Altă descoperire. Cui i-ar fi trecut prin cap să măsoare Șoseaua; ba cu atîta preciziune! « Șoseaua asta, așa de frumoasă, e lungă de douăzeci de metri. » Douăzeci de metri lungime! oh, ce de lume, ce de copaci, ce de trăsuri! Ardeleanul acum ești sigur că nu pleacă de acasă fără un metru în buzunar. Totuș el nu măsoară toate lucrurile. Felinarele, de pildă, nu știm de cîți coți să fie. Tot ce învățăm este că felinarele se aprind la o oră neobișnuită. « Înspre seară se aprind lămpile electrice », grăiește ardeleanul nostru.

Dar el nu numai că vede și aude, ardeleanul se și pricepe. Avem de-a face cu un ardelean îndrăcit, cu care nu te joci. Pe lîngă simțul său observator, posedă într-un grad înnalt și simțul politic, ca de altfel toți naționaliștii. Și are în cerneala lui așa un sarcasm dureros, dar ce zic, așa o virulență zdrobitoare pentru noi, « cii di la *Facla* », care, jidani, « trimorăm și intrăm dija ăn pumunt ». « Una din foile acestea cu un caracter atît de mîrșav e revista jidovească », zice ardeleanul domnului Iorga.

Desigur, desigur!... Dar de ce o excursie tocmai la București pentru această solemnă declarație? Naționaliștii noștri, fripți atît de definitiv cu *Facla*, își termină toate articolele lor cu un blestem împotriva *Faclei*. Orice ar spune, despre orice ar vorbi, ei își aduc aminte, Doamne, de noi... Au nevoia sufletească, sinceră, de-a-și afirma loruși ceva; de o autosugestie care să corespundă unei terori binecuvîntate, unui pățai ireparabil. Și-atunci, prefăcîndu-se că ignoră *Facla*, pe care o citesc cu o poftă foarte regulată, — e răul lor necesar, — se scapă sufletul lor cu o ieșire acidă și caustică, dar de un causticism ce rămîne de fapt într-înșii, ca să continue să-i arză. Într-o

formă mai îmbobocită am putea spune că-i o diaree cu constipație. Ei zic atunci că *Facla* e-o foaie « mîrșavă », « vîndută », « jidănească » — e greu într-o lipsă atît de gravă de talent polemic și de substanță cerebrală reală, să ieși din tirania unui lacăt de trei-patru cuvinte, care te strînge cu belciugul de buze și de limbă, bagaj de mizerie cumplită și drept orice idee.

Felicităm pe ardelean de dorul său de-a povesti și de excelenta idee ce o avu să vie la București. Să sperăm că se mai întoarce, să mai vază și alte lucruri de un interes captivant.

PROCESUL ROSETTI — STERE

Asupra domnului Radu D. Rosetti, întrucît scriitor, au apărut în *Viața românească* niște păreri care nu exprimau o admirație prea mare. Ca orice scriitor contestat, și îndoielnic el însuș în ce privește propriul său geniu, poetul s-a simțit jignit. Cîteodată criticei nu-i lipsește, pecît se vede, îndrăzneala. Înjunghie unele reputații. Uneori, ca pentru bulbucile unui balon, e de ajuns un vîrf de ac.

Obișnuit cu florile și cu dafinul, domnul Rosetti a fost uimit să se vadă într-o bună zi încununat cu saladă. Zmulgîndu-și din panoplie cel mai usturător condei, compuse domnului Stere un răspuns cu poșta. Dacă mîncărimea de autor s-ar învoi cu tăcerea, o simplă scrisoare, cel mult, ar fi servit poate mai bine pe poet. Un « răspuns » e altceva. Domnul Rosetti l-a și socotit. . . bun de imprimat.

Pesemne că răspunsul domnului Rosetti n-a prea părut literar, de-vreme-ce a rămas în manuscris și domnul Stere nu s-a supus dorinții arzătoare a poetului de a-și vedea răspunsul separat de opera-i de pîn-atunci.

Viața românească era singura revistă la care domnul Rosetti încă nu colaborase, și sforțările amorului său propriu se înțeleg. Poetul se hotărî la un asalt. « Am să colaborez cu orice preț » zise amorul, și, fiindcă este și advocat, poetul trimise revistei o somație prin portărei, cum că

răspunsul domniei-sale trebuie publicat neapărat.

Ilaritate... Mîniat, domnul Radu D. Rosetti chemă pe domnul C. Stere în judecată...

Cunoaştem pe domnul Rosetti, care ni-i simpatic. Îl cunoaştem încă din vremile bune, de pecînd era cel mai mare poet al ţării, de pecînd semăna leit François Coppée şi ieşea cu părul lung şi retezat orizontal pe pîrţag, visător, adorat, iubit, în muscal, la Şosea, umbrit artistic de o pălărie vastă. Dacă ne-ar fi consultat în conflictul său cu libertatea tiparului şi a criticii, chiar literare, l-am fi înduplecat să se consoleze de insuccesul domniei-sale cu ideea că la *Viaţa românească* scrie încă demult un Radu Rosetti, mai ales cînd în spiritul cititorilor confuzia s-a şi produs. Dar ce voieşte domnul Rosetti? Ce rost are procesul domniei-sale? Obligaţia ziarelor de a publica răspunsurile celor atacaţi de ele, anterioară constituţiei care reglementează delictele de presă în detaliu, şi discutabilă, ce poate căuta în literatură? De-vreme-ce dreptul meu, conferit de inteligenţa, de estetica mea, e să cred că domnul Duiliu Zamfirescu este genial sau mediocru, domnul Zamfirescu nu mă poate împiedica să răspîndesc punctul meu de vedere care apără arta şi nicidecum pe scriitor.

Pretenţia domnului Rosetti dovedeşte pruncie. Ce sînt aceste procedee scriitoriceşti? Avea domnul Rosetti ceva de zis împotriva opiniilor rele ale revistei ieşene care l-a suprimat din literatură? Putea să răspundă aiurea, în *Flacăra*, de pildă, care l-a reintrodus.

Domnul Rosetti nu mai e la modă. Răzvrătirea împotriva destinelor care dizolvă tot ce e factice, poate fi umană, dar este caraghioasă.

Domnul Rosetti nu se poate resemna, tăgăduie timpul, se revoltă, după cum s-ar revolta vacsul, scos din uz, împotriva cremei de ghete adoptată azi, dacă vacsul ar avea inimă şi păr ca poeţii. De aceea domnul Rosetti voieşte să fie poet mare printr-o hotărîre judecătorească.

Tăblii de tinichea fac, în cîte un colţ de stradă, pe trecător atent la: « Murdăria oprită ». Poetul va obţine autorizaţie de la poliţie, să se adaoge un rînd dedesubt: « Citiţi pe Radu D. Rosetti ».

BIBLIOTECI N-AVEM

Bucureştii sînt capitala românismului — e o frază în genul: Iedul sare. Cu toate că Bucureştii stau peloc şi că iedul n-a servit pînă azi decît de capră, asemănare între capitală şi puiul de satir există: nici iedul nu sare tot mereu, nici Bucureştii nu sînt capitala românismului neîncetat.

Putem acum lăsa deoparte ţapul şi să luăm Bucureştii.

Metropola neamului nostru, din zidurile căreia trebuia să pornească, peste hotarele geografice şi sociale, cuvintele încărcate de polen şi fagurii plini ai ideilor, are o universitate, licee, şcoli, reviste, ziare, ministere, judecătorìi... *und so weiter*.

Acest final nemţesc ne-am gîndit că-i place domnului Bianu, directorul şi magnifiţentul Academiei Române.

Bucureştii n-au biblioteci pentru public. Singurele biblioteci sînt două: şi acestea închise, ca nişte Bănci.

La Fundaţie e o citadelă, un loc îngrădit, un fel de spital pentru contagioşi, unde nu se poate pătrunde decît cu certificat. În forturile de apărare ale ţării un intrat toţi străinii, în sala de lectură a Fundaţiei accesul românilor e interzis. Ca să consulţi o pagină dintr-o carte, două singure mijloace sînt îngăduite: sau să cumperi cartea, sau să te duci la liceu, să iei bacalaureatul şi să te înscrii apoi în universitate. În mai puţin de zece ani eşti sigur că vei putea găsi răspunsul la o chestie care preocupase pe tatăl dumitale.

Fundaţia Universitară are cel puţin o scuză, dacă în materie de cultură scuză poate să fie. Biblioteca ei este destinată studenţilor, adică tinerilor care citesc cel mai puţin.

O altă bibliotecă de acelaş fel, care este fără să fie, e Biblioteca Academiei Române, unde se cere paşaportul, actul de vaccin, bilet de la nevastă, recomandaţia gardistului etc. Cînd în străinătate ţi se pun oriunde la dispoziţie, subt simplă cerere, pînă şi manuscrisele cele mai vechi şi mai preţioase, în Bucureşti, la Academie, nu poţi răzbi nici la colecţiile *Monitorului Oficial*. Căci domnul Bianu, a « organizat » biblioteca, liberă pe vremuri şi folositoare. Din cioarecii şi cizmele sale potcovite, domnul Bianu a sărit direct în aristocraţie, şi, mic cezàr ţîfnos şi strîmt la creier, a făcut din biblioteca noastră, a cititorilor şi scriitorilor care cultivăm limba administrată de un dascăl prost şi surd la frumuseţea ei, un imperiu al său, ungurenesc.

Venind din Europa, unde, străin şi cunoscut numai birtaşului tău, ai putut să cercetezi în toată liniştea caietele lui Victor Hugo, foile lui Rousseau, manuscrisele lui Rabelais şi toate bibliotecile celebre, vrei să-ţi arunci ochii pe o carte oarecare la Academie. În uşă te izbeşti de cizmele domnului Bianu. Custodele îţi refuză cartea subt cuvîntul că nu eşti văr-primar cu el, şi nu te cunoaşte. Trebuie să faci o petiţie cu rugăciunea smerită, adresată domnului bibiotecar Bianu, de a ţi se permite intrarea gratuită. Petiţia nu ajunge; mai vrea şi domnul Bianu să te vază. « Poftiţi la domnul Bianu ». Pofteşti la domnul Bianu. Urcînd, scoborînd, scările care urcă şi scoboară, ajungi la o uşă... « Bateţi vă rog ». — « Intră! »

Ceva ca un guzgan te așteaptă frecîndu-și nasul de labe pe un maldăr de tomuri. Un glas impertinent te supune unui interogatoriu amănunțit. E domnul Bianu, un burete, un ficat gălbejit cu mustață, o privire rea de om cu lefuri multe și conștient de nulitatea și zădărnicia lui care-l devoră. Acesta-i domnul Bianu?

— Cum, dumneata ești domnul Bianu, care nu mă lasă să citesc?

— Nu te cunosc!

Domnul Bianu trebuie să mă cunoască.

Dacă n-am băut cu domnia-sa bere și n-am mîncat ridichi, dreptul meu de a citi o carte în Academia Română nu există. Și trebuie să plec; trebuie să renunț la cărți sau să iau trenul pînă la Budapesta, ca să citesc o carte pe care mi-o refuză Statul, protectorul culturii românești, în România.

Domnule Dissescu, deschideți bibliotecile ca să citim. Sau vindeți-le anticarilor, ca să ni le procurăm de la dînșii. Domnul Bianu poate fi găzduit și într-o Academie Română goală, dacă Statul ține cu orice preț să-l găzduiască gratis într-un imobil din Calea Victoriei.

CĂRȚI ȘI BIBLIOTECI

Era vorba de biblioteci. Deși ne fălim cu orășeneasca noastră cultură, n-avem unde citi o carte, n-avem o biserică a intelectului, unde să mergem, unii mai rar și alții zilnic, unde să ne sfătuim cu mai-marii gîndirii.

O bibliotecă este refugiul sufletesc cel mai adînc, grădina de întîlnire a oamenilor care trec, cu ideile și arta, care sînt eterne. Cine scrie o carte, îi încredințează, ca semănătorul pămîntului, un germen, o trimite tuturora, distribuie săracilor din pîinea inimii și cugetării lui, fiecăruia o picătură din dumnezeiasca lui cuminecătură.

Cartea necitită e o carte moartă. Inutilă, ca sămînța de grîu legată în saci și încuiată în hambare, departe de brazde și de gura săteanului flămînd. Pentru ca o idee să trăiască, n-ajunge să-i puie un miez de geniu scriitorul. Îi trebuie ideii contribuția de minte și bunăvoință a cititorului.

Și ce poate fi mai frumos decît dragostea și cititul! O carte bună e ca o amantă pe care o apropii de tine sau care te seduce prin farmecul gingășiei și atenției neîncetate. Între cititor și carte se iscă o logodnă, apoi se împlinește o căsătorie.

Cînd privești pe cititor plecat pe foi, pasionat, absorbit, inexistent înnafară de sensibilitatea lui, muncit ca de o sublimă nebunie, ți se pare că

vezi o idilă într-o natură abundentă, verde, și tăcută.

În București, la noi, această bucurie superioară a creierului altoit cu mintea scriitorilor mari este, pentru cei mai mulți, pentru tinerii care vor să citească și au dreptul să scrie și să fie și scriitori mari, și dînșii, pentru tinerii fără mijloace, cu neputință. Un țîrcovnic universitar, domnul Bianu, a trimis pe toți acești tineri la cafenea, i-a zvîrlit în spectacolul de cele mai multe ori dezgustător al uliții, ca să se afineze subt masa berăriilor, la vitrinele cu pălării, mînuși, încălțăminte și haine costisitoare. Domnul Bianu a închis toate intrările bibliotecilor.

Dorește cineva să citească? Trebuie să întrebe pe domnul Bianu. Vrea domnul Bianu, atunci solicitatorul citește; într-altfel, să plece. Iată folosul acestei instituții culturale de Stat, întemeiată pentru domnul Bianu și funcționarii săi exclusiv. De cîte ori apare o colecție de scrisori vechi, o culegere de scrieri manuscrise, ele poartă pe copertă numele unui copist al Academiei; străinii n-au dreptul să cerceteze manuscrisele, decît în cazuri excepționale; ele aparțin domnului Bianu și trupei sale.

Dacă între librarii din București și domnul Bianu s-ar fi încheiat un contract pentru ca publicul respins de Academie să se îndrepte spre librării, lucrurile tot n-ar fi ieșit tot atît de mult în dauna cititorilor.

Înnainte de apariția pe cerul culturii românești a domnului Bianu, Statul avea o bibliotecă liberă în București. Decînd a trecut biblioteca la Academie și s-a contopit cu biblioteca acesteia, domnul Bianu, care nu exersase nicio autoritate, nu a pierdut prilejul. « Fiindcă nu le pot ridica alte

drepturi, — și-a zis bibliotecarul Academiei, — am să le iau pe acela de a citi. » De altfel, era singurul drept liber de care s-au bucurat atunci românii. . . Și domnul Bianu își satisfăcu aristocratismul.

Domnul Bianu poate răspunde cu argumente de preșuri și scuipători. Ne poate obiecta că mesele sălii de lectură se tocesc de coatele cititorilor. Pentru a justifica o măsură tîmpă, domnul Bianu ar trebui să-și surmeneze astfel creierul întreg.

Adevărul este că acest om mic urăște cultura, care nu l-a putut cultiva nici ilustra pe el și poate da mijloace de a se cultiva celorlalți. Ura lui de cultură o împărtășesc cu domnul Bianu toți cîți au sancționat măsurile sale. A reduce învățătura la universități și școli, impuse și ele la taxa de instrucție, este a nu înțelege nici cultura și a socoti-o și primejdioasă. Nu înțelegem ce a putut împiedica pe bieni să nu închidă, odată cu Academia, și școlile toate, de-vreme-ce astfel își asigurau definitiv monopolul științei lor de gramatică și de elemente de limbă latină.

Biblioteca Academiei trebuie deschisă publicului întreg, țăranilor ca și profesorilor, muncitorilor ca și intelectualilor. Toți să poată citi, toți să se poată folosi de ceea ce le aparține, în principiu și de fapt, prin toate donațiile ce s-au făcut de către particulari Academiei.

Și Eminescu, care-i un poet universal, și Creangă, și Caragiale, și toți oamenii de litere și știință, au ieșit din popor, din publicul acesta, căruia i se tăgăduiește de către domnul Bianu dreptul de a-și citi premergătorii, și care trebuie să forțeze ușa culturii, și la nevoie să o spargă.

PROCESUL REVISTEI *FACLA*

Revista *Facla* a publicat acum cîteva luni, pe copertă, un desen care reprezinta figura domnului C. Banu, directorul ziarului *Viitorul*, directorul revistei *Flacăra*, profesor secundar și de Seminar, deputat și liberal.

Parchetul, influențat probabil de efectele vreunei simpatii care nu figurează la dosarul afacerii, a dat revista *Facla* în judecată, și girantul acestei reviste a fost condamnat, în lipsă, la cîteva luni închisoare. Astăzi procesul *Faclei* se judecă în opoziție.

Cititorul, firește mirat, se va întreba cum se poate ca portretul unui deputat și profesor să dea loc unui proces la Curtea cu Juri, cînd îl reproduce o revistă. Este figura domnului Banu atît de primejdioasă încît să facă asupra Parchetului efectul unui atentat? Poate ca surîsul și barba de Crist a celui mai literat din directorii de ziare, la care scrupulul literar merge pînă la a-l împiedica să scrie, poate ca această figură de apostol, cu prea puțină chelie, să alarmeze Justiția? Dar ce-i domnul C. Banu? Anarhist?

Să examinăm puțin gravura *Faclei*. Pe pagina întîia a acestei reviste se înfățișează o țigancă adorabilă cu mîinile la ochi.

Nimic anormal. O țigancă, destul de tînără, cu cosița încărcată de « bani » pe care voim să-i credem de aur. Pînă aci domnul Banu nu se vede

nicăieri. Cel mult de i se găsește asonanța numelui în cuvîntul subliniat.

Dar țiganca e întreagă. Privind de aproape, femeia pare nudă, pînă la un punct. E tocmai punctul incriminat. În loc de o frunză de viță sau de un evantaliu, desinatorul a crezut că ascunde mai bine ceea ce nu trebuie văzut, subt o figură cu barbă ca a domnului Banu.

Aci e toată gravitatea. Parchetul, fără să se explice destul de clar, a găsit că desenul este « pornografic », și fiindcă revista *Facla*, unde scriu trei juriști, n-a cruțat de multe ori magistratura, pe care acești oameni de legi pretind că o cunosc, girantul revistei a fost osîndit ca un atentator la bunele moravuri, ca și cum el ar fi fost surprins violînd o copilă în grădina Cișmigiu, sau în pielea goală și nebun, pe Calea Victoriei, la orele șase după-amiază. Bunele moravuri la care a atentat revista *Facla* sînt lumina ochiului public și sînt moravurile excelente, desigur, și foarte pure — nu este așa? — ale domnilor și doamnelor cu ghete americane etc., etc.

Pe noi sentința juraților ne-a amuzat cît și desenul *Faclei*, în care n-am găsit nimic pornografic. Pornografia și satira, credem, ca niște pîrliți de literați, că sînt două lucruri foarte deosebite, cu rezerva că dacă vom fi vreodată magistrați să ne schimbăm judecata.

Facla e-o revistă biciuitoare, satirică — vezi Juvenal, vezi Marțial, vezi Mirbeau. Vezi Harden, vezi Rochefort. Unii numesc *Facla* un pamflet; fie și pamflet. Pamfletul e un gen literar, și satira la fel. Scopul satirei e de a pedepsi în oameni viciile, prostia pretențioasă, și satira aleargă la toate resursele intelectului și artei ca să se manifeste îngrijită, cum se cuvine.

Satira e un gen superior și romanului și poeziei și elocvenței, căci nu admite mediocritate. Satiră proastă nu poate să fie — și cînd osîndești, ca magistrat, satira, osîndești de-a dreptul inteligența.

Pornografia are un scop aparte. E pornografic tot ce țintește la fornicare, la excitație de patimi. Aurul, de pildă, care constituie capitalul și civilizează societățile, e mai pornografic, mult mai pornografic chiar decît un sex prezintat în vederea unei base fornicațiuni.

Pornografia este: imaginile lubrice, vîndute babalîcilor și muierilor bătrîne, ca o amuletă amintitoare; cărțile care se ascund ca obiectele speciale și ca sexul căruia i se adresează. Pornografia e o... mîngîiere — satira e un bici și o armă. Deși pornografia nu se pretează artei, căci nimic artistic nu poate să fie pornografic, cînd intervin chiar în pornografie oarecare facultăți interesante, intelectuale, ea își pierde caracterul de boală și trivialitate.

Se poate discuta pe un întreg ziar acestă chestiune interesantă, care cere o educație intelectuală atît de absentă la judecătorii noștri. Majoritatea juraților și a magistraților nu pot să priceapă nici arta, nici pornografia. Cu toate că cea din urmă e foarte gustată la noi, dovadă destrăbălarea orașelor.

La fiece rînd vine un nou argument. Chestiunea e complexă și infinită, și ca să o înțelegi mai bine e nevoie de concursul unei nenumărate serii de nuanțe de facultăți.

Procesul *Faclei* e procesul artelor, al literaturii, al muncii, al modei, e procesul vieții întregi. Un astfel de proces atîrnă de vîrsta unui procuror, de inteligența, de creșterea lui.

Să nădăjduim că printre jurați se vor găsi și cîteva minți afinate, cu toate că o nouă condamnare a *Faclei* ar servi literatura și desenul satiric mai bine decît o achitare, cum trebuie să fie.

INTELECTUALII

Cu titlul *Din zbuciumările intelectualului nostru*, domnul Octavian Goga publică un articol în *Românul*.

Articolul e scris în Paris, oraș pe care nu demult domnul Goga l-a blestemat în niște sonete, lipsite de inspirație, ca pe o cetate de fărădelegi.

Astăzi, după ce desigur poetul a stat mai mult de o săptămînă într-însul, Parisul influențează cu aceeaș exagerare asupra lui, în sensul opus. Cuvîntul « intelectual », pe care bucureștenii îl rostesc de șaizeci de ori pe zi la berărie, ca un merit, și care trecea pînă acum, în Ardeal, ca un caraghiozlîc, este pus în articol și în titlu. Domnul Goga deplînge soarta intelectualului român în patrie, și, cu durere, mai mult pe a intelectualului întors în patrie după studii, și călătorit prin străinătate. Intelectualul român este un nenorocit. El nu mai găsește nivelul de care începe să simtă nevoie și de care sfîrșește prin a nu se mai putea despărți fără sfîșieri la bătaia ceasului întoarcerii acasă.

E o parte de adevăr în jelania domnului Goga, pentru care trebuie să spunem că avem o stimă specială, mai ales datorită bănuielii că el este un om întreg și faptului tocmai că nu și-a părăsit terenul de luptă, că luptă în Ardeal, unde știe să pătimească și să înfrunte cu mîndrie dușmănia, atunci cînd putea foarte lesne să-și imite compatrioții, să se stabilească în capitala vorbelor și să se dedeie, de aci, unui romantism de diletant.

Avem impresia că domnul Goga nu mai este acelaş om. Am avut deja impresia că domnia-sa nu mai era acelaş poet, ceea ce, întrucîtva, poate fi un semn. Articolul de azi te induce să crezi că domnul Goga n-a fost niciodată acelaş, că ne-am înşelat şi noi în măsura noastră, şi ceilalţi. . .

E surprinzător cum defineşte domnul Goga pe intelectual, ce nevoi neapărate îi găseşte şi în ce dependenţă îl aşează. Neamul lui, în care altădată găsea cîntăreţ minunat pe « Lae Chiorul », şi atît de minunat încît ar fi trebuit să-l cînte într-o întreagă poemă, e pentru domnul Goga nenorocit prin aceea că nu poate zilnic auzi *Cavaleria rusticană* sau *Ballo in maschera*. Intelectualul român ascultă, în timpul studiilor lui de chimie sau de literatură prin oraşele străine, concerte, opere ieftine, adesea; se duce la teatru cînd voieşte. În patrie, în provincia Regatului sau în Ardeal, acest intelectual e deodată ucis peloc şi se prosteşte din lipsă de muzică occidentală şi de spectacol.

Fără să vrea, domnul Goga descrie sufletul micului-burghez, căruia i se urăşte acasă, care cască pe uliţa oraşului său, căruia i se urăşte de altfel pretutindeni, — căci viaţa de burghezie e o fîntînă de veşnică plictiseală, şi la teatru, şi la operă, unde burghezul merge fiindcă merg şi alţii, care şi ei cred că descoperă astfel mijlocul cel mai bun ca să omoare timpul. Intelectualul împărtăşeşte, altfel zis, sufletul cucoanelor care, lipsite de modă, de trăsură, de flirt şi de teatru, se topesc şi nu mai sînt femei. Ciudată personalitate trebuie să fie aceea care se păstrează mulţumită teatrului şi influenţelor externe!

Aceasta nu este intelectualitate, este insuficienţă cerebrală, este bătrîneţe, este slăbiciune, în niciun caz intelectualitate.

« Intelectual » însemnează cu totul altceva. Pe clienţii cafeului-concert noi nu-i numim intelectuali, deşi ar avea dreptul să fie. Pentru noi ei sînt nişte oameni care n-au mijlocul să trăiască şi care au iluzia că trăiesc aplaudînd o viaţă care trăieşte sau care li se pare lor că trăieşte, atunci cînd de cele mai multe ori nici aceea nu viază. Mai ales în timpul nostru, şi-n ţara noastră, intelectualul are o importanţă excepţională, şi trebuie să însemne altceva decît un orăşean ostenit de slujbă, decît un funcţionar care nu ştie să-şi petreacă seara şi pentru care spectacolul ajunge o pricină esenţială a vieţii.

Noi nu visăm cîtuş de puţin o lume care cască, un funcţionarism bine plătit şi fără suflet, ca domnul Goga. Noi nu putem autoriza în niciun fel autoritatea care se vaietă şi se ofileşte pentru că nu poate să se distreze. Noi ne înfăţişăm intelectualitatea ca o valoare, ca o putere sigură şi vie, de sine stătătoare. Noi refuzăm numele de intelectual unui om în nestare să dureze şi să crească în singurătatea sufletului şi neîncetat. Scopul culturii, al intelectualizării, ar fi foarte simplu dacă omul năzuieşte numai să înţeleagă muzica, literatura. Cultura înseamnă idealizare, împuternicire. Cultura trebuie să ajungă — într-altfel nu-i cultură, — nu la burdufi de carte, nici la funcţionari buni şi atît, dar la sufletele mari, la energii considerabile, la însuşirea individului apt să se lepede de toate, şi de viaţă la nevoie. Cultura e o pregătire pentru cer, nu pentru teatru, şi acestă cultură era neschimbată şi înnainte de Wagner, şi înnainte de Beethoven, de Shakespeare şi de alţii; am îndrăzni să spunem că, pentru această cultură profundă, n-are nevoie omul nici să scrie, nici să citească, şi că un analfabet poate fi începutul şi sfîrşitul unei culturi integrale.

Dacă în viaţa noastră şi a poporului nostru urmărim o intelectualitate decadentă, degenerată, măsurată cu arcuşul sau cu condeiul, o intelectualitate sinonimă cu o suferinţă, noi, pretinşii intelectuali, n-avem ce căuta şi nu putem face parte din timpurile noastre.

Scopul vieţii nu poate fi baia de abur, electricitatea, ascensorul, opera, literatura, teatrul, căci această viaţă idioată n-ar mai folosi la nimic.

Noi vrem o viaţă eroică şi un popor eroic, şi căutăm în acest ideal singura intelectualitate cu putinţă.

PORNOGRAFIE

Procesul intentat revistei *Facla* de către Ministerul Public aduce la ordinea zilei, din nou, pornografia. Primul-procuror pretindea că desenul publicat în revista noastră era pornografic. Pagina încriminată înfăţişa o femeie pe jumătate goală, cu fusta ridicată, ca să se vadă figura domnului C. Banu. Acest curajos zarist şi om politic scotea o foaie, *Ţignalul*, o foaie care în intenţia directorului ei ocult şi a colaboratorilor tot atît de oculţi, avea menirea să purifice, din întuneric, atmosfera politică de la noi, datorită tocmai ocultei, iresponsabilităţii, dosirii, laşităţii, care se afla în mare onoare la *Semnalul*. Domnului Banu, care ne-a mai maimuţărit de cîteva ori, în acelaş timp ce foile domniei-sale ne înjurau, după ce nu putuseră să ne atragă în redacţiile lor, a ţinut să ne maimuţărească şi cu *Ţignalul*, o imitaţie de prost-gust a *Faclei*, după care revista noastră trebuia neapărat să moară.

Ţignalul şi-a dat însă repede sufletul, la al optulea număr mi se pare. Mediocritatea, oricît de bine patronată ar fi, nu durează, sau durează cel mult atîta timp cît activitatea ei nu e reprezentată de talente şi valori.

Cînd şi-a scos domnul Banu *Ţignalul*, revista domniei-sale era destinată de mai nainte morţii, căci *Facla*, care apărea demult, grupase toate condeiele polemice mai bune şi făcea inutilă orice revistă polemică scrisă prost. *Semnalul* ar fi prins înnaintea

noastră, ca să moară cînd vom apărea noi. După noi, domnul Banu, orice ar fi făcut, nu mai putea să izbutească.

Evident că felul de-a se ascunde al domnului Banu, *Facla* trebuia să-l batjocorească. Atunci a apărut desenul nostru « pornografic » care invita pe curioşi să caute pe domnul Banu şi pretenţiile sale de pedepsitor al propriilor lui moravuri, într-altă parte decît la lumină, la locul pe care şi-l alesese singur, nu în faţă, dar dedesubt. Pentru simbolizarea acestei oculte desinatorul a preferat o ţigancă, şi capul domnului Banu a fost aşezat unde dorise să şadă.

Pornografie?

Pentru ce? Atunci ar fi pornografice spiritul, sarcasmul, ar fi pornografică ironia, inteligenţa, ar fi geniul pornografic, ar fi pornografică arta întreagă, care exprimă prin corpuri şi atitudinile lor idei şi sentimente.

E pornografic corpul omenesc, e pornografică dragostea, căsătoria — totul e pornografic.

Adevărul este că, într-adevăr, totul poate fi pornografic, după scopul urmărit şi mijloacele cu care este atins.

Pornografia e negativul, e o modalitate, e un colorit pe care îl dobîndeşte nu sexul, nu corpul, nu dragostea, dar toată viaţa, privită dintr-un anume punct, noroios.

Pornografia nu e, în definitiv, decît un cuvînt parţial al cinismului. Pornografia este laşitate, este minciună, este asasinat. E pornografică lipsa de geniu, imbecilitatea. Diminuarea personalităţii se traduce în orice acţiune, morală, intelectuală, artistică, ştiinţifică, literară, într-un chip pornografic. Pornografia nu e o specialitate, e un mediu, o vîrstă, un grad moral.

Aceeaş viaţă cade în pornografie sau în sublim, după cum o poartă insul, ca un nădrag sau ca o cruce.

De aceea revista *Semnalul* a domnului Constantin Banu era pornografică şi cînd atingea argumentele şi ideile morale; de aceea *Facla* este morală şi atunci cînd se scoboară, cum din nefericire e obligată să facă stăruitor, în cele mai adînci imoralităţi pe care trebuie să le arate şi să le curețe cu foc.

Pornografie mai în special este tot ce se adresează simţurilor ca să le excite. Spiritul înclinat pe această pantă nu poate avea, ca să-l salveze, nici talent nici înnălţime. Pornografia nu pedepseşte simţurile, le flatează.

Or *Facla* le-a pedepsit întodeauna cu biciul şi cu satira. Acum, dacă magistraturii nu-i convine ironia, ce poate face Arta, decît să glumească şi să urmeze?...

MORAVURI LITERARE

Revista *Flacăra*, pentru literatură, nu refuză să joace toate rolurile intermediare. Numai să fie vorba de un personagiu cunoscut, al căruia nume poate, tipărindu-se în paginile ei, să atragă atenția, și direcția revistei se însărcinează bucuros și cu afacerile matrimoniale, cu căutarea de doici, cu ducerea cîinilor bolnavi la școala veterinară.

Dacă domnul Sadoveanu are nevoie de o servitoare, nu trebuie să se adreseze unui biurou de plasare; revista literară *Flacăra* îl poate servi prompt și gratuit și în acelaș fel cum tipărește un catren de domnul Cincinat Pavelescu, cu cîteva rînduri de proză în cap, sau o informație cu croială spirituală despre numirea unui colaborator al ei în slujbă.

Ciudată familiaritate! În patima de a fi cu duh și în neputința de a concepe sensul și măsura, direcția *Flacării* confundă spiritul cu mahalaua, și punga ei cu visteria altora. Cu aceeaș inconștiență cu care niște oameni, potriviți într-altă profesie și săraci de chemare, au scos o revistă literară, alimentează și apariția ei regulată.

După multe acte și gesturi care au compromis cu totul revista domnului C. Banu și au făcut progresiv pe colaboratorii ei să se abție și să împărtășească vederile noastre, exprimate la apariție, numărul din urmă al *Flacării* e consacrat unei certe de cumetre. Gospodăria iritată a unui literat fertil pe vremuri și azi retras din literatură, mînia

casnică a unei soții care s-a certat cu dumnealui, ocupă o întreagă pagină a revistei — publicație pentru sporirea gustului literar și educația bunului-simț în tineret. E o ceartă începută pe măidan și care se continuă la spălătorie.

Să debităm și numele ilustrilor împricinați. Domnul Anghel și soția s-au simțit vexați de o dare de seamă, din *Viața românească*, datorită foarte simpaticei și inteligentei persoane ce-i doamna Izabela Sadoveanu, asupra unui volum de proză de doamna Anghel. Căci scrie și doamna Anghel, și prin urmare nu tolerează să intre în literatura lumii altfel decît ca o persoană genială. În gospodăria domniei-sale geniul e atît de răspîndit încît cu el se joacă și pisica. Dacă cineva exprimă cît de slabe îndoieli, soții se supără ca și cum le-ar fi furat vecinii un curcan și le-ar fi prăjit bucătăreasa peștele prea tare. Conița leșină, conașul leșină. Cînd în afaceri atît de personale ca literatura se amestecă și o femeie ca doamna Sadoveanu, atunci răul e catastrofal.

În alte familii se cheamă doctorul sau bărbierul. Cîteva picături de eter, o fricțiune, gonesc furtuna casnică, instantaneu.

Familiile acestea păcătuiesc prin vulgaritate. La literați, vindecarea se face altfel. Bărbatul — sau dacă nu sînt destul de respectuos, domnul — ia condeiul ruginit și compune o înjurătură care apără soția ultragiată, și o trimite la tipar. Pentru asemenea servicii apare și o foaie, *Flacăra*, în București. E cazul marelui stilist Dimitrie Anghel.

Lucrul nu e de ajuns. Scrisoarea e însoțită de un desen, însărcinat să reprezinte caricatural pe doamna Izabela Sadoveanu și să arate publicului că această doamnă care și-a permis să puie în cumpănă geniul doamnei Anghel cu simțul domniei-sale critic, este o femeie urîtă. . . Ceea ce, la marginea orașului, unde încă n-a pătruns arta

domnului Banu, se demonstrează prin ridicarea fustei şi o uşoară bătaie semnificativă.

Nouă nu ne vine să credem că lucrul ar fi cu putinţă nici după ce l-am savurat. Ce-i literatura? o prelungire a bucătăriei conjugale? Şi ce-i o revistă literară? o fereastră a cabinetelor particulare? Şi care-i rolul, la urma urmei, al domnului Banu în literatură? Un rol de căcănar.

Doamna Izabela Sadoveanu găseşte motive, în bîlbîielile domnului Anghel, să fie satisfăcută şi să lase pe poet să-şi curețe dinţii.

UN DOMN CARE MĂ DOREŞTE

Un oarecare domn Petre Lăcusteanu, de meserie tipograf, acuzat pentru nu mai ţiu minte a cîta oară de exerciţiul unei voluptăţi speciale, de care eu unul nu-l cred nici mai capabil nici mai nedestoinic decît în profesia lui mărturisită, găseşte cu cale, în urma unui articol scris de către un coleg al meu de redacţie şi în niciun caz de mine, să-mi pomenească numele cu o încîntătoare stupiditate şi uşurinţă în *Viitorul*.

Îmi aduc aminte de acest domn din trei împrejurări sau patru, şi nu cred să mă înşel crezîndu-l acelaş.

L-am găsit odată gravitînd ca un personaj comic şi slugarnic în jurul domnului C. Banu, care mă rugase să colaborez la o revistă pe cale de apariţie, anume *Flacăra* — şi l-am dispreţuit.

L-am regăsit la Societatea Scriitorilor Români, vociferînd în urma unui articol al meu în care îi acordam, întrucît numitul scria, şi ca o calitate superioară a intelectualităţii sale, titlul de bărbier — şi mi-a inspirat destulă milă.

Într-o afacere zisă de onoare, ca martor, dimpreună cu domnul Toma Dragu, al prietenului meu domnul N. D. Cocea, provocat la duel de acest bărbier doritor să se ilustreze alături de un « adversar » de calitatea lui, l-am reîntîlnit ca victimă sensibilă a unei satire asupra homosexualităţii, şi l-am compătimit.

De atunci încoace numitul tipograf și-a dat toate ostenelile ca să-și lege numele, neîndestulător de strălucitor alături de-al domnului Banu și pe firma casei *Flacăra*, dacă nu de numele meu, pe care am știut să mi-l întemeiez singur și pe care voi ști să-l reprezint, să-l păstrez, și să-l întind și să-l apăr fără concursul și pomana literară și editorială a nimăruia, cel puțin de mila mea și de disprețul meu pentru el. Acest ideal și l-a urmărit domnul Petre Lăcusteanu prin *Viitorul*, și pentru că ziarul n-avea destul răsunet, nefericitul amic al domnului C. Banu a scos și o revistă decedată, *Semnalul*, care, neputînd să ne aibă de colaboratori, a socotit că va dura și se va vinde, cel puțin ocupîndu-se, într-o proză sărmană și meschină, de persoana prietenilor mei și în special de mine.

Caritatea omenească mă dispune azi să-i realizez visul doi ani de zile urmărit, și să fixez în sfîrșit cu condeiul meu numele domnului Petre Lăcusteanu în cadrul sentimentelor mele și subt iscălitura mea.

AFACEREA NERVA HODOȘ — I. BIANU

O contradicție ciudată există la noi și o disproporție între instituții și oamenii care le reprezintă, și pecînd locurile de căpetenie sînt ocupate de nulități și mediocri, inteligența, capacitatea, talentul, se văd constrînse să ilustreze, subt direcția cîte unui ins de paie, orgolios și terorist, funcțiile subalterne.

E cazul Nerva Hodoș — Bianu, și cazul Academia Română — Bianu.

De domnul Ion Bianu ne-am mai ocupat în niște pagini privitoare la Biblioteca Academiei și la suprimarea de către acest neputincios, pus la direcția ei, a dreptului cultural și public de a citi. Decînd e domnul Bianu bibliotecar al Academiei, de foarte multă și prea multă vreme, Biblioteca întemeiată pe instruirea și cultivarea publicului nu mai joacă măcar un rol mort, de muzeu. Cărțile stau necercetate în depozitele Academiei, și domnul Bianu e de fapt directorul cariilor și al șoarecilor ce le distrug. Înconjurat de un funcționarism terorizat, a căruia muncă, și personală, e furată, bibliotecarul, ființă spălăcită, searbădă și veninoasă, visează cum ar putea să suprime cît mai multe drepturi, jignit, fără îndoială, că mai poate fi tolerată în Academie intrarea profesorilor și membrilor ei.

Se știe cum s-a purtat domnul Bianu cu trupul lui Ilarie Chendi, după ce i-a scîrbit sufletul cîțiva ani de zile. Pentru că regretatul literat nu găsise cu

cale să-și cedeze manuscrisele și dreptul de autor domnului Bianu, avid de talentul și capacitățile altuia; pentru că, fără îndoială, i-a revoltat adeseori personalitatea țîfnoasă, mediocră și acaparatoare, la moartea lui, domnul Bianu a avut conduita pe care am relatat-o.

Se știu destule de domnul Bianu.

Pentru un moment, să vorbim despre demisia domnului Hodoș, ca fiind de actualitate și în legătură cu evenimentul mobilizării.

E de prisos să prezintăm pe domnul Nerva Hodoș cititorilor noștri, care cunosc erudiția și foloasele aduse de domnia-sa culturii românești printr-o muncă fără preget și supusă unei inteligențe metodice și unui discernămînt înfrumusețat de un gust ales.

Domnul Nerva Hodoș ocupa funcția de subtbibliotecar, și activităților sale de douăzeci și cinci de ani înlăuntrul Academiei, i se datorește în mare parte ordinea și autoritatea bibliofilistică a bibliotecii celei mai mari din țară.

Cînd s-a decretat mobilizarea, locotenentul de rezervă Nerva Hodoș fu chemat în rîndurile armatei. Mobilizarea fiind un act suprem al Statului, s-ar părea că un funcționar de Stat n-are decît să treacă direct și fără formalități din slujba lui în slujba armatei — și așa s-a și procedat, de altfel, la toate autoritățile, — fără suspendarea salariului funcționarului mobilizat.

Domnul Nerva Hodoș ceru printr-o petiție, Academiei, un congediu de două luni și salariul înnainte pe aceste două luni. Domnia-sa nu cerea o grație specială, dar, pur și simplu, o repetare, în conformitate cu un obicei vechi în Academie, de a se acorda funcționarilor, odată cu congediile anuale, de două luni de vară, și lefurile lor.

Domnului Hodoș nu i-a fost aprobat congediul anual, pe două luni. S-a judecat, desigur, că un

funcționar care se duce să se plimbe două luni, merită mai mult să-și impuie drepturile decît unul care se duce să-și facă datoria pentru țară.

Subtbibliotecarul avu motiv să fie surprins de această măsură, cu atît mai mult cu cît drepturile sale de funcționar vechi și zelos, erau împuternicite să fie luate respectuos în seamă, cum e activitatea sa culturală. Domnul Nerva Hodoș contribuise, într-adevăr, la colecția Hurmuzaki și e autorul, singurul autor, al acestei bibliografii românești care a fost primită în străinătate ca o lucrare de valoare, și pe coperta căreia domnul Bianu și-a pus, în chip de două ori abuziv, numele, și ca autor și ca autor principal, fără nicio sfială, violînd astfel buna-creștere și delicatețea excesivă a domnului Nerva Hodoș.

Față de refuzul cu care i-a fost întîmpinată petiția și văzînd manevra ascunsă a domnului Bianu, domnul Hodoș își dete demisia.

Evident că demisia i-a fost primită, însă crezînd că se tempereaza această primire prin revenirea asupra unei hotărîri luate și prin acceptarea unei cereri, pe care o refuzase, Academia oferi acum domnului Hodoș leafa pe două luni!. . . Curioasă logică și demnă de o Academie! Refuzi unui funcționar salariul cît timp te slujește, și-i oferi o leafă pe două luni cu începere de la data plecării lui. . .

Față de această mentalitate, domnul Hodoș nu putu decît să rîdă, și răspunse Academiei printr-o scrisoare de o ironie nemiloasă. Domnia-sa refuză salariul propus, și din leafa ce o primise pe luna iunie, înnapoie Academiei prețul zilelor nelucrate în biurourile ei, din ziua mobilizării încoace. În acelaș timp primi să continue însărcinarea de contribuitor cu documente la colecția Hurmuzaki, însărcinare de care, ciudat, adresa de primire a demisiei nu ținea socoteală! Zicem ciudat; dar

nu-i defel ciudat; domnul Bianu se temea ca domnul Hodoş să nu dea la lumină anume lucru, şi, scăpîndu-se pe de o parte de un funcţionar care prin prezenţa lui în Academie anula personalitatea vulgară şi mărginită a bibliotecarului, trebuia pe de alta să-l reţie legat de Academie şi faţă de bibliotecar, în dependinţele dărăpănate ale recunoştinţei.

De ce s-a temut însă domnul Bianu n-a scăpat. Într-un stil foarte indirect, domnul Hodoş demască pe acest om fără figură. O singură frază, aceea prin care mulţumeşte Academiei că îl însărcinează şi la despărţire cu documentarea colecţiei Hurmuzaki a fost de ajuns. Căci în acelaş timp domnia-sa cere Academiei autorizarea să urmeze publicarea bibliografiei române, pentru bunul motiv că e lucrarea domniei-sale proprie, însă cu condiţia ca numele domnului Bianu să nu mai figureze pe copertă, ca mai înnainte şi înnainte de iscălitura adevăratului şi singurului autor.

Cînd vom spune că pe celelalte volume din bibliografie, ale domnului Nerva Hodoş, şi-a pus numele şi domnul Bianu, ca autor principal, şi că aceste volume de domnul Nerva Hodoş au slujit domnului Bianu ca singurul titlu pe baza căruia domnul Bianu a fost numit profesor universitar, se va înţelege atît valoarea şi onestitatea profesorului, cît şi lovitura primită din partea domnului Hodoş.

Scrisoarea prin care domnul Hodoş răspunde la acceptarea demisiei sale, a apărut şi în ziarul *Seara*.

Am dori să ştim ce părere au membrii Academiei Române, acei membri care n-au luat parte la trimiterea adresei primite de domnul Nerva Hodoş, asupra ei. În ce priveşte pe domnul Bianu, e clar că domnia-sa nu-şi mai poate păstra o situaţie pe care n-o merită şi care revine de drept domnului Nerva Hodoş.

VLAICU

Căderea lui Vlaicu din văzduh a dat presei de lucru. Ziarele şi revistele, cîte se mai pomenesc, şi-au trezit muzele şi au pus pe redactorii lirici să cînte. Cu sinceritatea comică a cîinilor entuziaşti, ei au extras dintr-o beregată tristă, tonurile cele mai fantastice. Condeiele de la gazetă au jucat în tragic şi înflăcărare. Necunoscînd nicio tărie, ele n-au mai dat de margini.

O revistă săptămînală, care aliază estetica biletelor de plăcintă cu gustul artistic isprăvit istoriceşte acum douăzeci de ani, reeditează nimbul, capul şi arìpile, şi coperta numărului ei din urmă reprezintă o figură fotografică înnecată de raze. Dedesubt se citeşte: « Stăpînitorul munţilor ». Vlaicu e vùltur cu capul mare. În interiorul revistei, cele mai plate şi insipide declamaţii, o literatură cum se făcea pe vremea cînd Marion era cel mai mare humorist, şi Jiquidi cel mai genial desinator.

Lapoviţa literară a celor din urmă doi ani se datoreşte în parte revistei domnului Banu şi discipolilor săi, care au scos, prin ieftinătatea hîrtiei tipărite, prostul-gust la modă şi au încurajat şi pe cei mai timizi gazetari să se încumete să scrie. Dar asemenea constatări trebuiesc să fie de resortul domnului director Mihail Dragomirescu, preşedintele unei Societăţi a Scriitorilor Români şi specialist critic.

Observația noastră e mai cu seamă alta, că lauda e un gen pe care publiciștii noștri nu știu săʼl mînuiască, putința lor deʼa scrie un elogiu e proporțională cu lipsa lor de merit, și cu cît îi îngrașe lauda, cu atît sînt mai în nestare deʼa o distribui.

Mîna lor pornește să așeze laur, și frunțile rămîn încununate cu pătrunjel. Oftatul lor purcede din rărunchi, și se rezolvă pe nas. Extazul la ei este jucat ca un guturai. Lacrimile lor sînt de cocă. Melancolia lor aduce cu indigestia porcească. Vor să admire și nu știu cum să înceapă. Iubesc și parcă se scarpină. Scriu și sʼar zice căʼși caută păduchii.

Cînd ai citit o laudă îți trece gustul de celebritate. Iată cine te va cîntări și cine va răgi pe mormîntul tău. Vezi dinainte soiul de jale și soiul de regret, șiʼi cu neputință să nu iei din vreme, cît ești încă viu, toate măsurile ca să nuʼi vie cuiva strechea laudelor atunci cînd nuʼi mai poți răspunde nici cu pana nici cu piciorul.

Și cum pot să laude, tot așa pot mîzgălicii noștri să și conteste. De cîte ori în locul unui elogiu careʼți aruncă sîngele în obraz șiʼți înmoaie zgîrciul picioarelor, nu dorești, ca o binefacere, o înjurătură oțărîtă. Nʼare nici pe aceea cine țiʼo da. Polemicei îi lipsește măduva și nervul. Mediocritatea din elogii se reproduce în tăgăduire și atac. Ca niște baionete de cositor, vîrful armelor se îndoaie. Lovitura e mălăiață și nʼare punct. Dinții care mușcă sînt de bumbac, săgețile de săpun, arcurile de seu. Și de te brodești în mijlocul unei cete de adversari, te vezi silit să renunți la bătaie. Ceea ceʼi amuzant este că dintre proștii acestei categorii, a luptătorilor, unii cred în realitate că rănesc, că distrug. Ești trist cînd te vezi lăudat, și trist cînd cineva te înjură. Rostiți, dacă vă dă

mîna, despre Vlaicu: « Stăpînitorul munților » și disperați că un elogiu trebuie să fie cu atîta energie idiot.

Lapoviță literară. De bună seamă.

Tuturor acestor zgîrieʼbrînză le lipsește talentul, nenorocitul talent. Și la urma urmei, de ce iʼam face răspunzători? Întrucît poate fi vinovat melcul că e moale, și limbricul că este palid?

Scriți, băieți, că deʼaceea se fabrică cerneală.

LIBERTATEA PRESEI

Ziarul *L'Indépendance roumaine*, menit să ducă peste graniță o parte din gîndirea politică ro-mânească are, în numărul lui de joi, un prim articol, care pentru gîndire este o nemăsurată rușine.

Articolul poartă drept titlu, bunul, cu greu dobîndit, împotriva căruia se răzvrătește, *Libertatea presei.*

E-o răzvrătire, de altfel, în stilul dulce. Orice interese ar putea servi și la orice abdicare ar fi consimțit, un ziarist care scrie în limba franceză a venit în presă în stăruitor contact cu geniul slobod al culturii franceze, și nu se simte în stare să argumenteze pentru retrogradare, fără forme și preludiu.

« Libertatea presei » e arătată ca o necesitate, și apoi, după introducerea de tranziție, uzul ei ca un abuz. « Cine n-a fost în ultimii ani izbit — spune confratele nostru, într-o franțuzească de care ne-am fi bucurat să fie mai corectă — de înmulțirea din ce în ce mai mare a unui fel de ziare care cultivă un limbaj grosolan, care dau vieții noastre publice un caracter de sălbătecie respingătoare, în căutarea neîncetată a sensațiilor bolnăvicioase, și făcîndu-și din ponegrire și calomnie o meserie? Unele ziare caută în tainele alcovei, altele pornesc împotriva marilor Societăți de comerț în vederea șantajului, altele înveninează conștiințele și le pervertesc cu minciunile lor.

Ocrotiți de articolul 24 din Constituție, publiciștii de soiul acesta nu pot contribui să mențiea intactă în opinia publică înnalta însemnare a libertății de presă. »

S-ar spune, după cele ce preced, că se tipăresc în București cîteva sute de ziare, cel puțin. Vreo cincizeci de ziare se îndeletnicesc cu șantajul; vreo optzeci de alte ziare practică otrăvirea opiniei publice; o sută de ziare calomniază etc.

Că s-au înmulțit ziarele este adevărat. Proporțional cu răspîndirea abecedarului, se răspîndește și ziarul și crește. Acest lucru ni se pare că se cheamă progres. Că o presă de critică a apărut, care nu exista pe vremuri, este iarăș adevărat. Ea e în legătură cu răscoalele din 1907, incontestabil. Răscoala brațelor nu s-a stins în două săptămîni cu pușca și tunul, în zadar, iar curentul revoluționar, început în gloatele țărănești, s-a continuat în tăcere prin sufletul fiecăruia din noi. Sîngele vărsat pe țară, fierbinte, s-a retras cu încetul spre mașinile de tipar, și fiece literă strivită pe hîrtie este o picătură din sîngele acela. Dacă o parte din el este lins de cîini, ce importă, și dacă cealaltă a ajuns veninoasă, cine este vinovat? Condeiul? Toată lumea cîrmuitoare din această țară s-a zorit să spele pămîntul pe care fusese ucis poporul, căci trebuiau bucatele noi semănate. Sforțările tuturora s-au unit laolaltă pentru ca răscoalele să nu fie urmate de nicio compensare. E prea mult gol după 1907, prea multă nepăsare, prea multă uitare. Violența presei însoțește orientalismul și destrăbălarea oficială, chiar inconștient. Și 1907 n-a fost o întîmplare, a fost un eveniment uriaș; tot ce se face trebuie să poarte clocotul lui, și totul de-aci înnainte ține de această dată. Vederile *Independenței* sînt ca diagnosticul unui doctor prost, care caută și cercetează simplele efecte ale unui rău formidabil.

Un lucru e adevărat şi îngrijorător. În presa românească forţele de azi nu mai sînt de partea guvernelor. Polemicile ce se duc dovedesc sistematic că presa partidelor politice e foarte slabă. Cînd ziarele burgheze au nevoie de talent, ele se duc să-l ceară ziarelor de critică. Faptul că toţi gazetarii buni sînt dincoace de baricadă şi că publicul îi susţine cu hotărîre, nu stîrneşte în spiritul *Independenţei,* care restrînge chestiunea la o meschină necesitate de calomnie, judecăţi mai mari şi mai cuprinzătoare? E straniu. Clasa suprapusă pare menită să moară prin mizerie intelectuală. Să admitem că atmosfera este bolnavă; dar ţara întreagă este bolnavă, o vînă principală a poporului a putrezit. În nicio ţară nu se simte că viaţa e mai falsă, că apropierile sînt mai silite. Necinste, amoralitate, minciună, superficialism, beţie de aur, absenţă de familie, de prietenie — pe care om drept şi luminat îl lasă conştiinţa să nu rostească acest sinistru adevăr? Ce-i viaţa în sate, de nu o robie? Ce-i viaţa în oraşe, decît o spurcăciune? Nu ştie *Independenţa* acest lucru, de nu cere presei altceva decît laşitate? Alcovul? Alcovul e familia; dacă alcovul este pîngărit, familia e pîngărită. Morala, în care ziarul liberal poate crede, e perdeaua patului nupţial.

Vom fi de acord cu *Independenţa* într-un punct la care, în discuţia ei superficială, nici nu s-a gîndit. Forma literară dorită, nu întodeauna specială criticii ce se face. Dar ea atîrnă de talent, şi nu de restrîngerea libertăţii de-a scrie.

Libertatea presei nu va putea fi restrînsă. Cîtă vreme vor fi oameni la noi cu dor de ţară, aceasta nu se va face, în acest întuneric nu ne vom întoarce, refuzăm a crede şi nu primim insulta că România poate trece printr-o criză de astfel de întuneric.

Dacă, prin imposibil, lucrul se va realiza, violenţa va creşte, iar sămînţa ziariştilor urmăriţi se va înmulţi. Nimeni nu iese din rîndurile docile şi fericite ale burgheziei ca să o înfrunte din plăcere; dar silit de o convingere, de o pasiune, de un temperament logic; şi cei care se luptă cu dînsa ştiu să meargă la puşcărie şi la eşafod — înfiinţeze-se pentru ziarişti şi scriitori — cu indiferenţă. Socoteala adversarilor critici e greşită, şi s-ar părea că jocul fatalităţii singur îi împinge să ia măsurile care vor ajuta să fie stîrpiţi mai degrabă. Guvernanţii ar trebui să se simtă mulţumiţi că au presa pe care o merită. Violenţa presei slujeşte la descărcarea unui fulger gata oricînd să izbucnească altfel.

Nu înţelegem însă, chiar în presa cea mai înjosită, să fie nevoie de restricţii. Enormul inconvenient al unei reacţiuni este că nu ştii pînă unde şi cum să mergi. Cu cel mai precis limbaj şi cu cea mai suplă inteligenţă nu se poate stabili un criteriu de restricţii; interpretarea, care-i o lipsă de metodă, va mări confuzia în întunericul căreia se zbate germenul mobil şi mărunt al Justiţiei.

De o presă mincinoasă de ce să se teamă cineva, şi cum? Ce om drept poate fi atins de calomnie? Ce acţiune bună poate fi jignită de o falsificare? Piatra, de unghie nu poate să fie zgîriată. Dacă presa are libertatea calomniei, nimănuia nu i se ia dreptul apărării, şi cine este drept, şi acela care n-are să fie persecutat de o conştiinţă complice, în secret, cu adeversarii, dispune, în apărare, de o putere zdrobitoare. Eşti slab însă, eşti mic şi fricos atunci cînd ai conştiinţa că atacul ce-l primeşti, fie cît de exagerat, este just. Restrîngerea libertăţii de a fi demascat şi urmărit cu piatra dreptăţii, e-o tristă garanţie.

Instituţii comerciale au fost crunt atacate, spune *Independenţa,* în vederea şantajului. Să presu-

punem că lovind în întreprinderi care primejduiesc avutul și moralitatea socială și pregătesc noi robii și noi pricini de nedreptate și de apăsare, să presupunem că șantajul a fost urmărit. Un fapt e sigur, că aceste instituții nu s-au apărat, că ele au preferat unei explicări publice, la lumina zilei, mult mai simplă, cursa și manevrele complicate, care, chiar de izbutesc, lasă incertitudinea în spirit și bănuiala justificată că cel atacat a avut interes să procedeze numai așa. E mai greu, evident, să demonstreze și să simtă un particular nevoia de a demonstra că îi miros urechile cînd un pamflet afirmă că-i put. Dar cînd o Bancă este acuzată de hoție, ea își publică actele și registrele din care reiese onestitatea ei. Atunci calomniatorul merită să fie tîrît de guler și pedepsit cu ultima rigoare. O instituție nu poate în niciun caz să se refugieze, de pildă, ca un particular, în dispreț. Ea datorește opiniei publice un răspuns, documentat și imediat.

Presa fiind liberă, nu este scris nicăieri că apărarea trebuie eliminată, ca să împărtășească atentatul și calomnia; din jocul și din forța acestor două contrarii se alcătuiesc noțiunile și se stabilește dreptul la viață.

Articolul *La liberté de la presse* suferă de altfel de multă insuficiență intelectuală și trădează nu sentimentul dreptății și civismului, dar al nesiguranței. Inspiratorii acestei teze de a se suprima libertatea presei, au motivele lor să se teamă de această libertate, e vădit. Într-altfel, ei aveau datoria să înțeleagă întîi de toate că tocmai această voie de-a cenzura totul este libertatea presei; nu sînt două libertăți de presă și nu există libertate cu număr, mai mare sau mai mic, libertate de piele sau de gumilastic, libertate galbenă sau verde.

Defectele acestei libertăți n-au nevoie de legi și de articole noi. Ele dispar sau se transformă automatic.

MORALITATE LITERARĂ

Se presupune că un om literat e un om corect, întreg, de sine stătător: un om cu demnitatea dusă la perfecție, un idealist, o conștiință limpede, un braț de apărare pentru toți nedreptățiții. Noi nu vedem că s-ar putea căuta o definiție a scriitorului decît în sensul acestor noțiuni.

Pe lîngă predispozițiile cu care trebuie să se nască un scriitor, pe lîngă această noblețe lăuntrică a spiritului, recunoscut « sfînt » de creștinătate, scriitorul își însușește cultura geniului omenesc. Perfecția inconștientă se lămurește în raza unei perfecții conștiente, individul crește, verbul lui este viu, sufletul lui, complex și infinitiform, se simte solidar cu tot ce este și pare a fi, în acest univers, străjuit de ceruri, așternut cu lumină și ape.

Desigur că răspîndirea cititului, al căruia efect normal ar trebui să fie tocmai ridicarea către perfecție morală, a stricat tipul profetic al artistului: dar nu se strică nimic fără să aibă o sămînță putredă interioară, și singură mediocritatea este conruptibilă, dacă se mai poate. Din nefericire, mediocritatea e dominantă în toate breslele și în literatură. La noi, dominația mediocrității cunoaște o exagerare deosebită.

Moralitatea mediocrității literare și artistice n-are nimic comun cu moralitatea scriitorului, așa cum îl voiește cultura. Scriitorul acestei trepte, meschin, pătimaș, rău și murdar, n-are, în viața lui, nici secretă nici publică, nicio demnitate, niciun act în care s-ar străvedea o frumusețe

sau tradiția cea mare a sufletului și artei. Nimic nu arată că pe lîngă urechile lui a lunecat fîlfîitul àripilor marelui necunoscut. Ca un cîine, sau ca un vierme, ce duce o viață de suprafețe, de un singur plan, în care mișcările lui vin desinate plat. Sînt oameni care se convertesc la auzul grav al unui sunet de clopot în adîncimea nopții de Paști, și uneori trecerea pe la fereastra luminată a valurilor de vînt, hotărăsc vocația unui poet.

Mediocrii n-au nimic din toată această sensibilitate dumnezeiască, dar au în schimb o atracție pentru tot ce-i josnic și josnic prost.

Conducătorii revistei *Flacăra* sînt niște oameni care adaogă la titlul de scriitor pe acela, deopotrivă de frumos, de dascăl. Conducătorii acestei reviste săptămînale viețuiesc cu nara la suprafața unei perpetue mocirle.

Nu ne putem ascunde impresia nesfîrșit de mizerabilă pe care ne-o face un fapt fără importanță, dar caracteristic. Domnul Banu și revista domniei-sale s-au fălit pînă astăzi cu colaborarea unui scriitor de versuri care iscălește Radu Cosmin. După ce s-a bătut în piept pentru colaboratorii săi atunci cînd noi reproșam domnului Banu că a înființat o revistă mediocră, astăzi, acelaș profesor care își făcea un crez literar din domnul Cosmin și colegii săi, nu mai știe cum să se lepede de acest colaborator, și *Flacăra* editează cele mai lipsite de gust insulte pentru el. Cititorii care s-au deprins cu oarecare stil și inteligență în polemică, n-au decît să deschidă numărul din urmă al revistei domnului Banu.

Firește că toată această moralitate stăpînitoare în literile românești, poartă cu ea și pedeapsa: nulitatea expresivă și fundamentală. Dar în calitate de cronicar al moralității noastre publice trebuia să luăm, pentru pasivul profesorului Banu, o notă mai mult.

SOCIETATEA SCRIITORILOR

Încă un an a trecut peste cadavrul tînăr al acestei Societăți. Tot ce s-a putut obține de la un organism aproape mort, a fost, în ultimele patru anotimpuri, o ușoară înviorare, care la urma urmei pare întrucîtva un rezultat.

De fapt, Societatea n-a prea existat mai mult de cîteva zile din douăsprezece luni. Singur prezidentul, domnul Mihalache Dragomirescu, care a făcut de colaboratorii săi, oridecîteori a fost nevoie, abstracția cea mai desăvîrșită, a întrupat un an de zile și Societate și comitet, fără ca, desigur, să înlocuiască zelul, lesne uzat, și bunăvoința membrilor. Prezidentul nu poate fi acuzat că nu și-a dat toate ostenelile ca să le împingă indiferența la exces. Astăzi, cînd un nou comitet este ales, domnul Dragomirescu poate avea satisfacția că numele său n-a fost o singură dată rostit cu elogii, măcar administrative, — celelalte ar privi meritele sale intelectuale, — și că vilegiatura sa hibernală a venit la timp.

Prezidentul noului comitet, domnul G. Diamandy, ales cu unanimitate de voturi, este simpatic și celor mai ursuzi. Scriitorii și cuviința așteaptă de la domnia-sa, care nu-i un profesor universitar scolastic, orgolios și un om fără orizont, nici un rob papugiu al politicianismului, dar un spirit, o inteligență și am putea zice un libertar în ce privește arta, cîteva eforturi, capabile să transforme Societatea într-o confrerie profesională, respectată și avută.

Domnul Dragomirescu, capacitate groasă de lucruri mărunte și futile, n-a putut vedea ce-i lipsește Societății, nici concepe un plan sobru și realizabil.

Pecît e de voluminos în expunerea legilor după care s-ar fi construind un discurs indigest sau s-ar croi o poezie proastă, pe-atît e de puțină cerebralitatea profesorului de estetică, de cîte ori trebuie ceva realizat înnafară de lista lucrurilor învățate: be... be... be!

Societatea Scriitorilor trebuie, firește, să fie o putere practică pentru ocrotirea tuturor ce-și mîzgălesc degetele cu cerneală; dar ea n-are să uite că prin definiție este o companie de artiști, și activitatea ei va deveni utilă tuturor felurilor de artiști, și în special pictorilor, care se complectează cu scriitorii. Nu e nevoie numaidecît ca statutul să o prevadă, cum credea domnul Dragomirescu, pentru ca Societatea să se lipsească de o întreagă acțiune cu tendințe artistice, pentru educația publicului, cît mai intensă. Expoziții de pictură și sculptură, serate muzicale, ilustrații, afișe desinate, decorații etc., care s-ar și solda în cassa Societății bănește.

Primul lucru pe care va avea să-l facă domnul G. Diamandy, va fi să recheme în Societate pe membrii cei vechi, demisionați de cele mai multe ori din pricina impotenței acestei Societăți sau a susceptibilităților de mic egoism. Toți scriitorii de limbă românească trebuie să facă parte din Societatea Scriitorilor Români, — și alături de cei cu vîrstă literară, să fie căutați și chemați și cei mai tineri, care s-au distins în ultimul an.

MARCHIZUL DE BÎRLAD

Bîrladul își descoperă strămoșii. Poetul Ronsard n-a fost altceva decît un banal marchiz de Bîrlad, cetate ilustră și abundentă, pe vremuri, în nobilime cuirasată. Gluma lui Alecsandri a prins. « Ține spada mea în dar, brav marchize de Ronsard », cîntase poetul Mirceștilor. A prins și a luat chiar o importanță științifică.

Numai că zevzecul de Alecsandri face o neiertată greșeală cînd, mulțumit să traducă *ronce* cu *mărăcine*, scoate pe Ronsard din « Banul tînăr Mărăcine ». Alecsandri nu știa să se documenteze. Ba ceva și mai grav pentru cultura istorică a poetului Vasile, este că-l aduce pe Ronsard din Oltenia.

Cu puțină judecată, oricine poate afla nu numai că Ronsard nu era oltean, dar că marele poet francez a fost din Bîrlad.

Ajunge pentru vîrtoasa stabilire a ăstui prețios adevăr, care în sfîrșit a fost cu strălucire dat la lumină, să examinăm ortografia. Înțelegem ca marchizul să fi purces către Franța din Slatina într-un singur caz, dacă numele lui s-ar fi scris cu *c*, ca *ronce*, și dacă în loc de-a fi Ronsard, cum este, ar fi fost Roncard. Venind de la *ronce*, numele marchizului ar fi venit de la Mărăcine, iar Banul Mărăcine venea, incontestabil, dintr-o localitate care va fi fost situată undeva pe pămîntul Olteniei, sau pe rîul Olt — și ne declarăm satisfăcuți.

Dar ce te faci cînd Ronsard se scrie cu *s*? Nu-i o indicație pentru ca omul de știință să se îndoiască? Ba da, ba da! Și ce înseamnează asta? Răspunsul e simplu, și a pune chestiunea este a și o rezolva. E clar că marchizul de Ronsard vine de la Bîrlad. Că de unde să vie din altă parte dacă nu de la Bîrlad? Din Tombuctù? Nu vedeți că-i caraghios?

Domnul Al. I. Dumitrescu a dovedit acest lucru pînă la evidență, într-o conferință duminicală la Ateneul Român, sprijinit pe cele mai demonstrative documente. . . boeme.

De altfel, chiar dacă aceste importante documente ar fi lipsit, demonstrația pînă la evidență tot o făceau trei pești. Se știe că blazonul marchizului poet purta trei pești în zugrăveală. De asemenea se știe că aceste vietăți lipsite de păr și de picioare, și umblînd numai prin apă, sînt originare, ca și marchizul, din județul Bîrlad.

Domnul Al. I. Dumitrescu și-a creat în felul acesta un titlu de glorie. Cine face insinuarea că știința istoriei nu slujește la nimic, trebuie să fie un măgar.

E de prisos să adăogăm că savantul conferențiar a vorbit cu cea mai aleasă seriozitate.

BUNUL-SIMȚ

Am avut numeroase prilejuri de a ne ocupa de calitatea literară și sufletească a revistei *Flacăra*, așa numită într-un acces de imitație furibundă și sterilă. Mediocritatea ei vulgară nu ne-a lăsat, ca atîtea alte aspecte literare ale aceleiaș mediocrități, indiferenți, pentru că scoasă subt direcția unui profesor cu veleități culturale și chiar cu perspective de ministru școlar, pretențioasă cu mult peste puterile mici ale meșterilor ei, și aproape oficială, sprijinită de un capital important și pe lipsa de vedere a unui număr de acționari în mare parte incompetenți și distrați aiurea, făgăduia, în complicitate cu confuzia intens speculată ce se face între director și partidul său politic, să apară ani îndelungați și să ucidă gustul public pentru literatură și artă, cu desăvîrșire.

Mulțumită exceselor ei de frenetică mediocritate și faptului că n-au lipsit din presă criticile și observațiile de natură să facă circumspecți pe iubitorii de literatură bună și onestă, pericolul a dispărut, și publicațiile românești capabile de oareșcare idealism și de o tendință de artă curată, mai pot să afle creditul trebuincios progresului cultural.

Astăzi *Flacăra* nu mai prezintă o asemenea amenințare și s-a situat, de altfel, și de la sineș, prin desele insuccese și decepții ale redacției, care după ce rîvnise departe și-a pierdut și capaci-

tatea dorințelor exprimate fără talent și cu ifos, în rîndul foilor rezervate periferiei. Revista era citită în centru pecînd în centru se cînta:

C'est la danse brune
Des chevaliers de la lune

și, astăzi, ca flașneta, revista a trecut cu cîntecul la mahala. Așa că *Flacăra* nu mai poate reține un crîmpei din atenția disprețuitoare a cronicarului literar, decît în mod extern literaturii, printr-o atitudine afară din cale de ridiculă, printr-o gafă deosebită, printr-un formidabil act de stupiditate.

În ultimul ei număr, faimoasa revistă a domnului C. Banu dă vestea senzațională că domnul Victor Eftimiu și principesa Maria colaborează la o piesă de teatru. Domnul Eftimiu începe să facă parte din familia regală: portretul domniei-sale se prelinge lîngă al principesei, într-un chenar de intimitate.

Domnul Eftimiu, care poartă, indiferent, joben violet, mînuși albastre, jiletcă galbenă, cu o fericită eleganță de duce, este, evident, încîntat. Excelentul său bun-simț adoră reclama în toate formele, și de la colaborarea cu Cehov poate trece la o colaborare cu prințesa Maria, și nici n-ar avea motiv să se oprească aci. Excelentul său bun-simț n-a protestat și nu s-a simțit respectuos jignit de toba ce o bate domnul Banu în spinarea-i princiară. Într-o zi acest blînd intelectual va anunța cititorilor revistei, că una din principese a cerut mîna domnului Eftimiu, sau măcar a domnului Lovinescu.

E în ordinea lucrurilor ca unui literat croit sufletește ca aceste două tinereți, buna-creștere să-i convie.

Dar ce să zicem de acest domn Banu, despre care s-a spus mai tot ce era de spus!

Ce să credem de cumpătul moral al unui om politic ministeriabil și lingău, totuș, a tot ce este putere de Stat, care concepe respectul și cuviința astfel cum o face!

Iată de ce noi n-am considerat niciodată, drept vorbind, revista *Flacăra* cu oamenii ei, din punct de vedere literar, și am vorbit de dînsa ca de o chestie mai mult de morală.

ACADEMIA

Împărțindu-se în Academie premiul de patru mii de lei destinat literaturii, domnul dr. Istrati, prezidentul nemuritorilor pe gratis, s-a plîns într-un discurs că scriitorii nu-și trimit operele la Academie.

Trebuie să credem, oare, că domnul Istrati vroia să scuze, printr-un apel de prietenie la toți scriitorii, preferințele juriului din ăst an și să ne mărturisească indirect că domnii Pătrășcanu, Lovinescu, Kirițescu și Al. George, trei prozatori și un poet, n-au meritat distincția primită în bani decît mulțumită absențelor din listă? — părerea noastră ar putea să fie că ștergînd numele ce li se dă, de premiu, sumele pot fi împărțite oricui, și mai ales celor care le merită mai mult prin indigență decît prin sărăcie literară.

Apoi, am fi satisfăcuți să vedem pe scriitorii cu o situație socială făcută, renunțînd la premii în folosul scriitorilor lipsiți de mijloace, și mulțumindu-se cu singura glorie de a fi recunoscuți de domnii Bianu și Hepickes. Premiile care se decern astăzi de niște scriitori ca domnii Delavrancea și Duiliu Zamfirescu, ale căror nume strălucesc pe cele mai nule producții literare ale ultimilor ani, suferă de caducitatea originii și sînt un morb propice al vanității de scriitor. Căci, lucrul e știut, în scriitori și actori rușinoasa mulțumire de sine atinge suprema exagerare.

În orice caz, premianții de azi sînt în majoritate simpatici, cu toate că premiul unic și întreg se cuvenea domnului Victor Eftimiu, care este indicat prin natura coardelor și accentelor sale să atragă toate titlurile conferite de orice Academie Română. Insuccesul domnului Eftimiu se datorește, nici nu ne îndoim, succeselor pe care le-a repurtat pe scenă față de examinatorii academicieni, concurenții săi nenorociți în teatru. Domnii Delavrancea și Duiliu Zamfirescu sînt destul de deștepți și de ranchiunoși ca să nu răsplătească victoriile — fără calambur — ale unui confrate mai tînăr din literatură.

Dar domnul dr. Istrati să nu se plîngă că scriitorii se abțin de a concura. Domnul Istrati ar fi putut adăoga la plîngerea domniei-sale constatarea că Academia este cu desăvîrșire ostilă scriitorilor, căci Academia e domnul Bianu, cel mai inexistent ca autor, și stăpînul de fapt al nemuritorului hoit.

Scriitorii n-au ce căuta într-o Academie a cărei bibliotecă, în plină epocă de dezvoltare intelectuală, este închisă publicului doritor de a se instrui, și nu vor căuta laurii Academiei, cînd, înnainte de toate, sînt dați afară din sălile de lectură, tocmai ei, scriitorii.

TRĂIASCĂ INSULTA!

Românul din Arad ia, într-un articol hrănit cu citații, apărarea scriitorilor din România, ocărîți de domnul I. U. Soricu. Acest scriitor a împroșcat pe toți scriitorii români cu tot noroiul, cum se spune, ce poate acoperi bustul, statuia întreagă sau numai chelia îngrădită cu lauri a unui beletrist. Iscălind R. Silviu și dîndu-se pe față tocmai la urmă, I. U. Soricu, a ocupat multă vreme subsolul altui ziar ardelenesc, *Gazeta Transilvaniei*, din Brașov, și scriitorii zilelor de astăzi au fost, pecît se pare, făcuți pulbere, cel puțin. În indignarea *Românului* intră și spiritul de gîlceavă veche dintre foile ardelene românești. Dar ziarul arădean vrea să discute, în lipsă de argumente și de o atitudine mai convingătoare, dacă Soricu are calitatea să-și batjocurească astfel confrații, și ca întodeauna cînd tăgăduiești pe alții, aceștia te tăgăduiesc pe tine, *Românul* tăgăduiește pe Soricu.

Avem un regret, de a nu fi știut la timp că subt numele indiferent de Silviu, se ascunde autorul adevărat. Și alt regret, că articolul făcut să le răspundă e mult mai slab decît citatele pe care le combate și de la care împrumută oareșcare agreabil venin. Ceea ce interesează nu este a se ști dacă Soricu are drept să-și atace contimporanii — în literatură acest fel de apărare e ridicul și steril. A izbutit el să-i caricaturizeze cu talent? Cine lovește cu bulgări de aur are dreptul, înnafară de orice considerații și legi fabricate într-un colț de redacție, să lovească. Și ni se pare că lui Soricu nu i-a lipsit dreptul de a strica pieptănătura sau mustața camarazilor lui și de-a le mîzgăli nasul cu cerneală.

E pentru noi, de altfel, o plăcere să întîlnim subt pana unui scriitor, manipulate cu violență, cuvinte crude și amenințătoare și injurii. De-vreme-ce sînt bine orientate și strîng înlăuntrul lor bătăile unei inimi pasionate și prin urmare iubitoare, stilul, politețea scriitorului, este salvat. Soricu se găsește pe calea cea bună. El scrie: « fachiri îngălbeniți de lene », « imberbi alcoolici », « jigodii lihnite de popularitate », « sărăcie de idei » și « secătură de simțire » — și este plastic. Cuvintele cu o rezonanță atît de vie: « idiot », « imbecil », « prost », par a fi, la domnul Soricu, un fel de virgule și puncte. În sfîrșit, el se ostenește să renunțe la maniera de a scri fătălău, care face să se tîrască literatura noastră în jurul cîtorva clișee cadavre.

Cititorul nepriceput și redactorul *Românului* din Arad nu voiesc în ruptul capului ca aceste epitete să fie adevărate. Dar la ce folosește un lucru adevărat cînd dintr-un neadevăr se poate ridica o impresie viguroasă?! Și, la urma urmei, pare că-ți vine să crezi că tocmai neadevăr nu este prea exagerat de mult în apostrofele jignitoare de mai sus.

Ne pare cu atît mai bine de succesul domnului Soricu în arta de a da cu pietre și cu nuci după oameni, cu cît sîntem partizanii unei primeniri a cuvintelor și unei înflăcărări a limbii românești, căzută pe mîna redacțiilor și-a academiilor. Cît ne-a stat în putere, noi am înmulțit pildele în sensul unei reforme, într-un timp cînd s-a supărat pe noi o lume întreagă, și supărarea ei ne-a mulțumit.

Sînt semne bune că încercările vor crește și vor face curent.

ARHIVĂ DE LITERATURĂ

1904 — 1914

A, B, C. . .

Am fi iubit să renunțăm la un cuvînt introductiv, dar s-a stabilit obiceiul de a nu se ieși în stradă fără cartă, chiar cînd e decorată de o titulă mincinoasă. Noi o prezintăm însă mai mult cu partea-i albă; căci, în definitiv, cum să ne zicem? Dacă mișcarea de apărare sau de atac e nobilă (pînă la un punct), aceea de a te propune e adesea o îndrăzneală. Porecla revistei noastre rezumă, pentru noi, truda noastră sufletească de a călca pecît se poate mai puțin strîmb cu ideea și cu condeiul, trecînd todeauna peste împrejurări vrăjmașe ca peste ceva care nu se scrie. Poate că « linia dreaptă » înseamnă ceva mai mult; poate că vîrful ei se ramifică dublu înnapoi — și cît avem pîn-acolo! —; poate că-și va îndreptăți, cu vremea, numele. Cei care ne vor urmări vor judeca, și iată un caz cînd ei nu vor avea dezgustul avut de noi față de atîtea publicații cu firmă, firmă prost reprezintată de cele mai multe ori. « Amabililor noștri » cititori, — și-i rugăm să fie cît mai « amabili », — nu le prezintăm dară placarda; ne-am putea ține de dînsa cînd atîtea lucruri zmucesc spre povîrniș?

Noi dăm artei, în concepție universală și multiplă, zona superioară; dar de la ea pînă la noi, cești preocupați într-o climă mai relativă și brutală, se stratifică destule convențiuni care să ne încurce condeiul, ca un bumbac. Acest bumbac ce pare din depărtare nori încărcați cu belșug,

mîncat în cantități surprinzătoare, tăvălit în zahăr — porții, — ne-a lăsat loc să năzuim la aprinderea lui totală. E un ideal pentru toată viața; răbdarea și hotărîrea sînt cu noi. Pentru ce orizontul atît de senin, să fie spurcat, ci nu senin?

Linia dreaptă... o să apară pînă-ntr-o zi, și poate că mai nainte de vremea calculată se va stinge. Fie! Rămînem însă, prietenii grupați în direcțiunea ei, reîntîlniți; fiecare venind din ascunzătoarea lui cu inima tot caldă și cu privirile înnălțate.

LÉLIA GEORGESCO: *APHORISMES DU COEUR*

(Alph. Lemerre, Paris)

150 pagini de aforisme cu un motto ce, firește, trebuia luat din Carmen Sylva; nu prea lesnicioase la citit, poate că și unde sînt aforisme. Acest gen de calambur mai scobit, adesea brodeală și note marginale pe foile unei cărți în curs de citire — are libertatea naturală de a spune despre toate lucrurile ceva pe care să nu-l poți controla și adeseori indemonstrabil chiar pentru aforismiști — deși aforismul vroiește să fie consîngeanul teoremei. Pentru scriitori ca Pascal, Schopenhauer, Nietzsche, aforismele sînt rămășițe sau note, idei, azvîrlite pe carnet sau manșetă — care nevoiau croială și tratare mai largă; însă, silite să se-nmulțească de alte batalioane de felul acesta, sau nesocotite de vreo lucrare serioasă, au fost reunite, stilizate și publicate ca simple corolare ale lucrărilor lor, propriu-zise. Se presupune în viața unora ca aceștia prea multă îmbulzire de idei față de prea puțina vreme necesară dezvoltării fiecărui punct din circonferință.

Aforismele iscălite Lélia Georgesco sînt în franțuzește; de ce nu pe limba în care *escu* s-ar fi privat de-o dezinență gogoneață? Lucrarea, cum se prezintă, nici n-are aerul să fi fost de-a dreptul gîndită la Paris, nici nu e dintr-o bucată și de duh galic, și autoarea e romîncă. Fragmente care ar fi stătut tot atît de calitativ și în graiul de la București. Ghitara pe care îngînă pana

doamna Georgescu e clasicul instrument al frizerului melancolic: dragostea — nu vă înșelați asupra cuvîntului: dragostea producătoare de părechi, de discordii, de copii, de divorțuri etc. O coardă care vibrează des e « fericirea ». Acest banal neserios, — mai mult cuvînt de lux, — ce are aerul să boteze o mișcare specială căsniciei, ar trebui expulzat din preocupările avare ale celor ce gîndesc. De ce să fim noi fericiți, nu-nțeleg. De altfel, la pag. 57 autoarea își iese indirect din obicei, și scrie: « *Il est* tout aussi *absurde de parler* de fidélité que *de bonheur* ». Admirabil!

Autoarea joacă pe cuvinte riscate; foarte des crede că nu e de prisos să lămurească « geniul », o vorbă de negutătorie. Și te minunezi cum ți le spune, tot rîzînd, tot bătînd crengile gîndirii cu evantaliul sau cu umbrela. O idee care să electrizeze toate aceste centimetre de frază, nu e. Au poate scuza (inaplicabilă aforismului) că ele sînt « aphorismes du coeur » și că inima, deși bate regulat, e cel mai răzvrătit dintre mădularele . . . capului; produce, produce; una, alta și-alta, și așa mai departe, tot lucruri zglobii — o iță, un bibil, o semijartieră, un gheroc, ceva păr pe subt bărbie, un inel cu otravă scumpă . . .

Cărțulia întreagă, considerată de front, cuprinde multe lucruri adevărate, atîta de adevărate încît mirăște că mai trebuiesc scrise. Reflecțiuni de toată ziua, obișnuite tuturor. . . amatorilor de viață, pe care însă ei (ce bine fac!) nu le publică. Cui să-i treacă prin minte să tipărească tot ce-i colindă prin ea, bunăoară trăgîndu-și ciorapii, încîrlionțîndu-și capelura, îmbucînd ceva bomboane sau pesmeți?. . .

Așteptăm ca doamna Lélia Georgesco să pună în circulație cîțiva funți din talentul pe care i-l

presupunem, subt altă formă decît a micilor pilule aforismice.

P.-S. — Se aude că la Paris s-a vorbit mult și elogios despre *Aforismele inimii;* poate că le-a fost ajutat și faptul că de sensibilitatea inimii romăncei teatrale, începuseră să aibă franțuzii noțiuni mai ales decînd cu vodevilul domnișorului Greuling, vînzător de carte-ilustrate.

ALEXANDRU VÎNTUL: *POEZII*

Domnul Alexandru Vîntul, « licențiat în litere și filosofie și profesor la Seminarul Central » etc., etc., e un bărbat cumsecade, de vreo cincizeci de ani, cu dimensiuni impunătoare. Sînt aproape sigur că poartă gulere numărul șaizeci, mînuși dintr-o piele de cîine întreg, și pantalonul său trebuie să-și inspire croiala din măsurile lui Gargantua. Nu se rade, poartă barbă, o barbă de helen. În religie e ortodox și știe să cînte din octoih.

Nu te-ai aștepta să găsești însă, în acest gigant, o inimă fecioară. Simțitor la tot ce cîntă într-un suflet de licean, fostul nostru profesor își întinde sensibilitatea la tot ce suflă sau de-abia mai mișcă. Tinerețea aceasta trebuia să trezească într-însul, cu oarecare întîrziere, pe poet. Domnul Vîntul e poet. În scurtă vreme a publicat două volume de poezii, compacte. În curînd vor mai ieși și altele, autorul e fecund.

Firea poeziilor domnului Vîntul e dintre cele mai greu de definit. Totuș, cum inspirația sa favorită, cînd nu vine de la Dumnezeu, purcede de la soție, poetul poate trece drept un bărbat model. Prefața către « Scumpa mea Ecaterină » e emoționantă și n-au scris-o, sînt sigur, nici Goethe, nici Hugo, nici Byron.

Vom cita cîteva versuri:

«Niciun lucru-n astă lume, nu e mai sfînt pe pămînt,
Decît patria iubită, ca să spun, cu un cuvînt ».

« Patria dar este totul pentru ea să ne jertfim
Ei în valuri de urgie, ajutor, să-i oferim ».

« Ție, patrie iubită, munca mea ți-am închinat,
Cu căldură sufletească, am compus și am lucrat.
Dacă-n dorul meu cel mare, n-am făcut, cît am voit,
Cel puțin mi-am dat silința, de-am scris versuri, deslușit ».

Cu credința că am satisfăcut pe autor, care mi-a cerut foarte serios o dare-de-seamă și i-am făgăduit-o, putem întoarce foaia și ne putem gîndi, fără aluzie la domnul Vîntul, la atîți dascăli, deși de negrecește, la atîți mititei autocrați de licee, prin mîna cărora sînt nevoite să treacă, vătămate, sute de fragede minți, și a căror valoare, cînd trebuiește să se arate, e jignitor de nulă.

CORNELIU MOLDOVANU: *CETATEA SOARELUI ȘI ALTE POEME*

« Uite o carte de poezii proaste. »

Cu aceste cuvinte ni s-a dat volumul domnului Corneliu Moldovanu, și cu aceleași trebuie să recomand și eu publicului *Cetatea soarelui*, cu nume atît de pretențios.

E adevărat că versurile rimează și se lovesc, și o muză, deosebită, ca să zicem așa, de a domnului Vîntul, duce mîna și pana domnului Moldovanu. Însă ce ne spune ea e searbăd, știut și de prisos. Cînd într-un scriitor nu găsești nimic care să te facă să tresari, să te oprești, să te gîndești, nicio transparență și nicio nedeslușire vie, cînd totul e vorbe și fraze, cum poate fi scriitorul acela? Scriitor, de bună seamă, prost.

Recunoaștem că judecata aceasta, din care am eliminat orice nuanțe, te face să te gîndești la politețe și cruzime, deși, în ce ne privește, mila n-are ce căuta în artă decît ca subiect de compoziție. În definitiv, am fi preferat să nu vorbim de domnul Corneliu Moldovanu și să așteptăm ocaziile profitabile lui, ca să o facem în modul laudativ. Așa am fi procedat, dacă acest autor ar fi un necunoscut.

Dar iată ce se întîmplă. Domnul Corneliu Moldovanu este înfățișat de criticul său ca un model. Domnul Mihalache Dragomirescu, a cărui specialitate de a ne zidi statui de colivă a ajuns îngrijorătoare, ne împuie urechile cu discursurile din fața celei din urmă și mai proaste plachete

în jurul căreia se învîrtește de cîtva timp și pe care vrea cu orice preț să ne-o impună.

Domnul Corneliu Moldovanu, e cert, n-are talent, și lucrul exclude orice regret viitor. Însă domnul Moldovanu e un candidat la arivism, o să alunece și o să se strecoare, ca atîți alții, rupți din aceeaș cocă — domnul Moldovanu e foarte numeros, — și o să ajungă, tot ca ei. Întrucît trebuie să se tolereze, fără o însemnare, această împingere înnainte a mediocrităților subt eticheta literaturii, cînd epoca noastră începe să contesteze tocmai domnia lui zero? Domnul C. Popescu, politician imbecil, suie, și-n treacăt întindem biciul după el. Pentru ce l-am cruța cînd poartă chică și ochi visători? Pentru că scrie?

CONVORBIRI CRITICE

Organul esperantismului artistic încetînd să apară subt direcția domnului Mihail Dragomirescu, eminentul român întunecă albeața numărului din urmă cu cîteva pagini de prohod. Împrejurarea îi inspiră un articol cu desăvîrșire trist, în care alături de fraze ca aceasta, trasă din înțelepciunea popoarelor: « Este cea mai înnaltă menire a omului pe pămînt » (autorul face aluzie la operele proprii), se pot citi unele mărturisiri deghizate: « Cu acest număr din *Convorbiri critice* activitatea mea *militantă* de critică și de directivă literară încetează, cred, pentru *todeauna* ». Cuvîntul l-a subliniat însuș domnul Dragomirescu, dintr-o pornire desigur ironică.

Pe mai puțin de zece pagini îndesate, autorul povestește ce a făcut în patru ani de zile literare, cu o insistență feroce, patru ani de luptă și de muncă încordată. Fără voie te gîndești la cataloagele expozițiilor de pictură, la greșelile lor de tipografie, printre care găsești uneori, în dreptul vre unui tablou de ciuperci reușite, inscripția, de pildă, cam nepotrivită, de *Studiu de centauri*. Tonul cu care se narează domnul Dragomirescu, e cît se poate de avantajos. Fericit bărbat! Nicio îndoială nu-l turbură, niciodată gîndul că s-ar putea să nu știe ce spune, că spune pe dos sau nu spune nimic, nu-i atinge seninătatea. Te crezi în fața unui patron, plin de sănătate, așezat la masă, care mănîncă, mănîncă, liniștit, zîmbind la farfuriile goale. Din cînd în cînd își desface degetul cel mare de pe lingură, și-l întoarce spre pieptul său și zice: « Eu. . . ». Un titlu incontestabil și vrednic de pizmuit la domnul Dragomirescu e, negreșit, admirabila lui încredere în sineș.

Siguranța că și-a făcut « datoria », că mintea sa a fost necesară universului, că el a însemnat ceva pe fața aspră a pămîntului, că nu s-a stins cu tăcerea țigărilor fumate! Ce carte și dureroasă și sarcastică s-ar putea scrie în vremea noastră de belșuguri! Aș dori ca romanul acesta de delicii sufletești și deșertăciune să se numească *Le crampon*. Aș voi ca scriitorul lui să fie unul din prietenii viitori ai domnului Dragomirescu, cu care să se întrețină luni de zile, cu care să consume numeroase ceaiuri literare, pe care să-l poată studia cu deamăruntul. Oameni ca domnul Dragomirescu nu se găsesc adesea în faza de critic și de profesor universitar. Natura îndeobște le împarte dregătoriile de paracliser, de simigiu, de oltean. . . De ce n-ar fi tentat de un subiect atît de psihologic tocmai domnul Dragoslav?

În ce privește retragerea sa din « activitatea *militantă* », să nu-l credem pe domnul Dragomirescu decît pe jumătate, ceea ce reprezintă deja o concesie exagerată. Nu ne vom permite, firește, să zîmbim de însăș tristețea cu care ne-o declară și a cărei rădăcină sufletească profundă, o înțelegem. Însă lucrul e materialmante imposibil. Cînd te-ai obișnuit să te deșiri în sute și mii de studii și de răstudii, cînd scrii cum Dumnezeu face gîrlă și țărînă, și, cu o vervă de școlar cu mîna pe cărbune, n-ai lăsat colț de ziar sau de revistă neiscălit, e cu neputință să-ți oprești materia cerebrală să funcționeze cu turbare.

Domnul Dragomirescu a scris, scrie și va scri. E rațiunea existenței sale. Domnul Dragomirescu e un om de condeie.

RAMURI

Neajungînd să pricep de ce această revistă iese, ba, ce-i mai mult, cu o regularitate înspăimîntătoare, am căutat să înţeleg măcar de ce ea se numeşte cu atîta preciziune *Ramuri* şi de ce nu altfel, cu alt cuvînt, cu oricare, ca de pildă, Nasturi, Găuri, Urechi. . . ca să respectăm inexplicabilul plural. Mi-am zis că titlul acesta n-a fost ales de florile mărului, deşi, în definitiv, pe ramuri dau şi ele, şi că o legătură între el şi o idee tainică trebuie să existe. Ei bine, care? Apariţia acestei reviste se cade să fie justificată. De ce fel de ramuri e vorba? Se pomeneşte, e adevărat, o plantă cu un nume chiar literar, de spanac, şi ale cărei analogii răspund cu simpatie în paginile revistei, însă nu cunoaştem să aibă ramuri, ca la Craiova. Sau este o aluzie specială la coarnele cerbilor? Sau ce e?

N.C. PAULESCU: *FIZIOLOGIE FILOSOFICĂ*

Domnul dr. N.C. Paulescu, profesor universitar, tipăreşte o carte de *Fiziologie filosofică* care se termină cu următoarea concluzie: « Cred în Dumnezeu şi în Iisus Cristos ».

Pentru întîia oară nu *ştiu* sfîrşeşte cu un *cred*, şi în vremea noastră de zăpăceală noţională generală, în care muşiţa istoriei şi imbecilităţii se învecineşte cu fermentul idealurilor viguroase, nu-i de mirat să vedem şi un medic cu oarecare reputaţie scriind foarte prost o carte de ţîrcovnic.

Domnul Paulescu nu e nici popă nici teolog, domnul Paulescu e fiziolog; totuş, depărtîndu-se de regulă şi de disciplina care îi impune să nu afirme decît ce poate dovedi, domnia-sa dă ca nişte adevăruri o serie de idei-fantome şi de idei-păpuşi, care au ieşit demult din drumul ştiinţei. Domnul Paulescu n-are emoţia artistică a savantului adevărat în faţa orînduielii şi simplităţii complicate a splendidei naturi, sentiment care împrumută atîta poezie studiilor ştiinţifice moderne. În penumbra cugetării ştiinţifice, un zeu nehotărît care aşteaptă să i se precizeze fiinţa, poate la urma urmei să aibă loc, dar atît tot. Şi de aci se vede că domnul Paulescu e nechemat pentru gîndirea filosofică. Punctul esenţial al cugetării, cel mai adînc şi mai culminant totodată, îl îngrozeşte în loc să-i ţie ochiul aţintit pe el, şi neputînd nimic să vadă şi nimic să caute, domnul Paulescu,

foarte simplu și cu naivitatea pompoasă a spiritelor de-rînd, se-ntoarce către Biserică, unde va lua din mîinile preotului mirat anafora spirituală a babelor, și va fi mulțumit. Fiziologul nostru scrie pentru asta o carte.

Dar am împins prea mult vorba.

Începînd această notă, vream să spun mai ales altceva, anume că la analiza cărții domnului Paulescu am renunțat. Mi s-au spus despre autor atîtea lucruri noi și ciudate, că o discuție cu cartea asta mi-a ajuns imposibilă. Acum două luni credeam pe autor responsabil. Astăzi, nu mai pot — și sentimentul adevărului a făcut loc unui sentiment de milă. Vom căuta alte prilejuri ca să discutăm credința religioasă. Dacă va fi nevoie ne vom explica. E delicat și civil ca atîta timp cît nu sîntem provocați, să ne oprim aci.

Ne-ar plăcea totuș să ni se spună dacă autoritatea competentă cunoaște cartea *Instincte sociale, Patimi, Conflicte, Remedii morale,* și dacă știe că domnul Paulescu o impune studenților în medicină ca s-o învețe pe dinafară.

RAMURI

Cînd nu te mai întîlneai cu el o săptămînă, două, trei, patru săptămîni, ziceai că piticul de pe bulevard s-a dus la băi sau că a murit.

Nu ne-a mai sosit revista craioveană de nu se mai ține minte; pe vremuri era săptămînală. S-a dus la băi? Nu. A murit.

Cînd piticul de pe bulevard a murit de-a binelea, gîndul că n-am să-l mai văd învîrtindu-se ca un scarabeu cu baston sau ca o broască-țestoasă, pe lîngă treptele Universității din București, mi-a fost de multă jale. Eram obișnuit cu acest zeu chinez de-o șchioapă, vînăt la față, cu mîinile grase și boboșat în ochi. De cîte ori treceam pe bulevard, mă uitam la colțul din care ani de zile își scosese el capul din zidărie, ca să-l vezi, colțul și astăzi atît de gol și de urît al intrării, unde piticul se potrivea ca un păianjen pe roata-i de mătase, într-un cerdac.

Cum se face că un mort, indiferent, deșteaptă alt mort, simpatic și depărtat, nu mă mai întreb. Moartea scriselor trebuie să întîlnească în inima noastră acelaș sentiment de frumusețe, pregătit tuturor lucrurilor ce pier.

Cu ce visuri trebuie să fi pornit și revista *Ramuri* din sînul proaspăt al întemeietorilor ei! Cîțiva profesori cu intenții excelente și dascăli buni, nu mă îndoiesc, se simțeau apăsați de urîtul neguros al provinciei, unde toată lumea cu venituri, de la odăiaș pînă la magistrat, profesor și

ofițer, au o singură și uniformă concepție, că existența e un joc de poker și de baccara. Viață lipsită de orice pornire înnafară și chiar de orice romantism, în care și iubirea ajunge un fel de obicei, un procedeu casnic, ca măturatul pe jos. Singura nebunie permisă în ascuns, se mărginește la cîte-o aventură conjugală obeză, de persoane căsătorite. Viață înnăbușitoare, de afaceri, de mii de escrocherii sufletești mărunte, de intrigă și bună calomnie creștinească.

. . .Iată-i adunați, într-un gînd și o simțire, pe profesorii noștri, hotărîți să răstoarne deprinderile sfinte ale locului și să se zmulgă din mașina mută care le toarce tinerețea cu lungi fire de întuneric launloc. Pare că-i auzi vorbind de însănătoșire, de muncă cinstită, cu scopuri chiar necinstite, de roluri de moralizatori, de nevoia ce-o simte un popor întreg să-i citească, să se lumineze, de făclie a viitorului. Adunările acestea sînt tipice.

— Vom scoate o revistă literară. Oameni plini de talente și culți, cuvîntul nostru va fi scris bine și bine ascultat. Mii de minți cer rodurile îmbelșugate din sămînța noastră ne-ncercată. . . Mîna semănătorului e largă și adîncă . . . Iară revista noastră, unică în țară și chiar în lumea întreagă, se va numi: *Ramuri!* Speranțele noastre se-ntind în univers ca niște ramuri!. . .

Și, revista iese. E cît se poate de proastă și de zadarnică — ramuri de scrum!

Și revista. . . dispare, dispare fără să lase vreo urmă, prea mulțumită cînd vre un colaborator poartă, pe șale sau pe nas, vestigiile vre unui picior violent sau ale unui deget bobîrnac, care se va fi milostivit de mediocritatea lui. Viața de dincoace de Paradis rămîne supusă legilor de fier. În răutatea ei, natura a dat naștere, spre o batjocură specială, care urmărește și lovește pînă și cele mai sfinte năzuințe dintr-o inimă ridiculă,

unui tip cunoscut în franțuzește subt numele de « tête à gifles », obraz pentru palme.

Și trec ani, ani. Un redactor a putut scăpa, poate, din vîltoare, la vreo prefectură, în Parlament, sau cine mai știe unde. Ceilalți, plutesc ca niște dopuri, ce-au pocnit odată, în voia leșiei în care au căzut. Neputința a și dat figurilor zbîrcitura specială. Profesorul e iritat în clasă, ochiul lui va urmări, mînios și vitreg, raza fericită a copilului nevinovat care s-a distins la o compoziție de românește. Pokerul începe, dulce, să ademenească. . . Vin serile lungi de iarnă, cu molcome căscături. . . Și vin și alți profesori, mai tineri, nou ieșiți din Universitate, care la rîndul lor vor scoate și ei o revistă, poate *Muguri*, poate *Boboci*.

— Și noi aveam pe vremuri una. . . N-ai citit-o!?. . . Nici n-ai auzit de ea!?. . . Se poate!. . . *Ramuri!*. . . O să ți-o dau, cartonată cu piele fină de vițel și margini de aur. . . Să citești *Zmeura lui Moș Mărin*. . . E de mine. Nu am obiceiul să mă laud, dar e-o bucată bună. . . O să-ți arăt o scrisoare autentică a criticului Puricescu, care m-a felicitat. . . Ce vremuri! Ei, eram și noi tineri, ce vrei. Vă vine rîndul și d-voastră, o săm-bătrîniți ca noi. . . Ia șezi mai bine nițeluș, și taie colo cărțile. . . și spune-ne ce mai e nou pe la București . . .

VIAȚA NOUĂ

Viața nouă a domnului Ovid Densusianu, cu toată modesta-i abundență literară, urmează să apară, o dată pe săptămînă, și, aceasta, de șase ani în șir. Independent de valoarea bucăților, grațioasa revistă a celui mai june dintre profesorii noștri universitari, cuprinde tot atîtea pagini albe cît și text. Cînd într-însa predomină versurile, colaborarea neantului ajunge exclusivă: textul e o succesiune de bărăgane de hîrtie, imaculate. De multe ori ești tentat să pui revista în dreptul lămpii și să cauți de nu cumva tăinuiește în transparență compozițiile oculte ale unei pene filigranice. Iară cînd, ca în ultimul număr, în versurile domnului, sau domnișoarei Ervin, rima lipsește, calitatea de versuri albe dă o și mai aprigă intensitate culoarei de fond.

Domnul Densusianu a găsit soluția ideală a publicațiilor, care pe alte planuri corespunde tutunului fără nicotină, vinului fără alcool, scrisului fără talent etc.,—revista fără colaboratori. Cît pe-aci rămînea și fără de titlu, dacă o inspirație pecît de lilială pe-atît de nimerită, n-ar fi împins pe fondator să constate că s-ar mai putea bucura viața și de o formă nouă: a absenței. De altfel, *Viața nouă* mai are și un rol estetic în literatura noastră. Revistele fiind îndeobște prea pline, ne trebuia și o revistă goală, care să tempereze negura textului celorlalte prin doliul ei cel alb. E depărtarea, într-un apartament, dintre o mobilă și alta.

Printr-un calcul algebric, răposatul Hasdeu stabilea încă de pe acum vreo zece ani, proporțiile albe ce se găsesc în numele domnului Densusianu, prin formula: O + Vid = Ovid.

BIBLIOTECA «LUMINA»

Ultimul număr al acestei colecții cuprinde o traducere din Benjamin Constant, *Adolf*, care s-a mai făcut o dată, cu cîțiva ani în urmă. Zic traducere din lipsa unui termen mai potrivit. Împotriva recomandațiilor publice ce și le aduce pe copertă, Biblioteca «Lumina» e una din publicațiile similare cel mai prost scrise de la noi. Ne-am bucura să le vedem dispărînd pe toate de acelaș soi, care subt cuvînt că propagă cultura și sub tipărituri pretențioase, fac afacerile cîtorva negustori. Cînd se vor hotărî oare literații să-și ia dînșii sarcina răspîndirii acestei culturi, dînd regulat, înnafară de lucrări originale, bune sau slabe, traduceri românești, și bine scrise, din autorii străini?

SOFOCLE: *OEDIP LA COLONA*

Traducerea din grecește de Mihail Iorgulescu, cu o prefață de N. Iorga

Autorul acestei traduceri în versuri a mai scris, mi se pare, un volum de poezii. În orice caz, acum cîțiva ani o carte de versuri lipsite de orice fel de valoare și datorite unui domn Iorgulescu a apărut. Îmi amintesc chiar figura autorului blondă, și asiduitatea lui pe la cafenelele intelectuale din București — cimitir cald al literaților cu àripi de țînțar. Poate că-i acelaș domn Iorgulescu; găsindu-se cam tiz cu domnul Iorga, o fi dat fuga pînă la domnia-sa, și domnul Iorga l-a primit. Domnul Iorga nu mai poruncește tunetului literar, ca la *Semănătorul*, unde înconjurat de scriitori ca domnii Sadoveanu, Iosif, Anghel etc., nu trăia și nu respira decît prin ei. Astăzi pleiada literară de la *Neamul românesc* e compusă ca a oricărei foi de provincie, și cu nume care adeseori te miră. Se pare că pentru a se simți mare, domnul Iorga are nevoie mai ales de oameni mărunței.

Domnul Iorgulescu se găsește cu toate acestea în progres. Iată versuri care o dovedesc:

«E-o sfîntă datorie vegherea pentru tine»,

«Deșì zăresc Atena, mi-e locul neștiut...»

pe care, înnecate cum sînt în sute de alte versuri lipsite de această rotunjime, și banale, am putea să nici nu le citām:

« Şi care om în casă primi-va-ndurător
Cu daruri de-ospeţie pe-un rob rătăcitor? »...

« Căci mă tîrăsc pe drumuri *cu-a altora vedere* »...

« Slăviţi bărbaţi *o teamă v-aduce-a mea sosire.* »
« Cu daruri de-ospeţie »?... « Cu-a altora vedere »? « O teamă v-aduce-a mea sosire »?... Jidanii de la *Facla* ar dori ortodocşilor de la *Neamul românesc* să scrie româneşte.

P.-S. Domnul Iorgulescu, autorul în versuri, din care unele frumoase, al lui *Oedip la Colona*, n-a scris volumul de poezii pe care i l-am imputat. Prin urmare, domnul Iorgulescu n-a băut nici « şvarţ » literar la cafenelele din Bucureşti, şi nici blond, cum îl vedeam noi, nu este. În ziua cînd s-a prezintat în vederea acestei rectificări la redacţia noastră, domnul Iorgulescu era, într-adevăr, negru abanos.

AL. VIŢIANU: *BACANTE*

Afară de partea-ntîia a volumului care pare scris într-adins pentru a justifica numele ciudat şi original al acestui poet, cartea pune în evidenţă un talent remarcabil. Drept vorbind, inspiraţia cărţii, seducătoare ca un spital de femei tinere, îmi displace, şi cu atît mai mult cu cît la domnul Viţianu e departe de-a fi originală. Sensaţiile poetului sînt răsfrînte de la alţi poeţi. Mă jigneşte şi imperfecţiunea versurilor, care, complectate în ce priveşte ritmul, curăţite de împărechieri de cuvinte învechite şi cu ifos, minuţios controlate şi lucrate nou, ar seduce şi prin arta cu care pot fi scrise.

Această rezervă făcută, repet că domnul Viţianu e un poet cu talent, şi o mărturiseşte nu numai primul său volum, trecut nebăgat în seamă în uraganul flaşnetarilor care ocupă în momentul acesta piaţa, dar şi purtarea lui demnă. Tînărul acesta nu seamănă cu atîţi băieţi care au colindat sau colindă redacţiile, cer un articol, surîd ca să li se surîdă şi caută să se încuibe în simpatiile forţate ale directorilor de reviste şi ziare, dispuşi în genere să se lase fermecaţi.

REVISTA DEMOCRAȚIEI ROMÂNE

Valoarea numărului 7 al acestei publicații, de obicei dormitive, o face articolul consacrat unei anchete în comuna Vînători (Teleorman), pagini simple datorite unui învățător, Darvin C. Voiculescu, martor de toate zilele ale nevoilor din satul lui și al cărui nume nu trebuie uitat. Obiectivitatea amănunțită și locală, foarte adaptată, poate juca în scriere rolul unui stil.

Mizeria ce-o descrie el nu surprinde prin nicio nuanță nouă și nu se deosibește întru nimic de mizeria săteanului nostru de oriunde l-ai lua, moștenire din ce în ce mai sporită și mai întinsă. Totuș nu poți citi această dare-de-seamă pe care adevărul o umple de atîtea imagini negre, despre avutul, gîndirea și mărginirea sufletească a satului, fără să simți pentru acest colț ce nu l-ai văzut, de țară, fiorul care te golește de puteri cînd în cetățuia gălăgioasă a luminatelor cioclovine bucureștene o clipă de cugetare îți evocă satele pe care le-ai văzut. Comuna Vînători e numele unui mormînt, o groapă mai mult a prohodiților de vii, din cimitirul țării tale întregi și-al neamului tău întreg. A! cît se zguduie în tine fiara deznădăjduită a durerii! Încă o dată vezi rodul civilizației noastre mincinoase, cu vicleim, cu partide zise politice și tobošari. D. Diamandy pare cîteodată dispus să-și aducă aminte ce a crezut el altădată despre ea. Noi nu putem însă uita cum a sprijinit-o de-atunci încoace, și în 1907.

Personajul domnului Diamandy e foarte curios. Cînd răzvrătit social, cînd patron social liniștit, nu-l poți ști ce e în definitiv. Căci în concepția mea simplistă despre viață, în care văd două taberi permanente, mi se pare cinstit să fii într-una sau în cealaltă, nu în acelaș timp în amîndouă, sau mai bine zis în niciuna. Definiția demagogiei mai trebuie făcută.

Interesantă e și o scrisoare a domnului Diamandy, din acelaș număr, către domnul Pompiliu Eliade. Maimuțoiul-general al teatrelor din România, din *Facla* de săptămîna trecută, e descris ca un slugoi de-rînd al celor mari, împlinind la teatru slujba de valet cu titluri universitare, pus acolo într-adins ca să scoată persoanelor oficiale galoșii; ca un om fără nicio demnitate și inteligență, și care împinge servilismul pînă la a nu îndrăzni să fie stăpîn măcar pe propria și slaba lui judecată.

Disprețul unui prieten al domnului Haret pentru o creatură a însuș domnului Haret, mărturisește o conduită cavalerească pe care n-am mai remarcat-o la oamenii noștri oficiali, și aș fi tentat, măcar ca să-l compromit, să cred că la urma urmei domnul Diamandy tot de bunul-simț se găsește mai apropiat.

GABRIEL DONNA: *MARGINALIA*

Mă străduiesc de o săptămînă să pot gîndi ceva bun despre volumul domnului Gabriel Donna, şi mărturisesc că încă n-am putut. Formatul pătrat al broşurii, culoarea copertei, de azur, numele autorului evocator de peizaje şi titlul latinesc al cărţii, tot atît de limpede, mă predispuneau, dacă nu la admiraţie, cel puţin la binecuvîntare. Dar e foarte greu să te împaci cu tine şi cu poeziile neizbutite în acelaş timp. Domnul Donna îmi pare că face parte din numărul acelor scriitori fără vocaţie, cărora muza nu le surîde niciodată şi care pot scrie o poezie ca zece poezii şi un volum ca şi zece volume. Nu voi zice că e un scriitor mediocru, pentru că nu e nici chiar scriitor, e ceva ca un amator de cutii de pudră şi numismat al inscripţiilor de pachete de ceai.

Avea cu toate acestea un prilej să nimerească vreo cîteva versuri, în traducerea îngrozitoare ce dă din Verlaine: *Les sanglots longs des violons de l'automne.*

Pauvre Lélian!

VIAŢA ROMÂNEASCĂ

Decebal, poezie cu ritm jucător de domnul A. Toma, ne dă o pildă de poetica numai de suprafeţe a revistei ieşene şi care se poate compara cu pictura bizantină din bisericile satelor noastre, unde cu albastru de scrobeală, galben-portocală şi roşu, se evocă toată Evanghelia şi Vieţile Sfinţilor, pe un plan. Citind poeziile *Vieţii româneşti*, adesea mi s-a părut că am în faţa mea un profesor primitiv care învaţă desenul după gramatica pruncilor: calul cu patru picioare, omul cu faţa şi ceafa laolaltă, clopotniţa din fundul peizajului, deopotrivă de mare cu mîţa de lîngă elev. Poezia domnului A. Toma e ca un cap în profil cu amîndoi ochii pe-o faţă, unul la ureche şi cellalt pe nas.

Îndată ce o poezie e citeaţă şi tinde spre poezie adevărată, *Viaţa românească* n-o mai pricepe. De pildă, sonetele domnului Codreanu, poet din ce în ce mai curat, sînt aşezate după versurile domnului A. Toma, presupunînd, precum se pare, că ordinea bucăţilor la *Viaţa românească* e clasificativă.

O rubrică în care s-ar putea scrie şi care ar da revistei pe care i-o tocmeşte calitatea obişnuită a celor mai multe din pagini e « Miscellanea » iscălită P. Nicanor § Co., cu pretenţii de spirit jignitoare.

CONVORBIRI LITERARE

Cum s-a stricat limba românească? e-o urmare la un articol ajuns abia la capitolul 5, prin care onor. d. I. N. Lahovary — cu i grec! — caută să ne demonstreze că limba românească s-a stricat... De data aceasta e vorba de *Biserică*, de *Doftori*, de *Juristconsulți* şi de etc., etc. Pe lîngă lucruri adevărate şi cu desăvîrşire de prisos cînd nu sînt spuse de un scriitor, autorul ne poartă prin atîta vorbărie, încît ne aducem aminte, fără voie, de ceea ce numea odată Hasdeu, la un om politic, ziarist de ocazie, « o vizită armenească », deşi nici vizitele armeneşti nu cred să dureze cît articolele domnului Lahovary. E inutil să mai analizăm paginile acestea, pe care orice alt director de revistă decît domnul S. Mehedinți le-ar fi aruncat la coş. Ele par mai repede destinate să arate că domnul Lahovary e cu totul străin de arta de-a scrie, şi în acest caz încrederea domniei-sale de-a da lecții celor ce au ce spune e uimitoare.

O poezie *Şoimul*, iscălită P. Cerna, e desigur genială:

« Şoimule, ce-mi cazi din zbor,
Ce ți-e glasul cobitor,
Ce ți-e sufletul rănit,
Şoimule neogoit?

Ori vreun vultur te-a ajuns,
Ori săgeata te-a pătruns,

Ori iubita te-a lăsat,
Şoimule nemîngîiat? »

E greu să învinovățeşti hotărît, sau pe public că mai citeşte, sau pe poet că scrie asemenea poezie. Aceeaş inspirație goală prezintă şi *Doina* domnului G. Tutoveanu. Ce flaşnetar n-ar scrie treizeci de volume pe lună, pline de aceleaşi versuri? Şi se numeşte decadență încercarea de-a scoate poezia din această robie!

RAMURI

Piticul de pe Bulevard nu murise. Se dusese numai la băi. Dispărută de cîteva luni, revista Craiovei reînviază îndoită ca volum, și s-ar zice că schimbarea guvernului i-a fost favorabilă. Sumarul începe cu *Opera literară a d-lui Barbu Delavrancea*, ministru. Dar uitîndu-ne la grosimea ei actuală, încoronată cu roze — ramurile au ajuns de trandafir, — avem oricum impresia că ne găsim în fața unui bolnav a cărui corpolență subită și trandafirie e un semn prevestitor de rele. Adevăr zic vouă, Piticul de pe Bulevard... *file du mauvais coton.*

Între alte provincialisme se poate citi o poezie din *Literatura japoneză* cu o horă înlăuntru.

De ce o fi atît de slabă lămurirea dată domnului Chendi?

LUCEAFĂRUL

Am reținut din ultimele numere ale revistei sibiene dările de seamă, cu portrete, privitoare la șezătorile din Ardeal.

A trece cît mai des Carpații, măcar în tren de nu călare, măcar cu pana de nu cu arcul, și a vorbi peste hotare românilor înmormîntați în ungurime, românește, lor, care ne știu și nu ne văd, ci pe care îi știm și nu-i cunoaștem, e bine. Francezii țin conferințe la vecini, în Belgia și Svițera, și limba nu-și oprește drepturile la graniți.

Călătoria trebuie să fie mișcătoare. Întinderile de pămînt românesc dau și celui mai sceptic și celui mai științific român o mîndrie stăpînitoare și ca o nesfîrșită oglindire a sufletului său.

Ne place să vedem că tinerii de la noi apucă drumul trecătorilor și se strecoară, fără ceremonii germane și doici universitare, prin munți, la frații lor. O plimbare lungă, un popas, un prînz și o citire. Niciun pedantism și niciun discurs academic. Șezătorile acestea au doar simplitatea unui șvarț cu un pic de rom.

Ne mai place amestecul exagerat al scriitorilor care iau parte la ele, dovadă de-o toleranță cu care nu eram obișnuiți în literile noastre, și poate că în acelaș timp de-o slăbiciune ce trebuie notată. Întîlnirea e cît se poate de sentimentală, și după fiece șezătoare te aștepți la un burlac și la o domnișoară mai puțin. Tineri și mai copți, excursioniștii suspină de dimineața pînă seara. De la Cincinat

Pavelescu, care, pleşuv, citea în prezenţa craniului său indiscret, versuri pentru păr, şi pînă la cel mai puţin zbîrcit dintre cititori, n-auzi decît modulaţii despre amorosul meşteşug. De-o naivitate şi un avînt copilăresc, care uneori merg pînă la searbăd şi cîteodată trec şi de jigodie dincolo, — e de prisos să indispunem cîteva simpatii pomenind unele nume, — scriitorii noştri par nişte şcolari la cofetărie, în jurul casieriţei. Sensualism găgăuţ, fadă virilitate de eunuc. Trebuie să fie în toată sala numai rotogoale de ochi serafici răniţi în inimă şi un comic dulceag, agreabil.

Dar impresiile acestea nu pot influenţa sentimentul nostru de aprobare pentru pelerinajele literare în românime.

CULTURA

Cultura e-o « revistă pentru literatura şi arta renaşterii evreieşti » şi care ajunge la numărul 4. O copertă foarte încărcată de simbole religioase iudee, vesteşte pe cititor că are de-a face cu o publicaţie mistică şi naţionalistă. Din campaniile noastre de pîn-acum s-a putut vedea, combătînd curentul domnului Iorga, cam ce credem noi despre naţionalism. Şi negreşit că nu ne opunem întunericului românesc pentru a rămîne nepăsători faţă de o beznă evreiască şi pentru a privi cu ochi buni o literatură profetică.

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

Numărul din urmă pare excepțional și consacrat cu luciditate salonului Tinerimii Artistice și unei critici, ar crede cititorul, plină de convingeri dacă nu și de pricepere. Reproduceri numeroase însoțesc, într-adevăr, aprecierile unui text pestriț și lipsit de mult discernămînt.

De fapt, numărul acesta e o reediție în mai lat și mai subțire a catalogului expoziției. Aceleași clișee care au slujit la compunerea catalogului au trecut în tiparul *Noii reviste române*, și continuă clasificarea din oficiu a catalogului din care au fost reproduse.

Nici coperta n-a scăpat, și prețiosul nume al domnului Murnu subt prețiosul său desen trec la rîndul lor pe învelitoarea revistei.

O poezie, *Să nu-l vezi*, de domnul Haralamb Lecca, dovedește că vîrsta nu e o garanție de ameliorare la un scriitor forțat și banal... Pe o temă tocită și răstocită, care tentase odată demult și cu spirit pe caricaturistul Guillaume, domnul Lecca Haralamb așterne episodic vreo cincizeci de versuri proaste, ca să ne spuie că poetul nu trebuie cunoscut îndeaproape. Atît. Pentru revista domnului Motru, care în literile românești ia atîtea aere protestante fără să fi înfățișat un singur talent decînd apare, trebuie să fie arta supremă. E vorba de o femeie cu iluzii. Amăgită în așteptările ei în prima strofă, găsește pe poet beat. În a doua, incestuos. Autor dramatic, poetul, în a treia strofă, dă, mi se pare, palme de culise unei actrițe.

Contrastul acesta dintre realitatea unuia și visul celuilalt, dacă mai era de speculat, domnul Lecca trebuia să-l așeze pe o zonă sufletească. Dar atunci domnia-sa nu s-ar mai numi Haralamb Lecca, autorul atîtor volume stricate. Domnia-sa vine însă cu procedeele literare de la *Furnica*, și nu se sfiește să mînjească arta versurilor, care nici n-a început nici nu sfîrșește la domnia-sa, cu gînduri și imagini cu totul străine poeziei.

Dar nu concepe măcar noblețea de rigoare a unei simțiri de artist, pe care poți prea bine să nu o ai, dar pe care, mai ales cînd scrii, trebuie să te arăți că ai fi în stare să o pricepi. Poetul, pentru acest versificator, e omul de la cafenea și lupanar. Un poet, pentru el, trebuie să fie ceva cam ca un porc — băgați de seamă că « poezia » domnului Lecca nu e satiră, e o apologie.

Nu trebuie, fără-ndoială, să cerem de la mentalitatea domnului Lecca mai mult. Însă e o datorie ca de cîte ori se prezintă în grădina literilor un trecător amețit care varsă, să fie sculat din vomitură, cu bolovani.

REVISTA IDEALISTĂ

Revista idealistă cuprinde pagini încărcate de vorbe datorite doamnei Eugenia de Reus Ianculescu, persoană care se ocupă, fără de-ndoială, cu literatura. Din conferința sa ținută nu știu pe unde și tipărită în capul revistei, *Neapole, Pompei*, am putut citi pentru cititorii mei nerecunoscători trei pagini și jumătate, ceea ce s-ar putea exprima, într-un stil mai familiar, cu trei pagini și un băț.

Îmi fac plăcerea să citez declarațiile următoare, de un stil grotesc ce se voiește artistic, și pe care le-au mai semnat cel puțin o sută de efebi ambisecși de la noi:

« Sîntem admiratorii liniei curbe — simbol al vieții și al desăvîrșirii — analizatorii tainelor naturii, filosofii senini adîncitori de cauze prime și scopuri finale, scolastici rafinați, poeți plăsmuitori ai frumuseții simple. Amorul nostru se numește izbînda naturii și cultul formei plastice »...

Aceste preciozități care ar trebui să-ți îmbete sufletul și să te transporte, îți provoacă întotdeauna un apetit de trivial considerabil și e un singur fel de-a aprecia, întrerupînd pe autor cu o frază domestică:

— Macaroanele vă plac cu brînză sau cu sos?

— Ce face Mița?

Tot în *Revista idealistă* se publică din scrierile talentatului predicator protestant liber de la Geneva, Franck Thomas, cîteva pagini din *Chestiunile* lui *vitale*, titlu generic al unei serii întregi de studii religioase. Pentru revistă *c'est le vrai plat de résistance* și singurul lucru mai bun ce se poate citi acolo decînd domnul Holban o scoate. Însă pàstorul genevez e departe de a avea în scris calitățile de emoție — de convingere e de prisos să vorbim — cu care își stăpînește ascultătorii la Victoria-Hall.

PUTEREA ADEVĂRULUI

Oricît ar fi de rebelă țara noastră la sentimentele bune, nu lipsesc oamenii care să înțeleagă rostul campaniilor dezinteresate și al sănătoasei revolte, și sinceritatea o găsesc la locul ei. Numărul acestora crește pe zi ce trece, pe zi ce cultura, ținută în loc, se dezrobește și se întinde. Cînd am pornit cu *Facla* la luptă, mărturisim că n-aveam în succesul ei aceeaș încredere ca în puterile noastre, deși faptul că ne-am găsit mai mulți, din aceeaș generație, cu o scîrbă deopotrivă de mare în sufletul nostru, și cu aceeaș sete de-a zdrobi minciuna și ipocrizia, și cu aceeaș nădejde de îndreptare, e un fenomen natural, care trebuie să-și aibă consecințele lui naturale. În generația noastră trebuiau să fie mulți ca noi, pe care nu-i cunoșteam. Aceștia au și fost. *Facla* a răspuns la o necesitate.

Însă nu toată lumea ne-a înțeles tot așa; avem buna nădejde că inteligențele clare și fără gînduri preconcepute vor fi toate cu noi. E între noi și unii intelectuali cu care nu ne-ar displace să fim alături și care, în mai strîmt și mai searbăd, duc o luptă analogă cu a noastră, o deosebire de mentalitate, deosebiri de cultură, de fire. Mai sînt și deosebiri — de ce-am ascunde? — de talent. Publicațiile cele mai multe românești sînt *tipărite; Facla* are avantajul de a fi *scrisă. Facla* reprezintă activitatea politică și socială măruntă, a unui grup restrîns de scriitori cu un nume în literatura românească.

Dușmanii *Faclei* sînt dînșii numeroși. Mai toate ziarele ne privesc cruciș, cu toate că, înnafară de eticheta locală, mulți din redactorii lor ne sînt ca niște prieteni și chiar admiratori. Multe inimi jignite, multe naturi frumoase, oprite din manifestarea lor de robia salariului oficial sau oficios, bat la unison, din umbră, cu inimile noastre. Avem cu noi forța cea mai temeinică: simpatia celor care tac și așteaptă. Domnul Iorga face cursuri, mitinguri, conferințe: forța ce-o are cu el e o forță de paradă. A noastră este a convingerii comprimate.

Ca să ne găsească un criteriu care le convine în necazul lor mai bine și să caute astfel prilejuri de a ne pune vreodată în contrazicere cu noi înșine, cei care uneori ne răspund admit, ca un fapt enunțat de noi, că *Facla* este destinată muncitorilor. E adevărat, însă nu muncitorilor în înțelesul redus al cuvîntului. *Facla* se adresează tuturor muncitorilor: funcționarilor ca și fierarilor, dascălilor, militarilor și scriitorilor ca și cizmarilor. Numai că fierarii, cizmarii și celelalte bresle ne citesc mai puțin, și concursul ce ni se dă vine tot de la clasele suprapuse, unde elementele inteligente au avut în genere mai multe mijloace să-și prepare gustul cititului. La o consultare a registrelor noastre de abonamente s-ar vedea mai bine decît la răsfoirea iluziilor cîte unui scrib naiv sau necinstit, cui se adresează *Facla*. Atîta doar, că față de curiozitatea vrăjmașă, registrele noastre rămîn secrete.

Ei da! avem adversari. Adevărul și văpaia noastră le simt și dînșii. Simțitori la nădejdi și dureri ca ale noastre sînt uneori și dînșii. Aceasta îi exasperă. Ei nu primesc să ne sistematizăm sinceritatea și revolta. Atitudinea noastră de drămuitori ai faptelor nesocotite și murdare supără. A fost o întîmplare ca balanța să fie în mîinile noastre.

Undeva ea trebuia să fie. În starea lucrurilor de azi, acțiunea noastră e indispensabilă; am spus-o mai sus. Ca-ntodeauna însă, pizma și vrajba neputincioșilor și-a vinovaților o iscă persoanele și mai puțin ideile, precum și relele sociale tot persoanelor se datoresc. Ideile, în definitiv, cu puține retușări, se aseamănă, și negreșit că un despot cu mintea mare e de preferat unui democrat idiot.

Ce opun detractorii noștri adevărului de care ne simt și cei din urmă însuflețiți? Idei? Nu. Cuvinte. Am găsit într-un roman de care-mi amintesc prea puțin, un bancher atins de cretinism. Cu gura veșnic plină de un zîmbet mălăieț, el nu mai putea rosti decît o singură vorbă: « Păcatele tale! ». Era răspunsul cretinului la saluturi, la strîngeri de mînă, la teatru. Creierul lui întreg nu mai imprima decît două cuvinte: « Păcatele tale ».

Cretinii noștri au găsit formula jidovismului: « Jidanii de la *Facla* ». Și dă-i cu « jidanii dela *Facla* » de cîte ori vine vorba de noi. Creierul lor nu mai poate imprima decît trei cuvinte, și ignoră sentimentul de rușine literară pentru repetiție. De cîte ori iese din cîte-o latrină cotidiană sau săptămînală, cu pantalonii pe vine, vre un ziarist cu fasoane de adversar, argumentul lui este acelaș: « evrei », « foaie evreiască ». Un argument, firește, groaznic și definitiv, care ne topește.

Puterea adevărului nostru n-are dovezi mai bune decît sărăcia de idei a celor ce ne. . . combat. Jivina strivită nu dă decît un geamăt.

REVISTE — CĂRȚI

Nu ne-am mai întîlnit cu surorile noastre de nu se ține minte, și zoriți în jurul *Faclei*, dădusem chiar uitării plăcerea cu toate acestea prețioasă, a ușoarelor atingeri de biciușcă pe șoldul lor elastic. Regăsim la întoarcerea noastră în salonul literilor cîteva scaune goale. Revista d-lui Rădulescu-Motru vilegiază. Altele s-au pierdut, sau fac și ele băi de apă sărată, și plecînd în cîrji se vor întoarce poate întinerite și cu vre un cavaler cu plete de braț.

Viața românească e însă la locu-i de onoare, grasă, vorbăreață, asudată; cîțiva sclavi îi fac vînt împrejur.

Și regăsim, subțire și androgină, și *Viața nouă* a domnului Densusianu, cu gura strînsă ca un as de pică și cu ochii ridicați în fundul capului, către tavan.

Se vestește însă pentru la toamnă o sindrofie nouă și relativ numeroasă. Cîteva grupări, puține, de confrați literari, prepară cîteva reviste, două-trei.

Cei care nu pot să fie grupați prin talent, se adună pe afinități negative și, ca să fim și mai obscuri, pe concordanțe adversative. Mai ales că *Viața socială*, transformîndu-se în revistă săptămînală, curat literară, și subt un titlu pe care-l vom mai tăcea cîteva zile, zvonul că va merge de mînă cu *Facla* displace unor confrați, obișnuiți să dea pe vremuri tonul literar, confrați

în genere simpatici, dar trecuți: cu sensul francez al acestui cuvînt, aplicat la culori.

A se tipări cît mai multe reviste, dacă nu e adesea un cîștig pentru cultură, un rău întodeauna nu este, măcar ca să nu caști de singurătate. Iar în societate, ai folosul că lipsa celorlalți de multe însușiri bune nu-ți dă timpul să analizezi fondul meritelor tale proprii, în care ai astfel starea sufletească proprie ca să crezi.

Viața nouă a domnului Densusianu suferă, ca întodeauna, de un singur lucru: de-o mare lipsă de colaboratori. Tiparul ei frumos, hîrtia aleasă, ar merita desigur altă proză decît aceea a scoriilor literare românești. E adevărat că uneori în talgerul domnului Densusianu cade și cîte o monedă cu sunet de aur. Așa, în numărul din urmă al revistei sale, colaboratorul nostru, G. Galaction, publică *Bisericuța din Răzoare*, și se citește cu multă plăcere un articol de Emil Isac, *Ardealul nou*. Însă e, între alte lucruri, și o poezie de Ervin; ni se spune, și nu ne vine să credem, că Ervin ar fi chiar domnul Densusianu. Această bucată în versuri se cheamă *Coboară corbii:*

« Privirea noastră-nnalță un rai
În fiecare colț de plai » .

Două versuri cît se poate de banale, cu un cuvînt impropriu: *înnalță*. Privirea nu poate înnălța nimic; cel mult *se înnalță*. Iar raiurile nu pot fi înnălțate. Privirea descoperă un rai; ochiul e pasiv. Un ‹rai› e de prisos. Dar versuri banale:

« La glasul nostru-n simfonii
Tresar grădinile pustii ».

Rima — un substantiv cu un adjectiv — satisface. Însă versuri absolut goale. Glas în simfonii?

Se poate? S-ar putea pricepe prin nevoile rimei.

« Cu gîndul nostru-ntindem punți
Și peste mări și peste munți ».

Pe lîngă banalitatea minuțioasă a versurilor, imaginea lovită așa de-a dreptul pare scabroasă.

« Dar umbre, vezi? plutesc pe sus
Coboară corbii spre apus. »

Copilărie și lipsă de gust.

« Și cum trec mîndri! Parcă-n zbor
Simt că pămîntu-i tot al lor. »

Sfîrșit îngrozitor de primar.

Poezia toată... Dumnezeu să mă ierte. Cu toate că recunosc vădit în ea un accent reminiscent.

Să venim la domnul Densusianu, autorul, asta e sigur, al ultimei pagine a revistei sale. Domnia-sa simte o satisfacție pe care o înțelegem, reproducînd, la rubrica literaturilor streine, citațiile direct din franțuzește, netraduse, deși n-o primim într-o revistă românească. Domnul Densusianu ar putea ști chinezește sau eschimos, și mi-ar displace să nu pot pricepe un text reprodus în aceste limbi.

Numai că mulțumirea domnului Densusianu trebuie știrbită printr-o considerație. Știe domnia-sa atît de bine franțuzește încît să poată suporta consecința curiozității supărate? Mă cam îndoiesc, nu pentru că domnia-sa este cîteodată examinator de franțuzește la Universitate, dar fiindcă în textele sale franceze întîlnesc greșeli de-acelea care nu cad în sarcina tipografului și care nu se tolerează unui francez cămătar, necum director de revistă: *Util* în loc de *utile; Septembrie* în loc de *Septembre; perfectionnemant* în loc de *-ment; dedaig-neux* în

loc de *dedai-gneux; a propos* în loc de *à propos; indeferent* în loc de *indiferent*.

Numărul mic, deşì relativ prea mare, al aces-tor greşeli de franţuzeşte se datoreşte, ştiut, cita-telor scurte în care se găsesc.

Un citat franţuzesc am prefera să-l citim în româneşte. Adevărul e că dificultăţile unei tra-duceri bune n-au acelaş aer de exotism şi de distanţă şi s-ar putea încheia cu o pagubă.

O REVISTĂ TEOLOGICĂ

Săptămîna trecută a apărut primul număr al revistei *Pagini teologice*, « buletin lunar apolo-getico-exegetic » cu redacţia la arhiereul Sofronie Craioveanul.

Reproducem, pentru edificarea binecredincio-şilor creştini şi-a colecţionarilor de aberaţii teo-logice, prima pagină a acestei reviste:

« Ţinta noastră? Ea e arătată prin titlul ce poartă buletinul nostru: *Pagini teologice*. Acest cuvînt, care reaminteşte aducerei aminte, suve-nirul, că: să nu laşi pe nimeni fără răspuns, noi voim a răspunde tuturor obiecţiunilor cari vin asupra şi împrotiva religiunii ortodoxe; a lămuri obiecţiunile inamovibile cari durează de veacuri, cari par că s-ar stinge cîteodată, dar care renasc totdeauna din cenuşa lor şi care nencetat trebuie să-nceapă să lovească; a dezlega obiecţiunile *mo-mentane*, care nasc dintr-un incident oarecare, dintr-o întîmplare, dintr-un episod al vieţii şi care se sting îndată, după ce au produs răul pentru care s-a făcut; a lumina obiecţiunile născute în popor şi-n mod particular în sînul şi pentru po-vaţa poporului; a răspunde obiecţiunilor cu o oarecare aluzie mai ştiinţifică, luîndu-le, nu aşa în mod precis cum ele se nasc în spiritul savanţilor, dar în felul cum le înţelege poporul şi le repetă după ce el le-a auzit de la cei învăţaţi în jurnale şi publicaţiuni întrebuinţate azi; vulgarizîndu-se obiecţiunea ştiinţifică, trebuie vulgarizat şi răs-

punsul, toate celelalte lăsîndu-le tot științifice. »

Ați citit bine. Nu e nicio greșeală de tipar. Am reprodus cuvînt cu cuvînt tot frăzoiul cu « suvenirul care reamintește aducerei aminte », cu « obiecțiunile inamovibile cari durează de veacuri » și care « renăscînd din propria lor cenușă nencetat să-nceapă să lovească », cu « vulgarizarea obiecțiunilor științifice » pe cînd celelalte « trebuiesc lăsate tot științifice », în sfîrșit cu toate virgulele, puncto-virgulele și punctele stilului acestuia teologal.

Am reprodus neschimbată proza arhiereului Sofronie Craioveanul, și cu tot hohotul de rîs care se ridica în noi, mărturisim că rîsul ne-a înghețat pe buze. N-am rîs, pentru că acest arhiereu reprezintă, după concepția naționalistă și-a partidelor noastre de guvernămînt, tradiția unei Biserici de cultură națională; n-am rîs, pentru că acest imbecil în odăjdii a fost judecătorul episcopului de Roman și pentru că mîini-poimîini va fi poate chemat să ia cîrja episcopală sau să se așeze pe scaunul mitropolitului Atanasie; n-am rîs, pentru că mai presus de rîsul nostru s-a ridicat mila și scîrba pentru o Biserică osîndită să fie slujită și apărată de asemenea arhierei.

În orice altă țară din lume arhiereul Sofronie Craioveanul, zis și Popa Iapă, ar fi fost ras pentru păcatele lui lumești și scos din rîndul oamenilor pentru ignoranța și prostia lui; la noi se va găsi desigur un Iorga sau un altul care să solidarizeze menirea istorică, și culturală și națională, a Bisericii ortodoxe cu trecutul unui popă hoț de cai și cu stilul unui arhiereu analfabet.

I. H. BREZIS: *OMORUL RITUAL*

Mai întîi nu înțelegem ce rost are dedicația tendențioasă a broșurii: « Martirilor evrei, jertfelor setei de sînge a norodului cumplit ». Fiind scrisă în românește, broșura pare dedicată unor « martiri » din România, și poporul românesc pare a fi acel « norod cumplit ». Părintele rabin I. H. Brezis ar fi de dorit să-și modereze misticismul și să nu vrea cu orice preț să ia o atitudine care place atît de mult domnului Cuza să o împrumute evreilor.

Am mai spus-o: dacă naționalismul domnului Iorga trebuie combătut, nici naționalismul evreiesc nu trebuie crutat, mai cu seamă cînd se tentează a se înfățișa poporul românesc, pașnic și tolerant, ca un « norod cumplit ». Chestiunea evreiască trebuie apărată și rezolvată; însă în folosul acelor evrei care își iubesc țara de naștere și poporul ei, cum sînt cei mai mulți, iar nu ca o curtenire și ca o teamă de evreii care, viețuind laolaltă cu noi, ne urăsc.

Al doilea, nu pricepem de ce se publică în broșură o conferință pur religioasă și adresată exclusiv evreilor practicanți. *Omorul ritual* e o eroare veche și tenebroasă pe care găsește cu cale să o mai aducă la ordinea zilei un spirit vechi și tenebros ca domnul A.C. Cuza. La aceasta se răspunde, dacă vreți, însă, cu o broșură *ad-hominem*, polemică, înnafară de publicul de sinagogă, o broșură pentru toată lumea, și mai ales pentru

români — şi scrisă cît mai puţin de un rabin. Popii nu mai au autoritate să discute nici chiar chestiunile rituale. Aşa cere vremea.

REVISTE NOI

Anotimpurile ploioase coincid îndeobşte, fără de ironie, cu apariţia revistelor literare. De data aceasta era chiar o nevoie ca numărul lor să crească. Se vesteau cîteva publicaţii săptămînale care n-au ieşit. Într-un moment cînd scriitorii români s-au înmulţit, spre bine desigur, atît de mult, şi cînd Societatea lor se reconstituieşte, se-ntîmplă că publicaţiile de care ei au nevoie, au scăzut. Afară de *Viaţa românească* de la Iaşi, destinată poate să rămîie cea mai literară, ca şi acum; înnafară de *Luceafărul*, care a ajuns o revistă provincială de familie pentru serviciul abonaţilor; înnafară de *Viaţa nouă* a domnului Densusianu, cu o apariţie atît de tenace; celelalte sînt şi mai puţin literare decît acestea două din urmă. *Convorbirile literare* nu mai trezesc sentimentul curiozităţii. *Noua revistă română* are ceva din clasa sîrguitoare a dascălului de greceşte. *Ţara nouă*, care ieşi, e-adevărat, în toamna din urmă, nu-i revista care lipsea, şi-i tot un soi de catedră.

Literaţii, e un fapt, literaţii artişti, nu s-au grupat nicăieri şi par retraşi cu voie deoparte. N-avem o revistă scrisă de scriitori cu talent, cu o redacţie de astfel de scriitori, o revistă mică, iute şi bine desinată în conturul ei.

Dacă scriitorii s-au abţinut, unii ziarişti însă s-au folosit de lipsa stăpînilor, ca să zic aşa, şi au scos una, o revistă.

Această revistă, pe cheltuiala unui distins profesor secundar şi director al ziarului *Viitorul*, este *Flacăra*.

O remarcă asupra titlului, copiat după *Facla*, e prima notă proastă. Nume dulceag prin excelenţă. Apoi un nume care nu exprimă nicio combustibilitate de direcţie. Direcţia, în genere absentă, deşi nume de director prezent. Se pare că motorul artistic al *Flacării* e domnul P. Locusteanu, a căruia proză serveşte de ciment între bucăţile dinafară, şi care este la locul ei, după părerea mea, într-un ziar. Numele literar la care aspiră domnia-sa nu e destinat să-l aibă.

Altă remarcă, altă imitaţie. *Flacăra* vrea să fie ca *Les Annales*. Acelaş format, aproape aceeaş învelitoare. Prin ce greşeală nu s-a numit *Flacăra Papagalul* sau *Cocò*, eu nu pot pricepe.

Campania de reclamă pentru scoaterea acestei reviste, debutase cu un afiş de o inspiraţie extrem de sleită, mai cu seamă pentru un debut. Pe două funii atîrna o grămadă de capete curioase, care voiau să însemne eclectism. Iniţiatorii luau calea excelentă a caprei pe varză, fel de mîncare tonic pentru anemici, împăciuitorul întregului univers, însă cu rezerva bine stabilită de mai nainte. Au fost văzuţi adresîndu-se la scriitori diametral opuşi, făgăduindu-le colaboraţii permanente, cumpărîndu-le vreo bucată: un nume pus la timp, serveşte — nu-i aşa? — cu folos reclama. *Le tour joué*, aceleaşi persoane au fost văzute dosindu-se şi jenate, evitînd o întîlnire de surîsuri deosebite şi de ochi dispreţuitori.

La numărul 5 o revistă nu-i prea de timpuriu să fie judecată. Primele cinci numere ale *Flacării*, progresiv mai uscăţive şi mai banale, făgăduiesc viitorul incolor la care trebuia să ne aşteptăm. Pînă una-alta, *Flacăra* serveşte minunat stricarea gustului public şi-i cu atît mai primejdioasă cu cît e mai ieftină. În orice caz, pare o afacere excelentă. Domnul Banu are un nume politic, şi cu toate protestările domniei-sale, nu credem că s-ar fi riscat să scoată o revistă literară, dacă n-ar fi fost sigur de abonamentele *Viitorului*, *Voinţei naţionale* şi *Independenţii*, plus alte pricini.

E adevărat că *Flacăra* proclamă unele genii ce-i aparţin în propriu. Şi-i cu atît mai dăunătoare literatura *Flacării* cu cît zăpăceşte în cititorul de zece bani, noţiunea talentului, pe care un critic anonim şi doritor de a cultiva relaţii folositoare şi de a le dezvolta, o dă pe statura sa.

E regretabil că nici editorii, porniţi să facă un magazin, nu ajung, la noi, măcar la acest puţin lucru, să facă un magazin. Regretabil pentru literatură, care se vede nevoită să asculte de preferinţele cîte unui biet ziarist ranchiunos, care n-a scris în viaţa lui o pagină cu talent. Ei n-au nici capacitate, nici curajul de a deosebi un talent adevărat, pentru simplul motiv că înnainte de toate nu se pot deosebi pe sineşi. Dacă un talent se întîlneşte pe la ei, apoi răspunderea întreagă e a altora. Ei au imitat. În intelect ca şi în viaţa de toate zilele aceştia sînt la fel.

Într-un articol viitor ne vom ocupa însă pe larg de paraziţii literaturii.

CU PRILEJUL REVOLUŢIEI CHINEZE

— O IMPORTANTĂ LUCRARE A DOMNULUI IORGA —

Decînd a izbucnit revoluţia din China am primit mii de scrisori de la cititorii noştri din ţară şi din străinătate, care ne cereau lămuriri: care e rostul acestei revoluţii democratice într-o ţară în care Cahalul domnului Cuza n-are nicio putere? Căci, ştiut fiind că toate răscoalele sînt puse la cale de Cahal, naşte întrebarea: de ce s-au răzvrătit chinezii? A trebuit, deci, pentru a satisface curiozitatea legitimă a cititorilor noştri, să cercetăm chestiunea din punctul de vedere naţionalist-democrat român. În acest scop ne-am procurat lucrarea domnului Iorga *Războiul din Extremul Orient: China, Japonia, Rusia asiatică* — Schiţe (Bucureşti, Socec, 1904), şi citind-o cu atenţie vom face o dare-de-seamă pentru cititorii noştri. Ce vor înţelege cititorii din această dare-de-seamă, e ceea ce am înţeles şi noi din lucrarea domnului Iorga.

De la început ţinem să accentuăm că lucrarea iscălită de domnul N. Iorga este de domnul N. Iorga. Făcînd această declaraţie solemnă ne conformăm dorinţei domnului Iorga, care declară în prefaţă:

« Cartea aceasta e *a mea* **ca oricare alta,** pagină cu pagină, rînd cu rînd, idee cu idee ».

Vorbă cu vorbă, literă cu literă, virgulă cu virgulă etc. cu etc. adăogăm noi, ca să nu mai fie discuţii. *A mea* e subliniat în text; *ca oricare alta* e subliniat de noi, pentru că aserţiunea ni se pare

cam exagerată: nu oricare carte e neapărat a domnului Iorga: *numai cele bune* sînt ale domniei-sale. Dar înţelegem excesul acesta al simţului de proprietate: în 1904 domnul Iorga se încuscrise deja politiceşte cu domnul Cuza şi a vrut să evite o funestă analogie, pentru că domnul Cuza are cărţi care nu sînt ale domnului Cuza.

Domnul Iorga mai are grija să ne asigure că n-a fost nici în China, nici în Japonia, nici în Siberia, insistă că « orînduirea, judecata, punctul de vedere şi combinarea elementelor » îi aparţin, şi, odată aceste formalităţi îndeplinite, ne dă drum în cuprinsul cărţii.

Şi, în adevăr, are cu ce să se laude. Cîteva exemple de orînduire, judecată, punct de vedere şi combinaţie o vor dovedi cu prisosinţă.

De pildă: sîntem curioşi să avem o idee despre chinezi? Gata:

« Oameni mari şi *moi*, *tari* şi înceţi, neobosiţi şi răbdători, aceştia sînt chinezii » (pag. 4).

Scurt, simplu şi sugestiv. Întîlneşti un om şi vrei să ştii dacă e chinez? Te uiţi la el ca să vezi dacă e mare, îl pipăi ca să vezi dacă e moale, te iei la trîntă cu dînsul ca să constaţi dacă e tare, îl pui să citească un volum de domnul Iorga ca să-i stabileşti răbdarea, îl urmăreşti cîteva zile pentru a-i deduce încetineala şi neoboseala, faci bilanţul rezultatelor obţinute şi apoi te pronunţi în cunoştinţă de cauză.

Dacă omul e chinez, îl întrebi: « Ce mai alabala pe la voi pe-acolo? » Dacă nu e chinez, te întorci iar la cartea domnului Iorga (da, a domniei-sale!) şi imediat, la pagina 5, afli că:

« . . . au ridicat ziduri de piatră, cari, *alergînd* în munte de la o culme la alta, desăvîrşeau închiderea faţă de orice primejdie ».

În interiorul acelor ziduri — desigur moi şi tari, ca şi autorii lor, dar nu tot atît de încete,

de-vreme-ce alergau în munte — în interiorul lor,

« . . . ei s-au *lăcătuit* ca un învăţat în cămăruţa lui, ori ca o ţesătoare în odăiţa ei, ca să lucreze ».

O paranteză: comparaţia e superbă: domnule Iorga, ieşi din cămăruţă să te felicit.

Pecînd chinezii lucrau în acea cămăruţă care se cheamă China, coreenii făceau altecele.

Dar ce sînt coreenii?

« Coreenii sînt de aceeaş rasă ca şi chinezii: oameni puternici şi muncitori, mai murdari însă » . . . « Coreenii mari *(şi moi?)* în rochiile lor albe, subt pălăria lor cu fundul înnalt şi ascuţit sau subt glugi, se perindau pe pămînt, fără să dovedească prin ceva că sînt vrednici a trăi » (pag. 65).

În adevăr, nu vedem ce rost puteau avea oamenii aceştia care purtau — pasă-mi-te! — pălării cu fundul înnalt şi ascuţit, ba chiar şi glugi (cu ce fel de funde?). A, dacă şi-ar fi înţeles menirea lor de oameni, dacă ar fi purtat şapcă ori fes, ar fi fost . . . altă căciulă! Ceea ce te revoltă mai mult este că aceşti coreeni mari obişnuiau să se perindeze în nişte rochii albe, pe care le puneau subt acele faimoase pălării ori glugi; nu era mai practic să le poarte pe trup? De-aia, vezi, erau mai murdari decît chinezii.

În aceste fapte domnul Iorga găseşte sfîrşitul lor apropiat şi — cu franchețea ce-l caracteriză — le-o spune verde:

« E vădit că peste cîteva zeci de ani nu va mai exista Coreea, cu toată încercarea ei de a se înnarma, cu tot titlul de împărat, de mare împărat, ce şi-a luat suveranul ei, cu toată pompa şi mîndria de care se înconjură Curtea, cu toată constituţia, măsurile privitoare la felul pipei şi hainei şi apoi întoarcerea la vechiul regim absolutist » (pag. 101).

S-a isprăvit. Această condamnare fără apel e un simbol prin stilul ei: într-însul se reflectă toată anarhia din nefericita Coree.

Alta e situaţia în Japonia. În Japonia sînt două sexe: unul masculin şi celălalt feminin. Domnul Iorga se ocupă numai de unul, de cel masculin, pentru că celălalt nu-i acasă: « femeia e coborîtă în căsătorie » (pag. 68) şi, ca atare, « nu se înfăţişează privirilor străinului ». În schimb, despre Japonia masculină avem date importante.

Japonezii, biruitorii de azi, altădată erau slabi şi, mai ales, nu ştiau să « facă concurenţă ». Aşa:

« Nici dezvoltarea istorică a japonezilor n-a putut să facă concurenţă naturii, în formarea sufletelor » (pag. 57).

Dar dacă nu făceau concurenţă naturii, în schimb munceau — ce vreţi? fiecare în cămăruţa lui! — munceau straşnic, avînd în acest scop: lucrul pămîntului, cărăuşia, meşteşugurile, negoţul şi « *budismul decăzut* spre înseninare » (pag.67). Apoi dacă şi budismul decăzut spre înseninare e o muncă, înţelegeţi bine că n-a fost glumă. Ce să te mai miri că nu le rămînea timp să facă şi concurenţă naturii? Şi apoi, trebuie să ţinem seama că de! au japonezii nevoie şi de distracţie:

« nenumărate trăsurèle, la care e înhămată o fiinţă omenească răbdătoare şi săracă, duc la Ioşivara, un întreg oraş al desfrîului, tot felul de lume, femei, copii, înnalţi dregători, cari fac această călătorie numai de plăcere, pentru a lua aer, pentru a vedea frumoasele fete spoite cu alb şi cu roş, împovărate de grele rochii scumpe, cari stau nemişcate cu faţa la stradă, cercevelele fiind ca de obicei date în jos » (pag. 78).

Nu ştiu dacă e interesantă distracţia asta de a vedea rochiile cu cercevelele lăsate în jos, nici cum ar putea fi rochiile cu cercevelele în sus, chiar

cînd stau nemișcate cu fața la stradă — dar cum vreți să-i înțelegem noi pe japonezi?

Însă nu toți japonezii sînt vrednici de stima noastră. De pildă, samuraii, niște ticăloși:

« Aceștia făcură timp de trei veacuri și jumătate istoria de frămîntări sterpe, de *neputință înnafară* a țării lor » (pag. 67).

Simpatici sînt, în Japonia, feudalii; căci

« vădirea firii naționale prin culori sau linii de sculptură se datorește acestor fruntași cari pot fi asemănați cu principii italieni din timpul Renașterii, cu bogatele biserici din Italia sau Flandra aceluiaș timp » (pag. 68).

Aci am de făcut o rezervă: este adevărat că acești fruntași seamănă nițel cu bisericile din Flandra, dar eu cred că seamănă și mai mult cu lacul Cișmigiu. Înnafară de rezerva asta, sînt absolut de acord cu domnul Iorga. Regret numai că domnul Iorga n-a avut succes cu această carte a domniei-sale (să chiorăsc dacă nu-i a domniei-sale).

Domnul Iorga zicea în prefață:

« Dacă publicul o va primi bine, ea va fi *și* mai completă într-o ediție a doua. În acest caz făgăduiesc cărți analoage asupra altor probleme politice ale momentului. »

Or, publicul n-a primit-o bine — de prost ce-i — și n-avem nici ediția a doua și nici cărți analoage. Poate că recenzia aceasta va fi cu noroc și va face ca publicul să-și îndrepte acum greșeala practicată cu îndărătnicie de la 1904 pînă azi.

UN BILANȚ LITERAR

Calendarele și almanahurile cu tradiție povestesc pe cîteva pagini profețiile anului ce vine. Cititorul știe, astfel prevenit, la ce să se aștepte și de ce lucru să se teamă. E adevărat că limbajul în care se proorocește este înțeles adeseori pe de-a-ndoasele, și asta pentru ca numai cei dibaci la minte și cu cheie să le poată pricepe.

Răsfoind numărul *Luceafărului* din Sibiu, de la 15 ianuarie, mi-aduc aminte de vechiul și excelentul almanah al *Mesagerului șchiop* care apare astfel de vreo sută și cincizeci de ani la Berna și Vevey. Domnul Chendi încheie anul trecut peste literatura românească printr-o listă, indispensabilă desigur, în care figurează tot felul de nume de scriitori. E un fel de privire generală, și la nevoie cu un singur ochi sau prin urechea acului, asupra scriselor periodice din anul 1911. Fripță adesea în pronosticurile sale, critica s-a hotărît să nu-și mai facă profețiile decît după ce se vor fi împlinit, procedeu cu folos pentru toată lumea. E oricum o abdicare. Tăria unui critic trebuie să fie de esență astrologică și inspirată. Odinioară domnul Chendi, pe la *Semănătorul*, privea viitorul cu o rîvnă de mag.

E de regretat că acest ironic ardelean « și-a depus », ca să zic ca dînsul, condeiul de polemist de mai demult și că, fără să violenteze convingerile și pornirile scriitorilor, își reduce criteriul, pe care poate că în fond l-a avut întodeauna, la

succesele publice. Rareori, pe ici-colo, mai rupe un condei obosit, cu vîrf de peniță moale, pe cîte un nume displăcut. Se vădește la domnul Chendi o dorință de împăcare cu lumea pe care nu o poate stăpîni, și cu scriitorii răspîndiți în presa românească; însă o dorință prudentă, ce nu poate trece peste niște margini comune. Cînd un critic ambițios ajunge să umple patru pagini mari dintr-o revistă, cu « constatări », e de crezut că iluziile au murit de-a binelea și că se apropie orele de penitență. Pe vremuri, în note și aprecieri de un humor îndoielnic și de-o zeflemea simpatic veninoasă, domnul Chendi contesta valoarea mai multor literați pe care azi îi recunoaște. Pentru ce? Pentru că pe atuncea numele lor erau necunoscute și pentru că azi au în presă o situație cîștigată.

Criticul *Luceafărului* nu disprețuiește oportunismul și-l vedem pe punctul de-a proclama poeți ca domnul Victor Eftimiu, jucat cu atîta succes la Teatrul Național din București. Prietenii săi mi l-au descris ca pe un om șiret și ca un dezbinător onctuos. Calitatea din urmă privește în mai de-aproape Ardealul. Cealaltă pare adevărată. Nu-mi vine să cred că domnul Chendi ar avea pe conștiință o atitudine bine hotărîtă în vre un sens și că luptă pentru vreo reacțiune. Lăsat în voia mulțumitoare a curentului, domnia-sa merge și înregistrează. Răspunderea e un lucru de care ne place, în zilele noastre, să ne ferim; pasivitatea știe să puie atît de bine contrariile de acord.

Totuș, pentru ce este, acest bilanț inutil al anului literar trecut, el ar trebui să fie complect. Pentru ce domnul Chendi nu citează *Facla* și campaniile ei binecunoscute? Preferă să treacă sub tăcere o revistă pe care ar fi pornit să o vorbească de rău?... Înțelegem, negreșit, pricina e binecuvîntată, dar dintr-o listă bibliografică *Facla* trebuia neapărat să nu lipsească. Poate că toate revistele reunite, de dincolo și din Regat, nu dau launloc suma de sinceritate și de vigoare în convingeri de care se bucură *Facla*.

O rectificare apoi pentru *Viața socială*.

« Ceva nou în viața revistelor a fost în anul acesta apariția și dispariția unei publicațiuni socialiste, anume a *Vieții sociale.* » Această revistă, trebuie precizat, și-a făcut apariția în anul 1910, nu mai tîrziu.

Se mai remarcă la domnul Chendi ușurința cu care domnia-sa adoptă formulele superficiale și cuvinte ca « decadență » și « simbolism », fără nicio semnificare literară și care slujesc numai nedeslușitul în care-i place să rămînă privitor la punctele dificile.

Să-i dorim domnului Chendi, pentru anul viitor, constatări mai depline și oareșcare bărbăție-

REVISTA LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

Literatura noastră de azi, cînd scriitorii mînați de oareșcare tradiție și idealism s-au retras aproape definitiv din presa literară, este prada oricărui ins, descălecat din zonele cele mai opuse literaturii. Momentul e propice tuturor încălcărilor și intruziunilor. Cine vrea să-și agonisească un nume literar fără să facă niciun soi de literatură, își poate plăti gloria cu o sumă de bani pusă în fondarea unui « magazin ». Dacă pe terenul bărbieriei de lux sau al politicei n-ai putut străluci mai mult decît o monedă imitată, este loc în literatură pentru o licărire mai intensă de sticlă autentică, goală. Numele dumitale, mereu tipărit pe învelitoarea unei reviste, de care, plictisind pe unii, tîrîndu-te la alții, jefuind pe scriitorul sărac și ieftin, izbutești să legi cîteva nume dacă nu cîteva prietenii, sfîrșește să pară și literar. Și aceasta cu atît mai lesne cu cît fiind, de pildă, ziarist, profesie întrucîtva vecină cu literatura, mulțumită scriitorilor încăpuți de nevoie în presa cotidiană, de la ziar la literatură saltul pare mic. Tot la tipografie se face și una și alta, nu-i așa? Și buțile și sculpturile medievale sînt lucrate tot din lemn.

O revistă de felul acesta este *Flacăra* de subt direcția marelui nostru scriitor C. Banu.

În puțina-i destoinicie, cu toate acestea, pentru cele literare, domnia-sa visa la început un Olimp confuz în care n-avea decît o singură preciziune:

rolul domniei-sale de director al acestui munte, strămutat în București. Mai pe urmă a trebuit să-și micșoreze visurile pe statul său și să apuce drumul sigur al celorlalți, fără riscuri și cu beneficii probabile. De patru luni, decînd apare, de cîte patru ori pe lună, numele domniei-sale pe copertă, domnul Banu încă n-a scris un articol de literatură, care să exprime o vedere artistică, un articol de direcție; așa că însușirile-i de director nu se văd nicăieri. Ce fel de director e domnia-sa? Pentru o editură era de ajuns un librar, fără pretenții; editorul îndeobște își pune numele în josul paginii, la firma industrială, și nu în capul publicațiilor sale.

În ce privește noutatea, care singură justifică apariția unei reviste, *Flacăra* n-a adus nimica nou; domnul Banu n-are curajul — evident — să caute să impuie un singur colaborator de-al său, și păstrează neutralitatea cuminte a *Universului literar*, care ia de la toți cîți îi dau cîte ceva. Cînd i-am reproșat, odată, că *Flacăra* e menită să strice și puținul bun-gust al lumii noastre cititoare în românește, domnul Banu, în *Flacăra* domniei-sale, s-a făcut foc. Că scriitorii impuși de alții și recunoscuți prin talentul lor găsesc în domnul Banu un admirator, asta nu-i măgulește prea mult pe dînșii, iar domniei-sale nu-i dă o autoritate literară și un rost în literatură. Dacă domnul Goga n-ar fi fost premiat de Academie, dacă domnii Sadoveanu, Anghel, Agârbiceanu etc., n-ar fi fost, la apariția *Flacării*, cotați de public, domnul Banu n-ar fi cutezat să le dea tîrcoalele literare de acum, căci pentru aceasta ar fi trebuit să aibă independența gîndirii, gîndirea și curajul care-i lipsesc.

Prostul-gust al *Flacării* se învederează în tot ce nu vine de la scriitorii cunoscuți. Cimentul revistei e cît se poate de gazetăresc. « Ecourile »

învederează la fiece rînd linguşeala editorului şi a negustorului, afară de reaua-credinţă, şi-aceasta prost exprimată, din unele cazuri. Interviurile cînd cu miniştrii, cînd cu vre un literat, de un stil cotidian, puteau rămîne apanajul *Flacărei* zilnice, al *Viitorului*. Revistă mai plat concepută şi mai imbecil executată nici nu se poate.

Prostul-gust al *Flacării* s-a întins şi la editura ei. Domnul Banu, cel scrupulos şi literat, scoate o colecţie de romane, o dezonoare literară, care i-ar repugna şi celui din urmă scriitor. Fără nume de autor, căci cine ar semna asemenea volume? — traduse din cine ştie ce biblioteci streine citite de servitori; cu desene pornografice pe copertă — ele se duc să mîzgălească sufletul tineretului sau al poporului care le citeşte, ca romanele senzaţionale de tristă memorie ale lui Cazzavilan şi Hertz.

Căci domnul Banu, pe lîngă că-i literat de marcă, este — mă rog! — să nu se uite, şi un educator.

Împotriva acestor soiuri de literatură, bătrînii, dezgustaţi să se războiască din nou cu microbii, nu reacţionează precum ar trebui. Solicitat de *Flacăra* să i se facă reclamă cu tobe multe, domnul Caragiale a respins propunerea printr-o telegramă pe care revista avu naivitatea să o publice ca un titlu. Domnii Vlahuţă, Coşbuc, sînt rezervaţi în adeziunile lor pentru revista domnului Banu. Simpatii ea n-are la niciun scriitor, tînăr sau mai vechi. Aceştia văd spasmul de reclamă şi nebunia de mediocritate, care îmbolnăvesc literatura noastră de azi, şi îşi aduc aminte că pe vremuri lucrurile se petreceau cu mai multă cinste. Literatura nu era încă prilejul de benchetuială al tuturor buldogilor lirici sau dramatici.

Exuberanţa prea exagerată a monumentalelor ciuperci provoacă ivirea unor mîntuitori, care, dacă nu sînt nişte atleţi, scriu cu intenţiile cele mai de laudă. Printre titlurile luminoase, una din revistele mici se numeşte *Farul*. Regret că nu pot, pentru preciziune, scrie numele acestei publicaţii, în diagonală, ca-n original. Se vinde: cinci parale, îndoită o singură dată, ca un jurnal. Se reclamă de disciplina artistică a cunoscutului filolog şi profesor universitar domnul Ovid Densusianu, directorul altei reviste apărute în urma *Liniei drepte*, *Viaţa nouă*, prea puţin scrisă şi citită. Ca şi revistei pe care vom indica-o îndată, îi vom aduce reproşul că-şi ţine polemica la periferie, cînd, pornită din miez, cum vor fi silite ambele reviste s-o facă, rodul ei ar fi mai prompt şi mai binevenit.

Insula este, abia ieşită de sub tipar, revista de opoziţie directă la revista domnului Banu. Şi *Flacăra* şi *Insula* pornesc din aceeaş redacţie de ziar cotidian, *Viitorul*. Neglijat cu desăvîrşire de domnul Banu, cu care lucrează la acelaş biurou şi pentru aceeaş gazetă, domnul Minulescu, singurul literat de la *Viitorul*, trebuia, mai curînd sau mai tîrziu, să se răzvrătească. Domnia-sa găsea motiv îndeajuns şi în faptul că la conducerea revistei, directorul său de ziar a ales în loc de un literat pe un reporter de meserie, cu care însă se înrudeşte. De ce s-ar înrudi acasă, de ce s-ar înrudi la ziar, şi n-ar rămîne rudă şi în literatură? Ar fi contrariu celor mai elementare noţiuni de nepotism.

Insula se prezintă mai complectă şi mai compactă decît *Farul*, deşi declaraţia din capul revistei suferă de slăbiciune, şi asta tot din pricina susceptibilităţilor de menajat, ceea ce ridică adversităţii orice putere. Nu se înţelege dacă înlocuirea lui

și peste tot cu & este o ironie pentru negustorii de la *Flacăra*, sau numai un fel de originalitate.

Originalitatea pare că domnul Minulescu o caută cu orice preț, inspirat întru aceasta de futuristul Marinetti, care dacă o reclamă cu atîta vehemență pentru sineș, este că-i lipsește, ceea ce ar fi o indicație destul de rea. Poezie, proză, polemică, cu toată preciozitatea lor feminină, fac revista simpatică și de multe ori preferabilă concurentei sale *Flacăra*.

Trebuie să relevăm o poezie de domnul Săulescu, liniștită și, ca să zicem așa, interioară, care își ia farmecul din sucul ascuns al gîndirii. În poema domnului Bacovia se poate găsi o pildă pentru definiția versului liber, a cărui greutate și valoare stau în cadența deosebită, în ritmul divers al aceleiaș bucăți.

Dar de ce *Insula* și nu altfel, e lesne de înțeles. Numele este în orice caz bine găsit și frumos. Domnul Minulescu crede, ca mai mulți pe la noi și pe aiurea, legănați de iluziile unei pubertăți, la unii foarte întîrziată, că în literatură patria tuturora nu este aceeaș, că s-ar fi născut niște oameni noi, cu totul noi, desprinși de ceialalți. Aceștia, ca niște insulari, ar fi siliți să trăiască departe de continente. Teza e falsă. Poezie nouă nu se găsește nicăieri; da, talente noi. Insularii sînt ai tuturor epocilor și nu sînt caracterizați de așa-numita, de către găgăuți sau răutăcioși, poezie *simbolistă, decadentă* etc., tot așa cum simbolică a fost toată poezia, întodeauna, precum simbolică e vorbirea, simbolică natura, gîndirea și tot ce viețuiește. Insularii sînt talente noi, în special cele învăluite de oareșcare profetism, în contradicție obișnuită cu epoca lor.

La *Insula* colaborează cu domnul Karnabatt, un reînnoit pentru poezie, un rînd de tineri cu altă chemare decît alegătorii de la *Flacăra*.

INSULA

Insula, mai bine întocmită în numărul al doilea, pare menită să stea cu succes împotriva literaturii domnilor Eftimiu, de două ori Pavelescu și Lovinescu, deși cu o insistență exagerată. Nu acești domni sînt toată literatura românească. De altfel, scrierile proaste se elimină cu scrieri bune, și opinia publică, măcar cea literară, nu prea pare să se conducă după presă. Succesul *Insulei* trebuie limitat la un mănunchi de cititori care n-au făcut nici pîn-acum caz de literatura celor de mai sus.

Pentru restul publicului, domnii pomeniți sînt cu prisos înzestrați ca să placă. Fiecare din ei are mai mult sau mai puțin un « cap » simpatic, excelează în arta de a se vîrî, cum se zice; farmecul lor ușurel influențează pînă și pe unii cititori îndrumați, prin seria admirațiilor lor și printr-o cultură mai aleasă, spre scrieri cu miez. Te uiți la domnul Eftimiu, de pildă, și nu poți să-ți zici că nu este lipsit de viitor. Corpolență cumpănită, față sănătoasă, armonie fiziologică de pizmuit; poezia, mă rog, să o cam lăsăm deoparte. Domnul Lovinescu, alt triumfător, ca să zicem așa, se încadrează în poza de efect. Domnul Cincinat mînuiește o floretă invizibilă și știe să rîdă cu o gură căutată, de adolescent. Domnul Minulescu este, cum s-ar zice, foarte bine dotat și el, dar mai gros. Totuș succesele sale, mai subțiri, nu sînt atît de universale.

Insula cuprinde o poezie de domnul Minulescu şi strofa următoare:

« Eu sunt o armonie de proză
Şi de vers,
De crime
Şi idile
De artă
Şi eres —
În craniu port imensul stăpîn pe univers
Şi-n vers, voinţa celui din urmă Nenţeles ».

E greu de înţeles pentru ce aceste opt versuri, cînd strofa n-are decît patru. Trage din această dispoziţie tipografică cititorul emoţii de artă care i-ar rămîne streine în rînduirea naturală a stihurilor? Nu-i, negreşit, un păcat, dar o naivitate este. Se simte cineva mai încălzit dacă înnainte de a-şi trage ciorapii şi-i taie cu foarfeca în patru bucăţi în care îşi trece rînd pe rînd piciorul de la pulpă la căpută?

Domnul Dragoslav a debarcat şi domnia-sa în Cithera domnului Minulescu. Iată cum îşi începe bucata în proză intitulată *Eu*:

« Mintea îmi e zăpăcită; parcă îs tîmpit. Pe suflet am ceva ce mă atîrnă în jos. Unde să mă îndrept, nici eu nu ştiu. »

Iser dă un remarcabil desen, portretul domnului Dragoslav.

ALMANAHUL SOCIETĂŢII SCRIITORILOR ROMÂNI

E vorba, probabil, de-o farsă, căci nu reiese de nicăieri că acest « almanach » (cu *ch*) ar fi al numitei Societăţi. Nici coperta, care reuşeşte atît de bine să imite etichetele sticlelor de coniac şi capacele cutiilor de curmale, nici conţinutul, nu sînt făcute să reprezinte o breaslă de artă, cum s-ar părea că trebuie să fie o tovărăşie de scriitori.

Almanahul e de fapt o exhibiţie mai mult a faimosului gust în numele căruia domnul C. Banu a scos o revistă, scoate o « bibliotecă » dezonorantă pentru literatură şi a întemeiat, subt numele generic de « Flacăra » un « Institut de arte grafice », telefon 417. Un desen fotografic ilustrează coperta, deasupra căreia iese, ostentativ, numele întreprinderii industriale care a fabricat almanahul: « Editura „Flacăra"». De ce acest almanah al foii *Flacăra* este şi al Societăţii Scriitorilor Români, se înţelege cam greu. Trebuie să fie o formă de ochii lumii, care înlesneşte desfacerea produselor.

Întoarceţi coperta. Două capete de îngeri tipografici se sărută ca în biletele de plăcintă. Pentru ce doi îngeri şi pentru ce alegoria de pe prima copertă, cu două femei, cu o mască şi cu doi alţi doi îngeri aşezaţi turceşte pe piatră? Ei, foarte simplu: editorul şi tipograful n-au găsit alte clişee. În lipsa şi-a clişeelor actuale, editorul ar fi pus orice altceva, indiferent, o vedere din Bucureşti, o frunză de viţă, două pisici. Îngerii trebuie

să simbolizeze principiile artistice al domnului Banu sărutîndu-se cu propria sa intelectualitate.

Peste treizeci de pagini din almanah conțin materie calendaristică, transpusă direct din calendarele fără pretenții literare, ale librarilor doritori de ceva parale. Sărbătorile legale și domnești; sărbătorile prescrise de Sfîntul Sinod ce se țin de biserici, de autorități și de școalele publice, afară de Judecătorii, Tribunale și Curți (!); sărbătorile legale ce se țin de instanțele judiciare etc.; sărbătorile cuprinse în legea repaosului duminical; posturile; dezlegarea postului; compt ecleziastic(!!); calendarul catolic. Lipsește cel puțin calendarul ebraic și turcesc, și trebuie să fim mulțumiți.

Cititorul avid de literatură face cunoștință apoi cu lunile ianuarie, februarie etc., încheiate cu următoarea bucată în proză, lungă de-o pagină:

« Atelierele de editură „Flacăra" execută orice lucrări din ramură. Prețuri moderate. »

Pîn-aci e a șasea parte din almanah, și, vasăzică, nimic. E ceva. Sînt douăsprezece pagini albe, cu cîte un rînd aruncat pe ici-colo, contribuții modeste, cum veți vedea îndată, la « Istoria literaturii și artei românești ». Așa, la luna octombrie, citim: « 22, 1911. Apare revista literară *Flacăra.* » De altminteri, în tot almanahul se face o reclamă activă acestei publicații a prostului-gust din România. Evident că nici alte reclame nu sînt neglijate, ca pentru o fabrică de bere, pentru o Societate de asigurare etc. . . .

Am zis « prost-gust » oridecîteori am vorbit de vre una din aplicațiile esteticei domnului Banu și-a companionilor domniei-sale, la literatură, desen și tipar. Vrem să nu se înțeleagă rău sentimentul nostru. Noi nu învinovățim pe acești domni de absența aptitudinilor pe care facultățile lor naturale li le refuză, căci nu învinovățim nici orbii, nici cocoșații din născare. Ei sînt culpabili

de altceva: că în loc să se ție pe terenul strict al industriei, au aspirații streine puterilor lor, se amestecă în literatură și artă și, pretențioși totuș, și mîndri în infirmitățile lor, strică și literaturii și publicului, tocmai în epoca de formație a gustului estetic. De cîte ori iese o carte, o revistă, un almanah de la « Flacăra », avem cîte un moment de oroare, căci ne gîndim la doza de urît și de meschin ce-o reprezintă, la efectele ei în public și la zădărnicirea pe ani întregi a progresului în spiritul artistic al poporului.

Cine poate pune în vînzare o carte ca prezentul almanah, cu reproducerile de portrete și desene din el, cu un aranjament grafic și ilustrativ demn de-a òpta pagină de ziar, înfrumusețate ca o carte de vise sau ca o listă de bucate, strică materialul și insultă pe cumpărător.

Să citim cîteva din ilustrații: *Întîlnirea prințului Carol cu țarul Rusiei*; *Vizita marelui duce Nicolaievici; Dansatoarele la bară*, de Degas; *Quator bruxeles; Lucien Capet; Tereza Careno*. . . Ce raport există între aceste persoane și priveliști cu Societatea Scriitorilor și cu literatura, cine poate spune?

Ilustrația de la pagina șaizeci și trei reprezintă, zice textul, pe « Hasdeu pe patul de moarte ». Pentru exactitatea unei legende de felul acesteia nu e nevoie nici de geniu și nici chiar de bun-simț. Ajunge o ușoară documentare, pe care, în calitatea lor de ziariști, literații de la *Flacăra* ar fi putut să o dobîndească. E absentă și aceea. Portretul mortuar al lui Hasdeu e în realitate un portret al lui Eugeniu Carada.

Materialul literar pe care îl dă almanahul este semnat sau nesemnat de către douăzeci și șapte de scriitori mari și lați — unii mai mari, alții mai lați, — în total o sută patruzeci și șase de pagini. Din acestea, peste cincizeci de pagini sînt ocupate

de *Cronica anului*, inutilă; de *Anul teatral*, *Anul muzical*, *Viața literară*, aprecieri despre Liciu. Domnul Banu ocupă opt pagini cu un articol asupra lui Spiru Haret; domnul Corneliu Moldovanu, vreo șaptesprezece; domnul Lăcusteanu, cel mai fertil, vreo douăzeci. . . în calitate, desigur, de administratorul « Institutului de arte grafice ,,Flacăra''». *Anul muzical*, unsprezece pagini, sînt semnate de un domn M. Mărgăritescu (?).

Alte vreo douăsprezece pagini sînt de critică. În total, vreo șaptezeci de pagini de materie ziaristică, de adaos la primele treizeci, de simplu calendar, ceea ce face vreo sută de pagini aproape pierdute.

Din celelalte optzeci de pagini, patruzeci de pagini sînt stricate cu reproduceri fotografice mizerabile.

Rămîn, în sfîrșit, pentru literatură, cincizeci de pagini — multe din ele sînt reproduceri după bucăți apărute în reviste și mai ales în *Flacăra*; poate chiar toate.

Am insistat atît de mult, ca să facem încă o dată dovada celor spuse de noi în ce privește opera de literatură și educație a întreprinderilor « Flacăra ». Iar de Societatea Scriitorilor Români n-am prea vorbit căci n-o prea întîlnim în propriul ei almanah decît la locul rezervat pe copertă librarilor, jos detot. Cine s-a mai ocupat cel mai puțin de acest almanah se vede că a fost tocmai Societatea.

Prețul almanahului e de 1 leu 25 bani!

NOTE LITERARE

Literatura socialistă, ca și cea bisericească, e la noi relativ puțină. E vorba de o literatură socialistă națională, căci într-altfel, bibliotecile, colecțiile de broșuri și cărți traduse din limbile străine, în care s-au scris cele dintîi cuvinte socialiste și cele mai frumoase idei provocate de doctrina muncitorilor, sînt numeroase.

Socialismul, înnafară de domnul Dobrogeanu-Gherea, care e o personalitate literară de prima ordine și cea mai complectă și mai virtual socialistă, n-a prea produs scriitori în înțelesul artistic al cuvîntului, poate că nici pînă în ziua de azi.

Bineînțeles că lăsăm deoparte o întreagă àripă a curentului de neatîrnare care bate undele sufletești ale èlitei noastre intelectuale. Paralelă cu socialismul propriu-zis și amestecîndu-se uneori cu el, a trăit în vecinătate, dacă vreți, și totuș atît de depărtată de el, ideea individualistă reprezintată la noi de un singuratic, un izolat, Panait Mușoiu, directorul publicației *Revista ideii*.

Reflexe socialiste sînt în mai toți scriitorii buni și chiar în mulți din cei mediocri, dar dacă muncitorii pot să-și dispute pe toți de la Eminescu încoace, și dacă multe din gesturile izolate, cele mai frumoase, pot, ca niște modalități de socialism, uneori ca niște preludii sau ecouri, să fie prinse în ritmul mișcării, socialismul nu-și are încă poetul său, povestitorul lui, și am zice chiar, excluzînd încă o dată pe domnul Gherea, un patriarh, un

şef suprem, cu proporţii profetice, un legislator al lui naţional.

Nu putem şti dacă în zilele noastre, cînd socialismul ia forma sănătoasă a interesului imediat, mai mult decît veştmîntul mistic şi intelectual din epoca vizionară de-acum cincisprezece-douăzeci de ani, socialismul va da la lumină — şi-l va recunoaşte — un astfel de şef. Alături de doctorul Racovski, al căruia nume a fost cîtva timp, şi poate că mai este şi azi, pentru socialişti un drapel, ascendentul asupra muncitorilor e profesat, cîteodată, de nişte « tovarăşi » în complectă discordanţă mentală şi de sensibilitate cu doctorul.

În sfîrşit, vrem să ajungem la constatarea că astăzi, cînd partidul e mai organizat şi mai întărit decît orişicînd, lipseşte o revistă socialistă. O astfel de publicaţie nu se adresează ca ziarele, în felul *României muncitoare*, numai muncitorilor din mişcare, căci ar fi prea puţin. Ea serveşte mai ales ca punct de contact între socialism şi lumea nesocialistă. E un fel de vitrină intelectuală a simţirii şi a cugetării socialiste; mărgăritarul sufletesc care iese din profunzimea luptelor mai mici şi materialiste; e o lumină.

Cititorii vor lua cunoştinţă astfel de calitatea scriitorilor socialişti, de dreptatea şi avîntul ideilor socialiste, de controversele şi discuţiile la care dă loc viaţa confruntată cu doctrina vie.

O astfel de revistă nu mai putem spune că lipseşte. Ea lipsea pînă ieri, pînă la apariţia *Viitorului social*, care-i în realitate o reapariţie.

Viitorul social se înfăţişează ca revistele străine, abundente şi pline. Primul număr din seria nouă cuprinde articole semnate Karl Kautsky, C. Dobrogeanu-Gherea, dr. C. Racovski, dr. O. Călin, S. Gelengigeanu, P. Minescu, şi literatură, iscălită de Anatole France, Maxim Gorki, Barbu Lăzăreanu, Vanda — polemici şi « actualităţi ».

BIATA LIMBĂ ROMÂNEASCĂ!

În România nimeni nu mai scria portrete, de la Panu şi de la colaborarea domnului Nicu Xenopol la *Voinţa naţională*, autor a două-trei portrete reuşite şi al unui portret cît se poate de prost, ce avea tendinţă să batjocorească pe Eminescu. . .

Portrete a mai scris şi Ilarie Chendi. Şi am citat în aceste trei nume pe cei mai buni portretişti cu pana, şi aceia destul de întîmplători.

Portretul devine un gen literar cu *Facla*, care, subt condeiul lui Nicoară al Lumii, a dat literaturii cele mai bune portrete ce s-au putut scrie în româneşte. Ilustrate de Iser şi scrise de Nicoară al Lumii, portretele *Faclei* au făcut epocă în literatura noastră.

Pilda a găsit însă imitatori. O revistă, imitată şi ea cel puţin ca nume, după *Facla*, trebuia s-o imite şi în portrete. Gelos şi simţindu-se plin de literatură şi burduf de geniu, administratorul *Flacării* şi-a zis că a închiria pe Iser, desinatorul *Faclei*, a-i comanda portrete şi el, este de a căpăta şi talentul de portretist al lui Nicoară.

De-atunci foaia *Flacăra* a apărut cu portrete. . . În fiece număr, subt un desen frumos de Iser, era tipărită o proză proastă iscălită P. L. — puţină balegă pe o gheată de lac.

Proza lui « P. L. » era însă menită să rămîie nemuritoare. Luîndu-şi rolul în gît, autorul se văzu dator faţă de literatura românească să-i

mărească maculatura cu un giuvaer. Pînă ce vor fi trase în volum faptele diverse din *Viitorul*, e bine ca să se scoată cărți cu materia din *Flacăra*.

De aceea a apărut zilele acestea un fel de volum care răspunde la numele de 50 de portrete de administratorul « Institutului ,,Flacăra" », P.Lă-custeanu. P.L. din prețioasa revistă se chema, prin urmare, P. Lăcusteanu. Acest tipograf-autor are grija să-și amestece numele cu numele desinatorului Iser, care nu suportă nicio vecină-tate de rangul acesta.

Am răsfoit acest album cu hazul obișnuit. Domnul Lăcusteanu are darul să ne facă să rîdem în cele mai solemne momente ale izbucnirilor sale literare; căci a scris, condeiele fiind popularizate, hîrtia ieftină și tiparul gratuit, de multe ori.

Desenele lui Iser sînt, neapărat, interesante ca întodeauna. Unele din ele sînt definitive. Cine mai poate discuta pe Iser după ce *Facla* l-a impus ca un colaborator al admirabilului său talent, tuturora, chiar dovleceilor literari de la *Flacăra?*

Nenorocul lui Iser este că desenurile îi sînt comentate de domnul... Lăcusteanu. Acele pa-gini ce-ar fi putut sluji la ceva, măcar ca să rămîie albe, ne inspiră, după ilaritate, o profundă milă pentru cel care s-a ostenit să le murdărească, încredințat că mierea lui trebuiește. E-o dispro-porție colosală, la oamenii nuli, între ceea ce cred ei că au făcut și ceea ce a ieșit de fapt, și această disproporție inspiră milă.

Ce nenorocire și literatura asta! Iată un om care ar fi putut ajunge un om cumsecade, un negus-tor cu parale, cu cavou construit din vreme la cimitir, cu case în București. O sută de cariere îl așteptau să le împlinească: tapițeria, arta dra-matică, bărbieria și ventuzele, comerțul de cereale... Iată însă că acestui nefericit îi intră în cap ideea

că ar putea scrie, pentru că a citit. Și se-apucă de scris, și scrie și scrie... Intră la o gazetă, apoi la altele, unde scrisul lui trebuie să meargă. Scrie articole, mă rog! peste articole, înnădușește. Ca el mai scriau la jurnal încă zece, încă o sută: ziarele au coloane multe, coloanele trebuiesc umplute zilnic.

Remarcat numai de portar și de tipograf, cercul i s-a părut restrîns. Haide acum în literatură, în literatura muncită de atîți meșteri și într-un timp cînd un mic ziarist care se măsoară cu ei rămîne minuscul, invizibil. Ce-are a face! El a fost căsătorit de jupînul lui de la jurnal și pus la tipografie. Are tipar, are hîrtie, are cerneală de vreo șase mii de lei. Ei bine! de astădată îl așteaptă triumful!

Și a ieșit volumul... Și te uiți la volum, la atîta material stricat, la atîta nădejde cheltuită, și îți dai seama cît e de monstruoasă literatura că poate să strice un om din calea lui adevărată, să-l scoată tocmai într-altă parte, unde nu-i negoț, nu-i bărbierie, nu-i tapițerie, unde se sting atîtea dorințe inutile și obraznice, unde-i nevoie de talent, de talent și numai de talent.

Bietul domnul Lăcusteanu! bietul Iser! biata limbă românească!

A apărut volumul domnului P. Lăcusteanu!...

VIAȚA ROMÂNEASCĂ

Se prezintă cîțiva poeți noi: Em. P. Rodo, Mihail I. Pricopie, care fac un grup cu domnul Mateiu Caragiale, în capul revistei, și par mai degrabă niște pseudonime a căror reunire se vede că nu este lipsită de sens.

Versurile următoare, de domnul Mateiu Cara-giale:

« Nu te lăsa ca pradă să cazi înduioșării

Zădarnice. — Respinge deșarta-i mîngîiere.
Și oricît de adîncă ar fi a ta durere
Trufia nu ți-o perde, rămîi nepăsător,

Nu te opri, nu plînge, și dacă-ți stau morminte
În drum, treci peste ele, înnăbușă-al tău dor,
Și-n neagra noapte pleacă cu fruntea sus, nainte »

și cele mai izbutite din primele pagini de poezie ale revistei, slăbesc energia gîndirii care ar fi trebuit să transpară în cuvinte cu colțuri de silex. Deși căutată, forma pare largă, iar stilul, prea direct, destramă frumusețea ideii. Domnul Cara-giale, ca să poată scrie așa cum dorește, ar avea nevoie, credem, de o schivnicie într-o țară depăr-tată și de cincizecii de mii de lei venit. Bucureștii îi înmoaie accentele lirei. Dacă ne-am aduce aminte de prima-i serie de sonete, minuțios cizelate, ar trebui să le regretăm.

O bucată în versuri, *Demonul*, e scrisă de domnul Mircea Dem. Rădulescu, care reprezintă fuziunea laolaltă a unor autori ca domnii Haralamb Lecca, Cincinat Pavelescu, Victor Eftimiu, D. Nanu, Radu Rosetti etc. — o epocă. În trei pagini pline, de versuri, tînărul colaborator al *Vieții românești* nu găsește mijlocul să cuprindă o singură imagine, atunci cînd fiece vers trebuie desinat și zugrăvit ca o icoană, sau elaborat ca o idee. *Demonul* e o poezie de *Universul literar*, sau de almanah, inutilă, goală, de-o iremediabilă banalitate.

Domnul Octavian Goga, pentru care simțim o fierbinte pornire ca om și ca luptător rămas pe ogoarele lui, și-a frînt, nu știm cînd, dar și-a frînt personalitatea artistică. Domnul Goga nouă ne-a părut și înnainte ca un vas din pămîntul patriei, ars și încondeiat cu albastru; numai că azi îl privim ca pe un vas spart și reconstituit prin lipire.

Era un ecou în cupa lui Goga, care răsuna cînd poetul avea jale adevărată și care a tăcut după ce s-a umplut cu lacrimi. În Transilvania cea viguroasă și admirabil de sălbatecă, oamenii trăiesc mult, dar poeții puțin. Noi am voi să auzim acum un cîntec uriaș venind din Ardeal, și am voi de cîntăreț al acestui vuiet pe Goga.

Scepticismul stă atît de prost și Bucureștilor celor morți și cinici în privința idealului. Transil-vania, ridicată pe munți, e răcoroasă și mîndră. Cu ce jale se aude venind de acolo plîngerea des-curajată!

Domnul G. Topîrceanu iscălește pagina cea mai frumoasă de poezie, în numărul acesta, *Fum*. Să ne înțelegem, poetul e jumătate glumeț și jumătate serios. Bucata lui e dedicată « În gustul pervertit al contimporanilor mei ». E o greșeală, contimporanii pe domnul Topîrceanu îl gustă, dar ei gustă și mai mult pe domnul Victor Eftimiu.

În sensul acesta e o pervertire, nu în ce vrea să spuie domnul Topîrceanu, care se leagă de cîțiva tineri inofensivi și compuși prin oareșcare lectură, care dispare.

Iată strofa cea mai reușită din *Cronica veselă:*

« Sus
În spații reci,
Adună cataracte de zăpadă,
Lungi corăbii, la hotarul infinitului străbat.
Altitudini glaciale care-amestecă-n grămadă
Cu buhai de pe Negoiul, aburii din Eufrat. »

Ceea ce plictisește mult pe cititori, este că domnul Topîrceanu vrea să se specializeze în « cronici vesele », că îl citesc atît de rar, atît de puțin. Numai atît scrie domnul Topîrceanu într-o lună? — și altceva nimic?

Domnul St. O. Iosif publică o traducere în versuri din Shakespeare, corectă și echilibrată.

Un articol interesant publică doamna Izabela Sadoveanu asupra coeducației, creșterea laolaltă a copiilor fete și băieți, acuzată de imorală. E o problemă, cum spune autoarea, pedagogică. Pedagogia își propune, într-adevăr, acest fel de probleme. De-vreme-ce copiii au umblat la școală separați, pedagogia se întreabă ce ar fi dacă ei ar învăța laolaltă, băieți și fete în aceeaș clasă. Dacă școlărițele ar fi învățat laolaltă cu școlarii, pedagogia își punea problema contrarie, cum s-ar separa clasele mixte.

Sentimentul nostru este că instinctul a răspuns la chestie înnainte ca pedagogia să-și fi formulat problema, și fără să ne gîndim la moralitate, în care intră cel puțin tot atît determinism cît și ambianță, ne întrebăm ce beneficii ar dobîndi omenirea din creșterea copiilor laolaltă.

Coeducația se face, din vechime, în familie. Majoritatea familiilor au progenitură masculină și feminină. Surorile și frații n-au influențat cu mult, credem, la fraternizarea lumii. Îi unește uterul, e adevărat, dar după naștere îi dezbină sexul, inteligența și moștenirea.

Feminismul nostru nu este romanțios, și el consistă nu atît în egalizarea drepturilor, cît în libertatea dreptului de a trăi în inegalitatea brutală și firească. De aceea primim ideea, experimentală, că între sexe există un antagonism feroce, pe care teoriile noastre nu-l vor putea, cel mult, decît transpune în îndulcire.

Problema pedagogiei s-ar reduce la un simplu interes de curiozitate.

Domnul I. G. Duca iscălește un frumos articol de politică externă *Situația în Franța,* și elogios pentru radicalismul francez care « va ține să arate lumii că în mîinile lui interesele naționale ale Franței nu vor fi niciodată periclitate ».

Domnul Gala Galaction semnează pagini documentate privitoare la *Mînăstirea Cetățuia,* pe care ne face să dorim a o cunoaște.

În acelaș număr mai găsim articole de domnii T. A. Bădărău, dr. A. Slătineanu, G. Arghirescu, I. Răducanu, dr. G. D. Creangă, N. L. Kostaki, Nicanor & Co. și T. Arghezi.

VIAȚA ROMÂNEASCĂ

Neamului Șoimăreștilor îi pune domnul Sadoveanu, de astădată, sfîrșit.

Dar o judecată despre această poemă lungă, sau nuvelă, ce se găsește a fi o povestire fermecătoare, nu se va putea face decît după tipărirea ei în volum. Sfîrșitul liniștit și duios al lucrării sale, îl face domnul Sadoveanu așa: « Bunicii mei sînt strănepoții acelor oameni. Și această istorisire de acum trei sute de ani, din vremea cînd strămoșii erau încă dîrji, am scris-o în liniștea unei prisăci, avînd în inima mea răsunetul durerii lor.»

O stea prin fereastra lui Manolaș e titlul frumos al unei bucăți în proză mai slabă decît titlul. Autorul, domnul Gala Galaction, într-un stil cu intenție comun, ține socoteală de viața, — o lingură de apă, — a unui subșef de biurou, student în Litere, tată de copii, soț de nevastă, pe care ne-o descrie cu deamăruntul. Acestea toate pentru ca în mijlocul mediocrității unei vieți de funcționar mahalagiu să strămute lumina unei stele prin fereastra unui pod.

E un contrast care amintește prin analogie poema lui Baudelaire, cu supa și norii — și strigătul « A fătat vaca! » din *La faute de l'abbé Mouret* de Zola.

Totuș trebuie să remarcăm un lucru pe care desigur că nici domnul Galaction nu e departe de a-l fi simțit. Copia după natură nu-i pentru pana domniei-sale, mistică și inventivă. Singură steaua

din fereastră ar fi fost în toată nuvela de resortul său. Dacă în loc să plece de la un funcționar către luceafăr, ar fi purces din cer de-a dreptul, cu riscul de-a se ciocni și de mizeria unei vieți de mucegai, domnul Galaction ne-ar fi dat o bucată demnă de talentul și de tradiția domniei-sale intelectuală.

Domnul Giorgio Pascu e foarte preocupat, pe două pagini bine muncite, de *Etimologia fluviului Dunăre.* Drept vorbind, Dunărea nu prea are etimologie, sau, în orice caz, mai multă apă decît etimologie. Dar domnul Pascu vrea să vorbească de numele acestui rîu, căruia, ca un profesor, cum desigur este, îi zice, cu un termen mai didactic, fluviu.

Domnul doctor Ștefănescu-Galați, în calitate de medic și de mobilizat, critică Serviciul Sanitar al Armatei. « Rușinea ce se răsfrînge asupra acestui corp, care era chemat să ne crute de singura pată ce a întunecat splendoarea campaniei din Bulgaria, ne obligă — scrie domnul doctor Ștefănescu-Galați — să dezvăluim tot ce ni s-a părut slab în rînduiala sanitară a armatei. » Autorul a funcționat ca medic militar « în mijlocul a două epidemii de holeră ».

Domnia-sa descrie că invazia holerei putea fi prevenită și că Serviciul Sanitar Militar n-a fost pregătit. În ce privește organizarea Serviciului Sanitar Militar, domnia-sa cere să dispară « anomalia » mobilizării medicilor militari de către Statul Major, și nu de către Serviciul Sanitar al Armatei, cum se face actualmente.

Medicii de rezervă n-au fost totuș mult mai admirabili decît camarazii lor din activitate. Între dînșii, domnul doctor Ștefănescu-Galați descoperă infirmi, care, pentru prima de echipare și celelalte beneficii, au pus în mișcare toate protecțiile ca să ia parte la mobilizare. Formația

sanitară a unui medic rezervist care suferea de bășica udului era supusă capriciilor urinare ale acestei bășici și ale acestui medic. Un alt rezervist își punea dimineața ventuze, și formația lui trebuia să aștepte ca paharele să-și fi făcut efectul, ca să plece.

În Munții Bistriței e o bucată de proză de domnul N. N. Beldiceanu, iar *Maxime* iscălește Alcest.

« Eminescu, unul din marile genii ale omenirii, — zice domnul Alcest, — a fost crud pedepsit în toată viața lui, pentru ideea cam ciudată pe care a avut-o de a se naște în țara românească, — unde nici astăzi nu-i priceput și prețuit îndestul. Pe niciuna din piețele Bucureștiului n-am văzut o uriașă statuie în bronz, care să-l reprezinte!... »

Întrebarea este dacă această afacere merita numele de maximă sau de proverb.

Un articol plin de interes și desenuri, publică domnul Vasile T. Dimitrescu asupra originilor civilizației noastre și Cretei (insulă, nu tibișir). Într-un stil agreabil și instructiv, autorul ne inițiază din belșug la această chestiune, precum o și recunoaște însuș.

Oficialmente, *Viața românească* se rostește la *Miscellanea* în două chestiuni care ating pe cea evreiască: așa-zisul omor ritual, și *Manasse*. Cu o libertate de spirit ce-i face onoare, marea revistă românească le discută amănunțit și conchide în sensul tuturor oamenilor civilizați ce-au scris în Europa împotriva stupidei înscenări a progromiștilor ruși, și în România pentru Ronetti-Roman și *Manasse*.

SINTHÈSES ÉNERGÉTIQUES DE LA VIE ET DE L'ÂME

de Le capitaine Stéfan Christesco, ingénieur des constructions navales

Odată cu cartea domnului căpitan, ne-a sosit și foaia pentru inserțiune. În această pagină volantă, domnul căpitan e declarat cel puțin cît Spencer și Darwin de mare. Să cităm:

« Concepțiile atît de înnalte ale domnului Christescu sînt destinate unui succes considerabil. Ele reînnoiesc, într-adevăr, mai multe științe deosebite și stabilesc încă de pe acum un fapt pîn-aci necunoscut: a patra stare a materiei. »

Și așa mai departe și așa mai încoace, domnul căpitan Christescu este un filosof uriaș.

Ne-am informat cine-i acest nou înțelept al secolelor viitoare, cine-i acest savant care trăiește atît de aproape de noi fără să-l cunoaștem. Desigur, e un militar dezgustat de carieră și retras la Paris ori la Londra, în cine știe ce turn de ivoriu, inaccesibil mulțimii și mizeriilor omenești.

Care nu ne-a fost uimirea să aflăm că domnul Christescu fusese într-adevăr un căpitan, dar că acum se convertise, înnafară de speculațiile filosofice, la o oareșcare politică de culoare. E de prisos să înșirăm toate cîte ni s-au spus.

Atunci ne-am hotărît să citim. Și am citit din ce în ce mai surprinși, o proză care nu însemnează absolut nimic, debitată într-un stil cu desă-

vîrşire banal şi mobilată cu tot ce circulă mai des şi mai mediocru, din jurnal în jurnal, din gură în gură, ca idei.

Şi am încheiat că domnul Le capitaine Christesco are toate darurile de-a rîvni la o catedră universitară în Bucureşti.

LITERATURA CELOR CARE SE PLICTISESC

Doamna Maria Th. Ionescu, o necunoscută pentru literatură, publică un volum *Dragoste cu foc*.

De la înfăţişare, cartea e antipatică. O citaţie de Eminescu se ghiceşte a fi fost potrivită pentru ca numele lui Eminescu să figureze şi el în cartea doamnei Ionescu.

Un volum care începe cu poezia unui scriitor, mai ales recunoscut, mai ales celebru, şi mort mai ales, e ceva preţios şi lipsit de seriozitate. Pentru ce la doamna Ionescu nevoia de un citat de Eminescu, pe care, dacă ar fi în viaţă şi rău îmbrăcat, şi rău salariat, cum era, doamnele amatoare şi domnii diletanţi de literatură nici nu l-ar băga în seamă? Căci Eminescu, nevoie de a fi citat nu avea defel. Voià doamna Maria Th. Ionescu să ne facă să înţelegem că între Eminescu şi spiritul domniei-sale este identitate? Ori gîndea că versuri de Eminescu pe proza domniei-sale însemnează consacrarea acestui poet pe care l-a detestat, cît a trăit, toată ciocoimea?

Exagerăm. . . Debutantă, doamna Maria Ionescu simţea că-i lipseşte un bilet de recomandaţie, şi pentru că morţii se supun ca nişte copìi, de poţi face tot ce pofteşti cu dînşii, chiar opere literare, biletul a fost găsit într-o strofă de patru versuri.

Rămînem la exterior şi mai întoarcem cîte o pagină, de la sfîrşit şi de la început. La o impresie

rea vin să se adaoge celelalte. Marfa mediocră se cunoaşte după ambalaj.

Luxul futil al volumului, tipărit pe o hîrtie excelentă, cu litere colosal de mari şi plin de o cantitate de albituri, spune numaidecît că iscălitorul cărţii n-a avut nimic în vedere decît să intre în literatură cu o carte absentă, să fie cu orice preţ şi în dispreţul oricăror datorii, autor.

Doamna Maria Th. Ionescu desigur că a citit. Desigur că i s-a părut că ar putea scri. Desigur că a fost sigură că dacă nu e tocmai geniu, are măcar talent, dar un talent desigur mare, evident. Desigur că odată şi odată i-a venit o idee. Desigur că ideea i s-a părut miraculoasă.

Atunci a început să şi-o realizeze. Numai că tocul mergea destul de greu. Sîmburele de nimic i s-a părut doamnei Ionescu, înnainte chiar de a fi încolţit cel puţin, că este pădure. Avea şi domnia-sa cartea domniei-sale în cap. Şi a umblat aşa, cu cartea în cap; a avut şi domnia-sa fenomenul domniei-sale. Cîtă încredere! pentru ce rezultat!

Ne place prefaţa; căci nu se putea volum fără prefaţă. Prefaţa, ca şi volumul, e tot de doamna Ionescu. E o prefaţă iluminată. Vorbeşte de Floarea şi Radu, de sufletul român, de sîngele românesc ce curge din strămoşi. Şi, la sfîrşit, foarte simplu, stă scris că totul a fost scris la

St. Moritz, 1912
În largul mării, pe « A l b e r t a »,
3 sept. 1913

Preciziunea aceasta ne verifică părerea că doamna Ionescu are o excelentă opinie despre geniul domniei-sale literar. Înţelegeţi, minunea s-a produs la St. Moritz, în largul mării, nicidecum la Lourdes. Să nu se creadă cumva că *Dragostea cu foc* a fost scrisă pe Mont-Blanc sau în Bretania; o, nu! totul a fost scris la St. Moritz.

Acest St. Moritz lîngă acel Radu, lîngă acea Floarea, lîngă acel sînge românesc, dă loc la bănuială şi miroase a demagogie literară — ceea ce şi este. La St. Moritz nu se scrie de ţăranul român, şi cînd scrii de ţăranul român, nu e decent să scrii că erai la St. Moritz, cînd ai scris.

Convinsă că ţăranului îi trebuieşte mila ciocoiului, doamna Maria Th. Ionescu face cu naivitate următoarea declaraţie în a domniei-sale prefaţă:

« Nu am nicio pretenţie *(o, stil!)* decît *(o, limbă!)* a face să ***vibreze (subliniat!)*** în sufletul tău de român dragostea şi mila pentru ţăranul nostru. » Acest « nostru » e cam mult. Ţăranul nu e nici « al nostru », necum al persoanelor care fac băi şi literatură la St. Moritz — ţăranul e numai al lui. El şi al lui — şi atît!

În prefaţă, doamna Ionescu face o destăinuire atingătoare — « că această carte (e) scrisă cu foc, scrisă în amintirea anilor copilăriei trecuţi ». Nici nu se mai discută, amintirile doamnei Ionescu interesează într-un grad suprem pe ţăran şi sîngele strămoşesc.

Dar cu ce fel de foc e « scrisă » — căci doamna Ionescu crede sincer că scrie — cartea, se vede din orice citat.

« Secerişul s-a sfîrşit. De opt zile umblă două maşini, una la deal, în Frasin, alta la vale, în Lilieci. Tot satul e în picioare, din zori de zi fluieră maşina. Boierul a chemat pe Radu la curte, l-a însărcinat a supraveghia toată munca. El îndeamnă oamenii, toţi flăcăii sînt la arie, grîul curge ca un rîu aurit. »

Acum, capitolul V, întreg:

« S-a luminat de ziuă şi dragostea încă le îngheaţă buzele.

Radu a luat pe Floarea acasă la el. »

Acesta a fost un capitol întreg.

Acum din capitolul XVIII:

« Radu a fost luat în ziua de 1 noiembrie, e dus la București în regimentul 9 de Roșiori. Învață cu înlesnire, pentru el nicio teorie, nici instrucția nu prezintă nicio greutate. »

În acest stil analfabet e scrisă toată cartea doamnei Maria Th. Ionescu, care vrea să intre cu tot dinadinsul în literatură.

Persoanele cu dare de mînă sînt convinse că totul e permis.

Prețul volumului, 1,50; la librăria Alcalay.

CĂPITAN G. ANGELESCU-ADVOCAT: *SCÎNTEI*

Domnul căpitan G. Angelescu-advocat, nemulțumit cu două ipostaze în care bănuim că strălucește, caută una nouă, de poet. Domnia-sa cîntă ca militar, domnia-sa cîntă ca poet:

« Pătimeam în tinerețe de-o cumplită sărăcie,
Pînă și plumbul din măsele îl aveam pe datorie
Ca să achit vreo socoteală făceam versuri uneori.
Asta e inevitabil, toți poeții sînt datori.
Astăzi una, mîine alta, am ajuns poet — ce vrei?

A sunat suprema oră și semnalul așteptat;
După matură gîndire, azi în fine, ni s-a dat.
Înainte! lîngă tunuri, lîngă steaguri s-alergăm.
Pentru țara noastră scumpă, viața noastră să ne-o dăm.
Laoparte dulci iluzii și pacifice idei!
Luptă, sînge, moarte, gloanțe, să lovim ca niște lei. »

Domnia-sa cîntă ca advocatul:

« Advocat, tot idealul rezumat în trei silabe,
Cu hatîr la toată lumea și cu trecere la babe.
Dau oștirei cu piciorul și mă-mbrac cu pardesiu,
Am scăpat de umilire și ministru pot să fiu! »

Domnul căpitan G. Angelescu-advocat, atacă de altfel toate subiectele, și pe cele care au trecut pe la nasul poeților celorlalți de-a surda: *Omagiul artileriei române; Lui Alecsandri; Inundații în*

Banat; Atila; Pe albumul nepoatei A... ; Băile Movilă; Ali Ormuz; Incidentul de la Pireu; Conflicte civilo-militare; Pescărie; Brezeanu director (Piesă de teatru).

Şi poetul cîntă şi *La ruinele Tîrgoviştei:*

« Aiurit privesc trecutul printre bolţile surpate
Şi mă duc cu mintea-n urmă veacuri trei şi jumătate. . .
Iar pe scară lîngă Doamnă, ce mai văd? şi jupînese,
Toate mîndre şi frumoase, una urcă, una iese. »

Şi ceea ce-i mai curios e că acest autor care se prezintă cum îl vedem, nu este lipsit de unele accente.

ARCHIBALD: *IMPRESII DE CĂLĂTORIE*

(NOTE DE OM NECĂJIT)

Subt numele de Archibald se ascunde domnul « Ghiţă » Rădulescu, un eminent ziarist, care-i, în schimb, un scriitor de cea mai bună calitate cu putinţă.

În două sute patruzeci de pagini compacte, ce se citesc cu părere de rău că s-au isprăvit, domnul Archibald îşi aruncă notele de călătorie, o mie de crochiuri rapide, precise, de colorit spiritual. E-o scriere de nuanţe şi amănunte, în care punctul răzleţ, invizibil ochiului normal, creşte şi centrează o împrejurare, şi care reduce massa împrejurărilor la minim. Pentru a fi ajuns să-şi farmece cititorul, domnul Archibald a strecurat oamenii şi Europa prin urechea unui ac fin, cu vîrful de aur, şi cu acest fir, împiedicat pe ici pe colo în noduri negre, brodează figuri ca de mătase.

Un scriitor poate să aibă tot felul de atitudini în faţa lumii pe care se crede chemat să o gîndească, şi poate suferi în fel de fel de chipuri influenţa ei. Sînt scriitori care jelesc şi gem; sînt scriitori care rîd prosteşte sau care se căznesc să rîdă şi izbutesc. Archibald zîmbeşte, şi pentru că zîmbeşte şi se joacă, îşi domină subiectul şi se cotoroseşte de el fără niciun pericol, amuzat şi bucuros că-şi va fuma liniştit ţigara bine cîştigată şi că a doua zi îşi va continua, temperat şi egal, pagina lăsată la timp.

Ca să scrie o foaie delicioasă, ritmată deseori cu un admirabil simţ al pulsului intern al frazei,

Archibald are nevoie de un lucru de nimic, de un fir de praf, de ceva care nu atrage atenția scriitorului bombastic și pompier, așezat în mijlocul intelectului său magnific ca un șef de orchestră cu brațele ridicate. Spiritul îi este mobìl ca o mîță care vede spațiul dintre canapea și masă imens și populat, pe vasta lui întindere, cu sute de fantome mărunte care-l gîdîlă și-l atîță la joc.

Tonul lui Archibald e al povestitorului superficialmente liniștit. El vorbește cu dumneata, care îl citești, și-ți face onoarea să te asocieze la toate isprăvile ochilor lui, cu genele încurcate în urzeala vieții. Pentru cititor el are o atenție de egal, și de aceea, recunoscător, cititorul o să-i așeze cartea la îndemînă, ca să se mai audă chemat pe nume de prieten, de către un scriitor în alcătuirea sufletească a căruia se găsesc amestecați, cu originalitatea nativă, ceva Töpffer, ceva Creangă și ceva Swift.

Vom cita la întîmplare, două pagini din *Impresiile de călătorie,* care nu sînt dintre cele mai reprezintative. Autorul călătorește și s-a suit în tren:

« Pe culoare șed oamenii clădărie: cu mîinile proptite de cerceveaua ferestrelor, iar cu picioarele sprijinite pe lăzi, pe coșuri și pe geamantane, care zac pe jos, ca cîinii la Țarigrad.

Mă țiu de hamal ca să nu ne pierdem, și, pecînd cu o mînă îmi culeg de jos pardesiul care mi-a alunecat de pe umăr, cu cealaltă, ca să-i ușurez sarcina, îi împing cufărul. Se opintește, el, și ajunge pe scară, cu mine după el — cînd aud: pleosc! Mă uit ca să pătrund fenomenul: cu vîrful umbrelei mele, alunecată la vale de subt cureaua lăbărțată a geamantanului turtit, hamalul jupuise nasul unui domn care ședea spînzurat de scară, așteptîndu-și familia; domnul răspunsese cu represalii; hamalul a încasat cu filosofie palma — iar eu, care împinsesem, m-am dat în lături, prudent, ca să nu mi se încredințeze restul — și incidentul s-a închis.

M-am așezat comod pe culoar, eu peste geamantan și geamantanul peste o coșarcă cu prune — și am pornit. Abia tîrziu am băgat de seamă că de subt mine, adică de subt geamantan, sau mai exact de subt coșarcă, mergea dîra de zeamă pînă la ușa vagonului — dar era tîrziu detot.

Mă bătea în față soarele aprig de iulie. Cînd deschideam fereastra ca să mai iasă mirosul de pastramă, — căci ușa de la magazinul cu delicatese era deschisă, — mă prididea fumul de cărbuni. Un băcan, numai ceafă, care rămăsese în jiletcă și se sugrumase cu o basma murdară, ca să-și păstreze gulerul curat, se tot împingea în mine, gonit de soare, pînă cînd, pe la o vreme, simțind că eu, cu geamantanul și cu coșarca de prune o să ajungem una, m-am prelins de subt băcan și am intrat pe pragul compartimentului — căci înnăuntru nici împins de pompieri n-aș fi încăput.

Cel cu basmaua de gît, a cărui nădejde era, pasămite, în mine și coșarcă, s-a săniat dulce, cînd l-am abandonat, și, ca decînd m-apucai să vă povestesc, a șters cu podul palmelor lui grăsune dîra de zeamă pe care o proiectaseră prunele biruite din coșarca de subt geamantanul pe care-mi odihneam eu făptura.

— Bravos! mi-a zis burghezul, fulgerîndu-mă cu niște ochi mici și gogoneți. Frumos îți șade, vas'zică. Păcat de fasonul dumitale!

Și fiindcă eu, isprăvit de căldură, n-aveam niciun chef să mă pui la taifas cu el, isnaful s-a proptit în labe, s-a sculat greoi pe genunchi, și, răzimîndu-se de părete cu partea dinapoi a obrazului, a purces să-și șteargă zeama de prune cu basmaua de la gît — pe care, apoi, a înfășurat-o din nou, ca să-și protejeze gulerul.

Dar, oricît de puţin vinovat fusesem eu, omul se supărase. O vedeam bine de pe congestia care-i făcuse nasul plumburiu, şi pricepeam mai vîrtos, de pe faptul că aruncase pe fereastră, necăjit, un crîmpei de covrig cu susan, pe care pînă aci, în ambiţia-i de a nimeri cu el o rădăcină de măsea pe care o bănuia în fundul fălcei, îl măcinase printre gingii cu un zel de toată lauda.

Supărat, deci gata de gîlceavă, el; eu, aşişderea, topit de oboseală şi enervat de mizeriile drumului, simţeam că nu-mi trebuie decît o vorbuliţă ca să-l trimit după covrig. Ca să evit zavistia, am înnaintat, dar, cu un şold, în interiorul compartimentului. Aci, un popă de ţară, cu cizmele unse de curînd, ca să nu se scorojească de căldură, sforăia cu gura deschisă, ţinînd, pe subt giubea, o basma cu peşte sărat. Lîngă el, o femeie, între douăzeci şi şaptezeci de ani, îmbrăcată în doliu şi cu o boccea bulgărească pe cap, plescăia pielea de pe un pui fript, piele pe care, cînd n-o putea dezgrădina cu răriturile ei de dinţi, o trecea unei slujnici, care pătrundea puiul pînă la os, cînd îşi înfigea incisivii în friptură.

Te vîri, oftînd, printre clădăria de oameni care proptesc uşa.

Pe banca din faţă dormitau: un plutonier; un student cu plete năclăite de pomadă citea *L'amour chez les dégénérés* şi surîdea la intervale, ca să vadă popa cum că pricepe; sublocotenentul Tăgîrţă, de la bateria de cetate; şi nevasta unui subcomisar, cu doi copii gemeni, care şedeau liniştiţi lîngă fereastră, cu degetele în nas, şi cu o gîgîlice de cinci-şase luni, care-i dormita în braţe, albă, grăsulie şi cu gropiţe în obraz.

Din cînd în cînd, gîgîlicea, deşteptată de palpitaţiile violente ale trenului, deschidea ochii speriată şi începea să plîngă. Popa tresărea, se ghemuia pe partea cealaltă şi, înnainte de a readormi, ofta ca o locomotivă. Studentul, întrerupt tocmai la partea cea mai picantă a lecturii, făcea gest de enervare; iar nevasta subcomisarului umplea gura gîgîlicei cu un sîn sărac şi veşted, pe care trebuia să-l stoarcă cu mîna ca să scoată dintr-însul cîteva picături de zer — pecînd plutonierul, lacom, îşi înfigea ochii furiş pînă în fundul corsetului ca să vadă ceea ce îşi închipuia el că e rezervat pentru hrana copilaşului. » (*Prin meleaguri streine*)

Defectul — de ordin artistic — al acestei cărţi, scrise totuş cu gust distins, este coperta de calendar. O prăpastie, un parapet, un tren, trei munţi, un cer, o vale şi un cioban. Şi două jumătăţi de oaie, şi nişte maci. Totul lipit pe un plan de afiş.

Dar cînd subt firmă strălucită se ascunde, îndeobşte, atîta marfă literară proastă, trebuie să trecem cu vederea că un ambalaj mizerabil ascunde un cuprins de preţ.

DE VORBĂ CU MINE ÎNSUMI

de I. MINULESCU

E nevoie de un dram de teorie și de un ritm lent în această modestă — se-nțelege — cronică literară.

Unii oameni se freacă de ani de zile cu condeiul și cu tiparul fără să fi ajuns la utila insensibilitate. Un elogiu nu-i cu ușurință în stare să-i scoată din sărite, și cu cît elogiul va fi mai complect, mai liric și mai disproporționat, cu atît se simte mai vesel omul frecat, și mai mare cu atît. Din hîrtie și negreală i-ai compus insul monumental ce dorește să fie. Cînd nu se găsește niciun devotat ca să-i corijeze dimensiunile prin exagerare, atunci autorul ia condeiul și se înfățișează singur — și tot e mulțumit. Căci băieții din literatura noastră pot să rămîie nesimțitori la acàtiste și tămîie, și să guste toată amărăciunea laudelor căpătate.

Față de o părere slobodă de convenții și legături, băieții noștri sînt cu desăvîrșire dezarmați. La fel cu o bună parte din politiciani, înfiorați la cea mai slabă zvîcnire de pană, ei sînt în stare să șteargă apetitul și somnul reparator. Îi obsedează cuvîntul-frază: recitesc. Și pecînd în fața eternității toată literatura pe care o scuipă negru condeiul, nu face cît un fulg de țărînă, ei sînt munciți în colivia lor de suferinți uriașe. Susceptibilități diverse complică sănătatea sufletelor primitiv simple, îndată ce încep să vibreze în public, îndată ce se strecoară în literatură și teatru, unde orgoliul e permanent și beteag. Căci arta nu se face ca o

disciplină și ca o credință: pentru că este artă și pentru că-ți trebuiește. Pentru cei mai mulți ea-i o etichetă, un titlu și o găteală, un frac de societate. De aceea-i și o modă, de cele mai multe ori. Domnul Minulescu e acest scriitor, care suferă cînd nu este lăudat, ca de o calamitate. Ni s-a întîmplat pe vremuri să ne îndoim de darurile sale poetice, și îndoiala noastră a dat naștere la tot atîtea tînguiri dintr-o parte cîte și regrete din ceealaltă. Aveam bună nădejde că domnul Minulescu nu va mai tipări multă vreme carte.

Și iată că un volum apare, *De vorbă cu mine însumi*, un volum care vrea să spuie probabil că autorul n-are neapărată nevoie de cinci sau șase prieteni ca să poată vorbi, și că stă și singur de vorbă destul de bucuros.

De fapt, poetul afectează această atitudine cugetătoare, ca în toată literatura lui de versuri în zigzag, a cărora supremă originalitate rezidă în răscăcărarea tipografică a strofei pe o pagină întreagă. De aceea critica noastră a și descoperit în domnul Minulescu un simbolist, cu observația, în cele din urmă, că este singurul și adevăratul nostru simbolist. E de mirare că încurajat și sărbătorit cu atîta pricepere în catalogare, domnia-sa s-a putut mulțumi cu un lucru dobîndit și consacrat ca un semn de simbolitate, și a rămas la alexandrinul de patruzeci și opt de versuri și nu și-a tipărit volumul al doilea de-a-ndoaselea cu de-a-ndăratelea textul. Simbolismul domnului Minulescu ar fi atins bèctimisul artei, și critica ultimele limite în ezoterism. Domnul Minulescu face parte din poeții muzei absente. E tot simbolismul de care poate dispune, și singurul simbolism, de altfel, al așa-zișilor noștri simboliști, preocupați

foarte puțin de însușirea literaturii ce-o fac, dar foarte mult, în schimb, de titlul acesta, și fără sens și ridicul.

Drept este că noi n-am priceput, grație, desigur, unei tare speciale, cum poate fi cineva simbolist fără să fie poet, și cum poate să fie un poet simbolist. Din tot ce am apucat să citim, ceea ce ne-a izbit întodeauna a fost impresia talentului și forma personalității. În schimb, am întîlnit mulți tineri dezorientați și suficient mediocri care să ne facă destăinuirea că aparțin școlii simboliste. De altfel, ca toți scoliștii; căci fie clasic, fie modern, fie altceva, un scriitor impotent rîvnește, ca și un impotent social, la parvenire într-o castă măcar literară.

Întru tîrziu, am ajuns să pricepem cam de ce lucru atîrnă simbolismul românesc, citind fără glumă producțiile literare speciale unor reviste.

Ni s-a părut că prima condiție pe care trebuie să o respecte un tînăr român și viitor simbolist este să citească franțuzește și să nu aibe de limba franceză habar. Cine învață limba franceză și o cultivă, riscă să nu prea devie simbolist și deservește *școala*, al căreia șef s-a proclamat, după o matură chibzuire, domnul Minulescu. Astfel, din inspirație îi rămîn exterioritățile disparate, firimiturile, pleava, mătreața unei idei, pielea jupuită a unei imagini. Și citind, și răscitind autorii dificili și mai ales pe copiștii lor, pe toți imitatorii în franțuzește ai cîte unui maestru înnăbușit, silit să joace pe Messia într-o ceată de nulități, ei capătă o stare de spirit haotică și propice unei producții dezmățate. De aci, literatura se cheamă nouă, rînduri-rînduri poeții se înmulțesc și se creează o școală ... Pentru noi nu este nicio părere de rău, facem o simplă constatare. Fabricanții de hîrtie, ca și tipografii, nu vor avea niciodată să se plîngă de numărul scriitorilor.

În sensul acesta domnul Minulescu este un simbolist desăvîrșit.

O frazeologie pretențioasă acoperă volumul său poetic și de cele mai multe ori enervant. E ca un plisc Farfuride răzbit în simbolism, în poezie. Gura lirismului său bate tot întunericul micilor *basses-cours* literare. Gazetar versificator și tocătură artistică, domnul Minulescu ia elanuri în comic, cu o seninătate de înger.

El cîntă numerele 14, 21 și 7; iahturile, castelele, mătăsurile, săpunul « Flora », fabricile de parfum și spermancet, cu o convingere uneori de agent de publicitate care se complace în obscurități. Are domnul Minulescu și obscurități, pentru că a văzut că șade bine să ai și de astea decînd Maeterlinck a orînduit necesitatea obscurității în literatură. Numai că pecînd la acest Maeterlinck, unul din colegii domnului Minulescu, întunericul are sinceritatea și puterea germinativă a pămîntului care acoperă rădăcinile, la domnul Minulescu e o insuficiență de respirație și de cugetare. Zece cuvinte amestecate sînt trîntite peste foaia de hîrtie, ca o cocă, și lucrul e gata.

Dar un poet n-are nevoie să gîndească negreșit. La el imaginea și oarecare discreție ajung să ilustreze talentul. Imaginile domnului Minulescu sînt sau banale, sau imbecile. O elucubrație de cititor naiv și umflat. Ca să fii poet, ajunge, desigur, să debitezi cuvinte și să le înșiri în oarecare direcție. Și ca să fii simbolist, cîteva marchize, ceva trene lungi, castèle și cavaleri; un volum galben purtat în buzunar. O masivă doză de nerozie.

Domnul Minulescu va scri cu o divină inconștiență:

« Eu sunt o-mperechere de straniu
Și comun...
Eu sunt o cadențare de bine

Şi de rău . . .
Eu sunt o-ncrucişare de harfe
Şi trompete
De leneşe pavane
Şi repezi farandole » *(imagine)*.

Domnul Minulescu va avea momente în care, negăsind în reminiscenţă acest ajutor aşteptat, recurge la propria lui putere ca să spargă gheaţa inspiraţiei. Limbajul său este atunci următorul:

« Vorbesc cu mine însumi şi-mi zic:
— De ce mă minţi . . . »

« Mă simt aşa de singur c-aproape-mi
este frică
Să mai vorbesc cu mine. »

Şi cu el visează efecte de simplicitate.

Domnul Minulescu gîndeşte; iată cum gîndeşte domnul Minulescu:

« Copiii,
Purtau pe umeri prapuri de doliu
Fredonînd,
Versetele-nvăţate din cartea-n care fiii. . .
Desăvîrşesc doctrina părinţilor. . . »

sau:

« Glasul morilor de apă,
Glasul morilor de vînt,
Glasul morilor severe care macină Romanţa
Zilelor de mîine. »

sau:

« Tu pari cuceritoarea *Amantului postum*
Iar eu părtaşul celei din urmă Bachanale! »

sau:

« Sărmana învinsă de însuşi învinsul
Voinţelor tale. . .

Supremă chemare
Ce-şi pierde zigzagul în gesturi ce
mor. . . »

Domnul Minulescu abundă în cuvinte subliniate:

« Şi-ascult *Perpetuarea* cum *fredonează*
în haos. . . »

« Căci vagabonzii sunt enigma eternului
,,de-atîtea ori''. . . »

« Mă-ntrupez în al veciei şi al imensităţii
domn!. . . »

« Că, *El* şi *Eu* nu suntem decît acelaş
frate. . . »

« Răspunde-mi — *,,Nu''!* . . . »

« De ce n-aveau în gloata de *Noi*,
un singur *Eu*. . . »

« Trăiau atîţi *Apostoli*, şi niciun
Prometeu! »

« Şi soarele preface *verbu-n cînt*. . . »

« Plămădeşte-*ndestularea!*. . . »

« Toţi călătorii spre *mai bine*. . . »

« Eternului *Mîine* şi fostului *Ieri*. . . »

« Şi-n viaţă, acelaş etern *Început*
E doar profanarea acelor *Sfîrşituri*. . . »

« Trăite *(sic)*
Şi-apuse cu cei din trecut *(sic)*! »

Domnul Minulescu furnică de cuvinte cu literă mare înlăuntrul frazei, care dobîndeşte mulţumită unui P., unui C., misteriozitate. Domnia-sa scrie Atei, Preoţi, Crucea Sfîntului

Andrei, Mîine, Ieri, Bulevarde, Bachanale, Univers, Neînțeles.

« Dă-mi A.B.C. al vieții subterane. »

Domnul Minulescu e plin de cuvinte și nume străine. El evită cuvintele drepte, pe care nu le găsește, ca un om pudic vorbele de rușine la medic, înlocuindu-le cu greutate și însoțindu-le cu « pardon ».

Nume de scriitori citiți de literați: Marcel Schwob, Villiers de l'Isle-Adam, Tristan Corbière, Charles Baudelaire, Jehan Rictus.

Nume de pictori despre care iarăș domnul Minulescu trebuie să fi citit undeva, Gauguin, Cézanne, și zice ca un cabotin:

« Cézanne te-ar fi pictat într-altfel
Eu însă te-am văzut *(sic)* așa ».

Nume de muzicanți: Beethoven, Berlioz, Wagner, Chopin, — și de artă muzicală: Valpurgis, Walkirya; ceea ce permite poetului să cînte așa:

« Dă-mi prețul primei victime-a femeii,
Dă-mi simbolul opalului și-agatei,
Dă-mi ritmu-nveninat al Salomeii
Și tusea-n *fa minor* a Traviatei ».

Nume străine de tot felul, geografice, mitologice, literare, istorice etc., etc.: Versailles, Phrynea, Heliogabal, Marmara, Odiseea, Florența, Izabela și Columb, Venere, Golgota, Teseu, Arhipelagul, Bazinul Latonei, Hamlet, Oedip, Bukhara, Prometeu, Polonius, Parisul, Bassora, Vaticanul, Insulele Boromee etc.

Cuvinte străine și fraze citate din franțuzește (limbă pe care domnul Minulescu o cunoaște); nume de fabricanți de apă-de-dinți:

« *Guerlain* a botezat *(sic)* parfumul
„*Voilà pourquoi j'aimais Rosine*" »,

« Stofe vechi, o mandolină, un *(unu!)*
Cézanne și doi *(doi!)* *Gauguin*
Patru *(patru!)* măști de bronz:
Beethoven, Berlioz, Wagner, Chopin. . .
Fleurs du mal legate-n piele
De Cordova și pe pian *(silabă)*
Charles Baudelaire și-alături
Villiers de l'Isle-Adam. . . »

Pentru cine se mai îndoiește că domnul Minulescu e poet simbolist, să mai cităm:

« Cînta un matelot la proră
Și imnul lui solemn plutea
Pe-ntinsul Mării Marmara
Ca-ntr-o cetate spaniolă (bis),
Cînd orologiul din cupolă
Anunță fiecare oră
Printr-un preludiu de mandolă ».

Sau amestecînd Londra și Mizilul:

« *Eau de Cologne*
Și chiparoase
Pe valea Oltului
Sau poate *(!)* pe valea Prahovei . . . »

De altfel, cuvîntul « simbol » vine de atîtea ori în poeziile domnului Minulescu, încît de îndoială vorbă nici nu poate fi. Domnul Minulescu este, hotărît, poet și simbolist.

Totuș, din aceste citate, în care cele mai multe cuvinte sînt subliniate chiar de domnul Minulescu, cititorul a putut face cunoștință cu mentalitatea acestui poet și cu calitatea inspirației lui — care nu-i izmenită cel puțin de bună-voie, dar dintr-o penibilă neputință. Verbalismul său insipid și de prost-gust demască o cerebralitate săracă și o educație intelectuală prin exteriorități, de mahalagiu *epatat* și rafinat la cinematograf.

Nouă nu ni se pare că se poate vorbi despre literatura domniei-sale falsă, în termeni deosebiți de aceștia. E singurul punct de vedere, dacă este punct și este vedere, din care domnul Minulescu, un perfect farseur literar, trebuie privit.

De altfel, e un exces de atenție în care cădem, și nu ca să-i displacem domniei-sale, unul din oamenii cei mai simpatici de la cafenea, dar ca să curmăm unele confuzii, bănuieli și nedreptăți.

HÎRTIA DE PREȚ

În mijlocul războiului, un eveniment: ziarele franceze.

Pentru români și pentru bucureșteni, foaia veche sosită alaltăieri cu o întîrziere de șaisprezece zile în capitală, a fost într-adevăr un eveniment.

De la declararea războiului, astăzi european, librăria franceză lipsește cu desăvîrșire din România. Cei obișnuiți să treacă măcar o dată pe zi pe la negustorii de cărți și să nu se întoarcă o singură dată acasă fără o revistă cel puțin, în buzunar, au avut să sufere două săptămîni de un fel de singurătate. E o singurătate să nu mai poți răsfoi proza cu care te-ai deprins de ani de zile, să-ți fie servită ceas cu ceas de pasărea cu àripi de hîrtie, pornită voios din crengile cele mai înnalte ale depărtatului Paris.

Proză inspirată, proză mediocră: indiferent. Revistele, cărțile, ziarele franceze sînt evocative. Litera, culoarea învelitorii, formatul, cuvintele stilizate dintru născare cu o artă de argintar, aduc pînă în București sămînță din lumina și frumusețea țării franceze. Înnafară de opiniile politice care dezbină oamenii, geniul francez îi pune pe toți de acord, și geniul francez e această bucată de hîrtie tipărită care ne-a lipsit atîta vreme tuturor.

E ca o scrisoare de familie ce-ți sosește în exil. Fiece rînd e prețios, și cu atît mai atingător cu cît a lipsit mai multă vreme. Și-i o lume întreagă

care gîndește pentru dumneata, și-i gîndirea cea mai simplă și cea mai armonioasă din cîtă gîndire s-a risipit în zadar, ca un polen de lux, la fața pămîntului primitor numai de morți și lacom de sînge, decînd cunoaștem cugetare, pînă azi.

Cartea se cumpără ca să fie citită. Cartea franceză e adusă ca să stea pe masă, ca un cufăr cu inele și pietre luminoase, ca să o vezi, să o pipăi din cînd în cînd, chiar de ai citi-o peste cîteva luni. O știi așezată într-un loc și-i un angajament pentru o plăcere viitoare.

Războiul turbură această plăcere, și-i cea mai mare nemulțumire. Multă vreme pagina n-are să mai primească să fie spintecată de cuțitul de ivoriu strecurat printre foi. Vitrinele rămîn ca niște grădini veștede. Peizajul de hîrtie al librăriilor rămîne decolorat și sărăcit.

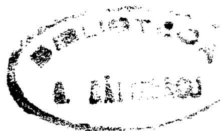
Tipografii, mașiniștii, desinatorii și scriitorii francezi s-au îmbrăcat militărește și pribegesc cu armele între fruntarii.

CUPRINS

SEMNE CU CREIONUL
1904—1914

SPINI DE HÎRTIE
1904—1914

ARHIVĂ DE LITERATURĂ
1904 — 1914

Lector: GHEORGHE PIENESCU
Tehnoredactor: MINA CANTEMIR

Apărut 1972. Tiraj 3460 ex. legate 1/1. Hîrtie offset verge de 90 g/m². Format 800×920/32. Coli ed. 15,47. Coli tipar 12,75. A. nr. 28864/1971. C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 859 — 0.

Tiparul executat sub comanda nr. 1953
la Intreprinderea Poligrafică „Arta Grafică"
Calea Șerban Vodă 133, București
Republica Socialistă România